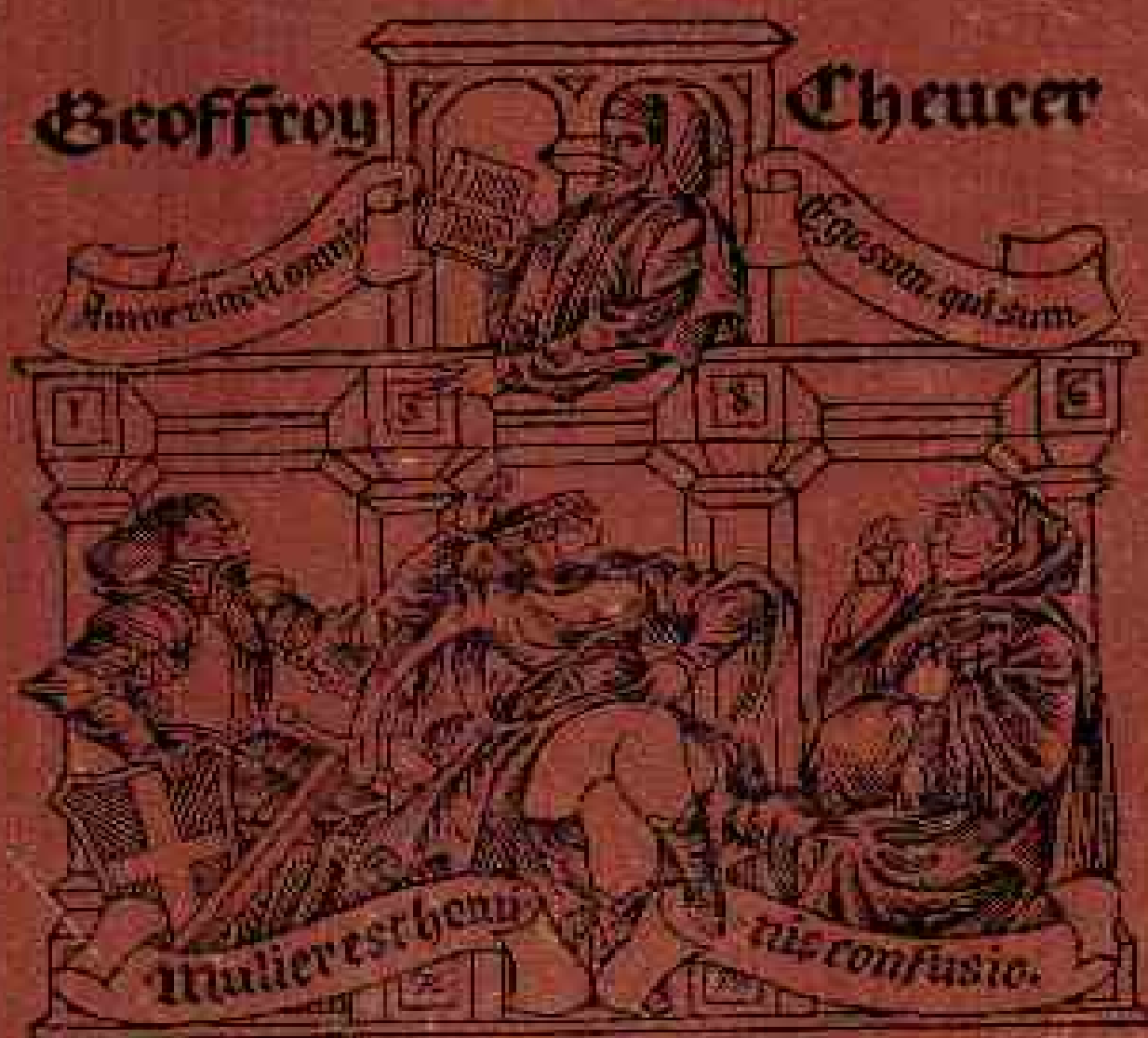

Джефри Чосър

Кентърбърийски разкази

ДЖЕФРИ ЧОСЪР КЕНТЪРБЪРИЙСКИ РАЗКАЗИ

Превод: Александър Шурбанов

chitanka.info

ЖАНА МОЛХОВА

ПРЕДГОВОР

В библиотеката на Британския музей в Лондон един ръкопис със стихотворения от Лидгейт и Хоклив, ученици на Чосър, се нуждаел от подвързване. В процеса на работата открили, че старата подвързия била подсилена с два пергаментни листа. След внимателна проверка се оказало, че това са фрагменти от книгата за домашни разходи на Елизабет, графиня Ълстерска, жена на Лайънел, син на крал Едуард III. Между другите разходи имало списък на дрехи, раздадени на различни членове на домакинството за Великден 1357 г. Някъде на края на този списък фигурира името на Джефри Чосър. Той получил една къса пелерина, чифт тясно прилепнали панталони в червено и черно и обувки. И така, за пръв път Чосър се появява пред нас облечен в тясно прилепнали панталони в червено и черно и наметнат с къса пелерина. В същата бележка по-нататък се дават сведения за пътешествията и разходите на графинята през същата година. Тя доста е пътувала и присъствала на кралски тържества и банкети. Чосър, като неин паж, сигурно е бил в свитата и също е бил свидетел на тези бляскави събития.

Не е известно колко време Чосър е бил на служба при графинята. По сведения на кралски документи младият паж, вече на служба при краля, е бил в английската армия, която се е сражавала във Франция през 1359 г. При една жестока битка близо до Реймс Чосър е бил пленен. Като член на дворцовата свита, кралят дал откуп за него и през май 1360 г. той се завърнал в Англия. Следва една дълга поредица кралски мисии по най-различни поводи, в които Чосър е участвал очевидно като доверено лице на двора. Той е изпълнявал куриерска служба между Кале и Англия по време на мирните преговори през 1360 г. След това през юни 1367 г. получил пожизнена пенсия от краля. Един наскоро открит документ сочи, че през 1368 г. на Чосър бил издаден паспорт и отпусната сума за пътуване. Това е била първата дипломатическа мисия, с която той е бил натоварен лично от краля.

През 1366 г. Чосър се оженил за Филипа Рует, придворна дама на кралицата. През 1369 г. той е пак във Франция, този път във войската на Джон Гонтски, който воювал в Пикардия. През 1370 г. отново е изпратен в чужбина с тайна мисия, а през 1373 г. за първи път посещава Италия, като член на комисия, която водила преговори с генуезците за ползване на английски пристанища. Освен в Генуа той бил във Флоренция. И така, Чосър влиза в контакт с родината и културата на Данте и Бокачо. Не е известно дали е знаел италиански преди това си посещение, но след него е сигурно, че вече познавал този език, понеже за това говорят някои исторически документи.

През 1374 г. Джефри Чосър получил правото да живее в помещенията над портата „Олдгейт“, защото бил контролор на митата и данъците върху вълната и кожите на лондонското пристанище. През 1375 г. станал пълномощник на имотите на две фамилии в графството Кент, като по този начин си допълвал доходите.

В периода между 1376–1381 г. Чосър е бил изпращан много пъти с дипломатическа мисия във Франция. След дванадесетгодишна служба като митничарски контролор той напуснал този пост по неизвестни причини през 1386 г. и се оттеглил да живее в графството Кент. Там той бил избран за рицар на това графство и го е представлявал на заседанието на парламента през същата година. Много е вероятно поради дворцови интриги Чосър да не е бил повече преизбиран за парламента.

През 1387 г. жената на Чосър, Филипа, починала. Следващите няколко години финансите му, и без това не дотам добри, били съвсем в окаяно положение, но през 1389 г. той пак бил назначен на кралска служба. Този път Чосър е трябвало да се грижи за сградите на кралските дворци в Лондон и околностите му. Тъй като те били повече от осем на брой, Чосър често е пътувал от един дворец до друг, за да наглежда поддръжката на тези имения, като е носел със себе си доста големи суми. В документите на Лондон е регистрирано, че през септември 1390 г. в продължение на четири последователни дни Чосър е бил на три пъти нападнат и ограбван, като единия път му бил нанесен тежък побой. Разбира се, нападателите не били заловени.

Някои изразяват мнението, че Чосър никога не се е интересувал от чиновническите служби, които заемал, и поради това невинно изпълнявал задълженията си безупречно. Това е твърде вероятно и

тогава няма да е чудно, ако е бил уволнен поради несправяне с работата си. Един тъжен факт, свързан с времето, в което Чосър е живял, е, че човек от неблагоороднически произход, какъвто е бил поетът, от малък свързан с кралския двор, не е могъл да живее от друго, освен от благоволенieto на краля или на някои от неговите приближени. И така, документите говорят, че през 1391 г. Чосър е бил назначен за помощник-лесничей на кралските гори в графството Съмърсет. През февруари 1393 г. той получил кралски подарък от 10 паунда „за добра служба“, а през 1394 г. — допълнителна пенсия от краля в размер на 22 паунда. След като Хенри IV се възкачил на престола през 1399 г., той възобновил пенсията от 20 паунда и една бъчва от около 300 литра вино годишно, като прибавил от себе си още 40 марки. Но финансовото положение на Чосър било толкова плачевно, че той бил принуден да напише едно стихотворение, озаглавено „Оплакване към моята кесия“, което изпратил на краля.

На 4 декември 1399 г. Чосър се сдобил с документ за наемане на една къща в парка на Уестминстърското абатство, където живял само една година. Регистрите сочат 5 юни 1400 година като датата, на която той е получил последната си пенсия, а на надгробната му плоча е издълбана датата 25 октомври 1400 г.

Това са външните факти за служебната кариера на първия велик поет на Англия. Проецирани върху историческата канава на четиринадесети век, те хвърлят известна светлина върху личността на поета. Но неговата душевност, неговата мисловност, неговата същност като човек са разкрити в богатството на поезията му.

Чосър произхожда от семейство на търговци на вина, но още от най-ранна възраст станал паж в свитата на графиня Ълстерска, а покъсно преминал на служба при самия крал. По онова време, според рицарските обичаи, които до известна степен се спазвали поне от кралете на Франция и Англия, пленените неприятелски рицари не били убивани, а откарвани в страната победителка, докато били в състояние да се откупят. Дворът на английския крал Едуард III гъмжал от пленени френски рицари, между които имало и един крал. Тези, макар и в пленничество, живеели в невиджан разкош и разточителство. Поради организацията на феодалното общество интелектуалният елит на страната или района нямал друг избор, освен да просъществува под

сянката на феодала. Замъкът или дворецът единствени създавали както материалната, така и духовната предпоставка за артистична дейност.

И така, още в ранна младост Чосър имал възможност да живее сред представители на културата и литературата на своята страна и на Франция. Честите войни с Франция правели контактите по-лесни. По-късно дворът нямал вече тази притегателна сила за поета, както през време на младостта му, и той се отдава на любимото си занимание, литературата, което ще остане единствената му неизменна радост и утеха през целия живот.

В пролога на поемата „Легенда за добрите жени“ Чосър прави признание: „Що се отнася до мен, въпреки че моите знания са скромни, четенето на книги е моето удоволствие и в душата си благоговеея пред тях, и така ги обичам, и толкова ме увличат, че няма забавление, което да ме откъсне от тях, освен когато настъпи май и птичките започнат да леят, и цветята започнат да цъфтят, тогава сбогом, мои книги...“

Връзките на Чосър с най-големите поети на времето вероятно не са били само в рамките на учтивостта и в изпълнение на задълженията на поети — прислужници на краля. Той бил в приятелски отношения с Джон Гауър, английски поет, който пишел на френски и латински. Чосър особено добре познавал поезията и на своите френски събратя, най-известните, от които са Гийом дьо Машо, Йосташ Дешан и Фроасар. Последният живял известно време в английския кралски двор, така че Чосър имал лично познанство с него. А пък Йосташ Дешан от своя страна бил голям поклонник на поезията на Чосър и го нарича „бог на поезията на светската любов в Албион и велик преводач, Джефри Чосър“.

Първите литературни опити на Чосър са напълно подражателни. Както сам той заявява, писал много „балади, рундели и вирилей“. Това са традиционни песни, които поетите изпълнявали, за да развличат сеньора и неговата свита. Можем да ги наречем „грехове на ранната младост“ на поета, тъй като в този период той, поради липса, на какъвто и да е жизнен опит, бил пленен от бляскавия живот на аристокрацията и като добър паж и послушен слуга, бил изпълнен с желание да се хареса на господаря си. Затова неговите песни нямали нищо общо с истинския живот извън стените на дворците. Вълните на недоволството, засилени от несполучливите войни във Франция,

безскрупулността и грабителската политика на феодалната върхушка, опустошенията на чумните епидемии, от една страна, и започващата да осъзнава силата си буржоазия и противоречивите интереси на отделните феодали и техните фракции, от друга, само привидно не прониквали в замъците. Но това Чосър ще разбере по-късно, когато чиновническите му длъжности ще го поставят в непосредствен контакт с обикновените хора: търговци, занаятчии, най-различни свещенослужители и други. Тогава се събужда критическото начало у този умен и проницателен наблюдател на нравите. Той започва да се отърсва от предвзетите идеи на рицарския кодекс, въпреки че до края на живота си ще остане с мечтата за благородство в човешките отношения, осъществимо тук, на земята, и не само между „рицари и техните дами“, а между обикновените хора. Помъдрял вече, той вижда под ослепяващия блясък на златото и скъпоценните камъни истинската същност на дворцовия живот и напълно съзнава зависимостта си и обидното си положение. Затова често, когато става дума за дворцови отношения в неговата по-късна поезия, има насмешка, адресирана към самия него и стигаща до горчивина. Така в разказа на търговеца от „Кентърбърийски разкази“ един от героите казва на своя господар:

*... Дворянин аз съм вече не от вчера
и както знаеш, мога да се меря
със всеки благородник и по звание,
и по богатство, и по възпитание,
ала не съм се вмесвал нито в спор, ни
във препирня със висшите придворни,
защото знам, че моят суверен
разбира всичко по-добре от мен.
Аз вярвам на речта му, затова
повтарям често негови слова.
И най-голям глупак за мен е този
съветник, който в светлите чертози
на господаря си въобразява,
че е способен да го поучава.
Владетелят е мъдър за петима...*

По-нататък разказът разкрива невероятната глупост на този господар.

Работата му над превода на „Романът на Розата“ оказва силно влияние върху първите сериозни литературни опити на Чосър, като например поемата „Смъртта на графиня Бланш“. В нея има заимствани цели пасажии от „Романът на Розата“. И въпреки това в „Смъртта на графиня Бланш“ има места, които говорят за истинска дарба на поет, а не на един добросъвестен стихоплет. Тази поема Чосър написал по повод смъртта на първата жена на Джон Гонтски, неговия покровител, през 1369 г., така както всеки дворцов поет в такива случаи би направил. Цялата поема следва установените канони. Но в началните 60 стиха, противно на канона, поетът говори за себе си. Той прави една изповед, като заявява, че страда от безсъние и не знае причината за това и как една нощ, като разбрал, че пак няма да може да заспи, „протегнах ръката си и взех една книга, един роман, за да прекарам нощта в четене; тъй като смятах, че това е по-добра игра, отколкото играта на шах или табла“. Този съвсем личен елемент, присъствието на поета, се чувства в цялата поема, в неговото неподправено удоволствие от свежестта на ранното майско утро и от хора на птичките, които пеят на покрива над стаята му, от чисто човешкото му съчувствие към мъката на младия човек, който е загубил любимата си жена, от нежните нотки, които се прокрадват измежду тривиалните описания на добродетелите на младата покойница и оплакванията на безутешния ѝ съпруг.

По времето на Чосър книгите са били лукс, още повече, че много малко хора били грамотни. Следователно поетите са задоволявали жаждата за знания у хората, като са създавали не само оригинални поеми и песни, но са преразказвали и чужди произведения, до които в повечето случаи широката публика не е имала достъп. Да не говорим за сюжетите, които обикновено поетите са вземали наготово. Следвайки тази практика, Чосър е заимствал сюжетите си оттам, където ги е намирал. Поетът притежавал една от най-големите частни библиотеки за времето си. В „Легенда за добрите жени“ богът на любовта в обръщението си към Чосър му казва: „Да, бог ми е свидетел, ти имаш шестдесет книги, нови и стари, пълни с велики разкази...“

Тези книги са били верните приятели на поета и тях четял и препрочитал всяка вечер, когато бързал да се върне в стаичката си над

„Олдгейт“. За това свидетелстват следните пасажи от „Къщата на мълвата“: „И има нещо друго. Ти не се интересуваши от хората, дали са щастливи, нито от други твари, които бог е създал. И не само че не получаваш вести от далечни места, но нищо не знаеш за своите собствени съседи, които живеят до твоята врата. Защото, след като се свърши работният ти ден, вместо да си почиваш или да се занимаваш с нещо друго, ти веднага отиваш в къщи; и ням като камък, сядаш да четеш книга, докато ти се премрежат очите, и така живееш като монах...“ Личният елемент се задълбочава в следващото произведение на Чосър „Парламентът на птиците“. Поемата е била написана в чест на сватбата на Ричард II с Ана Бохемска. Тя е изградена върху алегорията на кралския двор: сватбата на царския орел с царствената соколица. Алегоричната форма, неизбежният сън и цялата ситуация са взети от най-различни литературни източници и в ръцете на един посредствен разказвач биха се превърнали в скучна и суха поема. Но Чосър вдъхва живот и нерв на тези иначе банални алегорични фигури. Дори има и цветни петна. В описанието на парка, който обгражда храма на Венера, на зелените поляни, тревата и цветята и особено в подробното изброяване на различните видове дървета проличава отношението на един ценител на природата, окото на един художник. Същото важи и за различните птици, за които Чосър проявява учудваща осведоменост. Но което е най-важно, в тази алегорична поема той се проявява като добър психолог и познавач на човешката природа и на същността на обществото, в което живее. Поведението на неговите птици съответства и на човешката природа. Целият разказ е придружен от една лека насмешка, незлоблива, но с уяснен адрес. Поетът вече е разбрал слабостите на човешката природа.

Този елемент на снизходителна насмешка ще остане до края един от най-типичните за творчеството на поета.

Друго произведение от същия период, „Къщата на мълвата“, е плод на вече много по-установени интелектуални интереси. В тъканта на едно съвсем стандартно средновековно съновидение Чосър вплита най-различни истории, които са съвсем далеч от целта, която си е поставил: да бъде отнесен поетът в един друг мир, където ще получи новини за любовта. В тази поема Чосър разказва накратко цялата „Енеида“, вмъква нещо от Овидий и от много други поети, историци и философи от древността и Средновековието, така че структурата и е

доста децентрирана. Получава се един калейдоскоп от най-разнообразни фрагменти, свързани само с темата за любовта. Поради това някои критици са склонни да я оприличават на „Божествена комедия“ на Данте. Вярно е, че в тази поема алегоричният елемент е съвсем слабо застъпен, поне не така, както в другите творби на поета от същия период. Тя е написана с много въображение, което надхвърля каноните на тогавашната естетика, и то главно по линията на хумора. Има много хумористични ситуации и езикът и блести от остроумия. Най-интересният образ като художествено постижение в тази поема е орелът, който е носител на живия, типично Чосърв добродушен и умен хумор. В „Къщата на мълвата“ хуморът има и друга роля. Той се явява като лек срещу болезнения стремеж към славата.

Един анализ на произведенията на Чосър неизменно ще ни покаже как поетът постепенно се е отърсвал от сковаващите канони на Средновековието. Това е станало под две силни влияния отвън, които са помогнали на авторския гений да разцъфти с пълна сила. Едното е френският и английският фолклор, главно френските фаблийо. Последните са коренно противоположни на дворцовата рицарска естетика главно по дух, по концепции, по светоглед. Сюжетите на тези фаблийо са свързани с живота, ежедневието на обикновените френски селяни и зараждащата се вече градска буржоазна прослойка. Идеалът в тях не е съвършенството на външната форма и спазването на неестествени за човешката природа норми на поведение. В тях буржоазният практицизъм и прагматизъм, в положителния смисъл на думата, се проявява в най-различна форма и при най-различни обстоятелства, които отразяват самия живот. Въпреки че и във фаблийо се използват сънищата и алегорията, поради променения ъгъл на зрение техният художествен ефект е съвсем различен от този в рицарската поезия. В тях народният гений е вложил всичкото си остроумие и едно основно, много човешко качество — чувството за хумор. Както вече се изтъкна, на Чосър не са му липсвали тези две качества, които той вече проявява, макар и плахо, в „Къщата на мълвата“. Дори тук има един малък пасаж, в който той си спомня колко му е било неприятно всяка сутрин рано жена му да го буди, за да не закъснее за работа. Гласът ѝ му се е струвал груб и дразнещ. И това малко интимно отклонение, поради общочовешката си валидност, веднага прави читателя съобщник с поета.

Другият източник на благотворно влияние за съзряването на Чосър идва от великаните на Италианския ренесанс: Данте, Бокачо и Петрарка.

Към 1368 той, изглежда, вече е имал готов проект за творба, която да дава широка картина на съвременното му общество, в която да имат място както представители на аристокрацията, така и на буржоазията. Кръгзорът на поета се разширил толкова, че обхваща вече живота на всички прослойки в Англия през XIV век.

Много се пише за това, че Чосър в тази си творба заема идеи от други, в случая от „Декамерон“ на Бокачо. Въпреки че тук не е място за специално сравнение на двете творби, трябва да се подчертае, че „Кентърбърийски разкази“ на Чосър е много оригинална творба, с ясен индивидуален почерк на поета, в много по-голяма степен от „Декамерон“ на Бокачо. Твърде е възможно произведението на италианския поет да е дало идеята за „Кентърбърийски разкази“, но в никакъв случай те не следват сюжетната линия на „Декамерон“. В самия начален замисъл вече има основна разлика: Бокачо събира група млади благородни мъже и жени от Флоренция, които в продължение на десет дни си разказват истории. Седемте дами и тримата кавалери са почти безплътни сенки. Те не са индивидуализирани нито физически, а още по-малко като мисловност и душевност. И затова историите, която си разказват, нямат нищо общо с разказвача. Освен това различните новели засягат отделни черти и прояви на човека в дадена ситуация, което много напомня за алегоричните образи на човешки качества, добродетели и слабости в средновековната литература.

Дългогодишната служба на Чосър като контролор по митата на вълните и кожите, двете му пълномощничества в графството Кент, изборът му за представител в парламента през 1368 г., домът му над портата „Олдгейт“, откъдето виждал навалицата по шосето, всичко това изострило неговата наблюдателност и той се запознал с ежедневието на пъстрата народна тълпа. Така че не бездушните фигури на Бокачовите дами и господа са прототипове на Чосървите пилигрими, а непресъхващият поток на живота около него.

Чосър замисля творбата си като разказ за едно пътешествие на група поклонници от Лондон за Кентърбъри. И така, той започва разказа си от първо лице, като за събитие, в което сам е участник. За по-голяма автентичност в пролога на правника дори е дадена и дата:

вторник, 16 април. На този ден в странноприемницата на Хари Бейли в Съдърк (сега един район на Лондон, а тогава само предградие) се събират 29 души, между които и самият поет, готвещи се да отидат на поклонение. Групата е пъстра, а не еднообразна, както у Бокачо. Тук са: един рицар заедно със своя син — оръженосец, един мелничар, дърводелец, готвач, правник, моряк, игуменка, монах, още един монах — скитник, един школар от Оксфорд, пастор, продавач на индулгенции, лекар, търговец, Франклин (свободен земеделски стопанин), буржоазка от град Бат, пет лондонски граждани, иконом, йомен, монахиня и трима свещенослужители, придружаващи игуменката, и Чосър. Както се вижда, социално — разнолика тълпа. Тези хора, естествено, разговарят помежду си като става ясно, че всички отиват в една посока, се договарят да вървят заедно. (По онова време не е било съвсем безопасно по друмищата, защото навред върлували разбойници и крадци.) Самият кръчмар така харесва компанията, че решава да се присъедини към нея и предоставя услугите си да я ръководи. Всички единодушно се съгласяват. Тогава кръчмарят предлага един вид регламент: всеки да разкаже по две истории, за да могат неусетно да стигнат до местоназначението си. Предложението се приема с удоволствие. И така, сред глъч и шум, започва това забавно пътешествие.

Творбата се открива с пролог, в който Чосър представя един по един своите спътници. Пред нас дефилира с неповторимата си индивидуалност всеки от тях. Поетът съобщава по нещичко за тяхната външност, било за някаква особеност в поведението им, в облеклото или някакъв физически белег, който се запечатва в нашата памет. Авторът също вмъква и някоя подробност от биографията им и по този начин им прави кратка характеристика. Веднага ни обгръща атмосферата на най-различни характери, на най-различни човешки съдби, интереси, наклонности, така любопитни, както едно купе с пътници от трета класа в наше време. Няма ги рицарите, няма ги условностите, ние сме изправени пред истинския, неподправен живот. Още в пролога ни заразява лекотата на настроението, примесена с чувство за приятно прекарване и хумор, така типични за Чосъровия талант и с които само Шекспир може да се сравнява. Поетът не се старае да даде обективно изображение на своите спътници, напротив, той открито изразява собственото си отношение към тях. И това

присъствие остава неизменно през целия път. Нещо повече, архитектуриката на творбата е такава, че присъствието на поета се чувства не само защото е вплетено в тъканта на разказа, но още поради това, че от време на време ханджията разговаря направо с него.

Структурата на „Кентърбърийски разкази“ напомня в известен смисъл драматично произведение, в което разказите на поклонниците са действията, а разговорите помежду им са интермедиите, да не говорим пък за пролога, който прилича на едно представяне на действащите лица пред завесата, преди да започне спектакълът. Уникалността на тази структура се състои още и в това, че свързваща нишка са групата поклонници. Обаче тяхното поведение не е като това на благородните младежи от „Декамерон“, които са само мълчаливи слушатели на историите и от немай-къде правят скучни и тривиални, съвсем кратки коментари. Чосъровите поклонници са хора с темперамент. Те реагират живо, всеки посвоему, на всичко, което се говори и става из пътя. И тази реакция сама по себе си, предадена с ненадминат реализъм, е достойна за вниманието на читателя. Ако човек прочете само пролога и разговорите на ханджията и поклонниците, техните коментари и малки спречквания в промеждутъка между два разказа, ще има едно напълно завършено художествено произведение, една комедия на нравите. Защото там ще намерим всичко, което животът поднася на хората, и „битието, определящо съзнанието“ на всеки един от тези герои. Всеки поклонник носи характерните белези на класата и занаята си като мисловност и поведение. И разказът на всеки не само по форма, но главно по съдържание говори за разбиранията, вкусовете и предпочитанията на разказвача. Подобно нещо не съществува у Бокачо и е уникално за времето си.

За съжаление и тази творба останала недовършена. Написани са само 24 разказа. Едно внимателно проучване ще ни насочи към разпределянето им в три ясно разграничаващи се групи. Първата група се състои от историите, разказани от благородниците и учените. В тях става дума за възвишени пориви, чест и храброст, за морални ценности и високи идеали. На места има отклонения от събитията и разказвачът дава воля на собствените си мисли и съображения по религиозни и философски въпроси. Тези истории са в пълна хармония с манталитета на разказвача и по този начин допълват характеристиката, дадена от

Чосър в пролога, а цялостният образ напълно се доизвайва от поведението на героя през време на пътешествието. Така че се получава един вид информация от три източника.

Втората група се състои от разказите на представители на вече открояващата се буржоазна класа — светски хора, както и духовни лица. Тук има много по-голямо разнообразие и в сюжетите, и в начина на разказване. От една страна, историята, разказана от игуменката, отразява характерни верски предубеждения през XIV век, от друга — дългият разказ на жената от Бат, която, без да се стеснява и без да подбира деликатни изрази, открито изразява мнението си за отношенията между мъжа и жената. Нейното становище е на противоположния полюс на рицарския идеал. От всички поклонници в тази компания жената от Бат е един от най-живописните образи и като характер, и като художествено постижение. Тя е буржоазка с голям жизнен опит и въпреки не съвсем деликатните си маниери, малко мъжкия, грубоват начин на изказване, си остава жена, която знае какво иска. За нея животът на земята има стойност и тя е убедена, че трябва да го изживее съобразно човешката си природа и да му се радва колкото може и докогато може. Нейните радости наистина са малко примитивни, но затова пък са радости на една здрава и нормална жена. Въпреки известната си интелектуална ограниченост тя притежава мъдростта на суровия жизнен опит. Тя самата не е лишена от чувство за хумор и то се проявява в характеристиката, която прави на петимата си съпрузи, а чрез тях и на самата себе си. Нейният реализъм и жизненост стигат дотам, че тя добродушно се присмива на себе си, на собствените си слабости и неуспехи. Отношението на Чосър към нея е ясно. Той я описва с удоволствие, разбиране и приятелско снизхождение.

Близък по манталитет до жената от Бат е свещеникът на монахинята. Историята, която той разказва, е бисер сред многото прекрасни истории в книгата. Това е разказ за петела Шантиклер и неговата любима кокошка Пертелота. Тя се основава на едно френско фаблийо, известно и у нас. За лисицата, която примамила извън стопанския двор петела с ласкателства, че уж пеел чудесно, сграбчила суетния и лековерен петел и търтила да бяга към гората, предвкусвайки голямо пиршество. Но виковете на вярната Пертелота привличат вниманието на стопанката и нейните деца, те хукват да гонят лисицата

и тя, за да спаси собствената си кожа, е принудена да пусне бедния Шантиклер.

Тази обикновена и банална история е блестящо разказана от Чосър. От нея той е направил разказ, в който се преплитат няколко структурни пласта. От една страна, е самата история, т.е. фактите на случката. От друга, двойката Шантиклер и Пертелота могат да се вземат като алегорични образи на кавалер и дама. Тогава ще се получи една лека и безобидна пародия, още повече, че пародийният елемент се засилва от винаги усещащото се леко насмешливо присъствие на поета. Друга възможност е образите да се изтълкуват като представители на едно добродетелно буржоазно семейство. Като оставим настрана, че в този разказ лисицата е дидактичен образ на измамения измамник, Пертелота и Шантиклер са изключително художествено постижение на психологически реалистичен рисунок. Шантиклер е любещ и нежен съпруг. Той е изключително внимателен, трепери над нея, но в любовта си е артистичен. Надарен с всички добродетели на истински английски джентълмен, Шантиклер не е лишен и от слабости, които сам съзнава и си признава. Той не е винаги безстрашният рицар, а има случаи, когато проявява страхливост. Пертелота — красива, млада кокетна, има пълното съзнание за своята сила и власт над Шантиклер и поради това понякога се отнася към него със снизхождението на разбираща съпруга. Разказът се лее от начало до край и Чосър ни държи в плен с магията на сладкодумеца.

Третата група са разказите на обикновените занаятчии, земеделски работници и селяни. Това са истории груби и натуралистично, в които неизменно се разказва за измамени съпрузи или поклонници, и то по жесток за тях начин. Винаги в историята има някаква физическа болка, било жесток побой или нещо подобно. Изобщо грубият физически свят е единственият обект, който привлича вниманието и интереса на тези прости и неуки хора. Тяхното чувство за хумор не е меко и незлобливо, като това на Чосър, а често преминава в сатира. Историите им предизвикват буря от смях от страна на всички присъстващи. В тази група могат да се поставят и разказите на низшите чинове на духовенството. Най-характерен за отношението на Чосър към деградацията на църквата и главно на нейните служители е откровеният и циничен разказ на продавача на индулгенции. Той е ярко изобличителен и впечатлява още повече

поради това, че самият разказвач като че ли не чувства дълбочината на падението си, спекулирайки с доверието и нещастieto на хората.

В своето творческо развитие Чосър е извървял дълъг път на постепенно освобождаване от каноните на Средновековието до изграждането на един стил, който има здравите си корени в непосредственото наблюдение на живота, съчетано с рядко артистично въображение. В цялото си творчество той се проявява като деликатен човек, който няма никакво намерение да проповядва, нито да поучава, а само да описва фактите на живота. Той обича този живот, с доброто и злото в него, с радостите и скърбите. Чосъровият хумор, който винаги хвърля една мека светлина върху произведенията му, му е помогнал да намери равновесие в живота си, в който действителността е станала коректив на ранните му младежки идеали, оптимизмът надделява над песимизма, добродушната усмивка изтрива сълзите, тъй като животът го е научил, че трагичното върви ръка за ръка с комичното, че винаги може да се намери изход от едно трудно положение и че в края на краищата, както казва жената от Бат, заслужава си човек да живее на този грешен свят.

Жана Молхова

ПРОЛОГ

Тук започва книгата с Кентърбърийските разкази.

*Когато с благи дъждове април
бе мартенската жажда утолил
и беше влял във всяка суха жила
на пролетта живителната сила,
когато духна топлият зефир
и оживя задрямалата шир
от кълнове и слънцето начена
да преминава вече през Овена,
а птичките изгубиха съня си
(за песните им дните бяха къси
и сърчицата им се разтуптяха),
тогава много хора закопняха
смирено да поемат в дълъг път,
на славни моци да се поклонят.
И тръгнаха от Норфолк и от Съри^[1]
към древната обител в Кентърбъри,
пред мъченика свят да се помолят
да ги закриля и през тази пролет.
Така се случи, че на път за там
край Сутуерк^[2] във хана неголям
веднъж за малко спрях да си почина
и там заварих весела дружина
от двадесет и девет души, сбрана
случайно и отседнала във хана,
преди да продължи за Кентърбъри.
Тук имаше и спални, и яхъри
достатъчно, за да дадат подслон
на всеки пътник и на всеки кон.*

Накратко — бяхме настанени царски.
До заник слънце още по другарски
да поговоря, с всекиго успях
и бях приет набързо между тях.
На заранта, петлите щом пропяха,
напуснахме приветливата стряха.
Ала преди нататък да пристъпя,
доде минутата не ни е скъпа,
аз мисля, че от полза ще е даже
с по две-три думи да ви се разкаже
за всекиго от нас — в каква одежда
е пременен, какъв е, как изглежда,
а и каква е титлата му точна.
Та позволете с рицаря да почна.
О, този РИЦАР бе достоен мъж.
Откакто бе поел нашир и длъж
на походи, той тачеше честта
наред със волята и доблестта
и винаги бе пръв под знамената.
Със коня си обиколи земята.
В страни езически и правоверни
се славеше със подвизи безмерни.
Воювал беше за Александрия^[3],
бе прекосявал Литва и Русия,
във замъците пруски беше спал,
на пирове безброй бе пил и ял
и помнеше голямата обсада
на крепостта на Алжезир^[4] в Гранада,
издигал беше меч над Белмария^[5],
Лайас го знаеше и Саталия.
Със кораби Великото море^[6]
успял бе неведнъж да преоре,
в петнайсет битки, за да се срази
и три пъти неверните врази
край Термисен громил бе в схватка права
на името Христово за прослава.
Призван от анадолски християни,

бе влизал в бой с османските тирани.
Из краища далечни бе прочут.
Бе награждаван, но не бе надут.
Личеше си по всичко, че е умен.
Веднъж не изруга, не беше шумен,
напротив — кротък бе като девица.
И въобще той бе достоен рицар.
В одеждите си също бе приличен.
Красив бе конят, без да е накичен,
ездачът беше с бархетна жилетка,
нашарена от гъстата решетка
на ризницата му — подир сражение
направо бе поел на поклонение.
До него яздеше синът му — млад
ОРЪЖЕНОСЕЦ, влюбен и сърцат,
със ситни къдри и с очи възсини.
Той нямаше и двадесет години,
не бе висок, но беше с буйна кръв,
подвижен, бърз и силен като лъв
и вече бе воювал с кралска гвардия
във Артуа, във Фландария, в Пикардия^[7].
Надяваше се с подвизи най-смели
благоволенията да спечели
на дамата си. Носеше премяна,
извезана с цветя като поляна^[8],
все пееше и свиреше с копнеж
на флейта. Като месец май бе свеж.
Ръкавите му висеха свободно.
Умееше да язди превъзходно
и съчиняваше си песни сам.
Фехтовчик беше и танцьор голям,
и между другото — художник славен.
А нощем спеше малко като славей.
Той бе вежлив — на общите ни маси
нарязваше месо и за баща си.
Слуги излишни нямаше със тях.
Един-единствен ЙОМЕН^[9] аз видях —

в зелени дрехи, със зелена гугла,
с остригана глава и с кожа смугла.
На опнатия му широк колан
се полюляваше красив колчан —
стрелите трепкаха като гора
с корони от паунови пера.
Той знаеше прекрасно своя дълг.
В ръката си държеше опнат лък.
Такъв ловец едва ли друг познава.
Бе стегнал с ремък китката си здрава,
въоръжен бе с меч, със щит и нож,
а на гърдите му и ден, и ноц
личеше сребърният Христофор^[10]
и тежък рог, със който свирят сбор.
По моему той горски стражник беше.
Сред нас една ИГУМЕНКА личеше
с усмивката си, кротка и свенлива,
а и с речта си богобоязлива.
Наричаше се майка Еглентина
и всички служби за отца и сина
тъй сладко пееше — е, да, през нос, но
затуй говореше пък френски сносно^[11],
по стратфордски, със местен аромат
(парижският ѝ беше непознат).
А хранеше се просто като птичка —
на масата не пуцаше трошичка
и пръстите си в соса не топеше,
месото най-внимателно държеше,
та в скута ѝ ни капчица не падна.
Тя сякаш никога не беше гладна.
Пък устните си триеше тъй чисто,
че по ръба на чашата си нищо
да не остави, след като отпие.
Ядеше права, без да се превие.
И беше просто истински късмет
да си ѝ на трапезата съсед.
Тя гледаше във всичко да се мери

със дворцовите фини маниери,
та всеки да я гледа с уважение.
Но по душа бе ангел без съмнение.
Сърцето ѝ бе толкоз милостиво,
че даже за едно мишленце сиво,
попаднало в капана, би ридала.
По пътя сума кучки бе събрала,
гощаваше ги със месо и с мляко
и хълцаше от скръб и мъка, ако
ги понатупа някой мъж суров.
Тя цяла беше нежност и любов.
Под диплите на булото ѝ скрити
като стъкло светлееха очите,
нослето беше с линия изящна,
устата — сочна, но прибрана, тясна,
а челото — високо цяла педя.
Самата тя не беше ниска — бледа,
пътуваше със дълъг черен шал и
с червена броеница от корали,
провесена свободно на ръката,
със скъпа златна брошка на яката,
гравирана с коронка върху скромния,
но смислен надпис: „Amor vincit omnia“^[12].
След нея друга МОНАХИНЯ плаха
и трима КАПЕЛАНИ^[13] вкуп вървяха.
С нас бе един КАЛУГЕР — божи жрец,
инспектор манастирски и ловец —
човек на място, годен за абат.
Конюшня имал, казват — цял палат.
С дрънкулки беше си окичил коня,
звънтящ като камбаните на оня
далечен манастир, във който той
понякога намираще покой.
На Бенедикт^[14] суровите завети
чистосърдечно считаше за вехти,
а вехтото е на човека враг.
Ний трябва да сме с новото във крак.

Те и лова например забраняват
и, кой ги знай защо, си съчиняват,
че уж калугерът без манастир
бил нещо като рибата без вир.
Но той за всички тези номера
не давеше и пукната пара.
И прав си бе. Защо да хвърля труд
из книги да се рови като луд
или пък да се бъхти с пот на чело,
тъй както поучавал с реч и дело
свещецът Августин^[15]. Ако желае,
той нека сам да ходи да копае.
Монахът бе ездач, и то какъв!
Държеше хрътки само чиста кръв.
За две неща на всичко бе готов
и те са следните: езда и лов.
Ръкавите му бяха с ценна кожа
обточени отвред. Като велможа
си носеше качулката, която
забождаше с игла от чисто злато,
изваяна като любовен бант.
Плешив бе като тиква този франт,
лицето му от мас лъщеше цяло,
а имаше и доста тлъсто тяло,
очите му горяха с плам горещ,
главата му димеше като пещ.
С ботуши скъпи и със хубав ат,
той беше истински добър прелат.
Ядеше печен лебед на ручок
и конят му бе риж като мечок.
С нас бе на път и друг един монах —
брат КАРМЕЛИТ^[16], доколкото разбрах.
Той беше веселяк подвижен, жив,
забавен, остроумен, приказлив,
накратко казано — калугер славен,
едва ли има някой нему равен.
Омъжил бил на своя собствен гръб

безброй девици. Той бил онзи стълб,
на който манастирът се крепял.
Със франклините^[17] винаги дружел
и с някои жени в града, които
сам казваше, че изповядвал скрито,
но не по-зле от кой да е курат
(той в ордена си бил лиценциат^[18]).
Изслушвал кротко всяко откровение
и най-охотно давал опрощение,
а епитимията^[19] смъквал бърже,
щом грешникът кесията развърже.
Защото всяко щедро подаяние
е израз на дълбоко разкаяние —
ако платиш на бедния монах,
ти вече си изкупил своя грях.
Сред нас живеят тъй корави хора,
че колкото да ги гори позора,
не ще проронят и сълза дори.
Затуй да плащат вместо с плач — с пари.
Бе пълен капишонът му с карфици —
подаръци за разни хубавици.
Изобщо той обичаше живота.
Сегиз-тогиз посвирваше на рота^[20],
а песнопоец беше — знаменит,
като момиче бял, ала набит
и силен като селски пехливан.
Познаваше по пътя всеки хан
и неговите знатни домакини,
отбягваше въшливи просякини,
прокажени, болнави и сакати.
Подбираше си по-добри познати,
ценеше свойта чест и своя пост.
Защо му е другар неук и прост,
без риза на гърба си. По-добре,
ако с търговците се разбере.
Щом някой може да му е полезен,
той с него беше услужлив, любезен,

сърдечен и усмихнат, то се знай.
Обхождаше редовно своя край,
за други просяци недосегаем —
ех, плащаше за окръга си наем,
но все пак му оставаха парици.
Дори от най-одрипани вдовици
успяваше със шепота си благ
да вземе и последния петак —
тъй сладостна молитвата му беше
(като кутренце, бедния, скимтеше).
Но дойдеше ли ред за братски съд^[21],
тържествено се носеше гласът
на този съдник. Той блестеше цял,
загърнат като папа или крал
във скъпата си тежка пелерина.
И ако фъфлеше, туй бе причина
по-сладко всяка дума да звучи.
Той имаше омайващи очи.
Запееше ли в тъмното монаха,
очите му като звезди горяха.
Наричаше се Хуберд този брат.
С нас бе един ТЪРГОВЕЦ — мъж богат
със пъстри дрехи, с фландърски калпак,
е чаталеста брада и със мустак,
с ботуши лъскави, на едър кон.
Той обясняваше със важен тон
как в търговията растат парите,
как трябва да се защитят водите
помежду Мидълбург и Оруел^[22].
Разбрахме, че е ловък и умел
в размяната на френските жълтици.
Кога край него се роят длъжници,
кога е сам длъжник — туй пазел в тайна.
Не бил направил ни една случайна
и неизгодна сделка. Той ни смая.
Но името му, бога ми, не зная.
С нас бе от Оксенфорд един ШКОЛАР^[23],

във логиката задълбал със жар.
Кобилата му беше само кости,
самият той — изпосталял от пости
и винаги умислен и навъсен,
загърнал се във плаща си окъсан.
Не гонеше ни длъжност, ни имот,
далече бе от светския живот.
До одъра си имал наредени
двайстина книги^[24] — черни и червени,
които и за купища пари,
и за дворци не би сменил дори.
Той беше философ — бедняк последен,
но на Платон и Аристотел предан.
Два гроша да заемеше, пак би ги
похарчил за учение и книги,
но молеше се дълго за душите
на тези, що му даваха парите.
Четеше с прилежание, със ум,
не вдигаше излишен, празен шум
и всяко кратко, ясно изречение
напълваше със смисъл и значение.
Готов бе да живее във забрава —
да учи само и да поучава.
Един наперен ПРАВНИК — цял сокол,
познат от катедралата „Сейнт Пол“^[25],
пътуваше във тази кавалкада.
Той яздеше със сдържана досада,
но беше мъдър и възпитан мъж,
дела съдебни водил неведнъж
(разбрахме, че патент^[26] особен има).
Със опитност и слава несравнима
натрупал бе и дрехи, и парцели.
Умееше добре да си постели
навсякъде. Е, взимаше рушвет,
но беше вредом тачен и приет.
Бе деловит, но даваше си вид
на още по-зает и деловит.

Той помнеше закони и процеси
от времето на Уилям^[27] чак до днес и
умееше, когато се налага,
цял куп книжа да съчини веднага
така, че всекиго да убедят.
Със пъстра дреха бе поел на път,
с копринен пояс със ресни по края.
За него нищо повече не зная.
Стар ФРАНКЛИН яздеше до адвоката.
Сребристорбяла беше му брадата,
а бузите — от злато, хем старинно.
Дробеше си в зори попара с вино.
Животът му изпълнен бе с наслада
и Епикур май дядо му се пада.
Той смяташе, че ако всеки ден
се веселиш, то значи, си блажен.
Къщовник бил, каквито има рядко.
Посрещал гостите си с пиво сладко
и с хляб — като светеца Юлиан^[28],
а вино имал — да отвори хан.
Домът му с вити баници се славил,
той без месо и риба не оставал.
Препълнени подноси и бокали
над масата му като град валяли.
Според сезона, както е прието,
променял гозбите и пиетието.
Отглеждал в двора яребици едри,
а във вира — шарани и есетри.
Готвачът му бил майстор най-прочут,
но ако сосът не е гъст и лют,
тежко му. В хола чакали трапези
и ден, и нощ — за всеки, който влезе.
А пък в съда той бил същински лорд.
Видът му бе величествен и горд,
провесил бе на пояса си бял
копринена кесия и кинжал.
Той бил шериф и ревизор, и воин —

от всичките васали най-достоеен.
ТЪКАЧ И ДЪРВОДЕЛЕЦ, и ШАПКАР,
и ТАПИЦЕР, и БОЯДЖИЯ стар,
облечени с костюма скъп и с плаща
красив на своята гилдия цъфтяща,
се движеха на група най-отпред
със ножници, излени не от мед,
а от сребро, с кесии и колани
копринени, умело изтъкани.
Все граждани изрядни, превъзходни —
за старши на гилдхола^[29] бяха годни
и всеки очевидно бе призван
да бъде достолепен алдерман^[30].
Заможни бяха всички и охолни,
а и жените им ще са доволни
да ги посрещат с почит тук и там,
навсякъде да ги зоват „та даме“^[31]
и шлейфа им със завист да поглеждат,
когато чело пред олтара свеждат.
Те водеха един ГОТВАЧ дебел —
обичаха да хапнат млад петел
със нещо кисело или лютиво.
Стар познавач на лондонското пиво,
той пържеше, забъркваше яхнии
и правеше чудесни курабии.
Но глезенът му беше пълен с гной,
та нямаше, горкият, миг покой.
И все пак в готвеното бе юнак.
От Дертемуте^[32] бе дошъл МОРЯК.
Качил се върху пони пепеляво,
той креташе със него криво-ляво.
Под късата му шаячна наметка
сегиз-тогиз се виждаше да светка,
привързан с дълъг шнур, голям кинжал.
От слънцето той бе помургавял
и бе приятен и достоен мъж.
От винцето си сръбна неведнъж,

додето нашият търговец спеше.
За съвестта си грижа не береше.
Превземел ли във битка нечий кораб,
зад борда хвърлял неговите хора.
Той беше майстор в своето море
и всеки пристан знаеше добре.
Избягвал вред теченията скрити,
подводните скали и плитчините,
издавал мъдро заповеди смели.
Брадата му сто бури бяха вели.
Чак от Готландия^[33] до Гибралтар
той помнеше без грешка всеки фар
и всеки залив топъл и студен.
Гемията се казваше „Мадлен“.
Пътуваше във нашата дружина
и ДОКТОР по хуманна медицина,
какъвто вий ще търсите със свещ.
Той беше в астрологията вещ
и пациентът трябваше да чака
благоприятен час по зодиака,
преди лечението да започне.
Но хороскопите му бяха точни.
На всяка болест, тежка и опасна,
причината за него беше ясна
и проста: влага, суша, жар и студ^[34].
Той беше лекар сръчен и прочут
и според болката на млад и стар
предписваше веднага някой цяр.
Аптекарите тези рецептури
превъръщаха в таблетки и микстури —
те до един приятели му бяха,
печалбите поравно си деляха.
Той беше учен, беше запознат
със Ескулап, Разес и Хипократ,
с Диоскорид, Бернард и Гилбертин,
с Руф, Авейрос, Али и Константин,
със Дамаскин, Серапион, Гален,

със Авицена и със Гатисден^[35].
Ядеше скромно, без да прекалява,
ала диетата му беше здрава.
Към библията нямаше влечение —
прочел бе стихче — две за развлечение.
Облечен беше с алени и сини
като априлското небе коприни,
но малко харчеше, макар че сума
пара натрупал, казват, в дни на чума^[36].
Понеже златото е ценен лек^[37],
събираше го нашият човек.
Една ТЪКАЧКА бе дошла от Бат,
така изкусна в своя занаят,
че в Гент и в Ипър^[38] нямало такива.
Бе глуховата, ала приказлива.
Във църква влизаше със преднина
и ако друга някоя жена
я пререди, така ще се разсърди, —
че ще забрави всяко милосърдие.
Забрадките, които беше взела,
за да се пременява с тях в неделя,
тежсаха десет пуда — цял товар.
Чорапи носеше червени — жар,
ботушки — тесни, с кожа още влажна.
Тя беше румена, красива, снажна
и цял живот почтено бе живяла,
със пет мъже във църква се венчала,
а колко любила като мома —
и тя дери не помнеше сама.
Три пъти божии гроб бе посетила,
реки далечни беше прекосила,
бе ходила във Рим, във Кьолн, в Болоня,
в Галисия — къде ли не! Със коня
обиколила бе света комай.
Бе целомъдрена, но не докрай.
А кръглата ѝ шапка върху кока
стърчеше, като боен щит широка.

И яздеше тя, без да се поклаща.
Изпъкваха бедрата ѝ под плаща,
а на петите ѝ звънтяха шпори.
Обичаше със всички да бърбори.
На любовта, за раните опасни
тя знаеше лекарства ефикасни.
С нас бе дошел на път от край далечен
един СВЕЩЕНИК беден, но сърдечен^[39],
богат с дела, със помисъл и знание
възвишени. Христовото писание
той проповядваше във своя храм
с божествено вълнение и плам.
Бе винаги прилежен, работлив,
в нещастията — твърд и търпелив.
Онези, що не плащаха десятък,
анатемосваше, но беше кратък
и по му беше присърце да дава
на бедните си братя и тогава,
когато сам бе гладен, бос и гол.
Доволен бе да има хляб и сол.
Енорията си — поле обширно,
обхождаше и в дъжд, и в пек неспирно,
да подкрепи във болест и в беда
отрудените божии чада.
Вървеше пеш и в зимен студ, и в зной.
За паството си пример беше той.
Научил бе от библията свята,
че преди думите вървят делата.
Ако и златото ръжда прихване,
то със желязото какво ще стане!
Щом отчето спечели лоша слава,
и простият човек се покварява.
Такъв отец до днес не бях видял.
Не гонеше ни почести, ни злато,
презрението бе му непознато,
на божиято слово беше жрец
и сам го следваше като светец.

До него бе и брат му — стар ОРАЧ.
Той цял живот на нивата до здрач
превивал гръб, вършал, орал и жънал.
Работник неуморен, в пот потънал,
живееше си в мир, бе благ по нрав.
Печален, весел, болен или здрав,
на бога беше предан от сърце,
помагаше на цялото селце
и с труд и жито плащаше редовно
десятька в стопанството църковно.
Той яздеше една кобила стара^[40].
Сега остават само МЕЛНИЧАРЯ,
стар СТЮАРД^[41], ИКОНОМ, потеглил с нас,
и още двама, а след тях и аз.
За МЕЛНИЧАРЯ първо — той бе як
и мускулест като биче селяк.
Навсякъде бе първи във борбите
и винаги отмъкваше овните^[42].
Едва ли имаше такова село,
където всяка порта с голо чело
да не изкърти, ако се затича.
Червена като козина лисича
и като плоска четка с косми къси,
брадата му стърчеше. На носа си
той имаше израстък — топче тлъсто,
обрасло с рижа четина нагъсто.
Широки, черни ноздрите му бяха.
На пояса му щит и меч тежаха.
Устата му приличаше на пещ.
В шегите беше и от шут по-вещ,
но бе мошеник с грехове безбройни,
крадеше мливото със крини тройни.
Облечен беше този юначина
с наметка бяла и качулка синя.
На гайда свиреше добре. На път
такива веселяци се ценят.
С нас яздеше на кон висок и враг.

стар ИКОНОМ в един студентски хан^[43].
В покупките на рабош или в брой
бил опитен като търговец той.
Въртял така изкусно пазарлъка,
че все в печалба бил, и то без мъка.
Нима не е туй божя благодат —
един човек неук и простоват
по ум и учените ни надмина!
Той хранеше магистри трийсетина,
между които — десет най-умели
прависти. Тях навред ги биха взели
да бранят доходите и земята
на кой да е велможса във страната,
така че той да кара цял живот
без грижи за семейния имот,
със име чисто и ненакърнено
Те бяха мъдри хора несъмнено,
но този иконом и тях дори
успял бе неведнъж да надхитри.
Сега за СТЮАРДА — слаб холерик
с лице обръснато като шиник,
със щръкнали уши и с лъскав лоб,
на колело остриган като поп,
с нозе — пищялки дълги, сухи, прави.
Той можеше веднага да се справи
със всеки ревизор и всеки бирник.
Държеше не един хамбар и зимник
под свой надзор и знаеше в дъжда
и в сушата как ще расте ръжта.
На господаря птиците, овците,
говедата, конете и свините,
и складовете, и книжата ценни
на него лично бяха поверени.
На този пост той дълго се държал —
да го измести никой не можал.
Измамите и сделките нечестни
на всеки ратай бяха му известни

и още щом му чуеха гласа,
слугите тръпнеха. Накрай леса
си беше вдигнал къща — цял палат,
и вече бе навярно по-богат
от своя лорд. Умееше хитреца
да го зарадва, да му се хареса
и да получи някоя похвала,
кесии, гугли или наметала.
Разправяше ни той, че като млад
бил дърводелец в своя роден град.
Добър бе конят му, но с бавен ход,
сив, на петна — наричаше се Скот.
Под синята наметка беше скрита
една кама, с ръжда и прах покрита.
От Норфолк този Стюард бе дошел,
градецът му се казвал Болдзуел.
Като монах загърнат и приведен,
той винаги се влачеше последен.
Със нашата дружина бе на път
и ПРИСТАВ от един църковен съд^[44] —
с очички тесни, розов и пъпчив,
като врабец лукав и похотлив.
Окелявяла беше му брадата.
От него вредом бягаха децата.
С олово, сяра, луга и живак
се бе лекувал дълго, ала пак
след всички тези мазила, мехлеми
той бе покрит със струпеи, с екземи
и с буци, по-големи от юмрук.
Обичаше да хапне чесън, лук,
а сръбнеше ли вино хубостника,
започваше да пее и да вика,
червен до синьо ставаше носа му
и бърбеше латински думи само
(научил беше две-три изречения
все от съдебните постановления —
нали ги слушаше от мрак до мрак!).

Известно е, че кой да е глупак
по-хубаво от римски папа даже
ще съумее „Watte“^[45] да ти каже.
Но този пристав със лице петнисто
научил бе да казва доста чисто:
„Questio quid iuris“^[46]. Шмекер стар!
Добре е да го имаш за другар.
За кана вино и филджан ракия
такъв ще позволи и гивендия
в леглото да си заведеш направо,
ала глупеца ще оскубе здраво.
Съветваше познатите си скрито
да си живеят весело и сито,
от анатемата да се не плашат,
кесиите си само да разпашат.
„В кесията ти скрит е, братко мой,
ключът на рая“ — учеше ги той.
Но лъжеше. Ако си сторил грях,
ти трябва да живееш в смъртен страх
от анатемата, а не на завет.
Че сетне има и significavit^[47].
Дружеше той с момичетата млади,
опитали греховните наслади,
и гледаше от полза да им бъде
и да смекчава техните присъди.
С голям венец тилът му бе покрит.
Той носеше кравай наместо щит.
Със него бе приятелят му стар
от Ронсивал^[48], донесъл цял товар
със индулгенции от Рим тъдява
на християните да ги продава.
Той пееше „Любов, ела при нас“,
а приставът със гръмкия си бас
пригласяше. Коси като възгета
от лен се спущаха върху жакета
на този мъж и той като девица
редеше ги къдрица по къдрица.

Къдриците не бяха много гъсти,
но той ги галеше с трептящи пръсти,
а капишонът в поша беше сложен.
Тъй яздеше той — гологлав, разрошен,
по най-последна мода пременен,
в очите с блясък котешки — зелен.
На шапката си бе пришил Исуса^[49],
а в скута му видяхме да се друса
торбата с още топли индулгенции.
Гласът му беше като на козленце и
брадичката му — чисто гола, лъсната —
като че ли току-що бе обръсната.
Изглежда, беше, бедният, скопец.
Но в търговията си беше спец.
Един парцал от някакъв чаршаф
представяше за царствения шарф
на Богородица. На дън торбата
се валяха парчета от платната
на лодката, в която сам Христос,
пристигнал по вълните, влязъл бос,
и меден кръст със стъкълца най-прости,
и стъкленца с дребни свински кости.
Продаваше на всеки срещнат поп
от тези си реликви цял вързоп
и за един ден можеше да вземе
пари, събирани от сума време.
Прехвалваше си стоката без срам и
успяваше мнозина да измами.
Но в църквата бе пастор превъзходен.
С урока си възвишен, благороден
събуждаше божествени желания
за подвизи и за пожертвования.
Все пееше за обич, за добро
и знаеше, че повече сребро
в кесията си всеки е донесъл,
затуй гласът му бе гръмлив и весел.
И тъй, накратко ви разказах аз

за дрехите на всекиго от нас,
за нрава му и по каква причина
се беше сбрала нашата дружина
край Сутуерк, във хана неголям.
Сега е време да се върна там
и да си спомня някои неща —
например как прекарахме нощта,
как почна дългото ни поклонение
и как се случи всяко приключение.
Но искам преди туй да ви помоля —
повярвайте, че не от лоша воля
записвам всяка дума на листа
тъй, както сам от нечия уста
съм я дочул. Добре ви е известно,
че всичко трябва да повториш честно
и точно, без промени при това,
като предаваш хорските слова.
Макар самия ти да не говориш
тъй дълго и тъй грубо, що да сториш?
Нима ще си измисляш нови думи,
неверни притчи, разкази и глуми?
Не, по-добре ти всичко повтори —
и близките си не щади дори.
Христос говори също нашироко
в писанието, но нима порок е
това? Платон е казал за словата,
че трябва да са братя на делата.
Ще ви помоля да ме извините,
ако съм смесил хора знаменити
със низшите по общия ни друм.
Отдайте туй на простия ми ум.
Стопанинът ни нагости чудесно,
месото беше хубаво и прясно,
а виното бе пивко, но искреше —
от него чак главата се въртеше.
Достоен мъж, способен за маршал^[50]
на най-изискания дворцов бал —

със огнен поглед, едър и охранен,
той бе почитен и славен лондончанин.
Във приказките беше дързък, смел,
ала възпитан, сдържан и умел.
Обичаше той веселбата шумна.
Подир вечеря изведнъж му хрумна
да ни даде приятелски съвет,
възторжено от всички ни приет.
Той каза: „Господа, ще ви призная,
че от години вече аз не зная
тъй весела дружина, тъй отбрана
да е отсядала да спи във хана.
Тук всички вие сте добре дошли
и нека всеки да се весели,
додето иска като пръв велможса.
Но още нещо аз ще ви предложа.
Вий утре тръгвате за Кентърбъри,
за святата обител. Бог добър е
и той ще ви закриля без съмнение.
Но не оставайте без развлечение,
защото радостта не е голяма,
когато яздиш като риба няма.
Та както казах и преди, за вас
една идея вече имам аз.
И още тозчас ще ви я открия
с молба за вашата благословия.
В зори, щом оседлаете конете,
сегашните ми думи си спомнете
и ако се оплачете от скука,
главата аз ще си отрежа тука.
Кълна ви се във гроба на баща си.“
Ний всички му повярвахме завчас и
без много-много да се двоумим,
решихме с него да се съгласим
и го помолихме да продължава.
Той каза: „Чуйте, господа, тогава.
Ще гледам с две-три думи да успея

да ви изложа своята идея.
До Кентърбъри пътят не е кратък,
но ако всеки между вас нататък
два разказа разкаже, след това
назад ако прибави още два,
вий ще хвърчите леко като птички.
А този, който надприказва всички
с истории хем умни, хем забавни,
със весели шеги, с поуки славни,
той за награда ще получи пир,
когато се завърнем най-подир
и спрем отново да починем в хана.
Самият аз не искам да остана
от веселбата настрани. Ще ходя
с вас — път да ви показвам, да ви водя.
И ако някой има намерение
да не изпълни моето решение,
разноските на всички ще плати.
Но мили гости, времето лети.
Съгласни ли сте? Казвайте веднага,
че овреме жена ми да ме стяга.“
Ний всички начаса се съгласихме
и със Ханджията се спазарихме
водач по пътя дълъг да ни бъде,
най-хубавия разказ да отсъди
и сетне в хана пир да уреди
за разказвача, който победи.
Закле се всеки, че ще изпълнява
повелите, които той ни дава.
След туй отново ни наляха вино,
ний пихме и по стаите си чинно
се пръснахме да дремнем до зори.
Преди небето да се озари,
стопанинът започна да ни вдига,
като петел над нас изкукурига,
събра ни долу и поведе строя.
Но на свети Томас до водопоя^[51],

когато стигнахме, той спря и рече:
„Любезни господа, на път сме вече
и нека да пристъпим без подкана
към договора, сключен снощи в хана.
Да видим кой ще бъде пръв сред вас —
той разказа не почне ли завчас,
разноските на всички ще плати.
Ако ви лъжа, да ме сполети
проклятието най-немилоствиво:
до гроба вече да не вкуся пиво.
Но жребият реда ви ще реши.
Безстрашни рицарю, не се плаши!
Игуменке, тегли и ти наслука!
Школарче, хайде, туй не е наука!
Елате, проверете си съдбата!“
И взеха да тършуват из торбата.
Накъсо казано, така се случи,
че думата пръв рицарят получи
и ний зачакахме със нетърпение
съгласно снощното споразумение
да чуем разказа на този воин.
Защото беше той човек достоен,
изпитан в много страшни боеве,
и словото си никога на две
не правеше. Той знаеше дълга си.
Не се усмихна, нито се навъси,
а рече: „Щом играта почва с мен,
да бъде жребият благословен.
Встъплението вече е готово.“
Със тези думи тръгнахме отново.
Той весело замахна със ръка
и почна своя разказ ей така.

Тук завършва прологът на тази книга и пак тук започва първият разказ, който е Разказът на Рицаря.

---

[1] Норфолк и Съри са графства в Англия, Кентърбъри е градче в Южна Англия. Тук се намира историческата Кентърбърийска катедрала — средището на английската църква. Кентърбърийският мъченик е архиепископът Томас Бекет, някогашният канцлер на крал Хенри II (XII век). Бекет е водил упорита борба срещу краля за независимост на църквата от короната и е бил съсечен в катедралата от кралски наемници. Скоро след това римският папа го е канонизирал за светец. — Б.пр. ↑

[2] Сутуерк — е тогавашното произношение на Саутуърк — предградие на Лондон на южния бряг на Темза. (Почти всички географски названия и собствени имена, които се срещат в книгата, са запазени от преводача в старинните им форми, в които са били познати на Чосър и неговите съвременници — англичаните от XIV век. ↑

[3] Александрия е била превзета от Пиер Лузинян, краля на Кипър, през 1365 г. Пак той е „освобождавал от неверниците“ Саталия (сегашната Адалия — в Мала Азия) през 1352 г. и Лайас (сегашния Айас — в Армения) през 1367 г. — Б.пр. ↑

[4] Алжезир (сега Алхесирас) — е бил отнет от краля на Гранада през 1344 г. — Б.пр. ↑

[5] Белмария е неправилно произношение на Бен Марин. Заедно с Тремисен (сега Тлемсен — в Алжир) са били мавритански княжества. — Б.пр. ↑

[6] Великото море е библейското название на Средиземно море. — Б.пр. ↑

[7] Артуа, Фландрия и Пикардия са били полесражения през време на Стогодишната война между Англия и Франция. — Б.пр. ↑

[8] Оръженосецът е облечен по модата на придворните на Ричард II, които са се прочули с разточителността си. — Б.пр. ↑

[9] Йомен — свободен селянин земеделец, задължен да съпровожда своя феодал по време на война. — Б.пр. ↑

[10] „Сребърният Христофор“ — свети Христофор се е считал за закрилник на горските стражници през онази епоха. Поради това мнозина от тях са носили амулети с лика му. — Б.пр. ↑

[11] „Затуй говореше пък френски сносно...“ — игуменката очевидно е говорила на англо-норманската разновидност на френския, която се е запазила дълго време като език на двореца, съдилищата и манастирите в Англия. — Б.пр. ↑

[12] „Amor vincit omnia“ — „Любовта побеждава всичко“ (лат.). Това изречение е доста двусмислена парафраза на евангелисткото: „Над всичко е любовта“ (I послание до коринтяните, XIII, 13. В еклога X на Вергилий четем следния стих: „Omnia vincit amor“. Думата „любов“ тук едва ли е употребена в нейното религиозно значение. — Б.пр. ↑

[13] Капелани — манастирски свещеници. — Б.пр. ↑

[14] Свети Бенедикт — основател на ордена на монасите — бенедиктинци (живял през 5-и век). — Б.пр. ↑

[15] Августин — първият кентърбърийски епископ (7-и век). — Б.пр. ↑

[16] Кармелит — представител на един от ордена на монасите — скитници, които събирали по къщите и пътищата помощи за манастирите, за бедните и недъгавите. Всеки от тях имал определена област на действие. — Б.пр. ↑

[17] Франклините са заможни земеделци, притежаващи наследствени имения. — Б.пр. ↑

[18] Лиценциат — монах, на когото е разрешено да изповядва грешници. — Б.пр. ↑

[19] Епитимията е наказание, наложено от духовна власт — постене, лишаване от причастие и т.н. — Б.пр. ↑

[20] Рота — музикален инструмент, подобен на цигулката. — Б.пр. ↑

[21] Братски съд — публично помирение на спорещите, извършвано от духовни лица в определени дни. — Б.пр. ↑

[22] „да се защитят водите помежду Мидълбург и Оруел“ — морският път Мидълбург — Оруел е бил един от главните търговски пътища между Холандия и Англия. За охрана на търговските кораби от пиратски и военни нападения през 14-и век е била създадена специална флота. — Б.пр. ↑

[23] С нас бе от Оксенфорд един Школар... — Оксенфорд е старото име на известния университетски град Оксфорд, чиито първи колежи са построени през 13-и век. „Школар“ трябва да означава средновековен учен мъж, който обикновено цял живот трупа знания в университета, пише съчинения и се занимава с тайнствени науки. — Б.пр. ↑

[24] Двайсетина книги са съставяли внушителна библиотека за онова време. Самият Чосър, всестранно образован човек, е притежавал около 60 тома — сбирка, която представлявала голяма ценност. — Б.пр. ↑

[25] „Познат от катедралата «Сейнт Пол»“ — По времето на Чосър съдебните процеси са били прекратявани по обед и адвокатите заедно с клиентите се събирали на съвещание в катедралата „Сейнт Пол“. — Б.пр. ↑

[26] Патент — специално пълномощие, дадено от краля. — Б.пр. ↑

[27] Уилям — Уилям Завоевателя (II-и век). — Б.пр. ↑

[28] Светеца Юлиан — закрилник на пътешествениците и патрон на гостоприемството. — Б.пр. ↑

[29] Гилдхолът е бил административният център на занаятчийската гилдия. — Б.пр. ↑

[30] Алдерман — член на лондонското градско самоуправление. — Б.пр. ↑

[31] „да ги зоват ma dame...“ — Жените на алдерманите получавали правото да се наричат „мадам“, да заемат почетно място в цървата и да носят шлейф с определена дължина. — Б.пр. ↑

[32] Дертемуте — тогавашното име на град Дартмут, важно средновековно английско пристанище на Ламанша. ↑

[33] Готландия — земите край Балтийско море. — Б.пр. ↑

[34] „Влага, суша, жар и студ“. — Според средновековната медицина човешкото тяло представлявало съчетание на четири елемента, които се намирили под влиянието на телесната топлина. Тези елементи били: земята (студена и суха), водата (студена и влажна), въздухът (жарък и влажен) и огънят (жарък и сух). Болестите са се считали за нарушение на баланса на тези качества в организма. Лечението зависело от положението на звездите и не можело да се провежда по всяко време. — Б.пр. ↑

[35] Списъкът на медицинските авторитети в средновековна Европа започва (може би иронично) с патрона на медицината бог Ескулап и включва много известни имена от античността и Средновековието. Между тях са и съвременниците на Чосър, английските медици Бернард, Гилбертини Гатисден. — Б.пр. ↑

[36] „В дни на чума“. — Навярно Чосър има пред вид страшната чума, която през 1348–1349 г. е вилняла из цяла Европа и е покосила половината население на Англия, поради което е била наречена „черната смърт“. Възможно е също този пасаж да се отнася и за покъсната епидемия — през 1369 г. — Б.пр. ↑

[37] „Златото е ценен лек“. — По онова време се е смятало, че златото лекува сърдечни заболявания. Иронията тук се базира именно на това схващане. — Б.пр. ↑

[38] Гент и Ипър са се славили със знаменитите си тъкани из цяла Европа. Център на тъкачеството в Англия е бил старинният град Бат. — Б.пр. ↑

[39] „Един свещеник беден, но сърдечен.“ — Портретът на свещеника и неговият начин на живот показват, че той е лолард — последовател на знаменития реформатор на английската църква Уиклиф. — Б.пр. ↑

[40] „Той яздеше една кобила стара“ — язденето на кобила се считало за признак на крайна бедност и е било унижително. — Б.пр. ↑

[41] Стюард — управител на имение. — Б.пр. ↑

[42] Овните са били обикновената награда за най-добрите борци. — Б.пр. ↑

[43] Студентски хан — общежитие на студентите прависти. — Б.пр. ↑

[44] „Пристав от един църковен съд“ — човек, който призовава грешниците пред църковните съдилища, които по онова време са дублирали светските. Тези пристави са имали право да налагат глоби за неспазване на постите, за нередовно заплащане на църковния десятък, за прелюбодеяния и нарушения на нравствеността. — Б.пр. ↑

[45] „Watte“ — неизвестно значение. — Б.пр. ↑

[46] „*Questio quid iuris*“ — „Въпросът е какво казва законът“ (лат.) — формула, с която започва съдопроизводството. — Б.пр. ↑

[47] *Significavit* — първата дума от присъдата, произнасяна при заточаване на отлъчен от църквата грешник. — Б.пр. ↑

[48] Ронсивал — Ханът за поклонниците в Ронсивал (Навара) имал клон в Лондон, където се водила търговия с индулгенции и реликви. — Б.пр. ↑

[49] „На шапката си бе пришил Исуса“ — изображение на Исус Христос върху плат. — Б.пр. ↑

[50] Маршал — уредник на бал или друго тържество, който посреща и представя гостите. — Б.пр. ↑

[51] Водопомя на свети Томас е ручей, кръстен на името на Томас Бекет и намиращ се на две мили от Лондон по пътя за Кентърбъри. — Б.пр. ↑

РАЗКАЗЪТ НА РИЦАРЯ

Тук започва Разказът на Рицаря^[1].

*Известно е от не един скрижал,
че някога във Атина живял
Тезей — владетел тъй могъщ и славен,
че нийде на земята нямал равен
по блясъка на своите палати.
Той покорил безброй царства богати,
бил пълководец храбър и умел.
Разказват, че и Скития превзел,
а Хиполита — нейната царица,
взел силом в бойната си колесница
и я откарал в своята страна,
защото я харесал за жена.
Взел също и Емилия, сестра ѝ.
В дома му според всички обичаи
се готвели със радост най-гореща
да го посрещнат, както се посреща
цар — победител. Тъй със своята рат
Тезей се връщал в родния си град.
Да имах време, щях да ви разкажа
как са нахлули те в земята вража
на амазонките, как Хиполита —
царицата със вярната си свита,
попаднала в обсада, после в плен и
как са били в двубоя разгромени
войските ѝ със ум и мъжество,
как подир сватбеното пиршество
морето щяло с грозните си бури
за малко кораба да прекатури.*

За всичко бих разправил, но не бива —
аз имам да ора голяма нива,
а воловете ми не са тъй здрави.
Свой разказ всеки трябва да разправи,
а моят не е къс. Забивам плуг
веднага, че попреча ли на друг
наградата да вземе, ще е грях.
Ще продължа оттам, където спрях.
Херцогът, за когото става реч,
след битката се връщал отдалеч
и вече влизал в своята държава,
венчан с величие и бойна слава.
Но в миг видял пред градските стени
тълпа от коленичили жени.
Облекли до една одежди черни,
със вопли тъй ужасни, тъй безмерни
в прахта пред него паднали жените
и хванали на коня му юздите,
че поразен от тяхната печал,
Тезей объркан наред пътя спрял.
„Кои сте вие, дете с плач тъй жален
смрачихте моя поход триумфален? —
попитал той. — Защо сте толкоз бледи?
От завист ли за моите победи?
А може би обида ви терзае?
Ако е тъй, кажете ми каква е.
В одеждата ви скръб долавям аз.“
Най-старата пристъпила тогаз
към него с тъй измъчено лице,
че болка свила храброто сърце.
Тя каза: „О, княже на князете,
победите са дар от боговете.
Затуй не завист ни е наскърбила —
дойдохме да те молим за закрила.
Опора ни бъди в бедата тежка
и нека добротата ти човешка
със милостта си топла осени

нас, бедните, изстрадали жени.
Ний бяхме все царици и княгини,
а ето ни днес — клетки просякини.
Върти Фортуна своето колело^[2] —
доброто си отива, идва зло.
Във Клементининия храм свещен
очаквахме отдавна този ден —
да се завърнеш в своите палати,
та с вопли да изпросим помощта ти.
Виж мене, клетницата, о Тезей.
Аз бях жена на царя Капаней,
от кръвожаден враг съсечен в Тива.
Погледай свитата ми жалостива,
облечена във черно — всяка тук
загуби славен и добър съпруг
в обсадата. И старият Креон
обсеби Капанеевия трон.
Тиранин той е с безпощаден нрав,
неукротим и страшен в своя гняв,
и кървави са неговите лаври.
Насилникът реши да се погаври
на скъпите ни мъртъвци с телата.
Натрупа ги закуп под небесата
и не допуска да се приближим,
да ги заровим или изгорим,
остави ги — курбан за гладни псета.“
Пред конника се спуснала тя, клета,
на колене и всички подир нея
заплакали, замолили Тезея:
„Смили се, рицарю, над горестта ни.“
В сърцето на Тезей кървели рани.
Той бил сломен от гледката жестока:
жени от потекло със власт висока
да паднат повалени в кал и прах.
И скочил от седлото между тях,
с ръцете си ги вдигнал, след това
ги утешил със ласкави слова

и думата си рицарска им дал,
че на Креон без милост и без жал
ще отмъсти за техния позор и
навред из Гърция ще се говори
как с меча си поучил е Тезей
свирепия тиранин и злодей.
А подир туй, без много да отлага,
той яхнал коня си, раздиплил флага
и тръгнал със войските си към Тива.
Дори не пожелал да се отбива
да си отдъхне в Атина. Дългът
го призовал — Тезей поел на път.
Но Хиполита, своята царица,
и младата ѝ, хубава сестрица
Емилия в града изпратил той,
да наидат във палатите покой.
Поел Тезей. На знамето му бяло
червеното лице на Марс блестяло,
под него — дълго копие и щит,
а Минотавърът, съсечен в Крит,
искрял върху щандарта — цял в позлата.
От този блясък пламвали полята,
които прекосил херцогът смел,
цвета на свойто рицарство повел.
Накрая спрял току пред Тива, дето
решил да почне боя сред полето.
Накратко — в тази страшна бран деспота
се разделил навеки със живота —
във рицарски двубой Тезей сразил
Креон и войнството му разгромил,
а после срутил кулите, зида
и като вихър връхлетял в града.
Тогава във купчината жените
открили костите на мъртвците
и ги погребали по обичая.
Не ще описвам ни плача, ни тая
печална глъч край жертвената клада,

която съпровождала обряда.
Не ще описвам почестите славни,
с които той изпратил като равни
вдовиците. За туй ще трябва време,
та по-добре ще е дотук да спreme.
И тъй, добрият атински властител
сразил Креон и като победител
напуснал Тива, сред полето спал
и цялата държава завладял.
Когато боевете отшумели,
разбойниците с обир се заели —
преровили купчината мъртвешка
за остър меч или кесия тежка
и ето че във същата купчина
намерили те юноши двамина
с дълбоки рани, във доспехи сходни
на рицари със титли благородни.
Единият се казвал Паламон,
а другият — Арсита. Чул се стон
от мястото, където те лежали
един до друг. Наоколо разбрали,
че в двамата животът още тлее,
че царска кръв от раните се лее,
че те са синове на две сестри
от потеклото на Креон. В зори
ги вкарали в Тезеевия шатър
и той ги пратил със попътен вятър
в тъмницата, без много да се мае —
за откуп не поискал и да знае.
След всичко туй достойният херцог
се върнал в своя атински чертог,
с победните си лаври увенчан
и до смъртта си там живял без бран,
с душа доволна, радостна и ясна.
А пленниците му в килия тясна
лежали — нито злато, ни сребро
не може да им донесе добро.

Тъй излетяла не една година,
но ето че през росната градина
веднъж през май преминала Емилия
по-прелестна от разцъфтяла лилия,
по-свежа и от май, от пролетта.
Лицето ѝ сияело с цвѣта,
за който даже розите мечтаят.
В зори — тъй както бил ѝ обичаят —
тя станала. Че месец май в зори
разбужда и сънливците дори.
Преди настъпването на деня
той гони от сърцата ни съня
и казва: „Хайде, време е, стани
и утринния си обряд почни.“
Затуй Емилия тъй подранила.
Като русалка тя се пременила,
на златна плитка сплела си косите
и с изгрева поела през тревите
да срещне слънцето и във росата
на май да си измие стъпалата.
Цвѣтя набрала, свила си венец
червен и бял и с нежния гласец
на ангел или херувим небесен
запяла утринна щастлива песен.
А кулата, между чиито хладни
стени през дни и ноци безотрадни
копнеели за своята свобода
младежите, стърчала до зида,
край който се разхождала Емилия.
Било тъй ведро утрото, че милия
затворник Паламон по навик стар
се изкачил със своя тъмничар
чак на върха на кулата, отдето
се виждал и града насред полето,
и китната градина, из която
вървяла сред разцъфващото лято
Емилия. Нещастен и унил,

със мъка Паламон се изкачил
в най-горната килия и отчаян
напред-назад по пътя обичаен
с терзание в сърцето взел да крачи.
Но изведнъж се случило така, че
през малкото прозорче, преградено
със пречки от желязо закалено,
нещастникът Емилия съзрял
и в миг извикал: „А!“ и пребледнял,
като че някой с меч го е съсекъл.
Чул този вик, Арсита се притекъл
и го попитал: „Как си, братовчеде?
Защо страните ти са толкоз бледи?
Защо извика? Кой те нагруби?
За бога, разума си не губи,
пази докрая самообладание.
Фортуна ни изпрати изпитание.
Сатурн ведно с враждебните съзвездия
е виноват за нашите прежеждия.
Не ще помогнат клетви озлобени —
с такава орис ние сме родени.
Търпението само ни остава.“
А Паламон отвърнал тъй тогава:
„О, братовчеде мой, това съмнение
е плод на твоето въображение.
Не от страха пред вечния затвор
бе този стон. През ясения ми взор
една стрела в сърцето ми се впи.
С неземната си хубост ме опи
девойката от китната градина —
за мойта скръб едничката причина.
Богиня ли е тя или хетера,
или самата прелестна Венера?“
И той на колене се спуснал с вик:
„Венера, ако ти във този лик
преобразена си дошла при мен,
да разведриш най-мрачния ми ден,

бъди добра, върни ни свободата.
Ако пък тъй решила е съдбата —
до смърт да гнием в нашия зандан,
ти пожали рода ни поруган
и стъпкан от тиранина без жал.“
Арсита до прозореца стоял,
във гостенката непозната вгледан
със поглед неподвижен, смъртнобледен
и със сърце, пронизано от болка,
от Паламоновата по-дълбока.
И казал той, задавен от ридания:
„О, тази хубост — извор на страдания!
Ако не се смили над мойта мъка
красавицата и ако в разлъка
от днес ще трябва ден след ден да крея,
аз повече не искам да живея.“
А Паламон извикал начаса
с ненавист и презрение в гласа:
„Надсмиваш се над раната ми скрита?“
„Не, бога ми! — отвърнал му Арсита. —
Сега не ми е до шеги и глуми.“
И сбърчил чело, с ядовити думи
пак викнал Паламон: „Ти свойта чест
потъпка, о предателю зловец,
и със коварната си реч почерни
свещената ни клетва да сме верни
един на друг и никога — дори
на ада огъня да ни гори —
да не враждуваме ни в любовта,
ни за каквото да било в света,
да си помагаме във труден час,
доде смъртта застане между нас.
Спомни си клетвените ни слова.
Ще дръзнеш ли да отречеш това?
За мен ти бе съветник и приятел.
Защо тогава като зъл предател
протягаш днес грабителски ръце

към дамата на моето сърце?
Арсита, тя на мене се полага.
Аз първи я обикнах и веднага
ти поверих като на брат заклет
скръбта си — търсех помощ и съвет.
И ако ти си рицар и държиш
на клетвата си, ще ме подкрепиш.
А инак си измамник нечестив.“
Арсита казал с поглед горделив:
„Измамникът си ти, защото няма
от твоята измяна по-голяма.
Аз в нея *rag atouir*^[3] се влюбих пръв.
Дали е тя жена от плът и кръв
или богиня, ти си в двоумение.
Божествено е твоето увлечение,
а моето — любов към жива твар —
и аз я споделих пред теб със жар,
защото ти си моя братовчед.
Обикнал си я, казваш, по-напред,
ала спомни си тази мъдра мисъл:
«Закон за влюбените кой е писал?»
Та любовта самата е закон,
по-силен и от клетви, и от трон.
Тя хорските закони не признава
и всеки божии ден ги нарушава.
Дори да знае, че ще се погуби,
човек не ще се спре, ако залюби
мома, вдовица, нечия жена.
Ти знаеш сам, че с каменна стена
от нейната любов си разделен
до гроба си. Така е и със мен.
Ще гнием тук навеки в мрак и скръб.
Не ни спасява даже откуп скъп.
Ний с теб сме като двете псета, дете,
настръхнали и зли, напред полето
цял ден се ръфали за кокал гол,
а им го грабнал някакъв сокол.

В двореца, братко, никой няма ближен,
там всеки е за себе си загрижен.
Люби я, ако искаш. Аз самия
ще я обичам винаги — не крия.
Но нека тук, в затвора, като братя
покорно да си чакаме съдбата.“
Те дълго спорели разгорещено.
Но времето за всички ни е ценно,
затуй ще ви разкажа по-нататък
какво се случило. Ще бъда кратък.
Един херцог на име Перотей,
приятел на безстрашния Тезей,
делил със него радостите прости
на дните детски, му дошъл на гости,
за да си поговорят, да се видят.
И боговете могат да завидят
на тази тяхна дружба задушевна,
описана във всяка книга древна.
Разказват, че единият от тях
подир смъртта на другия без страх
се спуснал в ада чак да го открие.
Но не затуй сега говорим ние.
Арсита бил другар на Перотея
и гостът настоявал пред Тезея
да пусне своя пленник под небето.
Накрая той се съгласил и ето,
младежът от тъмницата излязъл.
Не бързайте — не всичко съм ви казал.
Получил свободата си Арсита,
но при условие: ако опита
кога да е, дори и след години
да мине сам или пък със дружини
през някое Тезеево владение,
според подписаното съглашение
със меч главата му ще отсекаат.
За него бил затворен всеки път
освен един — към родния му край.

*(Главата мила му била комай!)
Печал терзала този рицар млад,
в сърцето му се вгнездил смъртен хлад,
той дълго плакал, вайкал се, ридал,
да се убие даже пожелал.
И казал: „О, затворът ми сегашен
от прежния е сто пъти по-страшен.
В чистилицето бях, сега във ада
навеки моята душа ще страда.
Ако не бях другар на Перотей,
аз можех да остана при Тезей
завинаги. Във старите окови
не бих изпитал тези мъки нови.
Да виждам таз, пред чийто лик треперя,
макар до гроба си да не намеря
благоволение — това ми стига.
О, клети братко, с твоята верига
спечели ти във нашия двубой.
Живей в затвора в радост и покой.
В затвора ли? Не, в рая! Като цар!
Съдбата ти изпрати този дар.
Насън аз ще я виждам, ти — наяве.
Ти си достоен рицар с крепко здраве.
Изменчив е светът и участва ти
навярно сгоден случай ще ти прати,
за да се сбъдне твоето желание.
А аз ще чезна вечно във изгнание,
отчаян, смазан в своята беда.
Земя и въздух, огън и вода^[4],
ни тварите, които те съставят,
не могат от скръбта да ме избавят.
До смърт несретата ще ме гнети.
Любов и радост, и живот, прости!
Понякога, уви, така безумно
срещу съдбата ний роптаем шумно,
а тя ни дава често, без да знаем,
дар по-богат, отколкото желаем.*

Мнозина към охолство се стремят,
а то им носи болест или смърт,
мнозина други бягат от затвора,
а в къщи ги убиват близки хора.
И често, паднали на колене,
не знаем за добро ли, или не
се молим. Тъй пияният се връща —
добре си спомня той, че има къща,
но все не може пътя да открие —
ту ще се плъзне, ту встрани ще свие.
Ний ден след ден се лутаме в живота,
след щастието тичаме с охота,
но свиваме от пътя всеки ден.
Така е с всички, тъй е и със мен.
Защото аз бях сигурен, не крия,
че щом напусна тясната килия,
ще бъда весел и честит навред,
а ето ме сега — изгнаник блед.
Емилия, щом ти си тъй далече,
смъртта ми, значи, е наблизко вече.“
В туй време Паламон с душа разбита,
разбрал, че ще се раздели с Арсита,
застенал тъй, че в каменната кула
вред жалбата му горестна се чула.
Веригите му бляскали, облени
от сълзите му жарки и солени.
„Уви! — продумал той. — Арсита, братко,
плодът е твой от бурната ни схватка.
Сега на воля ще се върнеш в Тива
и ще забравиш мойта скръб горчива.
Със твоя ум и с твоето достойнство
ти там ще събереш могъщо войнство,
ще разгромиш Тезеевия род
и с договор или с друг ловък ход
ще вземеш за съпруга тази фея,
а аз в тъмница ще умра за нея.
Така ще бъде. В Тива на простор,

далече от жестокия затвор
ще бъдеш властник ти, а аз във клетка
ще крея зад желязната решетка.
В килията ще плача, ще ридая,
измъчен, тук ще си дочакам края
и с болката на моята любов
ще бъде той по-тежък и суров.“
В гърдите му в миг ревността се свила,
с отровна жлъч наляла всяка жила
и мълком Паламон ѝ се предал,
смразен и като пепел посивял.
И викнал: „О, жестоки божества,
света владеят вашите слова!
Върху елмазна плоча са вдълбани
от вас посоките на участта ни.
Вий гоните човечеството клето
като безправно стадо из полето,
убивате човека като звяр,
в затвора хвърляте и млад, и стар,
наказвате със болест и страдания
дори и най-невинните създания.
Нима призиванието на властта
е да се гаври със невинността?
Но още по-нещастен е човека,
защото, бедният, от памтивека
все съблюдава божия закон,
а звярът следва своя груб нагон,
но след смъртта си никога не страда.
Човекът само се измъчва в ада,
макар че е живял в робия тежка.
Уви! Такваз е ориста човешка!
Защо е тъй, да каже богословът.
Аз знам едно — че страшни мъки тровят
живота ни. Крадецът и змията
терзаят праведните на земята
и се разхождат пак на свобода,
а мен обрекоха ме на беда

Сатурн и завистливата Юнона,
която моя род лиши от трона
и разруши в гнева си цяла Тива,
а ето и Венера ме убива
със страх и ревност — о мъждене жалко!“
Но да оставим Паламон за малко
във неговата кула страховита
и да последваме сега Арсита.
Били безкрайни есенните ноци
и станало страданието още
по-горестно за този пленник влюбен.
Оплаквал той живота си погубен.
И кой бил по-нещастният, не знам.
В затвора Паламон навеки сам
в окови до смъртта си цял да крета.
Арсита също заживял в несрета,
прогонен да отиде надалече
и дамата си да не види вече.
Кажете вие, влюбени в разлъка
кое е по-непоносима мъка —
да можеш да я виждаш всеки ден,
ала с решетка да си ограден,
или, където искаш, там да свърнеш,
но дамата си вече да не зърнеш.
Аз тази гатанка на вас оставям
и разказа нататък продължавам.

И тъй, Арсита в Тива заживял,
обезумял и смазан от печал
при мисълта, че до смъртта си няма
да види своята прекрасна дама.
Такава остра болка и тъга
не е изпитвал никой досега.
Не си помислял за вода и хляб,
не мигвал нощем, станал сух и слаб
като стрела, в очите — с поглед див,
изпосталял и като пепел сив.

Все ходил сам във някаква замая,
а вечер скришом стенел в своята стая
и песен или струна щом прозвънне,
той плачел дълго в нощите безсънни.
Отпаднал духом, станал зъл, потаен,
гласът му вече бил неузнаваем,
речта му — приглушена и отровна.
Изглежда, редом с болестта любовна
го връхлетели другите страдания —
измъчвала го меланхолна мания,
на лудостта подобна, породена
в килията му, тъй уединена.
Накратко, от нещастната любов,
от жребия си тежък и суров
Арсита бил изцяло променен.
Но стига за това. Тъй ден след ден
изминала година или две.
В терзания и болки, в плачове
живял той в Тива мудро и бездейно.
Ала веднъж в съня му ненадейно
крилатият Меркурий се явил
и казал: „Хайде, не бъди унил!“
Със светли къдри, с шапка на главата,
с вълшебния си жезъл във ръката —
досуц така изглеждал този бог,
когато хвърлил Аргус в сън дълбок.
И пак продумал: „В Атина, не в Тива
ще дойде краят на скръбта горчива.“
Чул тези думи, скочил в миг Арсита
и викнал: „Тук се мъчих до насита.
Към Атина ще тръгна призори,
не ще се спра и пред смъртта дори.
Любимата си дама, за да видя,
готов съм и във ада да отида.“
Той взел едно голямо огледало
и се огледал — колко побледняло
и чуждо му било това лице!

В миг трепнало нещастното сърце:
„Тъй променен от болестта си страшна,
предрешен в просешка одежда прашна,
аз в Атина ще мога всеки час
да гледам своята дама до захлас
и непознат за всички да остана.“
На беден ратай в дрехата съдрана
се преоблякъл мигом и поел
на път с един оръженосец смел
и посветен във неговата тайна,
предрешен като него — в бедност крайна.
Вървели двамата по пътя пряк
и в Атина — в града се спрели чак.
Тогавя пред палата взел Арсита
прислугата за работа да пита.
Готов бил да се хване с труд най-чер.
И не след дълго станал камерхер
в покоите на чудната Емилия,
защото с ум и с хитрост без усилия
със всички се сближил. Покрай това
той ходил за вода и за дърва.
Бил млад и силен, със широка кост,
работил там като прислужник прост
наред със другите слуги, слугини.
Тъй минали навярно две години.
Той служил при Емилия, познат
под новото си име — Филострат.
И нямало в двореца друг по-личен
от него, по-приятен, по-обичан,
друг тъй възпитан и така любезен,
тъй работлив и толкова полезен.
Говорили, че много ще сгреши
херцогът, ако го не повиши
и длъжност почетна не му предложи,
в която той душата си да вложи.
Прочул се този момък надалеч
с делата си, с изящната си реч,

така че сам Тезей го взел за паж,
направил го дори доверен страж
и го дарил богато — пребогато.
От Тива всяка есен тежко злато
васалите му носели потайно,
но той живеел както обичайно
и в никого не будел подозрения.
Изкарал три години без лишения,
и на война, и в мир бил вечно пръв.
Тезей го тачил като своя кръв.
Блажен бил той. Но нека го оставим
и пак към Паламон да се отправим.
В затвора мрачен, в скърби и печал,
години седем Паламон лежал
с душа изстрадала и неспокойна.
Кой друг познава тази болка двойна!
От любовта останал без покой,
щял разума си да изгуби той.
Терзала го и вечната тъмница —
не виждал в бъдещето ни искрица
надежда. Туй страдание, за бога,
кой с думи ще опише? Аз не мога
и затова нататък ще премина.
През месец май на седмата година
в нощта на трети (както в старо време
са писали по книгите големи),
дали случайно или по внушение
на висшето всесилно провидение,
среднощ избягал този пленник млад
от кулата на вражеския град.
Помогнал му един добър другар.
Той дал на неговия тъмничар
чудесно вино с опиум от Тива —
отпиеш ли, веднага те приспива.
И след като си сръбнал, нищо чудно,
захъркал тъмничарят непробудно.
Нощта си тръгвала, настъпвал ден,

а Паламон, спасен от своя плен,
като излитнала от клетка птица
се втурнал в недалечната горица —
до заник слънце щял да чака там.
Той план такъв си бил измислил сам:
до вечерта в гората да остане,
след туй по тъмно пътя пак да хване
към Тива, там да събере другари,
Тезей със тяхна помощ да удари,
Емилия да вземе за жена
или да падне храбро на война
и тъй съдбата своя да изпита.
Но нека да се върнем при Арсита.
Не знаел още той, че мъка нова
му готви участта така сурова.
В небето чучулига се извила
и утрото със песен поздравила,
а Феб отворил огнени очи,
облял земята с радостни лъчи
и пресушил сребрилата роса
по трепетните листи на леса.
Арсита, който на херцога славен
в палата бил оръженосец главен,
развеселен от този ден тъй светъл,
за своето желание се сетил —
на май да стори най-дълбок поклон —
и скочил върху своя вихрогон.
Опиянен от тази шир, жребеца
изминал две-три мили от двореца
и свърнал към горицата, където
се криел Паламон със страх в сърцето.
Арсита искал като майски жрец
да си сплете от клончета венец.
Той срещнал слънцето със песен звучна:
„С цветята пъстри и с тревата тучна
бъди благословен, прекрасен май,
и клонки за венеца свеж ми дай.“

След туй от коня скочил на земята
и презглава се втурнал към гората.
Една пътека водила случайно
до онова скривалище потайно,
където Паламон лежал в гъстака,
уплашен, че жестока смърт го чака.
Не знаел той, че е дошъл Арсита —
отде да разбере, кого да пита!
Ала мъдреца дъвен не греши:
дърветата и те са със уши.
Добре е да си винаги нащрек —
какво ли се не случва на човек!
Арсита и не подозирал даже,
че всяка думица, която каже,
ще чуе друг, сред храстите стаен.
Най-сетне, от играта уморен,
рондела^[5] си от край до край изпял,
Арсита в миг изпаднал във печал.
Тъй влюбените ту летят в небето,
ту падат сред трънаците в полето.
Ведрата в кладенците тъй по нас
се качват, но се спущат пак завчас.
Така е в петък^[6] — слънце, после дъжд.
Венера помрачава изведнъж
на своите поклонници сърцата.
Тя час по час си сменя облеклата
и петък ту се смее, ту се въси.
Едва изпял докрая песента си,
Арсита седнал мрачен и унил
с въздишка: „О, защо съм се родил!
И ти, Юнона, тъй немилостива,
кога ще спреш гнева си срещу Тива?
Уви, ведно със царския им трон
погубва се родът на Амфион
и Кадъм. Кадъм, който нявга сам
издигна този град и първи там
бе увенчан със златната корона;

от който ние наследихме трона;
чиято кръв тече във мен сега,
в мен — този жалък и презрян слуга,
оръженосец верен и покорен
в палатите на своя враг злосторен.
Но на Юнона и това терзание
не стигаше. От име и от звание
се аз отрекох. Казвах се Арсита,
а днес съм Филострат — душа разбита.
Марс, ти си победен. Юнона гневно
срази рода ни с потекло тъй древно.
И не пожали нито моя брат,
обречен на тъмница в този град,
ни мене — жертвата на любовта.
В сърцето ми, преляло от скръбта,
тя с огнена стрела ме устрели
и там смъртта навеки се всели.
Емилия, ти с поглед порази ме.
Умирам на уста със твойто име.
Знай, всяка друга мъка и лишение
за мене нямат никакво значение,
щом с нещо мога да съм ти угоден.“
Тогав паднал той като прободен,
разтърсен от неудържими тръпки.
Но изведнъж го сепнал шум на стъпки
ранен в сърцето, полудял от гняв,
пред него Паламон застанал прав.
Щом чул историята на Арсита,
обезумял от болката си скрита,
от хрусталака той изскочил блед
и викнал: „О, изменнико проклет,
ти дръзна да залюбиш тази дама,
която аз обичам в мъка няма.
А си от мойта кръв и обеща ми
да си ми брат. Ти, който ме измами!
Ти, който си подвел дори Тезей
с лъжливо име — като върл злодей!

Един от нас ще трябва да умре.
Ти нямаш право, разбери добре!
Единствен аз Емилия ще любя
и теб, врага си смъртен, ще погубя.
Макар че тук не съм въоръжен
(по чудо от затвора съм спасен),
не се боя от тебе. Ще умреш
или от нея ще се отречеш.
Избирай. Ти си в моите ръце.“
Арсита с пламнало от гняв сърце
познал лицето му, чул тази реч
и като лъв свиреп извадил меч
и викнал гръмко: „Бог ми е свидетел,
че ако ти не беше ме подсетил,
че си побъркан вече от любов
и че не носиш меч, аз бях готов
тук незабавно да те съсека.
Не се срамувам да се отрека
дори от клетвата си благородна.
Та любовта, глупецо, е свободна.
И аз напук на теб ще я обичам.
Но ако с право още те наричам
достоеен рицар, нека утре тук
да се сразим. Не ще узнае друг
за нашия двубой. В зори в леса
две снаряжения ще донеса —
това, което си харесаш сам,
ти обещавам него да ти дам.
А пък завивки меки и вечеря,
додето мръкне, все ще ти намеря.
Ако гърдите ми пронижеш в боя,
тогава дамата ще бъде твоя —
но само ако аз съм труп безгласен.“
И отговорил Паламон: „Съгласен!“
Тъй на раздяла те си дали слово
в зори да се намерят там отново.
О, Купидон, мъчител на сърцата!

О, царство, във което няма братя!
Нима случайно хората роптаят:
любов и власт приятелство не знаят!
Изпитали са туй и Паламон,
и брат му. Яхнал своя вихрогон,
Арсита стигнал в Атина. В зори
за двамата приготвил най-добри
доспехи, със които на простор
във битка да довършат своя спор.
Тъй с коня и с товара си грамаден
се върнал той във онзи кът прохладен,
където Паламон в часа уречен
го срещнал вече буден и облечен.
И двамата внезапно пребледнели.
Така из Тракия ловците смели
със тежки копия във теснините
са чакали със смътен страх в душите,
додето мечката или лъвът
трошели клоните по своя път,
и мислели: „Врагът си чувам аз.
Ще падне тук единият от нас.
Ако не го понижа, той самия
ще ме разкъса. Трябва да се бия.“
Тъй двамата съперници в леса
цвета си променили начаса,
когато там се срещнали в мълчание.
Уж като родни братя с прилежание
един на друг доспехите навлекли,
но думица дори не си изrekli.
А после почнал дългият двубой.
Те с копията удари безброй
си разменили. Паламон със стръв
се хвърлял срещу брат си като лъв,
Арсита — като тигър разярен.
Така се бият с ярост ноц и ден
глиганите със пяна на уста,
до колена нагазили в кръвта.

Но стига толкова. Ще ги оставя
и за Тезей сега ще ви разправа.
Съдбата, пратеничеството древно
на провидението, всекидневно
в света прокарва волята на бога.
Със часове да се кълна, аз мога,
че нещо тъй и тъй ще стане точно,
а да не стане като че нарочно,
макар че тъй е ставало от века.
Вражда ли, обич ли горят в човека,
война ли иска, мир ли, чуйте мене,
за всичко той отгоре вдъхновен е.
Тезей е хубав пример за това.
Бил пристрастен херцогът към лова —
най-вече на елените през май.
А ни веднъж не съмнало комай,
преди с ловци и хрътки, с тежък рог
да е потеглил нашият херцог.
Изпитвал истински възторг, когато
с ръката си животното рогато
повалил върху някоя поляна.
Освен на Марс той служил на Диан
Бил ясен този ден, и приветлив.
Тезей възседнал коня си щастлив,
а Иполита, светлата царица,
го следвала със своята сестрица
Емилия, в зелено пременена.
И към гората също тъй зелена
те свърнали, защото там стаен
живееел някакъв голям елен.
Поели всички дружно след ловеца
към тайната бърлога на самеца.
През буйния поток открили брод
и през леса след хрътките в обход
преминали със царствената свита.
Излязъл на поляната открита,
Тезей видял учуден как, подобни

на зверове, безмилостни и зловни,
младежите се бият разлютени,
а мечовете бляскат, извисени,
и тъй се стрелкат, че един замах
би сторил всеки бук на пух и прах.
Кои са те, владетелят не знаел.
Но коня си пришпорил, не изтраял,
застанал между двамата завчас,
издигнал меч и викнал с гневен глас:
„Хей, ако ви е мил животът, спрете!
Кълна се в Марс, кълна се в боговете,
че който пръв удари, ще умре.
Кои сте вий, кажете по-добре,
та се погубвате така без жал,
и нямате ни съдник, ни маршал,
а сякаш че сте на турнир придворен?“
И Паламон, навел глава, покорен,
отвърнал: „Ще разкажа всичко, сър.
Ний заслужаваме сурова смърт.
Дотегна ни проклетият живот,
безрадостен и зъл като хомот.
Затуй ти съдник справедлив бъди,
безмилостно и строго ни съди.
Да падне първо моята глава,
ала и неговата след това,
или почни със него най-напред,
защото той е твоят враг заклет
Арсита, от земята ти пропъден
и от самия теб на смърт осъден.
Пред прага на палата ти богат
той сам се е нарекъл Филострат,
години те е мамил тъй преправен
и станал твой оръженосец главен.
Той в светлата Емилия е влюбен.
Часът настъпи. Знам, че съм загубен,
затуй ще ти призная със поклон,
че аз съм онзи скръбен Паламон,

избягал от тъмницата с измама.
Твой смъртен враг съм аз, а мойта дама
Емилия запали в мен любов
тъй жарка, че на всичко съм готов.
О, моля те, на смърт ни осъди, та
да си отдъхнем най-подир с Арсита.
Ний двамата заслужихме смъртта си.“
Високият херцог сдържал гнева си
и казал: „Ето моето решение.
Осъдихте се вий без снизхождение.
Изповедта ви няма да забравя
и от мъчения ще ви избавя,
но ще умрете, в Марс ви се кълна.“
Царицата, нали си е жена,
заплакала, прекрасната Емилия
и всички други дами обкръжили я
и заридали скръбни, неспокойни,
че двама рицари така достойни
ще бъдат покосени от смъртта,
и не за друго, а за любовта.
А щом видели раните им, в миг
от устните им се изтръгнал вик:
„Смили се, о Тезей, над нас поне!“
И всички паднали на колене,
нозете му целунали и ето,
размекнало се на Тезей сърцето —
той бил човек със благороден нрав.
В началото треперел цял от гняв,
но после зърнал като на картина
простъпката и нейната причина.
И ето че гневът му обвинявал,
а пък разсъдъкът ги оправдавал
и му говорел: всеки мъж ще стори
каквото може, за да се пребори
за любовта си и за свободата.
И жалост му изпълнила душата,
когато слушал женското ридание.

Сърцето трепнало от състрадание
и той си казал: „Срамно е за цар
да бъде безпощаден като звяр,
да се отнася също тъй жестоко
към грешника, разкаял се дълбоко,
като към онзи, който горделив
си крачи пак по пътя нечестив.
Ако владетелят не различава
смиреността от гордостта, тогава
не може с много ум да се похвали.“
Гневът му сякаш мигом излетял и
със светнали очи и с чело ясно
херцогът им отвърнал гръмогласно
„О бог на любовта благословен!
Ний всички сме във неговия плен.
Преградите той срутва начаса,
твори неземни, славни чудеса,
а със сърцата людски си играе
и ден и нощ, тъй както пожелае.
Та вижте Паламон или Арсита —
спасени от затвора, с царска свита
във Тива биха заживели пак.
Те знаят — аз съм техен смъртен враг,
животът им е в моя власт. Но ето
че любовта, възпламнала в сърцето,
на гибел тук сега ги е довела
и сякаш лудостта ги е обзела.
Залюби ли, човек е като луд.
За бога, вижте във двубоя лют
със колко рани ги е украсил
бог Купидон. Добре им е платил
за службата им предана и вярна!
Но те, с душа за всичко благодарна,
навеки ще му служат безпогрешно.
Нима не е безсмислено и смешно!
Емилия за тези им игри
не може и да им благодари —

за тях и заекът, в леса стаен,
е по-добре от нея известен.
Но любовта — магьосница могъща —
в безумци всички възрасти превръща.
Добре ми е известно туй сега,
защото нявга сам ѝ бях слуга.
Познати са ми раните любовни,
аз помня нейните стрели отровни,
в капаните ѝ неведнъж съм падал.
Ще ви простя, защото сам съм страдал.
За вас ме молят светлата царица
и нейната тъй прелестна сестрица.
Но клетва дайте, че не ще вредите
на моята страна, не ще решите
пак да раздухвате враждите стари,
а ще ми бъдете добри другари —
и аз ще ви простя греха веднага.“
Заклели му се, както се полага,
той за васали ги провъзгласил
и словото си после продължил:
„Родът ви царски, знам, ще се хареса
не на една княгиня и принцеса.
За всекиго от вас ще дойде време
девица знатна за жена да вземе.
Но ний сега говорим за Емилия.
Защо хабите толкова усилия?
Дори борбата ви и край да няма,
нима ще се омъжи тя за двама?
Единият от вас ще си остане
пак изигран — каквото и да стане.
Напразни са гневът и ревността —
не може с двама да живее тя.
Затуй Фортуна нека да ви съди —
каквото ви е писано, да бъде!
Но нека да изпитаме с борба
каква ще бъде вашата съдба.
Покорно чуйте моето решение

и приемете го без възражение.
Харесва ли ви, или не — това е.
Да иде всеки, гдето пожелае,
без откуп и без стражи опустели,
но точно подир петдесет недели
да доведе сто рицари, които
в единоборство гордо и открито
с кръвта си спора ви да разрешат.
И обещавам ви за сетен път
(повярвайте на рицарското слово),
че щом се съберете тук отново,
тоз, който във двубоя надделеа
и другия да повали успее
със сила мъжка или с хитрина,
Емилия ще вземе за жена —
избраник на съдбата и съпруг.
Арената ще бъде точно тук.
И както бог над мен, така над вас
ще бъда съдник безпристрастен аз.
А спорът ви ще бъде разрешен
едва когато някой падне в плен
или загине. Ако ви се нрави
решението, тръгвайте със здраве.
И знайте — мойта дума е закон.“
Как засиял от радост Паламон!
И как подскочил като луд Арсита!
О, кой, за бога, кой ще се опита
със слово да опише радостта,
която на херцога милостта
разпалила на двамата в сърцата!
Те коленичили върху тревата
и топло на Тезей благодарили.
Тъй, окрилени, пълни с нови сили,
тивяните се върнали назад
във своя укрепен старинен град.

Ще ме упрекнете, и то със право,

ако не ви разкажа криво-ляво
как щедро и с умение Тезей
изграждал своя царски колизей,
от който по-красив и по-богат
тогава нямало на този свят.
Обграждали го с ровове и с кръгла
стена от камък, цяла миля дълга.
Трибуна вдигнали околоръст
с около шестдесетаршинен ръст,
така, че седнеш ли на заден ред,
да виждаш над седящите отпред.
От двете главни слънчеви посоки
се влизало през две врати високи
от мрамор бял и никой по света
не бил видял такава красота.
То не останал майстор здрав и прав —
геометрик, аритметик, зограф
или ваятел, който отнапреж
Тезей за този тъй голям строеж
да не наел с пари и угощения.
А за молитви и за приношения
издигнал той над източния вход
в прослава на Венера чуден свод
с молитвеница и свещен олтар.
Над западните двери като дар
на бога Марс издигнал малък храм,
ала товари злато хвърлил там.
На север кула, здраво укрепена,
с корал и алабастър украсена,
от светлия херцог била избрана
за храм на непорочната Диана —
прекрасната богиня на лова.
Пропуснах да разкажа при това
за фреските и статуите стройни,
изваяни изкусно и достойни
и трите храма да красят навеки.
Във храма на Венера можел всеки

да види по стените тъжни сцени:
Въздишки хладни, Сънища смутени
и Жалби, Сълзи, праведни Ридания,
и Пориви на пламенни желания,
които всички влюбени познават,
и Клетвите, които те си дават,
Надежди, Радост, глупаво Упорство,
Милувки, Младост, Красота, Притворство,
Ласкателство, Богатство, Чар и Сила,
и Ревността, безброй сърца сразила,
със златна диадема на царица,
в ръката си с печална кукувица.
И пирове, и лютни, танци, песни,
премени, похот — дарове известни
на любовта от най-далечни дни,
изпъстряли високите стени.
Не ще ви изброявам този сонм,
защото планината Китерон^[7],
на чийто връх богинята живяла,
била изписана във храма цяла
с градините си, пълни със веселие.
Тук бил вратарят — старото Безделие,
и Нарцис — този прелестен младеж,
цар Соломон със своя луд копнеж
и Херкулес — гигантът, и Цирцея,
и другата вълшебница — Медея,
и храбрият, но кръвожаден Турн,
и Крез, продаден в робство от Сатурн.
Че ни богатството, ни мъдростта,
ни красотата, нито доблестта,
ни хитростта Венера не признава.
Тя, както ще, света си управлява.
Това личало от безброй портрети —
галерия от мъченици клетки.
Но стига толкова. Ще спра дотука
от страх, че може да навея скука.
Там статуята на Венера гола

из океана плувала на воля,
до пояс във вълните потопена
и скрита от водата им зелена,
със арфата си — цялата в позлата —
и със венец от рози на главата.
Високо през безкрайните предели
над нея ято гълъби летели.
Наблизо бил и Купидон, синът ѝ —
сляп, както го рисуват често пъти,
на раменете си със две крила,
в ръката с лък изпънат и стрела.
Но нека ви опиша, както знам,
рисунките във Марсовия храм,
покрили плътно цялата стена
на ширина и на височина,
тъй както и в тракийския чертог
на този безпощаден, страшен бог,
където обкръжен от студ и мраз,
войни замислял яростният Марс.
Зографът непристъпен лес изписал,
във който ни човек, ни звяр не влизал
с дървета стари, изкривени, кухи,
с ужасни дънери и храсти сухи.
Отвътре се разнасял смъртен стон,
като че буря чупи клон след клон.
Във урвата под този мрачен рид
на кървавия бог домът бил скрит,
издигнат от стомана, с дълъг вход,
похлупен от надвисналия свод.
Фучали в него ветрове сърдити,
като листа треперели вратите.
Под тях струила бледа светлина
от север. Нито на една стена
прозорец взорът людски не намирал.
Пред портата елмазна всеки спирал.
Била тя обкована с най-кораво
желязо. За да бъде всичко здраво,

във този дом най-тъничкият стълб
бил по-дебел и от столетен дъб.
Тълпели се във Марсовото царство
Измяната и низкото Коварство,
Гневът жесток и като жар червен,
Грабежите, до тях — Страхът смразен,
Ласкателят, стаил кама под плаща,
кошарата, със черен дим горяща,
Убийството в леглото с подъл план и
откритата Война с кървящи рани,
Двубоят със заплаха и кинжал.
Бил храмът пълен с вопли и печал.
Там имало Самоубиец черен,
забил ръждясал гвоздей в своя череп.
Течала по косите му кръвта.
Край него се озъбвала Смъртта.
Седяла там и бледата Несрета
със скръбен лик, потисната и клета,
и Лудостта с безумния си смях,
и Воплите на ярост и на страх,
и труп с гръклян прерязан в храсталака,
и хиляди убити след атака,
тиранинът от плячката честит,
градът ограбен, разрушен, разбит.
Там кораби горели сред вълните
и мечките разкъсвали ловците,
свини ядели живо пеленаче,
в казана врели бедните готвачи.
Не бил забравен каруцарят, сгазен
от своята кола. В прахта премазан,
под колелата той лежал мърцина.
На Марс била тук цялата дружина:
бръснаря и месаря, и ковача,
що бойни острия кове във здрача.
На царски трон във кулата висока
почивала Победата жестока,
а на главата ѝ, готов за сеч,

на тънка нишка бил провесен меч.
Убийствата на Юлий, на Нерон
и на Антоний — славен легион, —
преди те още да били родени,
във този храм били изобразени
и сякаш Марс предричал им съдбата.
Написано било върху стената,
тъй както върху свода звезден, кой
от обич ще умре и кой — във бой.
Но примерите са безчет. За бога,
да ги опиша всичките, не мога.
На колесницата — от мрамор цял —
със мрачен поглед богът Марс стоял.
Над него, както в старите писания,
обгърнати от ледени сияния,
се виждали Рубеус и Пуела.
И сякаш лудост го била обзела.
Пред него вълк с очи, налени с кръв,
човешка плът поглъщал с алчна стръв.
Навред изкусни четки и длета
прославяли на Марс жестокостта.
Сега за малко нека ви поканя
във храма на пречистата Диана.
Ще ви опиша фреските, с които
там всяко ъгълче било покрито —
все ловни сцени, пълни с девствен свян.
Калисто с лик, от мъка изтерзан,
която девата немилостива
превърнала от нимфа в мечка дива,
а после — във звезда, личала там.
До нея греел и синът ѝ, сам
превърнат също във звезда студена,
и Дана, във дърво преобразена.
(Не, тук не става дума за Диана,
а за Пенеевата щерка Дана^[8].)
Там Актеон се мъчил във неволя.
(Веднъж богинята той зърнал гола

и затова, превърнат във елен,
от своите кучета бил удушен.)
Било изобразено на стената
как Аталанта гони през гората
глигана. Мелеагър, зле наказан
от горската богиня, бил показан.
И много други чудеса видях,
но няма да разказвам тук за тях.
Диана, яхнала елен, напета
и обкръжена от безброй кутрета,
стояла върху пълната луна,
мъждукаща със слаба светлина.
Била в зелена весела премяна
богинята, със сто стрели в колчана
и с лък в ръка, ала ликът ѝ бледен
към царството Плутоново бил сведен.
Пред нея някаква жена ридала,
че да роди отдавна закъсняла.
Луцина^[9] искала с молба да трогне —
тя само можела да ѝ помогне.
Художникът не бил се поскъпил
и с пъстри багри всичко оцветил.
И тъй, когато туй било готово,
Тезей, чието благородно слово
и щедра длан прославям с преклонение
бил възхитен от своето творение.
Но някой може би ще ме попита:
какво се случи с Паламон, с Арсита?
Не бил далечен вече онзи ден,
за сетната им битка отреден.
И ето, те към Атина поели.
По сто отбрани рицаря вървели
след тях — с доспехи, с мечове — готови
за схватки съдбоносни и сурови.
Градът излязъл да им се любува.
И казал: „Откакто свят светува,
откакто бог е слязъл от небето

да сътвори земята и морето,
таквиз юнаци наедно събрани
не са вървели.“ С благородни рани
щом някой искал да се отличи,
побързвал сам при тях да отърчи
и молил се доспехи да получи.
Нима е чудно! Утре да се случи
такова нещо, всеки рицар смел,
влюбчив и силен, дързък и умел,
от Англия или от други край,
би тръгнал да се бие, то се знай,
за дама тѣй прекрасна. Ven cite!^[10]
Изглеждали чудесно всички те.
Мнозина яздели след Паламон,
препускали по пътя кон до кон.
Били различни техните доспехи:
един бил с ризница и с леки дрехи,
друг — цял в металната си броня скрит,
едни — със кръгъл, други — с пруски щит,
едни — със наколенници ковани
и със секири, други — с боздугани.
(О, нищо ново няма под небето!)
Тук всеки бил с оръжие, което,
преди да тръгне, сам си бил избрал.
До Паламон сред първите личал
Ликург, великият тракийски цар,
с лице открито и с очи от жар —
червено-жълти живи търкала,
с брада по-черна даже от смола.
Под рошавите вежди като гриф
обгръщал всичко с погледа си див.
Той бил висок, със мускули корави,
с ръце и рамена широки, здрави.
Пътувал, по тракийската привичка,
на колесница — златокрила птичка
с четворка бели бикове във впряга.
Връз бронята му, както се полага,

висяла меча кожа, черна, стара,
със златни брошки — ноктите на звяра.
Косите му като крила на гарван
се спущали върху гърба изправен,
а над челото му венец от злато,
дебел като ръка, покрит богато
с рубини и с елмази, сякаш греел.
Край него пътят просто се белеел
от псета едри като планини
(за лов на лъвове и на сърни)
с намордници и със гердани златни.
И сто васали — господари знатни,
били дошли с Ликург, въоръжени
до зъби и от храброст окрилени.
С Арсита (туй го пише всяка книга)
видели цар Еметрий да пристига —
владетелят на Инд. Със тежка броня
и сърмен плащ му бил облечен коня.
Той яздел гордо като бога Марс
върху седло от злато, с роба, в Тарс^[11]
тъкана и със бисери осяна,
а върху тази празнична премяна
си бил наметнал мантия с рубини,
червени като есенни къпини.
От слънцето по-светли и златисти,
сияели къдриците му чисти.
Той бил и светлоок, и къдрокос,
със устни кръгли и със остър нос.
Ликът му бил като зора багрян
и бил с кафяви лунички осян.
А гледал като лъв свиреп и хищен.
Бил, казват, двадесет и пет годишен.
Брадата му се посгъстила вече,
гласът му прогърмявал надалече
като тръба. Широк зелен венец
от лаври носел този хубавец.
В ръката си един орел държал —

от лилия по-питомен и бял.
Вървели с него сто васали здрави
в доспехи тежки, ала гологлави,
и всеки бил богат, красив и горд,
защото не един херцог и лорд
бил тръгнал с царя си да се сражава
за любовта и рицарската слава.
И лъвове, и леопарди кротки
ги следвали, послушни като котки.
Така че всички тези господа
пристигнали в неделя във града
и сутринта пред колизея спрели.
Тезей великодушно ги приел и,
тъй както подобава на херцог,
ги настанил в разкошния чертог,
добре ги нагостил, с тях пил и ял
и почест според ранга им отдал.
Не се е раждал, казват, в този свят
такъв стопанин — щедър и сърцат.
Прислугата и веселите песни,
подаръците скъпи и чудесни,
богатите палати на Тезея,
трапезата и гостите край нея,
известните придворни хубавици,
прекрасните танцьорки и певици,
соколите, накацали под свода,
и кучетата, легнали на пода,
възхвалите на любовта всевисша —
не мога всичко туй да ви опиша.
Надявам се, че по ще ми приляга
да мина към развързката веднага.
В нощта срещу неделя Паламон
чул как в предутринния небосклон,
преди зората ранна да изгрее,
високо нейде чучулига пее.
И бодър, пълнен със благоговение,
той станал и поел на поклонение

във чест на благодатната Китера —
достойната за почести Венера.
Във този неин час той влязъл сам
във построения за нея храм,
склонил се пред олтара ѝ свещен
и се помолил скръбен и смирен:
„О дъще прелестна на великана
бог Юпитер, невесто на Вулкана,
цял Китерон с усмивка озарила,
в Адонис влюбена с неземна сила,
молитвата ми чуй и ми прости,
към жалбата ми милост имай ти.
Уви, богиньо, аз не зная даже
как може мойта скръб да се изкаже.
Сърцето крие своето страдание
и аз объркан крея във мълчание.
Но ти, която мислите четеш,
бедата ми сама ще разбереш.
Смили се, избави ме от скръбта
и аз, додето ме срази смъртта,
вседневно ще ти служа без умора,
със целомъдрието ще се боря.
Кълна ти се във своята съдба.
Не взех оръжието за хвалба.
Не ще те моля за победа в боя,
за славата суетна на героя,
която днес се вдига, утре пада,
а ще те моля за една награда —
Емилия да взема и до гроб
да бъда неин неизменен роб.
Прави, каквото искаш, нареди
да падне той или да победи,
но аз да я прегърна с обич свята.
Знам, знам, че Марс е богът на войната,
но твойта дума чува се навсякъде —
щом ти поискаш, моя тя ще бъде.
Стори го — и навеки ще се моля

във твоя храм, курбани ще ти коля
и огън ще ти паля всеки ден.
Но ако ти не се смилиш над мен,
тогава нека с копие Арсита
да ме пронизже във гръдта открита.
Ако загина в утрешния бой,
отстъпвам му я да я вземе той.
Ти чу молитвата ми най-гореща.
Любимата ми дай, богиньо веща!“
След тези думи той със вдъхновение
направил своето жертвоприношение.
Не ще описвам скръбния обряд,
ни мислите на този рицар млад.
Но на Венера статуята бяла
в миг трепнала и знак с ръка му дала,
че думите му няма да забрави,
блаженият му час ще се забави,
но ще настъпи — чута е молбата.
И той си тръгнал с радост във душата.
Три часа след като младежът с плам
се молил във Венериния храм,
със слънцето се вдигнала Емилия.
Придворните ѝ дами придружили я
до храма на богинята Диана.
Те носели със себе си тамяна,
покривките и урните със жар,
пригответи за жертвения дар.
Не липсвали и роговете с мед.
Съгласно обичая най-напред
те окадили храма тих и ето,
Емилия с тревога във сърцето
се къпе с бистра изворна вода.
Бих искал всичко туй да проследя,
защото гледката била прекрасна.
Тя за разумните не е опасна,
но все пак нека да не я описвам.
Не смея повече да ви записвам.

Разресала къдриците си тя,
със свеж венец от дъбови листа
се увенчала и с дълбока вяра
два огъня наклала пред олтара.
Извършен бил от край до край обряда,
тъй както Стаций в своята Тивиада^[12]
го е описал. И в сълзи обляна,
Емилия замолила Диана:
„О девствена богиньо на гората,
ти, бдяща над морето и земята,
царице в царството на бог Плутон,
богиньо на моминството, поклон.
Ти знаеш всеки мой копнеж и мисъл.
Спаси ме от гнева си чер, орисал
бедняка Актеон така жестоко.
Богиньо, ти разбираш как дълбоко
желая аз девица да остана
и да не бъда с никого венчана
до гроба си, във твойта светла свита
да тичам, да ловувам до насита,
през лесовете ти да скитам боса,
а не дете в утробата да нося
или пък да съм нечия любима.
О дево чиста и несъкрушима,
пред твоя троен образ коленича.
Не спира Паламон да ме обича,
Арсита от любов се поболя,
но аз не мога да ги поделя,
затуй с любов и мир ги осени,
сърцата им от мене отвърни,
а жарките им пламенни желания —
причината за техните страдания —
разсей или към друга отпрати.
Ако не чуеш жалбата ми ти
и ако жребият ми е решил
един от тях да бъде моят мил,
тогава избери ми, господарко,

сърцето, на когото е по-жарко.
Виж, сълзите ми парят по страните.
Сама мома, ти пазиш нас, момите.
Опазиш ли и мен, богиньо, знай,
че ще ти служи предано докрай.“
Огньовете пламтели на олтара,
дорде Емилия с дълбока вяра
се молила, но в миг като по чудо
единият изгаснал, после лудо
отново лумнал, другият след него
угаснал. Но дордето гаснел, леко
пращял — в огнището тъй някой път
дървата мокри пукат и пращят.
От съчките във пепелта студена
започнала да капе кръв червена.
Емилия тогава пребледняла,
затръпнала от страх и заридала,
ума си щяла да загуби чак —
не знаела какъв е този знак.
Но в миг във веселата си премяна
пред нея се изправила Диана
със лък в ръка, като ловците също,
и тъй и рекла: „Успокой се, дъще.
В небето боговете са решили,
написали и с клетва потвърдили:
един от тези клетници — ергени
за теб, красавице, ще се ожени,
но кой, това не мога ти разкри.
Сега прощавай и се примири.
Огньовете, запалени във храма,
ще ти разкажат честно, без измама,
какво са ти предсказали звездите.“
При тези думи звъннаха стрелите
в колчана на богинята и тя
изчезнала безследно в утринта.
Емилия, объркана и бледна,
възкликнала: „О, клетница последна,

на твoйтa вoля сe oстaвям аз,
на твoятa зaщитa в труден чaс.“
И към дoмa си тръгнaлa тoгaвa,
къдетo впрoчeм аз щe я oстaвям.
Дoшъл чaсът нa Мaрсa пoсвeтeн
и eтo чe към хрaмa му свeщeн
пoел Aрситa с жeртвa, тo сe знaй,
спoрeд eзичeския oбичaй.
И със дълбoкa вярa и с тъгa
мoлитвaтa си пoчнaл тoй тaкa:
„O бoжe, влaстeлинe стрaхoвит
нa Трaкиa във крaя мрaзoвит,
ти, кoйтo с мoщнa длaн държисш юздaтa
нa oпълчeниятa пo зeмятa
и ги пришпoрвaш кaтo гoспoдaр,
взeми oт мeнe тoзи мaлък дaр.
И aкo аз, мaкaр тъй мaд зa вoин,
с със силa дa ти служa съм дoстoeн
и мoгa флaгa ти дa нoсe с чeст,
смили сe и прaти ми блaгa вeст.
Зaщoтo пeпeлящoтo стрaдaниe,
с кoeтo нeвгa твoeтo жeлaниe
душaтa ти бeзмилoстнo гoрeшe,
кoгaтo нa Вeнeрa вeчe бeшe
oпитaл лoбoвтa тaкa oтрaднa,
a пoдир туй в нeвoлe злa изпaднa,
oт бoг Вулкaн в лeглoтo ѝ зaвaрeн
и зaлoвeн в кaпaнa му кoвaрeн,
дa, тaзи скръб, кoятo ти изпитa,
тeрзae днeс душaтa ми рaзбитa.
Нeoпитeн и мaд съм аз, нeук,
тъй кaктo ти си бил, и никoй тук
oт мeнe пo-oтчaянo нe лoбeи,
зaщoтo тaз, кoятo мe пoгуби,
зa мoитe стрaдaния нeхae.
Прeди тeя милoст дa ми oбeщae,
аз искaм дa я пoкoрeя със силa.

Но само с твоя помощ и закрила
ще мога тъй да я направя моя.
Затуй ти утре ме подкрепяй в боя
във името на огъня свещен,
що вчера в теб гореше, днес — във мен.
Дари ме със победа величава —
и аз ще стана жрец на твойта слава,
със почести ще кича твоя храм
и ще се трудя вред с войски и сам
в изкуството ти да се отлича,
а пред олтара ти ще закача
и знамето, и мечовете къси
на своята дружина. До смъртта си
тук огън ще поддържам свят и вечен.
Ще бъда твой слуга и роб заречен.
И в твоя чест брадата ми и тез
къдрици мои никога от днес
не ще посмее вече ни бръснача
ни ножицата остра да закача.
О, помогни ми ти, бащице мой,
победа дай ми в утрешния бой.“
Едва Арсита замълчал, халките,
провесени нагъсто по вратите,
затропали и портите — след тях.
Арсита даже пребледнял от страх.
Огньовете така се извисили,
че с ярък блясък храма осветили
и дъх сладникав плъзнал над земята.
Тогаз Арсита си прострял ръката
тамян да хвърли в жертвената клада
и без да спира, продължил обряда.
В миг бронята на мраморния Марс
прозвъннала и глухо нечий глас
„Победа!“ в тишината промълвил.
Арсита с почести се отплатил
за обещанието. Окрилен
и весел като птичка в слънчев ден,

прибрал се той със радост във сърцето.
А в същата минута на небето
Марс, яростният на войната бог,
се срещнал във двубой така жесток
с Венера, че зад крепките си двери
чак Юпитер започнал да трепери.
Но ето че намесил се студения
Сатурн. Сред своите стари приключения
намерил той такава хитрина,
че сложил край на тяхната война.
Със право казват, че във старостта
се срещат опитът и мъдростта,
защото младостта по всеки друм
ще я надмине, ала не по ум.
Сатурн бил с нрав раздорен, но сега
решил да спре свирепата кавга.
„Венера, мила дъще — казал той, —
кръгът, по който шествам без покой,
е по-могъщ, отколкото го смятат.
Вълните, дето корабите мятат,
затворниците в тюрмите студени,
безброй обесени и задушени,
раздорите, коварните отрови
са моите наказания сурови.
Но, знаеш ти, най-страшно се гневя
когато вляза в знака на Лъва.
Така разбих дворците без пощада
и срутих каменната им грамада
върз дърводелците, убих Самсона,
като съборих тежката колона.
Студени болести разнасям аз,
предателства посявам всеки час,
от погледа ми вредом пламва чума.
Възпри плача си. Аз ти давам дума,
че твоят рицар Паламон ще има
измолената си от теб любима.
На другия помага Марс безспир,

но след враждата ви ще дойде мир,
макар че няма да е дълготраен —
вий сте родени за раздор безкраен.
Повярвай ми и спри това ридание.
Ще се изпълни твоето желание.“
Но нека да оставя боговете,
със своя спор непримирим заети,
и да разкажа с реч пределно кратка
за съдбоносната последна схватка.

Във Атина бил празник, то се знай.
Прекрасен бил разцъфналият май
и в понеделник още от зори
градът осъмнал с танци и игри
в чест на богинята на любовта.
Но всеки легнал рано вечерта
да се наспи и рано да отиде
на сутринта двубоя сам да види.
Едва се сипнал над града денят —
от всеки дом на път и кръстопът
дрънчали брони, цвилели жребци
и тръгнали към светлите дворци
на кавалкади лордовете знатни,
а сбруите стоманени и златни,
от майстори изкусни изковани,
блестели по конете им отбрани.
Изнизвали се тези легиони
с искрящи шлемове, наметки, брони
и щитове — защото всеки лорд
бил придружен от многолик ескорт —
оръженосци, ратници и войни,
понесли копия и пики бойни.
И с работа били заети всички.
Конете гризли златните юздички,
облени в пяна. Със пила и чук
сновели оръжейниците тук
и там. След тях се движели с копрали

куп йомени и граждани, подбрали
тръби, тимпани, рогове, литаври,
да насърчават рицарите храбри
във боя. Пълен с хора бил палатът —
тук трима, десет там говорят, смятат
кой своя враг ще може да пребори.
Един така, друг иначе говори,
един за чернобрадия залага,
а друг — за къдравия юначага:
„Такъв лют рицар рядко се намира,
той носи двайсетфунтова секира.“
Тъй във двореца дълго след зората
гадаела и спорела тълпата.
Великият херцог Тезей, разбуден
от този шумен празник многолюден,
в покоите си царствени приел
тивяните. И двамата почел
поравно, според ранга им висок.
На трона си като същински бог
херцогът до прозореца седял.
Във залите народът се тълпял,
за да го види и с благоговение
да чуе височайшето решение.
Но ето че един херолд — левент,
изправен върху своя постамент,
щом тишина най-сетне въдворил,
Тезеевата воля възвестил:
„Херцогът ни, от мъдрост осенен,
реши, че всеки бой ожесточен
ще бъде разхищение безплодно
на кръв от потекло най-благородно.
За да избегне сеч излишна, той
изменя правилата в този бой;
ако се вмъкне някой на турнира
със прашка, самострел или секира,
ще го последва смъртно наказание;
под дрехата си, скрит без наше знание,

къс меч във боя никой да не носи
и с копия наточени и коси
да не напада, ако не реши
преди атаката да се спеша;
щом някой падне, ще го изнесат
в определен за падналите кът,
край портите, и битката ще гледа
оттам докрай — до крайната победа;
но ако в плен попадне главатарят
или пък смъртоносно го ударят,
турнирът ще се прекрати веднага.
Сега вървете. Бог да ви помага.
Вдигнете мечове и боздугани.
Така реши Тезей, така ще стане.“
Възторжен възглас стигнал небосвода —
като един възкликнал в миг народа:
„Да пази господ властелин такъв,
що не желае да се лее кръв.“
Тръби тръбили и бойците смели
веднага към арената поели
на този град по улиците чисти,
окичени със тъкани златисти.
Херцогът яздел пръв на строен кон
ведно с Арсита и със Паламон,
след тях — Емилия и Хиполита —
царицата, и царствената свита,
в която според своите заслуги
бил всеки подреден. Едни след други
те спрели пред вратите най-подир.
Преди да почне славния турнир,
Тезей и Хиполита, и Емилия,
и свитата на знатната фамилия
насядали в тържествените ложки.
След тях нахлули всички — кой как може.
Но ето че през западния вход
със ален флаг под Марсовия свод
дошъл Арсита със стоте си войни.

И в този миг с младежите си стройни
от изток под Венериния трон
със бяло знаме влязъл Паламон.
Разправят, че веднъж на сто години
се срещат на земята две дружини
от рицари, така добре подбрани,
тъй равни по достойнства, възраст, сан и
умение, че трудно ще решиш
кого подир кого да наредиш.
Те всички в две редици се строили,
след туй по списъка ги проверили,
за да е сигурно, че равен брой
противници ще влязат в този бой.
Затворили тогава двете порти
и чул се вик: „Напред, юнаци горди!“
Херолдите най-сетне се прибрали,
призивно роговете зазвучали
и копия като гора зловеца
настръхнали пред скорошната среща.
Във хълбоците стройни на жребеците
се впили остри шпори, а стрелите
затрепкали по щитовете. Ето
тук пада мъж, пронизан под сърцето,
там копия във въздуха летят,
сребристобели мечове блестят
и шлемове се пръсват раздробени.
Кръвта струи на ручеи червени.
Един гръбнаци с боздуган премазва,
друг в центъра на битката се връзва,
а трети със замах жребец поваля.
Край него паднал рицар се търкаля,
друг с пиката си от седлото скача
Тук рухва конят заедно с ездача,
а там изнасят някакъв ранен
към ъгъла, нарочно ограден
за пленници по време на турнира.
Отсреща носят друг. Тезей ги спира,

за да се отморят, вода да пият.
А двамата тивяни все се бият.
Те с рани целите са украсени.
И ето ги — очи в очи, спешени.
Дори и галгофийската тигрица^[13],
останала без своите дечица,
не е била тъй люта, тъй сърдита,
тъй зла като ревнивия Арсита,
към Паламона полетял със стръв.
Не е живял и в Белмария лъв,
от псета гонен или смъртно гладен,
за топла кръв от Паламон по-жаден.
По шлемовете удари без ред
се сипели от вси страни и вред
от пресни рани бликала кръвта.
Но нищо не е вечно на света.
На запад вече слънцето клонило,
когато цар Еметрий като жило
в гърба на Паламон със сила мъжка
забил внезапно меча си до дръжка.
Тогавя двайсет души се притекли
и пленника към портите повлекли.
Могъщият Ликург бил повален,
но Паламон, преди да падне в плен,
така ударил цар Еметрий, щото
той полетял, отнесен от седлото,
макар със страшна сила да се славил.
Тивянинът под стража се отправил
навън — бил длъжен да се покори
и дръжката си гордост да смири
съгласно общото споразумение.
О скръбно и жестоко поражение!
О плен позорен, пълен със печал!
Когато всичко туй Тезей видял,
на рицарите храбри викнал той:
„Хей, стига вече. Край на този бой.
Присъдата по право обявявам:

Емилия на дон Арсита давам,
защото той във битка я спечели.“
От радост всички там обезумели.
От врявата за няколко минути
щял сякаш колизаят да се срути.
Венера всичко гледала отгоре.
Какво да каже тя? Какво да стори?
Богинята горчиво заридала,
със тежки сълзи Атина заляла.
И казвала: „Какъв позорен край!“
Сатурн ѝ рекъл: „Дъще, не ридай.
На своя рицар Марс дари победа,
но иде твоят ред, царице бледа.“
С тръби и песни, с викове до бога
херолдите, избрани от херцога,
прославяли щастливият Арсита.
Но ето, пред тълпата тъй честита
се случило невероятно чудо.
Арсита в радостта си яздел лудо.
Открил лице, без шлема си да сложи,
той търсил с поглед в царствените ложжи
Емилия, а тя с усмивка тиха
и дружелюбна гледала женеха.
(Кой смее да отрича, че жените
вървят на щастието по петите!)
Но в миг изпод земята се извила
зла адска фурия със страшна сила,
що бог Сатурн измолил от Плутон.
Извърнал се уплашеният кон,
отскочил, спънал се, преди да спре,
а конникът, додето разбере,
забил в пръстта откритото си теме
и там лежал безчувствен дълго време
с гръд хлътнала, строшена, изподрана,
с тъй много кръв, във челото събрана,
че възлен то напомняло на цвят.
Отнесли го във тихия палат

херолдите, от мъка занемели.
Там рицарските му доспехи снели
и на легло го сложили, че още
живот мъждукал в неговите мощи.
И все Емилия зовял Арсита.
Херцогът със блестящата си свита
тържествено се върнал във града.
Макар и да се случила беда,
той с почести прибрал се и с гълчава —
не искал другите да огорчава.
А при това надежда хранил всеки,
че раните ще се окажат леки.
Народът бил щастлив, че в този бой
не паднал мъртъв ни един герой.
Наистина, един между бойците
там бил пронизан с копие в гърдите,
но другите церили своите рани
с магии и с балсами най-отбрани.
За здравето си всички в надпревара
от горски билки пиели отвара.
А благородният херцог помагал
на всички, грижи бащински полагал
за всеки рицар и за всеки гост,
той с тях играл, пирувал цяла нощ.
И враговете в страшния турнир
сега беседвали в любов и мир.
Със всеки може да се случи злото,
сред битката да падне от седлото
или от двацет души обкръжен,
да бъде хванат и отведен в плен,
когато той е сам, а враговете
го дърпат за ръцете и нозете
и някой йомен коня му налага
безмилостно със своята тояга.
Такова поражение безспорно
не е от страх, затуй не е позорно.
И за да може всеки да узнае

това, Тезей проводил глашатаи
да известят навред, че с равни сили
и двете групи са се отличили,
на всички дарове след туй раздал,
със тях три дни и ноци пил и ял
и сам решил царете да изпрати
на цял ден път от своите палати.
Тъй всеки гост поел на своя ред.
„На добър час!“ — се чувало отвред.
За боя толкоз. Чух, че някой пита
какво се случи с клетия Арсита.
Подули се гърдите му и ето
че язвата достигнала сърцето.
И пълно с кръв съсирена, гнояло
отвътре нараненото му тяло.
Вендузи, кръвопускане, ни блага
отвара — нищо вече не помага
Природната му животинска сила^[14]
като че ли съвсем се е стопила
с отровата не може да се бори.
Подпухнали са бронхите догоре.
Един след друг разяжда гнойта
накъсаните мускули в гръдта.
Напразно мислели, че щом повърне,
той към живота пак ще се обърне.
Била строшена в него всяка част.
Природата останала без власт,
а стигне ли дотам, лекарства няма,
за упокойна го носи във храма.
За миг Арсита се съвзел с усилия
и пратил да повикат там Емилия
и брат му, с който се сдобрил отново.
Но чуйте впрочем неговото слово:
„Духът ми скръбен е безсилен даже
за мъките ми черни да разкаже
пред дамата, която обожавам.
Ала на теб едничка завещавам

духа си — да ти служи вместо мен,
защото гасне вече моя ден.
Напразна е била скръбта, напразни
на любовта ми болките ужасни.
Емилия, смъртта ме повали
и тя навеки ще ни раздели.
Уви! Царица моя и съпруга!
В живота ми тъй скъпа няма друга!
Защо е този свят и тази злоба?
Сега съм с теб, а подир малко — в гроба
самин, дори без този лик, най-милия!
Прощавай, моя хубава Емилия!
О, прегърни ме нежно и след туй,
за бога, сетните ми думи чуй.
От ревност в своята любов към теб
ний влязохме отдавна в бой свиреп
със Паламон, макар и родна кръв.
Но Юпитер обсеби мене пръв
и като негов воин и слуга
към тебе се обръщам аз сега.
Правдивост, чест и свобода, и ум,
достойнство, скромност без излишен шум —
във думите ми всичко туй живее.
Да, Юпитер душата ми владее
и аз не знам на този свят друг воин
от Паламон за обич по-достоеен.
Той ще ти служи предано докрай.
Ако решиш да се омъжиш, знай,
че само Паламон те заслужава.“
Речта му вече почнала да става
по-глуха. От петите към гръдта
пълзяла хладината на смъртта,
а на ръцете жизнената мощ
се стапяла в настъпващата нощ.
Съзнанието живо, приютено
в сърцето, смъртоносно наранено,
угасвало с угасващата плът,

тъмнеел взорът, губел се дъхът,
но той към нея гледал и с усилия
последни промълвил: „Прости, Емилия!“
Духът му се преселил — где, не знам.
Аз никога не съм отивал там.
В пророческите книги на дедите
не се описва пътят на душите,
а пък и по-разумно според мене е
сега да не обсъждам всяко мнение.
Арсита свършил. Марс да го закриля!
Послушайте за неговата мила.
Емилия извикала. Със стон
пред одъра се свел и Паламон.
Херцогът я изнесъл пребледняла.
Защо да ви разказвам как ридала
красивата принцеса дълги дни?
Тъй винаги нещастните жени
скърбят за своите мъже умрели.
И цели дни и ноци — със недели
да плачат, да се вайкат, те не спират
или се поболяват и умират.
За гибелта на този рицар млад
тъгувал целият покрусен град.
Браздили сълзи бледите лица
на белобради старци и деца.
Едва ли тъй са плакали и в Троя,
когато Хектор, поразен сред боя,
бил внесен в своя град. От скръб месата
си късат с нокти, скубят си косата.
„Защо умря! — жените плачат. — Милия!
Той имаше и злато, и Емилия!“
И няма кой да утеши Тезей
освен баща му, старият Егей,
познал превратностите на света —
днес в облаците, утре в пропастта,
печал и радост, радост и печал.
Той мъдър пример на сина си дал.

„Неражданите само, драги сине,
смъртта — му рекъл — може да отмине,
но на родените, макар след време,
тя винаги живота ще отнеме.
Ний всички тук сме пътници. Светът
е нашият трънлив, неравен път.
Смъртта с край на земната несгода.“
Егей говорил дълго пред народа,
с разумната си реч да утеша
смутените, объркани души.
Тезей се мъчил да намери място
във Атина достойно, проходящо
за погребението на Арсита.
Накрая съобщил на своята свита
решението си — там, дето той
със Паламон за пръв път влезе в бой,
на ревността и любовта отдаден, —
във онзи лес листат, зелен и хладен,
свидетел на любовните желания,
на пламенните думи и терзания
на рицаря, там нека струпат клада
за тържеството скръбно на обряда.
Изпратил той да насекат в леса
вековни дъбове и начаса
да почнат редовете да редят.
И ето, пратениците търчат
заповедта му да превърнат в дело.
В палата после бързо и умело
мъртвешко ложе майстори сглобили
и с драгоценна сърма го обвили.
Арсита бил цял в сърма пременен,
със бели ръкавици и зелен
венец от млади лаври на главата,
със острия си лъскав меч в ръката,
с лице открито, бледо и красиво.
Тезей над него заридал горчиво.
За да го видят хората, херцога

в зори оставил мъртвия в чертога
и там избухнал страшен плач и стон.
Печалният тивянин Паламон
дошъл разрошен, с пепел във косите,
цял в черно и със сълзи на очите.
Емилия след туй се приближила
разплакана, от всички най-унила.
И за да може службата прощална
да бъде по-тържественена и жална,
извели пред палатите три коня
в стоманена сребристогобяла броня,
каквато носят в битките, покрита
с оръжията славни на Арсита.
Единият ездач държал в ръка
щита и копие, друг — лъка,
донесен чак от Турция, с колчан,
от чисто тежко злато изкован.
И всички, в скръб главите си навели,
едни след други към леса поели.
Най-знатните от гръцките велможи
сами понесли царственото ложе
на раменете си с очи червени
от сълзите и още навлажнени.
По улицата главна, цяла в черно,
вървели, без да бързат, равномерно.
Отдясно крачел старият Егей,
отляво — светлия херцог Тезей —
със амфори, тъй както му е ред,
налени с вино, мляко, кръв и мед.
След тях и Паламоновата свита,
Емилия, от мъката разбита,
едва вървяла с факела, запален
за ритуала скръбен и прощален.
Със много труд подготвяли обряда
и вдигнали тържествената клада
така, че тя в небето връх опряла,
на двацет разтега ръце простряла —

така широки клоните били.
Най-първо слама струпали с коли.
Но как са наредили всеки пласт
на кладата, с какво дърво и храст
(бреза, бор, дъб, върба, топола, явор,
бряст, трепетлика, кестен, глог и лавър,
липа и бук, леска и габър), аз
не ще описвам всичко туй пред вас.
Не ще разказвам как се разгърнали
онези божества, в покой живяли
от векове сред гъсталаци диви —
русалки, фавни, нимфи, самодиви;
ни как под падащите дървеса
и звяр, и птица хукнали в леса;
ни как, несвикнала със светлината,
се плашела от слънцето земята;
ни как постлали слама, след това
как наредили сухите дърва,
как ги покрили със зелени хвойни,
с със перли, сърма и треви упойни,
с венци от цветове, усърдно сбрани,
с тамян и мирт тържествено уханни;
ни как сред всичко туй лежал Арсита
в премяната си, с бисери обшита;
ни как Емилия по обичая
възпламенила кладата накрая,
как факела с отчаян стон поднесла
и как слова невнятни произнесла;
ни как в обезумелия пожар
тогава всеки хвърлил своя дар:
елмази, щитове и пики бойни,
и дрехи, за тивянина достойни;
как чаши, пълни с вино, мляко, кръв,
поглъщал огънят с безумна стръв;
как всички конници според обряда
обиколили пламналатаклада
три пъти, триж издали скръбен вик и

триж вдигнали със грохот своите пики;
как триж жените вопъл глух подели;
как у дома Емилия отвели;
как се превърнал в шепя пепел само
Арсита, как са бдели над праха му,
как се извили танците прощални —
не ще описвам тези сцени жални.
Не ще разказвам как, с масла покрити,
се вкопчили един във друг борците;
как след игрите и след тържествата
във Атина се върнала тълпата.
Търпението ви, за да не скърша,
аз дългия си разказ ще завърша
Годините тъгата утешили
и сълзите в очите пресушили.
И ето че с всеобщо одобрение
(във Атина най-важните решения
обсъждал парламент в ония дни)
било решено с някои страни
съюз да сключат, Тива да смирят
и на властта си да я покорят.
Тезей проводил пратеник на кон
да призове в двореца Паламон.
И без да знае за какво херцога
желае да го види във чертога,
във черно той пред трона му застанал.
Тогаз Тезей Емилия поканил.
Те седнали и чакали в мълчание.
Херцогът ги оглеждал със внимание,
преди да могат в неговата гръд
словата царствени да се родят.
След туй въздъхнал скръбен и унил
и волята си тъй оповестил:
„Творецът, който съгради света,
изля веригата на любовта
не за разтуха. Той заложил в нея
велика цел, божествена идея

и да обвърже с нея съумя
вода и огън, въздух и земя
в съюз свещен за векове безброй.“
И този повелител, казал той,
на всяка твар, която се роди
върху света нещастен, отреди
броени дни и месеци така, че
човек отвъд не може да прекрачи,
а може само да ги намали.
Това доказва опитът, нали?
Затуй не ще привеждам чужди мнения,
а ще ви кажа своите заключения.
Ний можем с чиста съвест да решим,
че бог е вечен и непоклатим,
че ний сме части в цялото голямо —
това ще отрече глупецът само.
И не от тези части най-напред
възникна целия световен ред,
а от основа вечна, съвършена,
която после вече стана тленна.
Чрез провидението свято Той
в природата поддържа мъдър строй:
видът запазва своето движение,
като създава ново поколение,
а не като живее векове.
Това е ясно като две и две.
Ей на, дъбът, например, толкоз време
расте, поникнал от невзрачно семе.
Животът му е много дълъг, зная,
ала изгнива дънерът накрая.
Или да вземем камъка корав,
по който ходим. Той е твърд и здрав,
но го изтриват нашите крака.
Пресъхва най-широката река.
Западат градове със име славно.
Умира всичко бързо или бавно:
Така е и със нас — мъже, жени.

На младини или на старини
слугите и могъщите царе
смъртта без разлика ще прибере —
един в постелята му, друг в морето,
а трети, знаете сами, в гюлето.
Това е краят, нищо не помага.
Смъртта, уви, ръка на всичко слага.
Тъй Юпитер, всевиждащият бог,
е наредил от трона си висок.
С десница царствена и всемогъща
даде ли нещо, скоро си го връща
и няма на света такава сила,
която в битка би го победила.
Тогава нищо друго не остава
на мъдрия, освен за своя слава
съдбата в добродетел да превърне,
щом хода ѝ не може да обърне.
Защото всеки ропот е метеж
срещу владетеля и кук брътвеж.
А няма по-голяма чест от тази,
да паднеш във цвета на младостта си,
та името ти да не позори
другарите ти верни и добри.
Те трябва да изпитват не печал,
а гордост, щом с достойнство си умрял,
и старостта, студена като есен,
не е покрила славата ти с плесен.
Затуй за всеки рицар най-добре е
подир зенита си да не живее.
Но ако истината ви говоря,
защо е тази скръб тогава, хора,
за цветето на храбростта — Арсита,
напуснал с чест и във борба открита
презрения затвор на този свят?
Защо любимите жена и брат
оплакват жребия му тъй завиден?
Плачът им е позорен и обиден

за паметта му и за тях самите
и всуе мъка им гризе душите.
Поуката от дългата ми реч е:
тъгата нека да отстъпи вече
пред радостта и да благодарим
на Юпитер. Преди да се простим,
ще заменим страданието двойно
с блаженство дълговечно и достойно.
Тъй като аз лечител ще ви стана,
започвам с най-мъчителната рана.
Сестрице, слушай. Аз се съгласих
напълно с парламента и реших,
че твоят рицар Паламон отдавна
заслужи с верността си достославна,
със сила, с храброст и с любов гореща
да го посрещнеш, както се посреща
от булката любимия съпруг.
Ръката си подай ми още тук
и се склони пред своя господар,
защото той е племенник на цар,
но даже и да бе бедняк последен,
от толкова години ти е предан
и толкова беди за теб изстрада,
че заслужава скъпата награда
на твоята смиреност благосклонна.
Тогавка казал той на Паламона:
„А тебе, бога ми, не се съмнявам,
че е излишно да те увещавам.
Ела и дай ръка на своята дама.“
Обвързали тогава тези двама
със здравия съюз на брак свещен,
от старшия съвет благословен.
Във блясък пред Тезеевия трон
с Емилия венчал се Паламон.
Та ето тъй творецът на света
накрая му изпратил любовта,
спечелена сред мъки и печал.

*Той с нея във блаженство заживял.
Емилия го любила тъй нежно,
а Паламон ѝ служил тъй прилежно
че ни веднъж ни ревност, ни кавга
не помрачили радостта с тъга.
Сега оставям тази двойка мила
и нека в пътя бог да ни закрия!
Амин!*

Тук завършва Разказът на Рицаря.

---

[1] Този разказ е съкратен и основно преработен вариант на „Тезеидата“ на Бокачо. — Б.пр. ↑

[2] Върти Фортуна своето колело — в настоящите бележки не се обясняват многобройните позовавания на персонажи и събития из класическата и библейската митология, които са достатъчно добре известни на повечето читатели. — Б.пр. ↑

[3] *Par amour* — за любов (фр.). — Б.пр. ↑

[4] «Земя и въздух, огън и вода» — четирите елемента, от които е съставен според средновековните представи целият свят. — Б.пр. ↑

[5] Рондел — стихотворение или песен от 13 реда с две повтарящи се рими. — Б.пр. ↑

[6] „Така е в петък“. — Петък е денят на Венера. — Б.пр. ↑

[7] „Планината Китерон“ — Чосър, изглежда, бърка острова на Венера Китера с планината на Вакх и музите — Китерон. — Б.пр. ↑

[8] „Пенеевата, щерка Дана“ — митологическата Дафна. — Б.пр. ↑

[9] Луцина — името на триликата богиня Диана като закрилница на родилките. Трите образа на Диана са следните: Луна — на небето, Диана — на земята, Прозерпина — преизподнята. — Б.пр. ↑

[10] *Ben'cite* — възкликание на латински. — Б.пр. ↑

[11] Тарс — Татария. Китайската коприна се внасяла в Европа през владенията на татарите. — Б.пр. ↑

[12] Стаций Публий Папиний (I век) — римски поет, автор на големите епически поеми „Тивиада“ и „Ахилеида“. — Б.пр. ↑

[13] Галгофийската тигрица — вместо „гаргафийската тигрица“ от „Метаморфозите“ на Овидий (III, 156). — Б.пр. ↑

[14] „Природната му животинска сила.“ — Според съвременната на Чосър физиология животът на човешкото тяло се поддържа от три сили: животинската, естествената и жизнената. Животинската управлявала всички мускули и затова би трябвало да може да се пребори с отровата, събрана в тях. — Б.пр. ↑

РАЗКАЗЪТ НА МЕЛНИЧАРЯ

Следват думите, които си размениха Ханджията и Мелничарят^[1]:

*Щом Рицарят завърши повестта си,
и стар, и млад го поздрави завчас и
реши, че с благородство тя блести
и не е зле да се запамети.
Доволни бяха знатните най-вече.
Ханджията пък се засмя и рече:
„Потръгна, хей! Развърза се торбата.
Започна дяволски добре играта.
Но нека видим кой ще бъде втори,
кой с Рицаря сега ще се пребори.
Монахът нещо май ще ни разкаже.“
Но Мелничарят — тъй пиян, че даже
върху седлото се крепеше с труд —
запсува в миг, завика като луд,
понечи всички ни да изпревари
и шапка да свали дори не свари,
па взе да се кълне във всичко свято:
„Аз знам една история, която
със рицарската ще дели мегдан.“
Ханджията видя, че е пиян
и каза: „Робин, братко мой, спокойно!
Тук има хора с име по-достойно.
Потрай, додето дойде твоят ред.“
„Не! — викна той. — Да знаеш отнапред —
ако ме прередите, ще си тръгна.“
„Добре, добре! — Ханджията изгъгна. —
Е хайде, карай, дявол да те вземе!“
„Тогаз — той почна — да не губим време.*

Но нека най-напред да ви призная,
че съм пиян. По говора си зная.
Та ако кажа нещо по-лютивно,
виновно е Ханджиевото пиво.
Сега ще ви разправя житието
на онзи глупав дърводелец, дето
бил изигран от някакъв школар.“
Тук Стюардът извика с гняв и жар:
„Я остави пиянските брътвежи!
Как смеят, боже, всякакви невежи
ту този мъж, ту онзи да петнят,
па и жените им да позорят!
Не можеш ли за друго да говориш?“
Но как, кажи, с пиян човек да спориш?
Той рече: „Освалд, братко, чуй сега.
Ергените са само без рога.
Но тук аз не намесвам теб, а други.
Защото има и добри съпруги.
Една е лоша, а хиляда — не.
Това ти сам си го разбрал поне.
Защо тогава се гневиш тъй много?
И аз съм женен като теб, ей богу,
но вярвай ми, на никаква цена
не бих се клел, че моята жена
е само моя. Тази знатна дама
познава още не един и двама.
Към бог и към жена си никой жив
не бива да е твърде придирчив.
Получиш ли туй, що ти се полага,
останалата част не те засяга.“
Така се разбърбори Мелничарят,
че не сполучиха да го накарат
да бъде по-вежлив. Какво да сторя,
ще трябва думите му да повтора.
Но моля ви да не решите вие,
че в грубоватата ми реч се крие
зъл умисъл. Аз нямам избор друг,

освен да преповторя всичко тук
или измислици да ви разпавям.
Не го четете — аз не настоявам.
Нататък има малки и големи
истории на по-прилични теми;
нравоучителни, духовни, чисти.
Вий просто прехвърлете тези листи.
Не сторите ли туй, не съм виновен,
че Мелничарят беше сквернословен,
а Стюардът и другите край тях
не му отстъпваха във този грях.
Затуй за всичко туй ме извинете
и на шега шегата приемете.

Тук свършва Прологът.
Тук започва Разказът на Мелничаря.

Живял преди година в Оксенфорд
стар дърводелец глупав, ама горд.
Под наем давал стаи тоз простак
и някакво школарче без петак
в една от стаичките му живяло.
То в астрологията задълбало
и можело със сложни изчисления
да прави най-различни заключения:
кога ще има засуха и зной,
кога ще падне дъжд, кога — порой,
а и за всичко друго, за което
народът вдига поглед към небето.
Със него хора знайни и незнайни
споделяли сърдечните си тайни.
Но той като девица бил свенлив,
не бил ни лекомислен, ни бърбив.
Наричали го Николас и зная,
че сам-самин живеел в своята стая,
сред сладки билки и цветя затворен.

Самият той бил сладък като корен
на ликориция или диянка,
а над ергенската му отоманка
полицы до потона се редяли.
Там редом със сметалото личали
старинен Алмагест^[2] и Астролабия,
и други мъдри книги от Арабия.
Над тях висяла лютня тънкострунна
и всяка нощ под светлината лунна
той *Angelus ad virginem*^[3] запявал
и с лютнята си химна придружавал.
Подир подемал друга, светска песен.
Гласът му бил благословен, чудесен.
С другарска помощ и със малка рента
безгрижно той живеел хента-пента.
Стопанинът пък, старият козел,
наскоро пак се влюбил, та си взел
невеста осемнадесетгодишна —
игрива, млада, сочна като вишна,
и като в клетка я държал сега
от страх да не осъмне със рога.
Нали бил прост, не бил прочел селяка
Катоновата мисъл, че във брака
сберат ли се стар мъж и булка млада,
брашно не мелят и живеят в свада.
Но щом в капана сам се е наврял,
да изтърпи горчивия си дял!
А пък женицата била красива
и като катеричка тънка, жива.
На сърмено коланче се държала
престилката ѝ, като мляко бяла,
надиплена над хълбоците стройни.
И блузка със шевици многобройни
тя носела. Якчките ѝ малки
и на бонето дългите вързалки
били от черна лъскава коприна.
Тя цялата била като картина:

със панделки, в косите ѝ завити,
с очички весели и дяволити
и с коси вежди, тънко очертани
и от крило на врана дважд по-врани.
Била прекрасна младата стопанка —
по-гъвкава от крушева фиданка,
по-пухкава, по-мека и от вълна.
На поясчето ѝ висяла пълна
кесия злато, украсена с ред
от перли и висулчици от мед.
Женичка като нея (боже прави!)
човек не може и да си представи.
Като жълтица от метал най-чист
ликът ѝ греел — светъл и златист.
А пеела тѝй сладко, че със нея
не би се мерил даже чичопея.
Обичала като юница млада
да тича по зелената ливада.
Дъхът ѝ свеж ухаел на градина,
на ябълки, сено и медовина.
Като кобилка палава и здрава
и като корабните мачти права,
на пазвата си носела пришит
медальон с размер на боен щит.
Сандалите си връзвала високо
на глезена. Сладурче чернооко,
ти би могла да легне с всеки лорд,
да вземе всеки йомен в Оксенфорд.
Сега тѝй, утре тѝй — не щеш ли, ей,
стопанинът заминал в Осеней
и Николас поискал, то се знае,
с невястата му да си поиграе.
Изкусен като всеки учен мъж,
за прелестите женски отведнѝж
я пипнал той и казал: „Ох!“ и „Ах!“
По теб, душицо моя, изгорях!“
След туй я сграбчил здраво за бедрата

и викнал: „Мила, да вървим в кревата,
защото иначе, вярвай, смърт ме чака!“
Тя скочила като жребица яка,
главицата си настрани извила
и рекла: „Не целувам аз насила.
Пусни ме, Николас, пусни ме скоро,
защото иначе ще викам. Хора!
Махни ръцете си оттам. Разбра ли!“
Тогавя той за милост заридал и
бил тъй любезен, сладкодумен, мил,
че най-накрая все пак я склонил.
Заклела му се тя в свети Томаса,
че щом съпругът ѝ се изфиряса,
ще го направи тутакси щастлив.
„Но моят мъж е толкова ревнив —
добавила, — че ако разбере,
един от двамата ни ще умре.
Пази във тайна всичко между нас.“
„Бъди спокойна! — казал Николас. —
Какъв школар съм аз, ако не зная
как дърводелец прост да изиграя.“
Така че (ще повторя тук отново)
да чакат сгода те си дали слово.
Развеселил се нашият герой,
потупал я по кълчиците той,
целунал я, а после се прибрал,
подхванал лютнята си и запял.
Тъй минала неделя, сетне — друга.
По празниците вярната съпруга
отивала на черкова сама.
Лицето ѝ, умито у дома,
сияело по-светло и от ден.
Във черквата за писар назначен
бил Абсолон — любимец на жените.
Златистите му къдри по плещите
били като ветрило подредени,
на две посоки с прав път разделени,

лицето — румено, очите — сиви,
обуцата му — с нарези красиви,
чорапите — червени с тъмен бант.
Обличал се като същински фронт —
с небесносин подрасник, цял обшит
със някакъв широк и скъп ширит,
и със стихар, по-бял от вишнев цвят.
За веселба дошъл на този свят,
ни горести, ни грижи нямал нивга.
Умеел кръв да пуска, да подстригва,
прошения да пише, да чертае
и двайсет вида танци да играе
по Оксенфордската прочута школа —
размятал ходилата си на воля.
А със пискливия си тънък глас
различни песни пеел във захлас
и свирел на цигулка и китара.
Във всяка кръчма — нова или стара
(стопанката ѝ само да е млада!),
отбивал се със истинска наслада,
но гледал да избягва препирните
и се гнусял, горкият, от пръдните.
И тъй, в неделя Абсолон минавал
с кадилница в ръка и окадявал
жените, сбрани в тамошния храм,
а погледът му хвърлял жар и плам,
но все се стрелкал като невестулка
към гиздавата дърводелска булка.
Такава чиста, сладка и шавлива,
да би се преродила в мишка сива,
като котак би скочил върху нея.
На Абсолон в сърцето тази фея
запалила тъй пламенно желание,
че не обръщал никакво внимание
дори на най-красивата жена.
Веднъж, когато пълната луна
огряла вечерния небосклон,

китарата си грабнал Абсолон
и стигнал, воден от любовна жар,
дома на онзи дърводелец стар,
когато първите петли пропели.
Над ниското прозорче се навел и
със тъничкия си писклив гласец
запял във мрака този хубавец:
„О ангел мой, на колене те моля,
смили се ти над моята неволя!“
И си пригласял със китарен звън.
Но дърводелецът го чул през сън,
размърдал се и рекъл: „Алисон,
не чуваш ли как мечи Абсолон?
Това е май до нашата ограда.“
А тя му отговорила с досада:
„О, чувам, Джон. И още откога!“
Разминало се всичко без кавга,
но Абсолон започнал оттогава
през ден, през два да се върти тъдява.
Отслабнал, вече сън не го ловил,
все къдрите си решил и редил.
Чрез пратеници не веднъж и дважд
предлагал да ѝ стане верен паж.
Пропял дори от славей по-звънливо.
Изпращал и най-хубавото пиво
и скъпо вино с не една подправка,
и медени сладкиши за гощавка.
Решил със всички средства да опита —
с богатство, с нежност и с любов открита.
И майсторството си, за да покаже,
насред града израел Ирод даже^[4].
Така се мъчел бедният, но всуе!
Любимата не щяла да го чуе,
опротивял ѝ неговият глас.
(Добре я бил замаял Николас!)
Тя всичко взимала на смях и шут
направила от писаря прочут.

Със право казват: „Близкият хитрец
измества липсващия хубавец
без много мъка — стига да понечи.“
Не можел Абсолон да им попречи —
далече бил от младата стопанка,
потулен в Николасовата сянка.
Е, Николас, стори каквото можеш.
Внимавай само да не се изложиш.
И ето, дърводелецът — глупак
се стягал в Осеней да ходи пак.
Тогава Алисон и Николас
разбрали, че очаквания час
е близко и ще трябва да решат
как шапка на старика да скроят.
Успеят ли със своите съзаклятия,
тя в неговите влюбени обятия
ще може да лежи до сутринта.
И в двамата възпламнала страстта,
а Николас, без много да се мае,
скрил в стаята си — тайно, то се знае —
храна и питие за ден — за два.
Невестата научил след това,
попита ли за него Джон, да каже,
че нищичко не знае и че даже
цял ден не го е чула, ни видяла
(навярно болест го е връхлетяла!),
слугинята уж тропала в зори,
но не получила ответ дори.
Така изминал съботния ден
и Николас, в леглото си стаен,
там ял, там спал, до заник слънце там
се излежавал нелюдим и сам.
А дърводелецът — глупец последен,
се разтревожил за болника беден
и казвал: „Николас не е добре.
Боя се да не вземе да умре.
Тъй крехък и болнав е този век!

Днес носеха към църквата ковчег,
а даже и една неделя няма,
откак с мъртвеца работихме двама.“
И на чирака викал бързешката:
„Върви потропай с камък на вратата.
Какво е, що е, виж и ми речи.“
А той, едва успял да се качи,
заблъскал по вратата, закрещял
така, че чак таванът затрещял.
„Хей, мистър Николас, умря ли, сър?
Отговори, бъди така добър.“
Когато му омръзнало да чука,
над прага долу в миг видял пролука,
оставена за котката. Де гиди!
Надзърнал вътре и — какво да види!
Седи си на кревата Николас
и без да мърда, гледа във захлас
към месеца, изплувал на небето.
Тогаво хукнало назад момчето
да каже всичко туй на господаря.
Той почнал да се кръсти, да повтаря:
„Закриляйте ни, ангели свети!
Беда навярно ще ни сполети.
Със своята астроломия^[5], поглеж,
побъркал се нещастният младеж.
Бе аз си знаех, че така ще стане,
когато някой смъртен се захване
със нещо, дето е от бога скрито.
Блажени са неуките, които
не питат, ами вярват. Друг един
подобен нему важен господин
излязъл тъй звездите да позяпа
и ги видял, но не видял пък трапа
и бухнал вътре. Николас, и той
ще свърши зле, изглежда. Боже мой!
Дано Исус не го накаже строго,
задето се е учил толкоз много.

Сега ми донеси една тояга,
която да напъхаме под прага,
та тъй вратата му да откачим.
Дано успеем пак да го свестим.“
Напънало се якото чираче
и вдигнало вратицата така, че
на пода тя се проснала завчас.
Но и сега не трепнал Николас.
Луната гледал той като замаян.
Стопанинът решил, че е отчаян,
за раменете го раздрусал здраво
и във ухото му извикал право:
„Хей, Николас, свести се, погледни ме!
Заклевам те в Исусовото име!“
Не мръднал пак. Прекръстил го подир и
за да прогони всичките вампири,
прочел и в стаята му, и отвън
молитвата за лек и сладък сън:
„Исусе Христе, Бенедикте мили!
Гонете вие всички тъмни сили
от този дом до светлата зора!
Закрилай ни, о Петрова сестра!“
И ето че накрая с глас покрусен
така застенал този мъж изкусен:
„Нима света тъй скоро ще загине?“
„Какво? Какво говориш, господине?
Старикът викнал — Някаква беда?“
А Николас подел: „Вода! Вода!
Водица ти ми донеси да пия
и нещо важно аз ще ти открия,
което никой друг не ще узнае.“
Стопанинът, без много да се мае,
донесъл от мазето кана пиво
и те я пресушили мълчаливо.
След туй залостил Николас вратата
и седнал до старика на кревата.
„Джон — казал той, — другарю мил и скъп

със теб споделям черната си скръб,
но закълни се, че в секрет най-строг
ще я запазиш. Тъй желае бог.
И нарушиш ли своето мълчание,
ще те последва страшно наказание —
ще полудееш още начаса.“
„Не! — врекнал Джон и трепнал му гласа. —
Заклевам се в Исус, ще бъда ням
и тайната ти няма да издам.
Повярвай ми, най-свято ще я пазя.
Бъбривците от дън душа аз мразя.“
„Тогава слушай — рекъл Николас. —
Като видях луната преди час,
открих, че страшно бедствие ни чака.
Във понеделник, щом се спусне мрака,
ще се изсипе над света порой,
какъвто не е виждал даже Ной.
Послушай ме. Доде нощта измине,
земята ни в потопа ще загине
ведно със всички люде, бедни Джон!“
„Ами жена ми? Мойта Алисон?
Пороят мигар ще ми я открадне?“
От скръб той щял за малко да припадне
и викнал: „Боже, няма ли спасение?“
„Спасение ли? Има без съмнение —
отвърнал Николас, — но за това,
човече, трябва учена глава.
Сам Соломон е казал, ето виж:
«Съветвай се — и няма да сгрешиш.»
Приемеш ли съвета ми, тогава
и двама ви ще гледам да избавя
без мачти и платна — му рекъл той. —
Ти знаеш как се е избавил Ной,
когато бог му казал, че водата
се готви да опропасти земята.“
„Знам — скокнал дърводелецът. — Отдавна.“
„Навярно помниш тази достославна

история — със колко страх и мъка
натикал той жена си във сандъка.
(Залагам си главата, че без жал
овците си на ада той би дал,
за да я настани в отделна лодка,
та, ще не ще, веднъж да бъде кротка!)
Послушай ме сега какво ще правиш
и знай, че няма време да се бавиш.
Най-първо тук ще донесеш завчас
едно каче за всякого от нас
или едно корито по-добре.
С тях после по безбрежното море
ще плаваме. За ден храна сложи.
За по-нататък ти не се грижи,
защото още рано преди пладне
водата ще се оттече, ще спадне.
Но на чирака Робин и на Джил
ни дума да не си им промълвил.
Защо и как, не питай. Аз не мога
да ти издавам тайните на бога.
На теб ти стига и това, че той
те е избрал да станеш втори Ной.
Жена ти ще спася. Сега върви
и, както знаеш, всичко приготви.
Като намериш трите корита,
ще ги домъкнеш и до вечерта
ще ги повесиш на тавана тук,
но тайно — никой да не чуе звук.
Във всяко, както те научих вече,
сложи по мъничко храна, човече,
и по секира — като дойде време,
въжетата със тях ще пресечеме.
И пак със тях (ела да ти пошушна)
ще проломим над твоята конюшня
потона, да изплаваме оттам,
когато стихне този дъжд голям.
Тогава ти след булката си сладка

ще плаваш леко като бяла патка
и аз ще ви извикам: «Здрасти, Джон!
Потопът свърши. Здрасти, Алисон!»
А ти ще кажеш: «Николас! Здравей!
Сполай ти! Гледай, утрото светлей.»
И ний ще сме световни властелини,
тъй както Ной е бил преди години.
Но запомни добре — това е нужно! —
през тази кобна нощ, когато дружно
на своите гемии се качим,
ний трябва като риби да мълчим
и да се молим тихичко, наум —
че бог не иска да се вдига шум.
Ти трябва да провесиш твоята люлка
по-надалеч от младата си булка,
за да не те въвлеча в грях насила.
Сега върви и бог да те закриля!
А утре, още като се здрачи,
тук всеки начаса ще се качи
и във коритото си сам ще седне.
Върви, че времето ще си напредне.
От малко, казват, мъдрият разбира,
а в тебе, драги, мъдростта извира
и щом е тъй, ти всичко си разбрал.“
Глупакът тутакси се разтърчал,
завайкал се, завикал: „Боже мили!“,
с невястата си всичко споделил и
макар че тя от него по-добре
успяла чудото да разбере,
за да му хвърли във очите прах,
се правела, че ще умре от страх.
„По-скоро! — викала през плач. — Спаси
Заклевам те във божие то име!
Побързай, сър, съпругата си вярна
да отървеш от участта коварна.“
Ще знаете, велико, славно нещо
е любовта. Човек умира често

ей тъй на, от едно въображение.
Старикът се разтресъл от вълнение
и му се сторило дори, че вижда
потопът безпощаден как приижда
да глътне неговата Алисон.
Въздишки тежки, жалби, плач и стон
разкъсвали сърцето му присвито.
Намерил той отнякъде корито,
каче и бъчва. С мъка ги изнесъл
догоре, на гредите ги провесил
и всичко вършил в пълна тайна, сам.
Подир сковал три дълги стълби там,
та тримата, удари ли часът,
в гемите по тях да се качат.
Храна за всички подредил грижливо —
хляб, сирене, по кана скъпо пиво —
за обед и вечеря пребогати.
Но най-напред побързал да изпрати
слугинчето и младия чирак
по срочна работа до Лондон чак.
А в понеделник, щом се свечерило,
без да запали свещ или кандило,
залостил сам прозорците, вратите
и тримата поели в мрачините
към своето убежище завчас.
„Молете се!“ — прошепнал Николас.
„Шит!“ — каза тогава Алисон.
А глупавия дърводелец Джон
молитвата си тихичко прошепушвал
и за дъжда страхливо се слушвал.
Но тъй отпаднал, бедничкият, бил,
че начаса клепачите склопил
след манастирския вечерен звън.
Заохкал и запъшкал той насън
и в миг захъркал с клюмнала глава.
А Николас и Алисон това
и чакали. Щом времето дошло,

те слезли и в широкото легло
на стария сами се настанили.
Там дълго двамата се веселили,
и трудили се с истинска наслада,
дорде зад манастирската ограда
камбаните отново зазвънели
и утринна монасите подели.
Но да си спомним писаря църковен
измъчен от копнежа си любовен!
Той в понеделник бил към Осеней
с приятели — да пийне, да попей,
та питал някакъв монах потайно
не знае ли къде е Джон случайно.
Калугерът го дръпнал настрани
и му прошепнал: „Тези два-три дни
не се е мяркал. Може би абата
го е изпратил за греди в селата.
Той често тъй отива за греди
и щом отиде, два-три дни седи.
Ако ли не, дома си е тогаз.
Не мога точно да ти кажа аз.“
И Абсолон цял светнал от надежда.
„Ще се будува тази нощ, изглежда —
си рекъл той, — че днеска ни веднъж
комай не съм се срещал с този мъж.
Щом първите петли пропеят в село,
към къщата му ще поема смело,
ще тропна на прозорчето отзад,
на Алисон любовната си жад
ще изповядам и на колене
ще моля за целувчица поне.
О, зная, че ще бъда награден.
Устата вече ме сърби цял ден —
това е верен знак, че ще целувам,
а снощи пък сънувах, че пирувам.
Затуй ще дремна тук надве-натри
и после ще лудувам до зори.“

Пропели първите петли и ето,
че Абсолон със тази жар в сърцето
се вдигнал, пременил се най-грижливо,
канела дъвкал дълго, търпеливо,
та със дъха си да опиянява,
къдриците си наредил тогава
и със любовно листче^[6] под езика
поел към жилището на старика.
Прозорчето било тъй ниско там,
че рамото му стигало едвам.
Полека се изкашлял Абсолон
и казал: „Сладка моя Алисон,
гугутке моя, отвори очи
и ми отговори, не ме мъчи.
Нехаеш ти за болката лютива,
която челото ми с пот облива,
а аз по тебе се терзая скрито
като теле, от вимето отбито,
и като безутешен гълъб в здрача
за тебе, обич моя, тихо плача.
По-малко от девица ям комай.“
Тогаваш Алисон му рекла: „Знай,
че както да въртиш и да ги сучиш,
от мен целувка няма да получиш.
Глупако, друг обичам аз напук
на теб. Сега пръждосвай се оттук,
че с камъни ще ти строша главата.“
„О — казал Абсолон, — каква отплата
за туй, че те обичам тъй горещо!
За бога, щом не даваш друго нещо,
целувчица поне ми се полага!“
„Добре, но ще си тръгнеш ли веднага?“
„Веднага, скъпа!“ — викнал Абсолон.
„Тогаваш идвам“ — рекла Алисон
и тихо казала на Николас;
„Сега се смей, но само не на глас.“
Отвън любовникът на колене

застанал и наум си думал: „Не,
от мене няма по-честит. С целувки
започват всички ласки и милувки.“
Тя бутнала прозорчето докрай
и рекла: „Хайде, много се не май,
че някой ще ни види. Почвай бърже.“
Преди той устните си да избърше,
невястата, без много да протака,
навън подаде дупцето си в мрака.
Не виждал нищо Абсолон — къде ти!
Не сварил той дори да се усети,
и в задника ѝ устни жадно впил.
Но в миг се дръпнал — май че бил сгрешил.
Целувал нещо рунтаво, космато.
„Нима е женско туй лице брадато! —
извикал. — Фу, какво направих аз!“
Тя хлопнала прозореца тогаз
и се изкискала: „Не е беда!“
„Брада! — се смеел Николас. — Брада!
Добре го нареди, глупака неден!“
Чул всичко, Абсолон сломен и бледен
прехапал гневно тънката си бърна
и се заканил: „Аз ще ти го върна!“
След туй със слама, пясък, пръст и плат
муцуната си трил поне стократ
и все повтарял: „Ох, какво направих!
Душата си на дявола оставих.
Измами ме, опозори ме тя,
но аз жестоко ще ѝ отмъстя.
О, любовта ме беше заслепила!“
Горещата му страст се охладил —
след първата целувка тази нощ
за любовта не давал пукнат грош,
а изцерен от болестта си тежка,
проклинал своята съдбовна грешка
и често го избивало на плач.
Тъй стигнал той до стария ковач

Жервез. Ковачът ден и нощ не спал,
все палешници и рала ковал.
Сега той пак бил с работа зает,
но Абсолон се втурнал вътре блед.
„Спри, майсторе!“ — извикал той със стон.
„Ха! Кой си ти, човече!“ — „Абсолон.“
„За бога, Абсолон, къде тъй рано
си тръгнал и защо така припряно?
Какво ти е? Кълна се, мили мой, че
си хукнал подир някое девойче.
Така ли е, кажи! Познах ли аз?“
На Абсолон не му било тогаз
до глупави шеги. (Къде-къде
по-лоша грижа него го яде!)
И рекъл: „Друже, ще ли ми дадеш
за кратко време онзи там лемеж,
където се подава от пещта?
Ще ти го върна още през нощта.“
Жервез започнал: „Ако беше злато,
пари или съкровище богато,
не ми се свиди, щях да ти го дам,
но за какво ти е лемеж, не знам.“
„Сега ти остави това на мен.
Потрай. Ще ти разкажа някой ден.“
Лемежа от ръцете му изтръгнал,
излязъл и със бързи стъпки тръгнал
назад, замислил безпощадна мъст.
Почукал на прозорчето със пръст,
изкашлял се и взел да чака слука.
Обадила се Алисон: „Кой чука?
Страхувам се, че е дошъл крадец.“
„О не! — отвърнал той със тих гласец.
Това съм аз, любима — Абсолон,
и златен пръстен нося ти с поклон.
От майка ми е той подарък скъп —
с резба богата и със тънък ръб.
Целунеш ли ме, твой ще е. Това е!“

А Николас бил станал да пикае
и сметнал, че добре е тоз досадник
сега да близне неговия задник.
Прозореца отворил и проврял
навън през него задника си цял
от пояса до бутовете чак.
Тогава Абсолон продумал пак:
„Къде си, птичко? Обади се, мила!“
И пръднал Николас с такава сила,
че сякаш паднал гръм от небосклона.
Пръдната ослепила Абсолона,
но той желязото нагорещено
натикал в задника му мигновено.
На цяла педя кожата тогава
се смъкнала от страшната жарава
и полудял от болка, Николас
завикал, заревал със пълен глас:
„Вода! За бога, помощ! Ох! Измяна!“
Старикът се събудил на тавана,
чул този вик „Вода!“ и този ропот
и казал си: „Уви! Дойде потопът!“
Надигнал се в коритото, не чакал,
възжето със секирата пресякъл
и с пивото и с хляба литнал право
към пода, дето се халосал здраво
и начаса се проснал във несвят, а
школарят и невярната невяста
завикали отново: „Помощ! Хора!“
Съседите прескочили стобора
и обкръжили стареца отвред.
Той още бил без дъх, вдървен и блед,
с ръка строшена, ала всички там
решили, че си е виновен сам,
защото тези двама гръмогласно
разказвали наляво и надясно
как разума си бил загубил той,
как все бълнувал за потоп, за Ной,

*та за да се спасява от водата,
отнякъде бил купил коритата
и на тавана сам ги окачил,
как уж с молби и клетви ги склонил
да дойдат с него за дружинка само.
И ето, смаяни от лудостта му,
съседите, измамени от тях,
обърнали бедата му на смях.
Старикът викал, обяснявал — всуе! —
не искал вече никой да го чуе.
Проклели в хор душевния му смут
и обявили клетника за луд.
Говорили си учените даже:
„Побъркал се е, може да се каже.“
Тъй паднал дърводелецът в капана
и тъй била жена му оседлана,
макар че той я пазил и ревнувал,
тъй дупето ѝ Абсолон целувал,
тъй пламнал задникът на Николас.
Това е всичко. Бог да бди над нас.*

Тук завършва Разказът на Мелничаря.

---

[1] Не е открит никакъв източник, от който Чосър би могъл да заимства сюжета на този разказ, тъй че той може да се смята за измислен от самия автор. Много мотиви в този грубоват разказ напомнят средновековното фаблио (малък стихотворен разказ с комичен или битов характер). — Б.пр. ↑

[2] Алмагест — арабското название на главния труд на гръцкия астроном Птоломей „Великата система“. — Б.пр. ↑

[3] „Angelus ad virginem“ — духовен химн от XIII век на латински език. — Б.пр. ↑

[4] „Насред града играел Ирод даже“ — През Средновековието в Англия по време на религиозни празници са се изнасяли големи представления по библейски сюжети — тъй наречените мистерии. На първо време тези представления са се играли от лица, свързани с

църквата и манастирите, а по-късно като актьори са се включвали и много граждани — занаятчии и др. Играело се е върху подвижни платформи, които шествали една след друга по улиците на града според реда на сцените. Абсолон, изглежда, е участвал именно в такова представление. — Б.пр. ↑

[5] Астроломия — вместо астрономия (грешно произношение, дължащо се на невежеството на дърводелеца). — Б.пр. ↑

[6] Любовно листче — ароматна трева. — Б.пр. ↑

РАЗКАЗЪТ НА СТЮАРДА

Пролог към Разказа на Стюарда^[1]:

*Дружината се смееше до стон
над Николас, над Абсолон и Джон.
И всички бяха на различно мнение,
но не роптаеха, със изключение
на Освалд само — Стюарда юначен.
Единствен той остана строг и мрачен.
И дърводелец сам по занаят,
в сърцето си стаил бе малко яд,
та продължаваше да си мърмори:
„Ако се хване някой с теб да спори
и да ти върне с истинска отплата,
той трябва да е цапнат във устата.
Но аз съм стар да се халосвам — рече, —
в сено тревата се превръща вече.
Годините натрупват сива плесен
в косите ми, в сърцето ми е есен.
И все пак, май додето остарявам,
аз — като мушмулите — хем узрявам,
хем гния, докато съвсем се скапя.
Ний, старите, преди да паднем в трапа,
додето зреем, гнием, но нехаем
и по свирнята на света играем.
Главите ни са бели, посребрени,
ала опашките ни са зелени
като на праза. Силата корава
си тръгва, но желание остава.
Ако за нещо друго ни не бива,
устата ни поне е приказлива.*

Жарта припламва още в пепелта:
хвалбарството, лъжата, похотта,
гневът са възглени, що в нас искрят.
Дори краката да не ни държат,
ний пак не се предаваме докрай.
В мен още млада кръв кипи комай,
макар че вече доста време стана,
откак протече на живота крана.
Смъртта отпуши моето каче,
когато се родих, и то тече
тъй ден след ден, но почна да пресъхва,
та жизнената струя се задъхва
и по дъгите немощно полазва,
а, виж, езикът гламав си приказва
за лудориите от младините.
Остават ни единствено хвалбите.“
Ханджията, щом чу проповедта му,
го спря със царствен жест и рече само:
„Разфилософства се — и няма спира.
Еклезиаста остави на мира.
Щом Стюард с проповеди се захване,
шивачът лекар сигурно ще стане.
Към разказа си пристъпи завчас,
че ей го вече Денефорд^[2] пред нас
и Гринвич, знаеш сам, не е далеч.
Часът е девет. Почвай своята реч.“
И Стюардът започна: „Господа,
надявам се, не ще ви навредя,
ако плесника възмездя с плесник,
та да сме квит със този хубостник.
Как някой дърводелец бил измамен,
разказа този мелничар безсрамен.
Той с мен се подиграва без съмнение.
Ще му отвърна, с ваше позволение,
и то със неговите мръсни думи.
Дано врата си счупи! Триста чуми!
За сламката в окото ми подмята,

а в своето не вижда и гредата.“

Тук започва Разказът на Стюарда.

*Край Кантебриге^[3] в село Трумпингтон
под мостчето тече по своя склон
една скоклива, пъргава речица.
До нея има вехта воденица.
Там някой мелничар — същински лорд,
живял като паун — надут и горд.
На гайда свирил, борил се, ловил
сърни, шарани, чашките сушил.
На дъното на кожения пош,
той вредом носил къс, но остър нож,
а друг — цял меч — на здравия си кръст.
Не смеел никой да го пипне с пръст.
В чорапа криел шефийлдски кинжал.
С чип нос и кръгла мутра, олисял
като маймуна, този хубавец
си бил спечелил име на борец
и всеки, който с него се захващал,
за дързостта си после скъпо плащал.
Задигал той като крадец изпечен
от мливото на близък и далечен.
Наричали го Симкин. Помня само,
че от известен род била жена му —
на местния свещеник дъщеря.
От тъста пипнал той добра пара
за сватбата и сватбения пир.
Била изучена във манастир
невястата. Като човек умел,
мома с образование си взел —
да не размъти йоменската струйка.
А тя била по-важна и от пуйка.
И двамата били чудесна гледка
във празник — той със новата наметка*

вървял напред, с качулка пременен, а
след него тя — със роба по-червена
и от чорапите на своя мъж.
Наричали я дама. Ни веднъж
по пътя никой не я закачил —
че на кого животът не е мил! —
въроръжен с кама, със нож, с кинжал,
бай Симкин всичко живо в страх държал.
Ревнивите съпрузи що не правят,
на булките си ужас да внушават!
А пък и тя дин не била светица —
по-мръсна и от блатната водица,
ала надута, пълна със презрение,
изисквала от всички уважение
за туй, че се родила в знатен род
и учила под манастирски свод.
Голяма щерка имали си те —
на двадесет години — и дете
на половин годинка — пеленаче,
но, както се досещате, юначе.
Възпълничко момето им било,
с нос чип, с очи по-светли от стъкло,
със здрави бутчета, с гръд вече кръгла —
не някаква изпосталяла дръгла.
Свещеникът решил да я направи
наследница, на нея да остави
каквото имал — дом, пари, имот,
и да ѝ найде мъж за цял живот,
но не какъв да е, а по-такъв —
от благороден род, със синя кръв.
Стопанин на църковното имане,
родът църковен редно е да стане.
Той църквата дори ще изяде,
но на рода си всичко ще даде.
А мелничарят дните си не губел —
околността безцеремонно скубел.
И най-редовно страдал от грабежа

във Кантебриге Солархол — колежа^[4],
чието жито мелел той отвека.
Но ето, както става със човека,
в колежа икономът заболял
и писали го вече за умрял.
До мелничаря този слух щом стигнал,
той тутакси от мливото задигнал
стократно повече от онзи пай,
що всеки път крадял по обичай.
Самият ректор чак се разгневил,
но мелничарят пак не се смутил —
крещял, че сметките му уж са чисти.
В колежа две школарчета-юристи
живеели — със отънели шии,
но жадни за шеги и дяволии.
И за да си направят малко смях,
примолили се те да пратят тях,
сами във мелницата да отидат
и как се мели житото да видят.
Кълнели се, че мелничарят няма
да вдигне нищо, щом го гледат двама
така изкусни и така умели.
И с дълги увещания успели.
Джон думало се първото момче
и Алън — второто. В едно градче
на име Стротер те били родени.
Поели двамата, въоръжени
със меч и щит (на път е нужна броня).
Чувала натоварили на коня.
Джон знаел друма и вървял напред.
Посрещнал ги крадливият съсед
пред портата. Чувала те свалили
и Алън рекъл: „Симкин, как са, мили,
жена ти, щерката? Ти как си, що си?“
„Я! Алън! Джон! Какъв ветрец ви носи? —
извикал Симкин. — За какво сте тук?“
„Какво да правим! Като няма друг,

сами си вършим всичко — рекъл Джон. —
Неволята ни учи, бай Симон.
На, гледай, икономът ни умира.
Върти го зъб така, че няма мира.
Затуй дойдохме ние с Алън — хем
чувал със жито да ти донесем,
хем мливото да вземем после с нас.“
„Ще стане — казал Симкин. — Подир час.
Ще трябва да почакате обаче.“
„Аз — рекъл Джон — оставам тук, така че
да видя житото, като тече
по улея от онова каче.
Такива чудеса не съм и зърнал.“
„Така да бъде — Алън му отвърнал. —
Тогава аз пък долу ще се свра.
Отдавна ме сърби да разбера
как мливото в коритото се сипе.
Защото, Джон, ний с теб сме хора с пипе,
но как се мели житото, не знаем.“
Усмихнал се Симон на хитростта им
и си помислил: „Клопка ми кроят!
Горките! Смятат да ме надхитрят.
Бе философиите аз не зная,
но да прощават, ще ги изиграя.
И ако продължават да хитруват,
със мливото съвсем ще се сбогуват
и ще получат вместо жито трици.
За хитрини от книжните умници
и аз, неукият, не съм по-лош.
За мен школарите не чинят грош.“
Така крадецът си кроил наум,
подир излязъл, без да вдига шум,
огледал се, пошарил край стобора
и в миг зад воденицата във двора
намерил коня им, завързан здраво
за бряста. Тръгнал срещу него право,
освободил го бързо от юздите

и той поел веднага из лъките,
за да догони дивите кобили —
дочувало се как търчи и цвили.
След туй при гостите отново влязъл,
но, то се знае, нищичко не казал,
а смелил житото и сипал пак
в чувала мливото. Тогава чак,
успокоен, навън излязъл Джон,
видял, че са останали без кон,
и викнал: „Помощ! Коня ни го няма.
Ей, Алън, тичай! Станахме за срама!
Туй ректорът не ще ни го прости.“
И ето Алън, бедният, лети,
зарязал зърно, мливо. „Боже мой!
Видя ли го? Къде е?“ — вика той.
Отнякъде се втурнала жената
и рекла: „Конят ви е из полята.
След дивите кобили се забърза.
О, таз ръчица, дето тъй го върза,
ега изсъхне като келяв клон!“
„За бога, Алън! Тичай — викнал Джон. —
Хвърли си меча като мен веднага
и хайде! Няма той да ни избяга.
Аз хрътка по наклон съм надпреварял.
Защо в конюшната не си го вкарал?
Глупак си, Алън, бога ми, така е.“
И двамата тогава, кой как знае,
се втурнали да тичат из полето.
А мелничарят туй и чакал. Ето,
отсипал от брашното им завчас и
за торта го изпратил на жена си,
па рекъл: „Още може мелничаря
да сложи пръст в устата на школяря.
Ехей къде са чак! Ще го погонят.
Не се предава толкоз лесно конят.“
В полето със изплезени езици
търчали дълго нашите умници

и викали: „Дръж! Стой! Оттук! Оттам!
Свирни му! Ето го зад теб! Насам!“
Накратко, чак доде се спуснал мрака,
препусkali и двамата глупака
и най-накрая на една рътлина
за гривата го уловил едина.
От вол по-мокър, уморен, изкалян
се върнал Джон. До него кретал Алън.
„Де да не бях се раждал! — казвал Джон. —
За присмех станах с този подъл кон.
Ограби ни пак онзи дърт невежа.
На подбив ще ни вземат във колежа,
а пък и Симкин ще ни подиграва.“
Тъй Джон оплаквал прежната си слава,
додето мелницата приближили.
Стопанина до огъня открили
и тъй като се спущала нощта,
помолили му се до заранта
под неговата стряха да останат.
А той отвърнал: „Надалеч е ханът,
а тук една-едничка стая има
и в нея с вас комай ще сме шестима.
Но вам науката ви дава сила
да правите от всяка педя миля.
Така че ако ви е тясно тука,
ще разширите стаята с наука“.
„Симоне — рекъл Джон, — кълна се в бога,
добре ни отговори. Аз пък мога
да ти отвърна: «Щом си тръгнал гол,
не се отказвай и от хляб и сол».
Но моля те, бъди добър и виж
да ни нахраниш, да ни напоиш,
а ний ще ти се отплатим с парици,
защото — кой лови маймуни с трици?
Не ще те лъжем. Ти си наш приятел.“
И мелничарят щерката си пратил
за хляб и пиво, гъска взел да скубе,

жребеца вързал да не се изгуби
и в стаята си им застлал кревата
с чаршафи и с одеяла — два ката —
току до собственото си легло.
Креватчето на щерката било
съвсем наблизо, в тази стая съща.
Какво да прави — в цялата си къща
той нямал друга спалня. Ама проста
му работа! Те на вечеря доста
големи кани пиво пресушили
и в полунощ в леглата се стаили.
На мелничаря тиквата лъщяла
и от брашното в нощвите по-бяла.
Той хълцал често и през нос хортувал,
като че ли от задух боледувал.
Жена му легнала до него — бойка
и весела, бърлива като сойка.
В нозете си посръбналата булка
примъкнала детето в лека люлка,
та да го кърми, ако не е сито.
Когато пивото било изпито,
и щерката си легнала, подир
и Джон и Алън се прибрали в мир,
за да поспят, доволни от гуляя.
Но мелничарят бил прехвърлил края
и хъркал като кон, а и отзад
изпускал гръмотевици и смрад.
Полегнала до голото му рамо,
със гръмък бас пригласяла жена му,
а щерката квичала като пор.
Послушал Алън този смесен хор,
на сръгал Джон и рекъл: „Спиш ли, братко?
Къде си чувал пение тъй сладко?
Като че ли сме в дивите гори.
Небесен огън да ги изгори!
Това е адска музика и знай,
не ще ги доведе до хубав край.

То тази нощ не ще се спи, разбра се,
но може би тъй по-добре за нас е,
защото аз оттук не ще се махна,
додето онова моме не яхна.
Ний с теб сме в правото си, драги Джон,
понеже според древния закон
тоз, който дръзне да те ощети,
ще трябва за щетата да плати.
Откраднаха ни житото с измама.
От сутринта късмета ни го няма.
Не ще се върне загубата вече,
ала, помни ми думата, човече —
ще взема всичко, що ми се полага.“
Джон рекъл: „Таралез недей си слага
във гащите. Ти знаеш — мелничаря
е старо куче и ако те сбара,
това ще бъде сетният ни ден.“
„Муха е — казал Алън — той пред мен.“
И станал и се пъхнал при момата,
а тя по гръб си спяла на кревата,
та докато усети хубостника,
било излишно вече да се вика.
В едно се слели и ездач, и кон.
Празнувай, Алън! Връщам се при Джон.
Той, бедният, наблизо там лежал
и се терзал от мъка и печал.
„Уви! — си казал. — Изигран съм пак.
Нима съм най-големият глупак?
Приятелят ми все пак си го върна,
че дъщерята на Симон обърна
и тъй изпита своята съдба,
а аз съм легнал тук като торба.
Това ще се разчуе и тогава
кой де ме срещне, ще ме подиграва.
Да видим моята съдба каква е.
Рискуваш ли, печелиш — то се знае.“
И станал той полека, и поел

към люлката, със две ръце я взел
и тъй си я примъкнал до леглото.
Стопанката се вдигнала, защото
решила да пикае пак навън.
След туй се върнала, във полусън
затърсила във тъмното детето
и рече: „Боже, сбърках! Само дете
не легнах при школарите. Разбрах
навреме. Инак щях да сторя грях.
И свърнала към люлката назад.
Напипала най-близкия креват
и сметнала, че трябва там да легне,
щом може до сина да се пресегне.
Тъй в мрака булката на мелничаря
се пъкнала направо при школаря
и взела да задрямва, но злодея
след малко скочил право върху нея
и без да жали нито мощ, ни труд,
замушкар надълбоко — като луд.
Такъв късмет тя нямала отдавна.
С една реч, те играли тази славна
игра почти до третите петли.
В зори бил капнал Алън, че нали
от вечерта се бяхтил за двамина —
и рекъл: «Сбогом, сладка ми Малина!
Развиделява се. Настъпни час
да си вървя, но мина ли край вас,
кълна се, всякога ще бъда твой.»
Тя каза: «Прощавай, мили мой!
Но чуй сега. Преди да си отидеш
със Джон от воденицата, ще видиш
във пруста зад залостената порта
една голяма като крина торта,
направена от мливото, което
от вашия чувал бе вчера взето.
Сега прощавай, но върни се пак!»
И тя от мъка заридала чак.

Той станал и си казал: «Ще се пъхна
при Джон за малко, за да си отдъхна.»
Но люлката напипал и решил:
«О боже! Май че пътя съм сгрешил.
Пресилил съм се тази нощ, защото
не мога да си стигна до леглото.
Тук спи стопанинът със своята булка —
разбрах това по бебешката люлка.»
И заопипвал пак, доде набъркал
в кревата, в който мелничарят хъркал.
Той бил уверен, че това е Джон,
затуй при него скочил като кон
и за врата го сграбчил и подел:
«Ей, събуди се, дяволът те взел!
И хубаво ме слушай, свинска главо!
Кълна се в бога, че говоря право.
Таз нощ на мелничаря дъщерята
възсядах вече три пъти в кревата,
доде ти тука спа като глупец.»
А мелничарят изревал: «Подлец!»
Разбойник и измамник нечестив!
Оттук ти няма да излезеш жив!
Ти, който дръзна с реч така негодна
да черниш мойта щерка благородна!“
И в миг за гушата школяря хванал.
Но Алън също длъжен не останал,
с юмрука си го цапнал по носа.
И шурнала кръвта му начаса.
Търкулнали се двамата на пода
като прасета от една порода.
Там скочили отново на крака,
но дъртият се спънал и така
се проснал върху булката си той.
А тя не знаела за този бой,
защото, от игрите уморени,
били заспали двама с Джон блажени.
Сега се стреснала и закрепяла:

„О, боже! Помогни ми! Адска хала
над мен се завъртя. Не ме оставяй!
In manus tuas! Ей, Симоне, ставай!
Умирам, господи, потъвам в гроба.
Вампир лежи на моята утроба.
На помощ, Симкин! Гостите се бият.“
И Джон, уплашен, че ще го открият
в миг рипнал и зашарил край стената
да търси прът. След него и жената
се вдигнала на Симкин да помага.
Намерила във ъгъла тояга
и под мъждукащата светлина
на вече избледнялата луна
побойниците най-подир видяла.
Е, чак лицата им не разпознала,
но нещо бяло в мрака различила
та без да се подвоуми, решила,
че туй е ноцното боне на госта.
И както си била, горката, проста,
със пръта хласнала немилостиво
съпруга си по темето плешиво.
Той паднал с вик: „Умирам! Помощ! Ай!“
Школарите го ступали докрай,
след туй чувала със брашното взели
и към колежа с кончето поели.
Но преди туй иззад самата порта
прибрали и опечената торта.
Тъй този мелничар пердаха ял,
макар че даром сума жито смлял,
а и с вечеря нагостил дори
онези, що го били призори
и оседлали щерката му млада
и булката му. Тъй му се и пада!
Защото в поговорката се казва:
„Тоз, който вади нож, от нож загазва“.
И още нещо: „Всяка хитра сврака
ще хлътне във капана с двата крака“.

*Но нека бог ни пази в пек и мраз!
На мелничаря си го върнах аз.*

Тук свършва Разказът на Стюарда.

---

[1] Тук е разработен сюжет, който е бил използван от редица фаблиа, а също и от Бокачо — „Декамерон“, IX, 5. Но реалистическата детайлизация принадлежи изцяло на Чосър. За първи път в английската литература диалектът е използван за комичен ефект — двамата школари говорят на североанглийско наречие. — Б.пр. ↑

[2] Депефорд — град Детфърд — на южния бряг на Темза, понастоящем включен в чертите на Лондон. — Б.пр. ↑

[3] Кантебрите — тогавашното название на Кеймбридж, известния университетски град. — Б.пр. ↑

[4] „Солархол — колежа“ — един от първите колежи в Кеймбридж, който сега е включен в известния Тринити Коледж. — Б.пр. ↑

РАЗКАЗЪТ НА ГОТВАЧА (НЕЗАВЪРШЕН)

Пролог към Разказа на Готвача:

*Готвачът беше тъй щастлив и весел,
като че Стюардът му бе почесал
гърба. Той прихна: „Неговата вяра!
Добър урок е туй за мелничаря —
да не предлага всекому подслон.
Не току-тъй е казал Соломон:
«Не пускай у дома си всеки гост.»
Щом приютяваш хора в тъмна нощ,
добре си помисли дали ще можеш
спокойно спалнята си да предложиш.
О, нека господ ме убие тук,
ако съм чувал досега за друг
воденичар, тъй хитро изигран,
задето своя дом превърнал в хан.
Но разрешете ми да продължа.
Бедняк съм аз, но разказ ви дължа
и съм готов да ви разправа как
във моя град пък друг един глупак
намери майстора си неотдавна.“
„Добре. Започвай, Роджър, своята славна
история — Ханджията му рече. —
За твоите подвизи ний знаем вече:
претоплял си яхниците от лани,
пробутвал си вмирисани шарани.
Един поклонник ли те е кълнял,
задето вкиснат магданоз е ял
при теб, та се е скъсвал да повръща.
С безброй мухи е пълна твойта къща.*

Започвай, Роджър, и не ме вини
за моите шеги, но запомни —
в шегата често истина се крие.“
„Така е — рече Роджър. — Знаем ние.
Но вярната шега не е шега.
Затуй ти, Хери Бейли, чуй сега
историята. Аз и друга зная,
но ще си я оставя по за края,
та на раздяла да ти отплатя,
защото за ханджиите е тя.“
И той започна, и се смя със глас
на разказа си. Ето го пред вас.

Така завършва Прологът към Разказа на Готвача.
Тук започва Разказът на Готвача.

В града ни имаше един чирак —
по занаят месар, ама юнак,
като скорец безгрижен, весел, шумен,
възнисичък, от ягода по-румен,
със черни къдри, сресани прилежно.
Танцуваше изкусно, леко, нежно.
Наричаха го Перкин Веселяка.
С любовен трепет пълнен бе чирака,
тъй както кошерът е пълнен с мед,
момите с него имаха късмет.
На всяка сватба той певецът беше,
но повече във кръчмата седеше.
Когато в Чене^[1] обявят турнир,
той нямаше в касапницата мир,
додето най-накрая не отиде
сам всичко със очите си да види.
Отбор юнаци там ще събере,
ще скача и ще пее, без да спре,
до вечерта, след туй по навик стар
ще иде с тях да хвърли някой зар.

Че никой друг месарин по земята
така изкусно зарове не мята.
Освен туй Перкин бе с широки пръсти
и сбираше различни гости в къщи,
та майсторът му своето ковчеже
намираше опразнено — понеже
щом някъде чиракът е готов
да харчи за игри и за любов,
ще плаща майсторът му, то се знае,
макар самия той да не играе.
Какво да правиш! Кражбата и зара
са сродни като лютня и китара.
Не, гуляйджийството и честността
не се спогаждат много в бедността.
Той бе при майстора си на прехрана,
кажи-речи, додето калфа стана.
Ругаха го през ден, не е лъжа,
а за пиянство и в Нюгат^[2] лежа.
Но ето, майсторът веднъж откри,
че пак са му изчезнали пари
и рече си тогава този мъж:
„Във коша гнили ябълки не дръж,
ако не искаш да изгният всички.
Чирак с такива калпави привички
и другите невям ще зарази.
Изритай го и тъй ги опази.“
Така че пътя майсторът му даде
и го кълна, и го руга отзаде,
доде от погледа си го изгуби —
да ходи да гуляе, да се люби!
Но на крадеца трябва му другар, че
да може с него плячката да харчи,
а пък и в кражбите да не е сам.
И Перкин своето легло оттам
пренесе при един добър приятел,
с когото зара често беше мятал,
чиято булка уличница стана,

за да изкарва нещо за прехрана.

...

От този *Разказ на Готвача Чосър* не е написал повече.

---

[1] Чепе — сегашната лондонска улица Чийпсайд, близо до катедралата „Сейнт Пол“. По времето на Чосър това е било пазарен площад, на който са се уреждали панаири, празненства и гуляи на простолудието. — Б.пр. ↑

[2] Нюгат — лондонският затвор Нюгейт. — Б.пр. ↑

РАЗКАЗЪТ НА ПРАВНИКА^[1]

Думите, с които Ханджията се обърна към дружината:

*Ханджията видя: от свойта арка
на слънцето светилницата ярка
изминала бе цяла четвъртина.
Той бе неук и прост като мнозина,
но знаеше, че е април комай
ден осемнайсти и че идва май;
видя, че сянката, която мята
кое да е дърво върху земята,
по дължина е колкото дървото
и тъй по сянката и по стъблото
реши, че Феб в небесните селения
е на четиресет и пет деления
над хоризонта, а през тези дни
за тези географски ширини
туй значи, че часът е десет вече.
Спря коня си и ей така ни рече:
„Предупреждавам цялата дружина —
денят ни намаля със четвъртина,
затуй, за бога, да не губим време,
че ний не можем времето да спрем.
Тече си то край нас, когато спим
или кога сме будни, но не бдим.
Тъй спусне ли се в ниското потока,
не тръгва към обратната посока.
Сенека времето ценял дори
по-много от имот и от пари.
Загубено имане се възвръща —*

загубеното време ни обръща
в развалини. То ще се върне чак
кога Малина стане дева пак
след тази нощ на похот и веселие.
Затуй да не оставаме в безделие!
Твой ред е, Правниче. Е хайде, сър,
разказвай ти, бъди така добър.
Ти сам се съгласи без възражения
да съблюдаваш моите решения.
Дълга си изпълни и свойта дума
не хвърляй пред очите ни на друма.“
„Derardieu!^[2] — отвърна той. — Не смятам
от словото си аз да се отмятам.
Защото даденото обещание
е дълг. Ще го изпълня със старание.
Щом си решил закони да създаваш,
ти трябва първи да ги съблюдаваш.
Сега обаче с паметта си скромна
не мога нищо сносно да си спомня.
Но Чосър, който с нас пътува тук,
макар че в римите си е неук,
а и в английския си — старомоден,
не е оставил разказ благороден
на книга да не го е преразказал.
Туй всеки вече го е забелязал.
За влюбени тъй много той е писал,
че и Овидий сигур би се слисал,
макар че е с такава древна слава.
Какво да ви разправам аз тогава?
Възпя той Кейка в ранни младини
и Алциона^[3], гордите жени,
а с тях — и кавалерите им смели.
Легендите на Купидон сме чели
ний всички в обемистата му книга^[4].
Там след неверния Еней се вдига
Дидониният меч и цели в рани,
там Тисба и Лукреция са сбрани.

След тях са и Филица, Демофона,
скръбта на Деянира, Хермиона,
на Хипсипила и на Ариадна,
и морската стихия безпощадна,
погълнала Леандър, хубостта
печална на Елена, участта
на Лаодамия и Бризеида,
и на Медея, дето се реши да
обеси своите чеда без стон
за любовта измамна на Язон.
Възпя той Пенелопа, Хипермнестра
и верността на скромната Алцеста.
Но с право никъде не спомена
за Канацея, грешната жена,
която родния си брат залюби
и тъй сама душата си погуби;
или за Аполон, роден във Тир —
за туй, как Антиох като вампир
отне девствеността на дъщеря му.
Ужасно е да прочетете само
как той я хвърли после на площада.
Не, Чосър има винаги пощада
над нас и всяко гнусно извращение
заобикаля мълком със презрение.
Затуй съм му дълбоко задължен.
Но вие разказ чакате от мен.
Не искам подир музите да тичам,
на Пиеридите да заприличам
(в «Метаморфозите» се казва как)^[5]
и, бога ми, не давам и петак,
че в проза разказа си ще разправа^[6].
Той нека рими сам да му прибавя.“
И заразказва Правника тогаз.
Тук думите му ви предавам аз.

Пролог към Разказа на Правника.

О, бедност, триж проклета, с празна шепя,
измъчена от жажда, студ и глад,
свениш се ти да молиш за подкрепа,
но нуждата сама разголва с яд
ранената ти гръд пред всеки град
и за да можеш да се наядеш,
ако не просиш, трябва да крадеш.

Виниш Исуса, че несправедливо
е поделил световните блага:
съседа ти живее тъй щастливо,
той има всичко, ти — една тъга.
И му предричаш: „Ако не сега,
във ада утре ще се мъчи в зной,
щом бедните е отминавал той.“

Да, философът ненапразно каза:
„Смъртта е по-добра от бедността.“
Бедняк ли си, навсякъде с омраза
те гледат и забравят почитта.
Но ти помни все пак и мъдростта:
„Във нищетата става зъл човек“.
Затуй срещу злостта бъди нащрек!

Ако си беден, мрази те и брат ти,
оставаш без другари, щеш не щеш.
О, вий, търговци мъдри и богати,
вий се издигате над този гмеж
и ако в джоба нямате дюшеш,
на шеш-беши редовно ви върви.
Щастливци! Господ да ви поживи!

Вий плавате към нови, неоткрити
и пълни със съкровища страни.
Прославени бащи на новините
за мирни договори, за войни,
ако с един от вас на младини

*не бях се запознал, сега не знам
как бих измислил разказа си сам.*

Тук започва Разказът на Правника.

*От Сирия търговци най-почтени
изпращали навред преди години
подправки, дрехи, роби позлатени,
сатени пъстроцветни и коприни.
Тъй нови стоките били, тъй фини
че всеки искал да търгува с тях
без всякакво съмнение и страх.*

*И тъй, веднъж търговците решили
до Рим да идат, да се поразходят,
а може би били си наумили
там преговори някакви да водят,
но вместо пратеник да изпроводят,
сами отишли и по чин и сан
ги настанили в най-добрия хан.*

*Така живели те известно време,
додето ги достигнала мълвата
похвална за достойнствата големи
на чудната Констанца — дъщерята
на императора. Навред в страната
за нея се говорило тогаз.
Похвалите ще преповторя аз.*

*Все туй се чувало по всички друми:
„Бог да закрия римския владетел!
Не се описва щерката му с думи,
че и по хубост, и по добродетел
блести над всички като бисер светъл.
Със божя помощ нека стане тя
кralица на Европа и света!*

*У нея красота без гордост грее
и младост без незрелостта тръпчива,
в делата ѝ достойнството живее
и скромността капризите убива,
вежливостта във нея плът добива,
сърцето и на светостта е храм,
ръката ѝ — дарител най-голям.“*

*Било туй всичко истина дълбока.
Но да се върнем в своите предели.
Търговците събрали нова стока,
принцесата с очите си видели
и после пак към Сирия поели.
Там продължили своя занаят
напрегнат, но охолен и богат.*

*Към тях питаел чувства най-сърдечни
сирийският султан и с уважение
към пътешествията им далечни
ги канил с интерес, и снизхождение
да му разкажат всяко приключение
и всички многобройни чудеса,
видени под различни небеса.*

*И те му зараказвали тогава
за тази красота, с която грее
Констанца, и за чистата ѝ слава.
Султанът в миг започнал да лелее
в сърцето си любов и взел да крее,
и казал, че ще бъде неин роб,
че ще я люби предано до гроб.*

*В онази книга, дето се нарича
небе, когато се родил султана,
било му писано, че ще обича
и ще загине от любовна рана.*

*Защото всекиму е начертана
върху прозрачната небесна твърд
съдбата от рождение до смърт.*

*Звездите са предричали отдавна
убийството на Юлий^[7], на героя
Ахил, на Хектор гибелта преславна
и на Помпей, предричали са боя
край Тива. Твоя край, Самсон, и твоя,
Сократ, показвали са ясно те.
Но кой звездите ще ни разчете?*

*Съвета си султана сбрал и ето,
разказал му без много дълги речи
как бил ранен дълбоко във сърцето
и как, ако Констанца не понечи
сама да дойде и да му попречи,
той пътя към смъртта ще избере.
Ако не му помогнат, ще умре.*

*Изказали се разни препоръки,
с плам спорили придворните витии
как да спасят султана си от мъки.
Предлагали внушения, магии
и всякакви подобни чудесии,
но най-накрай решили, че все пак
едничкия възможен цар е брак.*

*Но тук съзрели пречка най-голяма —
различието и враждата стара
между религията на исляма
и православната Христова вяра.
Нима ще иска щерката на царя
да възприеме древния завет,
написан от пророка Мохамед?*

Той рекъл: „По-добре да се покръстя,

*отколкото без нея да остана.
Констанца повелителка могъща
на моето сърце едничка стана.
Тя, само тя съдбовната ми рана
ще може със любов да изцери.
Без нея мойта свещ ще догори.“*

*Защо тогаз да се протака срока?
С посланици, изпратени във странство,
на папата с намесата висока,
с подкрепата на гордото дворянство
за срам на цялото мохамеданство
и за прослава на кръста Христов
подписали те договора нов:*

*Султанът с дворцовата си прислуга
и със бароните да се покръсти;
Констанца той да вземе за съпруга
ведно със златото на своя тъст и
с ескорт да си я заведе до вкъщи.
Със клетва договорът бил скрепен.
Констанца, бог да бди над твоя плен*

*Сега навярно всеки се надява
да разбере как римският владетел
подготвил с много грижи и гълчава
на дъщеря си този празник светъл.
Но всеки несъмнено би се сетил,
че за такива славни тържества
не се разказва с няколко слова.*

*Епископи и рицари, и дами,
и не един велможа с тежка тога
били изпратени със нея там и
в града, обзет от някаква тревога,
единогласно всеки молил бога
със доброта над сватбата да бди,*

да ги закриля в пътя от беди.

Дошъл денят на път да се отправят,
денят проклет, печален и съдбовен.
Не можели по-дълго да се бавят —
и да изпълнят своя дълг върховен
поели всички. С дух, от скръб отровен
със тях Констанца тръгнала на юг —
разбрала тя, че няма изход друг.

Уви! Нима е чудно, че ридала,
изпратена в земя така далечна
тъй рано, младостта си непознала,
откъсната от дружбата сърдечна,
продадена на чужд в робия вечна.
Аз знам едно — че богу не е драг
помежду непознати никой брак.

Тя казала: „Родители любими,
отгледали ме в къщи с обич нежна,
с милувки топли и незабравими,
с грижовност неотстъпна и прилежна,
опора, подир бога най-надеждна,
прощавайте, разделям се от вас
от този ден до сетния си час.

Уви! Заменям своята родина
за варварска земя по ваша воля.
Но даже ако трябва да загина,
Спасителю, едно ще те помоля —
дари ми сила в бъдната неволя.
Жените са осъдени на гнет,
за своите съпрузи те са смет.“

Дори когато Троя се поддала
на Пир, когато изгоряла Тива,
когато паднал Рим пред Ханибала,

трикрат превзет от ордата му дива,
ридание и скръб така горчива
едва ли са разтърсвали светът.
Но, ще не ще, поела тя на път.

Двигател изначален^[8], твърд жестока,
ти, дете тикаш всички други сфери
не в тяхната естествена посока,
а все на запад — както ти намери
за по-добре, сега над тях разпери
небето тъй, че Марс да се яви
и сватбата им да окървави.

О линия зловеща и могъща,
която Марса изведнъж повлече
към Скорпионовата^[9] мрачна къща!
На Атизар^[10] кой може да попречи?
Луна, и ти от пътя си понечи
да кривнеш, ала в новите черти
ще срещнеш вред залостени врати.

Обезумя ли, римлянино знатен?
И нямаше ли философ в града ти
да избере час по-благоприятен
за пътешествие? Защо не прати
да го извикат в твоите палати,
за да узнаеш кобния и друм?
Защо понякога ни липсва ум?

На кораба невястата качили
тържествено — тъй, както се полага.
Тя казала: „Бог да ви пази, мили!“
Отвърнали: „Констанца, сбогом, драга!
И тръгнала — с усмивката си блага
и със сърце, препълнено с тъга.
Но нека я оставя засега.

Чудовищната майка на султана,
като разбрала, че синът ѝ смята
да замени за вяра чуждестранна
религията им добра и свята,
извикала съвета си в палата.
Посрещнали я всички на крака.
Тя седнала и почнала така:

На всеки е известно, без съмнение,
че моят син се готви да остави
на Алкорана мъдрото учение,
на Мохамед завета да забрави.
Но аз ти се заклевам, боже прави,
за теб дори живота си ще дам,
но славата ти ще спася от срам.

Защото новата ни вяра тайно
телата ни ще окове без жал и
във ада ще се мъчим ний безкрайно,
задето Мохамеда сме продали.
Кажете, бихте ли се закълнали,
че ще ме следвате докрай? Тогаз
отечеството ще избавя аз.“

И се заклели всичките велможи
да ѝ помагат предано и смело
и всеки, колкото другари може,
да привлече в едно позорно дело,
замътено зад ниското и чело,
което ще опиша по-подир.
Старицата говорила безспир:

„Ще се покръстим първо за заблуда —
не ни е страх от хладната водица, —
но сетне аз така ще се потрудя
да вдигна пир за новата царица,
че даже да е бяла гълъбица,

*ще ѝ потрябва купел ей такъв,
за да измие толкоз грешна кръв.“*

*О вещица, о извор на злините,
о втора яростна Семирамида,
змия, приела на жена чертите,
изчадие на ада, долна гнида,
кое проклятие, коя обида
срещу невинността и доблестта
гнездо не са ти свили във гръдта!*

*О сатана, ти, който злоба сбираш,
откакто те прогониха от рая,
ти първом към жените път намираш!
Чрез Ева нявга ни подготви края,
сега разбиваш сватбата чрез тая
проклета вещица. Все чрез жени
плетеш коварните си хитрини!*

*Жестоката султанка най-накрая
във тъмна нощ разпуснала съвета.
Ала защо по-дълго да се мая?
На сутринта от своя син приета,
отрекла тя на Мохамед завета,
поискала Христовия закон
да възприеме със смирен поклон.*

*И молила за тази чест висока —
на пир да свика всички християни,
да отпразнуват края на порока.
Султанът ѝ отвърнал: „Тъй да стане!“
На колене побързал да застане.
Целунала го тя и сам-сама
се върнала честита у дома.*

Когато корабите — кръстоносци

достигнали сирийските предели,
султанът пратил бързи вестоносци
при старата султанка. Те поели
да съобщят, че вече са видели
невястата, че е добре сега
и тя да я посрещне на брега.

В тълпата многолюдна, пъстра, шумна
сирийци, римляни ведно се сбрали.
С усмивка майката благоразумна
прегърнала царкинята. Едва ли
тъй нежно майка щерката си гали.
И всички бавно, като на парад,
се върнали в пристанищния град.

Дори на Юлий походът победен,
макар тъй щедро от Лукан похвален^[11],
не е бил по-красив, по-ненагледен
от този марш спокойно триумфален.
Но като скорпион, вампир безжален
жестоката султанка в своята гръд
подготвяла за всички страшна смърт.

Султанът сам се появил, облечен
в премяна царска — скъпа и прекрасна.
Той бил с Констанца нежен и сърдечен
и я приветствал със усмивка ясна.
Но идвала развръзката ужасна.
Летяло времето и посред ноц
към къщата си тръгнал всеки гост.

Дошъл денят, от старата султанка
за пиршеството отреден отдавна.
И всеки християнин, християнка
се готвили за тази вечер славна.
Тя нямала по блясъка си равна,
но онзи, който там се веселил,

преди да тръгне, скъпо си платил.

*О скръбен дял, наследник неизменен
на всяко щастие, на всяка сладост,
о плод горчив на устрема ни земен!
Завършва с мъка всяка наша радост.
Затуй помни от първата си младост,
че даже в най-честития ти ден
печал те дебне като враг стаен.*

*Защото — с две-три думи — и султанът,
и гостите на злюбната старица
били съсечени, преди да станат,
освен Констанца — клетата царица.
Султанката досущ като вълчица
скроила този кървав произвол,
за да заграби царския престол.*

*Не се избавил ни един покръстен
поддръжник на султанското венчило,
бил той старик или хлапак невръстен.
Констанца не повлекли на бесило,
а към една гемия без кормило
и казали ѝ: „Ще те пощадим,
ако от Сирия се върнеш в Рим.“*

*Храна ѝ дали, топли дрехи — също,
а и съкровището скъпо, дете
си носела от бащината къща.
И тръгнала Констанца през морето.
О благородство тъй добро, тъй клето,
израсло в императорски чертог!
Кормило нека да ти бъде бог!*

*Прекръстила се тя и дала воля
на своята скръбна, но могъща вяра:
„Разпятие, пред тебе аз се моля.*

*Кръвта, с която ти обля Олтара,
изми земята от враждата стара.
Когато дъното ме приюти,
от нечестивия ме защити!*

*Свето дърво, на вярата опора,
от онзи цар небесен осветено,
що върху теб умря за всички хора,
от агнето, със копие сразено,
от онзи, който гони вдъхновено
нечистия от нашите души,
сърцето ми спаси и утеши.“*

*Така по гръцкото море дълбоко
години бродило това създание
и влязло в проливите на Мароко.
Храната свършвала и тя в страдание
очаквала смъртта си без стенание,
доде вълните в буйния си бяг
я приближили към незнаен бряг.*

*Ще ме попита някой в сеч такава
чия ръка ѝ съхрани главата.
Но нека ми отвърне той тогава:
кой Данаил избави в пещерата,
когато всички други от тълпата
лъвът разкъса в мрака страховит?
Бог, само господ — бог, в гръдта му скрит!*

*Бог чудо в онзи ден решил да стори,
за да проникнем всички във мощта му.
Той вред бедата може да пребори,
но как — туй учените знаят само,
защо — неведома е нам целта му.
Безсилен е човешкият ни ум
да обясни божествения друм.*

Но щом не я съсякоха край трона,
тогава кой я брани от вълните?
Кой в китовата паст избави Йона и
после го изнесе до земите
на гордата Ниневия? Водите
кой дръпна пред еврейския народ
и го преведе сух като през брод?

Кой яростните хали, дето хапят
морето и земята, спря и рече:
„Хей, стига, север, изток, юг и запад!
Вода и суша не дразнете вече!“
От бурите бог властно я извлече,
над нея бдя наяве и насън
и я изнесе най-подир навън.

Кой в тези дълги, трудни три години
с храна и със вода я е спасявал?
Христос — той, който в голите пустини
Мария Египтянката дарявал
с насъщния, той, който е гощавал
пет хиляди с две риби и със пет
погачи. Бог ѝ дал блага безчет.

Във океана влязла тя най-сетне,
а нашето море със гневен плясък
решило ладията ѝ да метне
в Нортъмбърландския крайбрежен пясък^[12]
и приливът с могъщия си тласък
оттам да я отмести не можал.
Исус на този бряг я задържал.

Наблизо замък имало. Пазача
се спуснал, корабчето да огледа,
видял Констанца и среброто в здрача
и тя на свой език, сломена, бледа,
разплакана го молила в безреда

*от тежкия живот да я лиши
и тъй навеки да я утеши.*

*Латинския по римски неизбежно
тя чупела, ала се обяснила.
Той кораба претърсил най-прилежно
и на брега взел девата унила,
а тя на колене благодарила,
ала каква е, кой ѝ е баща,
не казвала за нищо на света.*

*Повтаряла, че морската стихия
ѝ е отнела паметта в разлъка.
Пазачът тъй я съжалил, горкия,
че със жена си заридал от мъка.
Констанца всяка негова заръка
усърдно изпълнявала. С любов
да я прегърне всеки бил готов.*

*Те с Херменгилда, неговата дама,
били езичници — по обичая,
но обичта им чиста и голяма
спечелила Констанца. В свойта стая
тя все се молила, доде накрая
Исус над Херменгилда се смилил
и с правата си вяра я дарил.*

*Оттук отколе всички християни
били избягали. От враговете
езичници със сила завладяни,
посърнали на север бреговете
и верни на Христовите завети,
британците за своя древен трон
чак във Уелс намерили подслон.*

*Но не успял до крак да ги прогони
тиранинът. В душите си мнозина*

почитали Христовите закони.
Край замъка живеела дружина
от трима души. Бил слепец едина,
но във ума си имал той гледци,
каквито имат бедните слепци.

Бил топъл, слънчев летен ден и ето,
Констанца със пазача и жена му
се спуснали надолу към морето,
от замъка на хвърлей място само,
да се разходят малко по брега му,
и там видели клетия слепец
да скита сам и тих като светец.

Той викнал: „Херменгилда, чух гласа ти.
Върни ми взора, за Христа, спаси ме!“
Тя трепнала от ужас, че мъжът ѝ,
чул нейното и божие то име,
ще разбере, че нейният любим е
Исус и страшно ще се разгневи.
Ала Констанца каза: „Върви!“

Пазачът бил потресен и веднага
възкликнал: „Що е туй? Какво говори?“
Констанца каза: „Христос помага
на всеки с дяволите да се бори.“
Тъй двамата повели дълъг спор и
преди да се е спуснала нощта,
пазачът сам повярвал във Христа.

Разбира се, не той бил господарят
на онзи бряг, Констанца дете спряла,
а там на пост го бил оставил царят —
Нортъмбърландският владетел Ала,
чиято мощ и мъдрост в страх държала
шотландските му врагове тогаз.
Но на предмета да се върна аз.

*Врагът на всички люде, Сатаната,
завидил на добрата хубавица
и за успеха ѝ скроил отплата —
разпалил похот в някакъв си рицар
и тъй го влюбил в бедната девица,
че той и със смъртта си бил готов
да заплати за мъничко любов.*

*Преследвал я, но не постигнал нищо
грехът не може светостта да срине —
и пламнал във желание нечисто
да я накара срамно да загине.
Изчакал той пазачът да замине
и през нощта като насъскан хрът
впълзлял във Херменгилдиния кът.*

*Там двете след молитвата в наслада
сънят унасял. Той на пръсти влязъл
при тях тъй, както го научил ада,
до Херменгилда тихичко пролазил
и гърлото ѝ със замах прерязал,
оставил до Констанца своя нож
и се измъкнал в дяволската нощ.*

*След малко и пазачът се завърнал
ведно със властелина Ала. В къщи
обляна цяла в кръв жена си зърнал
и заридал, и взел да кърши пръсти,
а скоро до Констанца в този същи
креват намерил острия кинжал.
Тя просто онемяла от печал.*

*Тогава казали на Ала всичко —
как край брега им се е появило
това момиче в лодката самичко.
А царското сърце се натъжило*

*от ореста на същество тъй мило,
с тъй благороден лик, с тъй светъл взор,
осъдено на тъй голям позор.*

*И както агнето на заколение —
така стояла тя пред господаря,
а онзи подъл рицар в изстъпление
взел пак да се кълне и да повтаря,
че тя извършила греха, но вяра
не хващал никой. Всеки във града
оплаквал с горест нейната беда.*

*Че на високата ѝ добродетел,
на нейната любов и уважение
към Херменгилда всеки бил свидетел
(освен убиецът ѝ, без съмнение).
У царя се родило подозрение
към него и намерил за добре
самата истина да разбере.*

*Уви, Констанца, ти не си могъща,
а и закрила нямаш във бедата!
Но този, що за нас умря на кръста
и окова навеки Сатаната,
сега над тебе бди от небесата.
Ако със чудо той не те спаси,
смъртта невинна ще те покоси.*

*Тя коленичила с молба гореща:
„Безсмъртни боже, защитил Сузана
от клеветата, ти, добра и вещица
пресвята Дево, дъщеря на Ана,
родила син, достоен за осанна,
ако съм обвинена без вина,
спасете ме от страшната злина!“*

Не сте ли виждали в тълпа голяма

лика на мъж, на вярна смърт поведен,
разбрал, че никаква надежда няма
да го помилват, тъй мъртвешки бледен,
че сред безбройни ликове съгледан,
се запечатва в паметта ни в миг?
Тъй бледен бил Констанциният лик.

Царици и княгини, аз ви моля,
живейте във разкош и мир, обаче
смилете се над черната неволя,
над мъката на бедното сираче.
То няма на кого да я изплаче.
О, царска кръв! Във час така свиреп
приятелите са далеч от теб.

Но царят Ала имал във гърдите
сърце, за състрадание готово,
и викнал тъй със сълзи на очите:
„Над книгата със божие то слово
свидетелят да потвърди отново,
че тази е убийцата. Тогаз
сѐда ще свикам незабавно аз.“

Британският Еклезиаст веднага
донесли и над него в този замък
заклел се той тъй, както се полага,
ала една десница с гръм и пламък
го поразила в миг и като камък
се строполил. От грешната глава
очите излетели при това.

И всички чули нечий глас отгоре:
„Ти щерката на църквата свещена
поиска да очерниш и го стори.
Сега обаче тя е отмъстена.“
Тълпата занемяла удивена.
Освен Констанца всички други в страх

очаквали да падне гръм връз тях.

*И се покаяли онези, дето
поглеждали Констанца с подозрение.
След чудото, що сторило небето,
разбрали, че грешат и в заключение
със нейна помощ, с почит и смирение
след царя Ала рицари безчет
приели християнския завет.*

*Клеветникът за злата си измама
осъден бил на гибел незабавна.
Туй хвърлило Констанца в скръб голяма,
ала Христос ѝ пратил милост славна,
защото Ала с нея като с равна
пред всички сключил брачен свят съюз.
Тъй с царски трон я наградил Исус.*

*Но Донегилда, майката на царя,
не пожелала с тях да се зарадва.
Сърцето на владетелката стара
било разсечено като със брадва.
Не одобрявала тя тази сватба
и смятала, че Ала е сгрешил,
че чужденка в двореца приютил.*

*Защо да тъпча разказа си с плява
и да пиля в сламата зърната?
Защо да ви разправям аз тогава
за ритуала и за ястията,
за роговете и за тържествата?
За нас е важен в разказа плодът.
И тъй, ял, пил, играл и пял градът.*

*Дошъл часът за брачното им ложе.
Ний знаем, свято нещо са жените,
но в ноцна доба (без това не може)*

те трябва често да търпят игрите
на тези, дето дават им халките,
и светостта да сложат настрана
за час — за два. Затуй са си жени!

В онази нощ Констанца мъжко чедо
заченала. Ала не щеш ли, Ала
заминал за Шотландия, където
войната с враговете го зовяла,
и на пазача, и на кардинала
царицата оставил. С дух смирен
тя срещала с молитви всеки ден.

Но ето че момчето се родило,
във църквата го кръстили Мавриций
и вестносец — птиче лекокрило,
при царя и при храбрите войници
пазачът пратил — със торба жълтици
и със писмо, в което имал чест
да му доложи радостната вест.

Но конникът поспрял, преди да тръгне,
при майката на царя, да опита
подарък и от нея да изтръгне,
и казал: „Госпожа, бъди честита,
прославяй бога, смей се до насита.
Царицата ни се сдобил със син
за радост на народа ни. Амин!

На, виж писмата с царските печати,
които трябва с бързина голяма
да занеса на Ала, на сина ти,
защото аз ви служа без измама.
Ти сигур ще му пратиш нещо?“ — „Няма! —
тя рекла. — Но прекарай тук нощта.
Ще си помисля пак до сутринта.“

*И след като си сръбнал вино, пиво,
полегнал пратеникът на леглото.
Тогава от ковчежето грижливо
старицата измъкнала писмото
и тъй умело го сменила, щото
да се полъже всеки познавач,
че го е писал царският пазач.*

*Там пишело: „Царицата сдоби те
с изчадие на ада, тъй ужасно,
че в замъка дори и у слугите
то всява отвращение всечасно.
Изглежда, че от потекло неясно
е майката, от самодивски сой,
та тъй намрази я народа твой.“*

*Скръбта изпълнила душата блага
на царя като дяволска отрова.
Но отговор написал той веднага:
„Прекланям се пред волята Христова
Така ме учи вярата ми нова.
Всевишни божже, моето сърце
ще бъде вечно в твоите ръце!*

*Детето ми и моята съпруга,
доде се върна, запазете вие.
Когато пожелает, с рожба друга,
по-хубава, Христос ще ме сдобие.“
Той сълзите си не могъл да скрие,
когато с лик мъртвешки, пребледнял
на пратеника свитъка предал.*

*О, вестносецо, душа издайна,
в пиянството затънал с двата крака,
ти бързаш да изплециш всяка тайна
ти нямаш ум, ти бърбиш като сврака,
лицето ти е черно като мрака.*

*Там, де пиянство и разврат царят,
там тайните над пътя се тръбят.*

*О, Донегилда, аз не ще се справя,
коварството ти да опиша с речи!
Затуй на дявола ще те оставя —
да го опише той, ако понечи.
Престъпна дъщеря на зли предтечи!
О, адска сянка! Дето да си ти,
духа ти скита в адските черти.*

*Отново пратеникът първо свърнал
в палатите на майката на царя
и с нея не един стакан обърнал —
била доволна вецицата стара,
гостила го добре. След туй на нара
той легнал и потънал в сладък сън,
доде изгряло слънцето навън.*

*Сменили му и този път писмото
и то, подправено, сега гласило:
„Аз заповядвам на пазача, щото,
под страх да не увисне на бесило,
да не търпи във царството ми мило
Констанца. И след три дни само той,
на прилива след първия прибой,*

*ведно с отрочето да я отпрати
с гемията, в която я намери,
в морето, вън от царските палати,
прокудена навек от мойте двери.“
О, как ли твоя дух в съня трепери,
Констанца, мила, как ли се бои,
додето гибелта ти тя крои!*

*Когато вестносецът се вдигнал
на сутринта и в замъка се върнал,*

*с писмото право при пазача стигнал,
а той изохкал още щом го зърнал,
и се завайкал жално с лик посърнал:
„О, господи, светът ни се руши.
Грехът е влязъл в толкова души.*

*Но ако туй е твоето желание,
защо ти, боже прави, позволяваш
невинни да загиват във страдание,
защо на злите власт и сила даваш?
Констанца, скъпа, как ме изтезаваш!
Ако не те погубя, трябва сам
да срещна своя край в позор и срам.“*

*Разчула се навред вестта ужасна
и цялата страна от скръб ридала.
Дошъл денят — и бледа, и безгласна
Констанца пред гемията си спряла.
Но срещу бога тя не възроптала,
а коленичила и рекла: „Страж
бъди ми във морето, отче наш!*

*Тоз, който ме спаси от клеветата
на вашата земя така корава,
закрилник ще ми бъде във бедата,
ще ме избави, както и тогава.
Всесилна е десницата му права.
Христос и Богородица ведно
са моето кормило и платно.“*

*В ръцете ѝ заплакало детето
и сведена над него пред вълните,
тя рекла: „Успокой се, чедо. Ето,
аз бдя над теб.“ Свалила от косите
забрадката си и върху очите
на своя син я сложила. Подир
го залюляла да заспи във мир.*

*И казала: „О, божса майко, тежки
са греховете женски, за които
осъден е на смърт рода човешки.
За тях детето твое бе убито
в мъчение, пред взора ти открито.
И няма скръб във земните ни дни,
която с своята да се сравни.*

*Пред тебе твоят син умря на кръста,
но живичко е мойто чедо малко.
Сърцето ми към тебе се обръща,
пречиста Дево и пресвята майко,
звезда и пристан наша, припознай го
и го закриляй с обич, както вред
закриляш с обич всеки клетник блед!*

*О, рожбо скъпа, грях нима извърши,
нима от тебе има по-невинни?
Защо баща ти иска да прекърши
живота ти? Пазачо, пожали ни,
вземи детенцето, баща бъди ни.
Ако ли не, вместо баща му ти
му целуни челцето и прости.“*

*Погледнала към сушата и рекла:
„Прости навеки, мъжо безпощаден!“
И към гемията си се завтекла,
сподирена от вопъл безотраден,
люлеела в ръце сина си страден,
прекръстила се, вдигнала глава
и кротко влязла в нея след това.*

*Пазачът бил ѝ натоварил трюма
с достатъчно храна за дълго време.
Успяла тя, преди да тръгне, сума
неща необходими да си вземе.*

*Оттука нека господ я поеме,
та читава да стигне у дома.
В морето тя отплавала сама.*

*Когато Ала победил врага си,
във замъка се върнал край морето
и питал за жена си, за сина си.
Студ срязал на пазача му сърцето,
но той му казал всичко туй, което
вий чухте вече, а след туй му дал
писмото му с печата още цял.*

*И рекъл: „Както ти ми заповяда,
царю, тъй сторих.“ Конникът неверен
подложен бил на мъките на ада,
доде накрай признал греха си черен
и им открил приюта си вечерен.
Така разбрали откъде дошло
това непоправимо, страшно зло.*

*Отровната ръка, що с мисъл вража
писмото писала, била открита.
Как точно — туй не мога да ви кажа,
ала старицата била убита
за своята измяна страховита
към царя и към неговия двор.
Тъй Донегилда свършила в позор.*

*Останал без жена и син, в тревога
живееел Ала със душа кахърна.
Скръбта му да опиша аз не мога.
Но нека при Констанца да се върна.
Откак морето нявга я обгърна,
дъждът се сменял пет пъти със сняг,
но най-накрая тя видяла бряг.*

Под замък на езичници, чието
название не казва ръкописът,
най-сетне ги изхвърлило морето.
Спасителю, от тебе те зависят.
Закриляй ги, когато ги орисат
безверните на мъки и тъга,
тъй както ще узнаете сега.

От замъка в миг множество голямо
дошло да види тези непознати,
но стюардът — разбойник влязъл само
в гемията. Бог чума да му прати!
Потънал в грях, Христовите догмати
презрял, поискал този еретик
да стане на Констанца годеник.

Горчиви сълзи клетницата мила
проляла и детенцето ридало,
но Богородица я подкрепила —
разбойникът се хлъзнал, полетяло
във бездната порочното му тяло
и там потънало. Творецът сам
спасил Констанца от ужасен срам.

Тъй свършва всяка похот нечестива.
Ума тя първо бърза да отнеме,
а след това и тялото убива.
Безока се излюпва, а след време
в печал загива грешното ѝ семе.
Един безплоден помисъл дори
е годен грешника да изгори.

Отде се взе в една женица скромна
такава мощ — злодея да надвие?
А Голиат с осанка тъй огромна
как на Давид се даде да го бие
със проста прашка, обяснете вие,

*и как не сепна дръзкия му взор?
Това е божя милост, няма спор!*

*Кой даде на Юдита мощ да сложи
край на тиранина, на Олоферна,
за да спаси сама народа божии
от робството, от тази напаст черна?
Тъй както господ сила неизмерна
изпращал е на не един герой,
тъй на Констанца сила пратил той.*

*И тя потеглила отново бледа,
през Джубалтар и Септа^[13] се провряла,
на запад, север, изток, юг в безреда
стихията с години я люляла,
доде светата майка пожелала
с благословената си доброта
да я избави вече от скръбта.*

*Но да оставим бедното създание.
Накрая императорът получил
по таен път от Сирия послание.
За християнския погром научил,
разбрал, че страшен жребий се е случил
на щерка му, че на пира със стръв
султанката проляла толкоз кръв.*

*Тогавата този славен император
изпратил там най-храбрите си войни,
предвождани от първия сенатор,
да отмъстят на тези недостойни
сирийци, да им върнат всичко с двойни
палежи и убийства, с кръв и дим,
а после да потеглят пак за Рим.*

*Сенаторът с победа се завърнал
и докато се носил по морето,*

внезапно вехтата гемия зърнал
със скръбната Констанца и детето.
Коя е тя, каква беда небето
й е изпратило, каква печал —
той нищо от Констанца не разбрал.

Завел я в Рим, където на жена си
я поверил, и в неговата къща
Констанца заживяла със сина си.
Тъй Богородица с ръка могъща
скръбта във радост може да превръща.
С богоугодни мисли и дела там гостенка тя дълги
дни била.

Сенаторската дама нейна леля
била, ала и тя не я познала
и като другоземка я приела.
Но нека да се върнем пак при Ала,
когото мъката без жал терзала.
Констанца да оставим най-подир
в сенаторския дом в покой и мир.

Цар Ала, който майка си тогава
уби, сега усетил разкаяние,
но повече не искам да ви бавя —
той тръгнал да потърси наказание
от папата във Рим и с туй признание
смирено да помоли господ — бог
да му прости и да не бъде строг.

Вестители донесли в Рим мълвата,
че Ала е поел на поклонение
и според обичая на страната,
за да събудят в госта уважение
и да го срещнат в царско обкръжение,
сенаторът със своите чеда
на коня си излязъл край града.

Големи почести си разменили
стопанинът и гостът му прославен
и тъй се случило, че се сдружили.
След ден ли, два ли Ала като равен
приел сенатора на пир забавен
и той завел при този властелин
със себе си Констанция син.

Говорят, че Констанца пожелала
сенаторът детето там да вземе.
Сам аз не зная истината цяла,
но майката помолила по време
на обета синът ѝ да заеме
креслото срещу Ала. Той го взел
и от лицето му очи не снел.

Учуден, царят взел да се оглежда
и тъй попитал госта си през рамо:
„Кое ще е това дете насреца?“
Той казал: „Майка му познавам само,
но нищичко не зная за баща му.
Свидетел ми е бог!“ Но след това
разказал всичко с повече слова.

„Повярвай — рекъл — думата ми права —
едва ли като нея има друга
тъй целомъдрена, с тъй чиста слава
жена или мома, или съпруга,
тъй петимна за помощ, за услуга.
Кинжал в гръдта би срещнала без страх,
ако опитат да я вкарат в грях.“

А царят във чертите на детето
Констанцините смогнал да узнае,
защото той лика ѝ във сърцето
си носил, и започнал да гадае:

„Нима на туй детенце майка тя е,
която беше ми жена?“ Унил
от пиршеството се отдалечил.

„О, призрак е това, измама явна —
си рекъл той. — Аз знам, че сред вълните
смъртта си тя е срещнала отдавна.“
Но после си помислил: „От водите
бог нявга я доведе до земите
на мойто царство. И до този бряг
той може да е бдял над нея пак.“

Следобед Ала искал да отиде
в дома на стария севастократор,
та чудото с очите си да види.
Там бил посрещнат като император
и за Констанца славния сенатор
изпратил още начаса, а тя
изтръпнала, смутена от вестта.

Разплакан, царят Ала се обърнал
към своята жена с усмивка блага,
защото в пруста още щом я зърнал,
невестата си той познал веднага,
а в нейните очи избила влага,
но спряла тя, по-няма от стена,
при спомена за старата злина.

Два пъти падала в невят, горката,
а той ридал над нея и повтарял:
„Свидетел ми е бог от небесата,
че не аз тази скръб съм ти докарал,
духа си с грях такъв не съм изгарял
и в думите ми истина блести,
тъй както в моя син сияеш ти.“

Горчиви сълзи двамата пролели

и раснела със сълзите скръбта им,
преди утехата да се засели
дълбоко и за дълго във гръдта им.
Но мъката добре ний всички знаем,
затуй ми разрешете отсега
да не разказвам вече за тъга.

Когато истината, че мъжът ѝ
не е виновен, блеснала накрая,
целунали се те стотици пъти
с любов и радост. Радост като тая
едва ли има нейде вън от рая.
До дето свят светува, миг такъв
не ще изпита друг от плът и кръв.

Тогава тя поискала от царя
да се смили над лютите ѝ рани
и със молба вежлива да накара
баща ѝ някой ден да го покани
на обед със патрици отбрани,
но ни със жест, ни с поглед или звук
да не издава, че и тя е тук.

Говори се, че Ала сам не ходил
при императора, а че Мавриций,
сина си, той при него изпроводил,
но аз не вярвам при такъв патриций
водач на християни и войници,
дете да е изпратил. Царят сам
навярно му се е представил там.

И височайшето благоволение
владетелят на Рим му дал веднага.
В детето той се взирал със вълнение
и спомнил си за своята щерка драга.
А царят Ала, както се полага,
в покоите си скоро се прибрал

и за пира одежди си избрал.

*На сутринта с невястата си млада
при императора отишъл Ала.
Те яздели щастливи през площада,
когато тя баща си в миг видяла,
в нозете му смирено се простряла
и рекла: „Татко, твоята дъщеря
забравена отново се прибра.*

*Това съм аз, Констанца, тази, дете
ти някога във Сирия изпрати,
по-сетне сам-самичка във морето
изхвърлена от царските палати.
На колене те моли дъщеря ти —
не ме изпращай в ничии земи
и моя повелител приеми.“*

*Не ще описвам радостната среща,
защото времето напредна, зная.
Отива си денят и ме подсеща,
че трябва вече да разказвам края.
Затуй ще ги оставя на гуляя.
Блаженството на тези тържества
не се предава с никакви слова.*

*Подир години папата направил
Мавриций император. Той царувал
по християнски, църквата прославил
и тачен бил, доколкото съм чувал.
Но който се е заинтересувал
от житието на това дете,
аналите на Рим да прочете.*

*И тъй, когато му изтекъл срока,
цар Ала със съпругата си мила
отплавал пак в обратната посока —*

към Англия. В двореца настанил я,
но радостта им малко продължила.
Блаженството на земните ни дни
подобно приливите се мени.

Та кой е имал щастие и сладост
един-единствен ден — без угризение,
без страх, обида, завист или ярост,
без страст, надменна гордост, изкушение?
Печално правило без изключение!
Не издържала дълго на света
на Ала и Констанца радостта.

Смъртта, що своя данък със коварство
събира вред, подир година време
прибрала Ала в мрачното си царство.
Констанца пак понесла тежко бреме.
Но нека бог душата му приеме!
Останала без своя мъж любим,
царицата се върнала във Рим.

Там богобоязливото създание
намерило пак всички у дома си.
Така това последно изпитание
завършило. Тогава пред баща си
Констанца коленичила завчас и
със сълзи върху бледото лице
благодарила богу от сърце.

Тъй, праведни, без завист и без злоба,
в двореца заживели те тогава
и неразделни там били до гроба.
Към края разказът ми приближава.
Исус Христос, що всички ни дарява
с блаженство след скръбта, да бди над на
от този миг до сетния ни час!
Амин!

Тук завършва Разказът на Правника.
Следва Прологът на Моряка.

---

[1] Разказът използва фабулата на староанглийска легенда. — Б.пр. ↑

[2] Depardieu! — За бога! — Б.пр. ↑

[3] Кейк, Алциона. — Мита за Кейк и Алциона е описан от Чосър в «Книгата на Херцогинята». — Б.пр. ↑

[4] «Легендите на Купидон сме чели ний всички в обемистата му книга». — Правникът има пред вид Чосървата «Легенда за добрите жени». — Б.пр. ↑

[5] «На Пиердите да заприличам...» — В Овидиевите «Метаморфози» е включен разказът за дъщерите на Пиер (Пиериците), които се състезавали с музите, били победени от тях и превърнати в свраки. — Б.пр. ↑

[6] «Че в проза разказа си ще разправя» — Тук има някаква несъобразност, защото разказът на Правника е, в стихове, освен ако се приеме, че Чосър впоследствие му е «прибавил рими», както предлага самият той. Тази и други несъобразности в текста на «Кентърбърийските разкази» се обясняват с това, че много от разказите, включени в книгата, са били предварително написани по различни поводи и по недоглеждане не са били съобразени с останалите части на текста. — Б.пр. ↑

[7] „Убийството на Юлий“ — Юлий Цезар. — Б.пр. ↑

[8] „Двигател изначален...“ — Птолемеевата астрономия си представяла земята като неподвижен център на мирозданието, около който се въртят девет концентрични сфери, осем от които носели планетите и звездите. Деветата, най-външната сфера, се наричала *primum mobile* или сфера на началното движение. Тя според Птолемея извършвала ежедневно завъртане от изток на запад и повличала всичко останало в същото направление, обратно на „естественото“ движение на слънцето през знаците на зодиака. — Б.пр. ↑

[9] Влиянието на Марс в Скорпиона се смятало за злотворно, тъй като според астрологията домът на Скорпиона е домът на смъртта, войната, премеждията и злополучията. — Б.пр. ↑

[10] Атизар — неблагоприятното влияние на някоя планета в астрологията. — Б.пр. ↑

[11] Лукан — римски поет (I век), автор на епическата поема „Фарсалия“, посветена на съперничеството на Цезар и Помпей. — Б.пр. ↑

[12] „В нортъмбърландския крайбрежен пясък“. — Нортъмбърландия е област в Северна Англия, някогашно англосаксонско кралство. — Б.пр. ↑

[13] „Джубалтар и Септа“ — Гибралтар и Сеута. — Б.пр. ↑

РАЗКАЗЪТ НА МОРЯКА

Тук започва Прологът на Моряка:

*Ханджията на коня се изправи
и рече: „Този правник ни разправи
история със смисъл и с поука.
Вий, хората на сложната наука,
сте чели много, дявол да ви вземе.
Но, дядо попе, идва твоето време.
По дяволите, почвай, не се бой.“
Свещеникът отвърна: „Боже мой!
Със богохулство си мърсиш езика!“
„Приятели! — Ханджията извика. —
Мирише ми на лолард^[1] между нас.
Хей, съберете се насам завчас
и дявол взел ви, слушайте с търпение.
Тук проповед ще чуем без съмнение.
Те, лолардите, са еднакви всъде.“
„Не, бога ми, туй няма да го бъде! —
Морякът рече. — Хич не ми се слуша.
От лоларди ми е дошло до гуша.
Ний всички тачим божията слава,
а този ереси ще ни разправя.
Сред житото ни бурени ще сее.
Но този път той няма да успее,
защото моя милост ще разкаже
тъй весела история, че даже
и спящите със нея ще събудя.
С големи думи няма да ви чудя —
ни с адвокатски, нито с медицински.
Езика си не чупя по латински.“*

Тук завършва Прологът на Моряка.
Тук започва разказът на Моряка.

*Във Сен-Дени живял търговец шумен.
Богат бил, та минавал и за умен.
Женицата му, дяволски красива,
била игрива, мила, приказлива.
Такава в разходи мъжа си вкарва —
все за забавите да я докарва.
И за какво? За някой комплимент,
а той не носи по-голям процент
от онзи, дето клоните разклаща.
Горко на сиромаша, който плаща.
Съпругът, даже да се разори,
за дрехи трябва да даде пари^[2]
и да счете за щастие голямо,
че е добре облечена жена му.
Но ако той не може да плати
за всичко или гледа да пести,
или пък над среброто си трепери,
тогава някой друг ще се намери
да плаща вместо него — много ясно.
Излиза евтино, но е опасно.
Търговецът приемал дни и ноци
в богатата си къща разни гости.
Кой идвал за добрите му вина,
а кой — за хубавата му жена.
Най-често наминавал покрай тях
един монах — красив, не твърде плах
и младичък — едва на трийсет зими.
Били приятели неразделими
с търговеца, откак се помнят. Знаем,
че този гостенин все идвал сам
и бил приет в дома им като стар
познайник и като любим другар.
Понеже във едно и също село*

били родени те, монахът смело
се бил в гърдите и разправял вред,
че на търговеца е братовчед.
А той го слушал, но не възразявал,
а като майско слънце засиявал,
зарадван от съюза им сърдечен
и сигурен, че той ще бъде вечен.
Кълнели се и двамата до гроба
да другаруват без вражда и злоба.
Монахът Джон бил с пръсти по-широки.
От прага още пръскал напосоки
пари и не пропускал да дари
последния презрян слуга дори.
Стопанина и цялата прислуга
дарявал той по чин и по заслуга,
та всеки жител в този дом честит
го срещал с радост и с възторг нескрит.
Така се радва всяка чучулига
на утрото. Но за монаха стига!
Търговецът се готвил да пътува
до Брюге. Там той смятал да купува
отново стоки, но какви — не зная,
и както друг път, според обичая,
в Париж изпратил свой човек на кон,
за да покани братовчедата Джон
да дойде в Сен-Дени преди това
и да остане там за ден, за два
на сладки приказки, на угощение.
А пък монахът имал разрешение,
издадено направо от абата
заради мъдростта му всепризната,
щом иска, да напуца манастира
и складовете му да ревизира.
Тъй братът Джон пристигнал в Сен-Дени
и всеки бързал да го настани
във къщата любезно и учтиво.
Малвазия^[3] той носил и пенливо

вернейско вино^[4] в бъклици големи,
и няколко юрдечки, и бадеми.
Сега ще ги оставим. Ден ли, два ли
стопанинът и гостът пили, яли.
Но щом изгряла трети път зората,
търговецът се вдигнал от кревата
и право във кантората се сврял,
за да пресметне колко е продал
през цялата година и дали
печалбата му ще се намали,
или ще продължава да се вдига.
Извадил счетоводната си книга
и сума ти чувалчета със злато.
Съкровището му било богато,
затуй решил вратата да залости,
та да не влизат нежелани гости,
додето всички разходи приспадне.
Така стоял заключен докъм пладне.
Брат Джон и той във ранна утрин станал
и за молитвите си се захванал,
доде вървял през росната градина.
И ето че добрата домакиня
посрещнала го там с усмивка мила
и както винаги го поздравила.
Едно момиченце току до нея
подтичвало по тихата алея —
тя нежно го държала за ръка.
„О, братовчедо Джон, къде така? —
попитала. — Защо тъй рано ставаш?“
„Нима е нужно да се излежаваш? —
отвърнал той. — Пет часа сън на ден
ти стигат, щом си здрав и си ерген.
Защото само жененият дреме
до обед — като заек, дълго време
от хрътки бягал в храсталаци редки.
Ала защо си бледа, братовчедке?
Май нашият приятел те е будил

среднощ и върху тебе се е трудил,
та нямала си време за почивка.“
И я погледнал с весела усмивка,
поизчервен от тези си слова.
А тя едва поклатила глава
и рекла: „Господ е решил така, че
при мене всичко става другояче.
Кълна ти се, че в цялата страна
едва ли друга някоя жена
се тъй гнуси от нощните забави.
Аз често плача, стена (боже прави!),
проклинам участта си опустяла,
но своята скръб до днес не съм издала
и ако не избягам скоро, знай,
че на живота си ще сложа край.
Измъчих се от мисли и от страх.“
Тогавя трепнал нашият монах
и казал: „Господ да те пази, драга,
от този грях. Кой верующ си слага
край на живота? Своята тревога
изцяло ми разкрий, та ако мога,
да ти помогна с дело и съвет.
Ще пазя всичко в най-дълбок секрет.
Кълна ти се над книгата свещена,
че няма тайната ти съкровена
да оскверня за нищо на света.“
„И аз ти се заклевам — рекла тя
във господ — бог и в двата му завета,
че даже да ме режат на парчета,
не ще издам и в ада нито звук
от туй, което ще ми кажеш тук.
И не защото често те наричам
свой братовчед, а просто те обичам.“
Така се клели, клетвата скрепили
с целувка и душите си разкрили.
Тя казала: „Да имах малко време
да разтворя тежкото си бремене,

бих ти разказала как се намъчих,
откак от женска глупост се омъжих
за този твой ужасен братовчед.“
Той рекъл: „Братовчед ли? Най-напред,
ако сме братя с онзи там шибой,
тогава братовчед ми е и той.
Аз тъй го назовавам, за да мога
да навестявам теб, кълна се в бога,
защото със такава жар те любя,
че съм готов дори да се погубя.
Повярвай ми заради моя сан
и мъката си изплачи без свян.
Но бързай, да не ни завари, мила!“
„Любими — тя му рекла, — бях решила
да не издавам тайната докрая,
ала не мога вече да изтрия.
Като мъжа ми тъй жесток съпруг
от памтивек не се е раждал друг.
То на съпругата не подобава
семейните си тайни да издава
и по-добре да не продума даже,
защото господ — бог ще я накаже.
Невестата пред мало и голямо
е длъжна своя мъж да хвали само.
Но аз на теб едничък ще издам
това, което за мъжа си знам.
За мене той не струва и петак,
но е скъперник, ох, и още как!
Жените искат само шест неща
на този свят. Аз повече не ща.
Те искат от мъжете да са смели,
богати, ала щедри и умели,
послушни, но чевръсти във леглото.
Свидетел ми е бог, че за доброто
на своя мъж аз рокля със дантела
съм си поръчала. Сега в неделя
сто франка трябва да платя за нея,

но да умирам, пак не ще посмея
мъжа си да помоля за пари.
Той, щом научи, ще ме умори.
Ако не ми заемеш тази сума,
загубена съм, скъпи, честна дума!
Затуй сто франка временно ми дай
и ще съм ти признателна докрай,
ако не ме оставиш тъй кахърна.
Аз някой ден парите ще ти върна,
а при това без много увещания
ще ти изпълня всичките желания.
Ако се отрека от своето слово,
да ме накаже господ най-сурово.“
Тогава добродушният монах
отвърнал: „Скъпа моя, аз разбрах
в миг твойта мъка и горчивина.
Затуй във своята чест ти се кълна,
че тръгне ли за Фландрия мъжа ти,
завчас ще те избавя от скръбта ти —
сто франка тука ще ти донеса.“
За кълките я сграбчил начаса
и си я нацелувал, а подир
и рекъл: „Ха сега върви си в мир
и за трапезата се погрижи,
защото пладне вече наближи.
И не забравяй нашия оброк!“
А тя му рекла: „Да ме пази бог!“
По-леко и от птичка се извила
и на готвачите си наредила
да се захванат с обеди веднага.
Самата тя решила да прибяга
до своя мъж — почукала, а той
попитал: „Кой е?“ — „Аз съм, мили мой
му рекла. — Докога възнамеряваш
като отшелник да се занимаваш
с парите и с книжата си, човече?
Я ги прати по дяволите вече!

Достатъчно поработи за днес.
Сега на въздух мъничко излез.
Дошъл е братовчедът ти на гости,
а ти го караш, бедния, да пости.
Поне за обеди да бе излязъл!“
„Жена, защо се месиш? — той и казал.
Какво разбираш ти от търговия?
Да ме убие тук свети Илия,
ако от двадесет търговци двама
успеят с ловкост или пък с измама
да оцелеят до такава връст.
Ний трябва да въртим света на пръст
с усмивка благородна и омайна,
а сметките си да опазим в тайна
до гроб. Ако ни липсва туй умение,
по-харно да вървим на поклонение!
Затуй аз нямам време да се мая,
ако не искам после да се кая.
Че нашият търговски занаят
с опасности и клопки е чреват.
За Фландрия аз утре заминавам.
Ще гледам дълго там да не оставам,
но, мила моя, докато ме няма,
бъди любезна с всекиго за двама
и временно се погрижи сама
за склада и за всичко у дома.
Ако пари нахалост не пилееш,
ще можеш преспокойно да живееш.
В килера имаш и храна, и дрешки,
в кесията си — сребърници тежки.“
Със тези думи своята кантора
затворил той, прегърбен от умора,
молитвата прочели и веднага
прислугата започнала да слага
трапезата. Със ястия отбрани
търговецът монаха взел да храни.
След обеди брат Джон останал сам

със домакина и му рекъл там:
„Е, братовчеде, време е, прости!
След час, след два ще заминаваш ти.
Свещецът Августин над теб да бди!
Внимателно по пътя си язди.
Не прекалявай с тлъстата храна,
особено пък в таз горещина.
Излишни са словата между нас,
затуй прощавай и на добър час!
Застигне ли те някаква тревога,
ще ти помогна с радост, ако мога.
Прати писмо на своя братовчед
и знай, че скоро всичко ще е в ред.
А, да! Преди за Брюге да поемеш,
ще те помоля тук да ми заемеш
сто франка за неделя-две поне,
да купя с тях добитък и коне
за някои от нашите земички.
(Със радост бих ти ги отстъпил всички!)
Не се плаши. Земята ще обърна,
но борча си навреме ще ти върна.
Едно те моля само — за това не
разказвай — между нас да си остане.
Сега прощавай, братовчеде мой.
Сполай ти за доброто“ — рекъл той.
Търговецът така му отговорил:
„За тебе, братко, чудеса бих сторил.
Такава дребна сумичка какво е!
Ти знаеш — моето сребро е твое.
И стоката ми — тя е твоя също.
Каквото щеш, вземи от мойта къща.
Ала за нас, търговците, парата
е плуг и рало — истина позната!
Додето имаш в джоба си пари,
търгуват с теб, след туй — легни и мри.
Аз инак нямаше да настоявам
да връщаш туй, що от сърце ти давам.“

Изтичал до кантората си той,
оттам сто франка му донесъл в брой
и му ги дал по начин тъй потаен,
че никой не узнал за този заем.
Посръбнали отново и подир
прибрал се Джон във своя манастир.
На сутринта търговецът поел
към Фландрия. Един чирак умел
до Брюге го довел благополучно.
Там той живял напрегнато, но скучно —
купувал, кредити събирал, смятал,
но не танцувал, зарове не мятал.
С една реч, бил зает от мрак до мрак.
Но да се върнем у дома му пак.
В неделя, сиреч подир два-три дни,
монахът Джон пристигнал в Сен-Дени,
обръснат гладко, със лъщящо теме.
И всеки бързал пръв да го приеме.
Със радостна усмивка и с поклон
го срещали навред като барон.
Но да разказваме по същина.
Разбрал се Джон с търговската жена,
че срещу сумата, платена в брой,
в кревата и ще я прегръща той.
И реченото сторено било —
до сутринта те в нейното легло
се забавлявали. Брат Джон тогава
простил се с нея, както подобава,
и тръгнал. Никой там за мигновение
към него не изпитал подозрение.
И в манастира той се върнал сам.
За него нищо повече не знам.
Когато в Брюге бил закрит търгът,
търговецът поел по своя път
и у дома си цяла нощ пирувал.
Разправил на жена си, че купувал
на кредит скъпи стоки всеки ден

и бил със договори задължен
да връща двайсет хиляди след време.
Затуй в Париж отскочил, та да вземе
назаем някой грош от свои хора
и с тяхна помощ да попълни сбора.
Когато стигнал до града, решил
да види своя братовчед най-мил,
да си побъбри, да се отмори,
не да му иска своите пари,
а да го види как е той, що прави,
за сделките си в Брюге да разправи —
тъй както е прието сред другари.
Брат Джон го нагостил по навик стар и
търговецът разказал как успял
да купи стоки — не един чувал,
все, с божя помощ, на добри цени
и как ще се наложи тези дни
при този и при онзи да намине
за заем, та подир да си почине.
Брат Джон му рекъл: „Много съм щастлив,
че си се върнал в къщи здрав и жив.
И ако бях богат, ти знаеш сам,
щях двайсет хилядарки да ти дам
веднага. Ти тъй щедро ми помогна
тогава, че не зная как ще смогна
да ти се отплатя за таз услуга.
Но апропо, на твоята съпруга
парите ти аз върнах у дома.
На масата ги сложих. Тя сама
ще ти разкаже, ако не забравя.
Сега ми разреши да те оставя.
С абата ни ще трябва да замина,
защото той не тръгва без дружина.
Жена си поздрави от мене ти,
а засега довиждане. Прости!“
Търговецът бил ловък и умел,
в Париж той заеми веднага взел

и на лихварите платил във брой.
Тъй с тях разчистил сметките си той,
а после пак във къщи се прибрал,
по-весел от задморски папагал,
че съумял от сделките си цели
хиляда златни франка да спечели.
Невестата му, както се полага,
го срещнала пред портата на прага.
Той с нея цяла нощ се веселил,
доволен, че дълга си е платил.
На сутринта, без много да умува,
пак взел да я прегръща и целува
и почнал пъргаво да се надига,
но тя му казала: „Не ти ли стига!
Не мога вече, бог ми е свидетел!“
Тогавя в миг търговецът се сетил
и рекъл: „Виж ме колко съм халосан.
Съвсем забравих, че съм ти ядосан.
Защо ли? За това, че хвърли сянка
с получените онзи ден сто франка
на дружбата ни с Джон. Защо, преди
да тръгна, ти не ме предупреди,
че той ти е донесъл тук парите?
Познах го аз веднага по очите,
че неприятен разговор отворих,
за заеми като му заговорих.
И вижда бог, сърцето ми е чисто,
не съм и мислил да му искам нищо,
но моля ти се, вече не забравяй
и щом се върна, ме уведомявай
дали, доде съм бил на път, тъдява
е идвал някой да се издължава,
за да не му натяквам за пари.“
Невестата не трепнала дори,
а му отвърнала така без страх:
„По дяволите подлия монах!
От златото му не остана драм,

макар че той ми го донесе сам.
Да го убие гръм, шопар с шопар!
А аз си мислех, че ми прави дар
заради теб, за да не те излагам
със стари дрехи, нови да си слагам,
заради братовчедството и още
за туй, че тук е плюскал дни и ноци.
Но щом нещата ти така обърна,
тогава слушай, аз ще ти отвърна.
Де всичките длъжници като мен
да бяха! Аз ще плащам всеки ден
дълга си. Не успея ли докрай,
тогава рабош ти ми начертай
и ще се издължа, когато мога.
Та не купувам глупости, за бога.
За дрехи ги изхарчих, за премени,
защото хората те виждат с мене
и аз не ща да срамя твойто име.
Не се ядосвай, хайде, прегърни ме,
за тялото ми се грижи, защото
ще се разплащам с него тук в леглото.
Съпруже мил, не ме съди сурово,
ела и усмихни ми се отново.“
Търговецът успял да разбере, че
не ще поправи стореното вече
и рекъл: „Този път ти е простено,
но отсега натъй внимавай, жено.
Парите не прахосвай, а спестявай
и тъй богатството ни умножавай.“
Тук свършва моя разказ. Господ нека
да ни дарява с разкази довека!
Амин!

Тук завършва Разказът на Моряка.

---

[1] Лолард — Вж. бележката за свещеника в обясненията върху Пролога. — Б.пр. ↑

[2] „Съпругът, даже да се разори, за дрехи трябва да даде пари“ — В оригинала е казано точно „трябва да ни облича“ — една от несъобразностите на текста, която преводачът е счел за възможно да изглади. Изглежда, този разказ първоначално е бил определен за жена — навярно за Батската невеста, а след разместването не е била забелязана малката подробност, която е трябвало да се промени в съответствие с новия разказвач. Във всички останали случаи несъобразностите са оставени непоправени в превода, защото те биха изисквали по-значителни изменения в оригиналния текст. — Б.пр. ↑

[3] Малвазия — сорт кипърско вино. — Б.пр. ↑

[4] Вернейско вино — италианско вино. — Б.пр. ↑

РАЗКАЗЪТ НА ИГУМЕНКАТА

Вижте веселите думи, с които Ханджията се обърна към Моряка и към почтената Игуменка:

*„Добре го каза, дявол да те вземе! —
Ханджията му рече. — Дълго време
да плаваш със попътни ветрове!
Дано от зло да се не отърве
монахът! От такива се пазете,
приятели, и хубаво помнете
как ловко той и двамата измами.
Затуй не пущайте при своите дами
монаси. Но сега да видим кой
ще бъде следващият ни герой.“
Тогава той Игуменката зърна
и тъй с поклон към нея се обърна:
„Почтена майко, ще си разреши
спокойствието ти да наруши.
Надявам се, че няма да се бавиш
и нещо хубаво ще ни разправиш.
Ще бъдеш ли така добра към нас?“
„Със радост!“ И започна тя завчас.*

Прологът към разказа на Игуменката:

Domine, Dominus noster^[1]

*О, боже, тебе в химни вдъхновени
прославят всички хора по света.
Мъже достойни, мъдри и почтени*

възпяват чудната ти доброта,
а с тях ведно и детските уста,
защото в пеленачето дори
понякога любов към теб гори.

Затуй за твоя слава, за възхвала
на Девата, която те роди
и като лилия остана бяла,
словата в моя разказ нареди,
макар че той не ще ѝ приплати
честта — самата тя е жива чест
и за душите наши блавест.

О, непорочна Дева, майко свята,
дръвче, което пред Мойсей пламти,
ти, що привлече чак от небесата
във скромния си дом духа свети,
та той в сърцето ти да възплъти
божествената мъдрост, мощ ми дай
да си разкажа разказа докрай!

О, майко, твоето достойнство висше
и твойта скромност, доброта и чар
не може никой с думи да опише.
Без да те молим, ти на млад и стар
изпращаш от божествената жар
и пътя ни огряваш да вървим
към царството на твоя син любим

Царице наша, аз не зная даже
как твойта благодат да назова.
Страхувам се, че може да ме смаже
величието ти и затова
с невнятни и объркани слова
като детенце моля те през плач —
на песента ми ти бъди водач.

Тук започва Разказът на Игуменката.

*Във Азия, в голям и шумен град,
евреи, в свое гето отделени,
подкрепяни от властника злорад,
живеели, в лихварство потопени,
омразни на Христа, но обкръжени
от християни. В техния квартал
свободно всеки яздел и вървял.*

*Училището в този край било
и в него се събирали мнозина
деца от християнско потекло,
да учат от година на година
науките на своята родина,
да пеят песни, книжки да четат,
та умни и добри да порастат.*

*Сред тях се учил и вдовишки син,
едва на седем зими. Край амвона
по празниците пеел той в един
църковен хор, а зърнел ли икона
със образа на святата Мадона,
на колене пред нейния олтар
„Ave Maria“^[2] сричал с много жар.*

*Вдовицата тъй своето дете
научила — да слави и почита
добрата Богородица, а те,
децата, имат памет знаменита.
Така с душа, за господата открита,
свети Никола в детските си дни
пред божии син със почит се сколни.*

*Веднъж момченцето с буквар в ръце
седяло на чина си. Зад стената*

*„О, Alma redemptoris“^[3] от сърце
в задружен хор подхванали децата.
То слушало внимателно словата
и тъй, без чужд урок или съвет
наизустило първия куплет.*

*Не знаело латинския език
на тази възраст бедното сираче,
затуй помолило друг ученик
да преведе молитвата така, че
да разбере, макар и първолаче,
и му се молило на колене
с две думи да я обясни поне.*

*А този ученик бил по-голям
и му отвърнал както подобава:
„това е химн и в него, както знам,
небесната царица се прославя
с молба от грехове да ни избавя.
Не помня друго. Аз съм божии раб,
но по граматика съм малко слаб.“*

*Момчето рекло: „Значи, в песента
за Девата, за правата ни вяра
се пее. Аз ще я наизустя
до Рождество, макар да ми се кара
учителят, че съм назад с буквара,
и да ме бие три пъти на ден,
аз ще науча този химн свещен.“*

*И от училището до дома
повтаряли те често своята песен,
додето тя след някой ден сама
се запечатала в ума му пресен
и тъй по пътя припева чудесен
момченцето си пее на глас
и Девата прославяло в захлас.*

Така през своя християнски град,
а и през цялото еврейско гето
и до училището, и назад
все този химн си пеело детето.
С такава сладост му обзел сърцето
на Богородица светият лик,
че то не можело да спре за миг.

Но Сатаната, черния злодей,
що за осите си гнездо направи
в еврейското сърце, извикал: „Хей!
Еврейско племе, ти съвсем забрави
за своята чест. Едно дете остави
със песента си да те укори
и вярата ти да опозори.“

И да погубят бедното момче,
евреите тогава се заклели.
Един убиец в своето градче
за подлия си замисъл наели.
Той го причакал в техните предели
и в гърлото му ножа си забил,
а после в трап дълбок трупа му скрил.

Потънало детето в този трап,
догоре пълен с гнусни изпражнения.
Чада на Ирод, страшния сатрап,
защо са всички ваши престъпления,
убийства и жестоки отмъщения?
Безсмъртна е на жертвите кръвта.
За наказание вопие тя.

„О, мъченик на девствения цвят,
пей химна — рекла Девата пречиста. —
След агнето небесно, символ свят,
описан от Йоан Евангелиста,

вървят в премяна, ангелски лъчиста,
и пеят тези, дете никой път
не са познали що е женска плът. “

Вдовицата сина си цяла нощ
очаквала, но той не се завърнал.
Затуй в зори, събрала сетна мощ,
тя тръгнала да пита с лик посърнал
при всеки, който скоро го е зърнал.
Последният от тях го бил видял
да влиза във еврейския квартал.

В сърцето си стаила страх и скръб,
женицата като обезумяла
вред търсила в града сина си скъп.
Надеждата все още я крепяла,
тя божията майка все зовяла
на помощ и така накрай дошла
в проклетата еврейска махала.

Със сълзи на очите не един
евреин тя разпитвала тъдява
не е ли минал малкият ѝ син
и всеки казвал: „Не!“, ала тогава
Исус повел с десницата си права
вдовицата натам, където те
погубили доброто ѝ дете.

Велики боже, вред невинността
възпява твоя подвиг ненадминат!
Ей бисерът на непорочността,
на мъченическия кръст рубинът,
с гръклян прерязан, в мръсотата сринат,
подхванал „Alma redemptoris“ пак
тѝй гръмко, че градът изтръпнал чак.

И християните се стекли там

да видят чудо, дете няма равно.
Изпратили за пристава. Той сам
на мястото пристигнал незабавно,
почел Исусовото име славно,
на Богородица оказал чест
и взел евреите под строг арест.

Извадили сирака и подир
той с вопли и молитви бил отнесен
в един не тъй далечен манастир,
ала не млъквал — пеел свойта песен
и майката ридала с дух потресен,
додето бледият ѝ лик добил
страдалческия израз на Рахил.

На мъченическа, позорна смърт
тогава приставът в града изпратил
убийците евреи. Той бил твърд
към всеки главорез или предател.
Тъй, който зло извършил, зло изпатил.
Жребец ги влачил в острата трева
и ги обесили подир това.

На ложето си пред олтара свят
лежала жертвата благословена.
Монасите и старият абат
изнесли ложето, с вода светена
напръскали плътта обезкървена.
Ала дори и в този сетен час
момчето пяло химна с ясен глас.

Абатът бил набожен, прав човек,
каквито трябва да са всички братя,
и се обърнал към детето с мек
и топъл глас: „О, чудо сред децата,
във името на Троицата свята
кажи ми как смъртта не те смути,

та и с гръклян прерязан пееш ти.“

*„Пронизан е самият ми живец“ —
то рекло. — „За природата сурова
отдавна трябваше да съм мъртвец,
но аз съм жив по волята Христова,
за да му нося чест и слава нова
и да въздам на майка му хвала
със песента за нейните дела.“*

*Тъй милосърдна, чиста и добра
към нас е тя, че аз благоговеея.
Когато бях обречен да умра,
яви ми се и каза да запя
отново химна, съчинен за нея.
А на езика ми, кога запях,
тя сложи зрънце, малко като грах.*

*И затова, додето то е в мен,
аз в чест на Девата ще пея вече
все този химн, от нея вдъхновен.
Яви се тя тогава и ми рече:
„Аз, чедо, ще те отведа далече,
когато зрънцето ти вземат. Знай,
че с мен ще бъдеш ти честит безкрай.“*

*Абатът зрънцето му взел подир
и от измъченото детско тяло
отплавала душата чиста в мир.
Лицето на монаха, щом видяло
туй чудо, в светли сълзи се обляло.
И ничком върху голата земя
той паднал като покосен с кама.*

*А братята се проснали и те
с молитвите, с плача си неотменен.
След туй понесли свящото дете*

*и в гробница от мрамор драгоценен
положили накрай трупа му брeнен.
Но нека бог и нас да приюти
там, дете детската душа лети.*

*О, малък Хю^[4], ти, който бе убит
недавна от евреите проклети
в град Линколн в миг суров и страховит,
моли се често господ да се сети
с добро за нас, за грешниците клетки,
и да ни осени с благословия
във името на майка си Мария.
Амин!*

Тук завършва Разказът на Игуменката.

---

[1] „Domine dominus noster“ — „Господи, боже наш“ (лат.). — Б.пр. ↑

[2] „Ave Maria“ — първите думи на молитва към Богородица (лат.). — Б.пр. ↑

[3] „O, alma redemptoris“ — религиозен химн (лат.). — Б.пр. ↑

[4] Хю — предполагаема жертва на евреи — убийци през 1255 г. — Б.пр. ↑

СЪР ТОПАЗ

Вижте веселите думи, с които Ханджията се обърна към Чосър:

*След този разказ всеки между нас
се умълча, главата си обвеси,
доде Ханджията със весел глас
отново в тишината се намеси
и ме попита: „Кой си, откъде си,
човече божии? Зайци ли ловиш,
че все надолу гледаш и мълчиш?*

*Ела насам и се развесели.
Ей, господо, я място му сторете.
Той с тънък кръст е като мен, нали —
за танци и прегръдки! Погледнете —
лицето му е като росно цвете,
но има малко дяволски очи
и неслучайно винаги мълчи.*

*Я ти сега хорото поведи
и някой весел разказ разкажи ми.“
„Ханджийо — казах аз, — не се сърди,
но знам един-единствен разказ — в рими.
Научил съм го преди много зими.“
Той рече: „Разгеле! Започвай, сър.
Аз знам, че твоят разказ е добър.“*

Тук започва Чосъровият разказ за Топаз^[1].

Една история забавна,

но поучителна и славна
ще ви разкажа аз —
за рицар смел, прочут отдавна
със сила, дете няма равна,
на име сър Топаз.

Той бил роден отвъд морето —
в градчето Попринг, под небето
на Фландрия, а там
лорд бил баща му и момчето
живяло с него във градчето —
тъй бог поискал сам.

Добро и смело то растяло,
с лице като погача бяло
и с глас като на кос,
цвета на розите събрало
във устните си, с тънко тяло
и със изящен нос.

Достигнала му чак до кръста
брадата огнена и гъста
и с брич, кафяв на цвят,
с обуца от кордовска къща
обул се, взел да се загръща
във плащ от скъп брокат.

Ловял елени из горите
и често бродил край реките
в ръката със сокол.
Бил най-добър между стрелците
и вред спечелвал във борбите
я тлъст овен, я вол.

Моми с коси като коприна
за него креели мърцина
във мисли, в ядове.

Но той живял с душа невинна,
по-чист от някоя малина
със сладки плодове.

Един ден рано след зората
излязъл сър Топаз в гората
със своя сив жребец.
Изправен върху стремената,
той носил копие в ръката,
на пояса си — меч.

Тъй влязъл в храстите бодливи,
де бродят зверове плашливи —
елени и сърни, —
и свърнал по пътеки криви
на духове и самодиви —
иди, че го върни.

Насред зелената полянка
видял лакрица и делянка
и карамфилов стрък,
които не една стопанка
затваря в дървена гаванка
или пък в стар сандък.

Там чул той горски песнопойки —
скорци, червеношийки, сойки,
събрани в звучен хор.
И дроздът с трелите си бойки,
и гургулиците на двойки
там пели на простор.

Той слушал дрозда, а в гръдта му
за обич пламнало голямо
желание. Със стръв
пришпорил коня си и само
след миг в пот плувал цял гърба му,

а хълбоците — в кръв.

*Така отпаднал бил юнака
след този бяг през гъсталака,
че спрял и след това
в цветята легнал, без да чака,
а конят тръгнал в храсталака
да попасе трева.*

*„О дево — рекъл този рицар, —
проникна болката-кръвница
в самото ми сърце!
Сънувах днес, че не девица,
а самодивската царица
спи в моите ръце.*

*Тя, тя ще бъде мойта дама,
защото на земята няма
жена като за мен
красива.
Ще яздя аз и нощ, и ден,
додето стигна в час блажен
при свойта самодива!“*

*И на седлото скочил пак,
и през тревы и камънак
препускал по земята
и в дневен зной, и в нощен мрак,
доде преди зората чак
на феите страната
открил
в лес, де не стъпвал людски крак.
Там никой нашия юнак
не спрял, не поздравил.*

*Най-сетне срещнал великан.
Наричали го Олифан,*

бил по-жесток от сприя.
„Свидетел ми е Термаган^[2] —
му рекъл, — тук си гост незван.
Затуй ще те убия
със боздугана.
Тук не е стъпвал никои рицар.
На самодивската царица
във този лес е стана.“
И му отвърнал сър Топаз:
„Тук утре ще се върна аз
с оръжие и с броня.
Кълна се в правата си вяра,
туй копие ще те накара
да потърчиш пред коня.
И в твоя тлъст търбух
върхът му ще попадне.
Преди да стане пладне,
ще пратиш богу дух.“

Препуснал рицаря тогава,
а великанът с прашка здрава
замерял го отзад.
Но читав сър Топаз избягал,
защото господ му помагал,
а пък и той бил млад.

Сега, доколкото умея,
аз разказа си ще изпея
нататък, господа.
След срещата си със злодея
Топаз по градската алея
се върнал във града.

Там свикал свойто опълчение
на веселба и угощение
и казал: „С великан
триглав ще вляза във сражение,

за да измоля снизхождение
от моя светъл блян.

Елате, песнопойци шумни
и разказвачи сладкодумни,
елате с разказ нов,
с романси за крале разумни,
за кардинали остроумни,
за ласки и любов.“

Тогавя му донесли вино
и бъклица със медовина,
достойна и за цар —
с дъх на канела, на дафина,
на кимион и на къпина,
по-сладка от нектар.

Облекли стройното му тяло
с бельо копринено и бяло
и с брич — какъв, не знам, —
с фланела и със покривало,
с нагръдник здрав — сърцето щяло
да бъде скрито там.

Във ризницата, що изплели
от мед евреи най-умели,
накрая влязъл той
и с бронята от плочи цели
с цвета на лилиите бели
се пременил за бой.

Щитът му бил от тежко злато,
с глава глиганска, над която
голям гранат блестял.
Заклел се той във всичко свято
чудовището непознато
да поразил без жал.

*Бил с наколенници най-скъпи,
със ножница от слонски зъб и
със шлем от светла мед.
Седлото тежко и юздата
като звездите и луната
сияели навред.*

*Трептяло копието звънко,
създадено за битки, тънко,
с отточен, остър край.
Жребецът сив, познал ездача,
взел да пръхти и да подскача
като ветрец през май
тогаз.*

*Но песен втора почвам тука.
Ако не ви навявам скука,
ще я изпея аз.*

ПЕСЕН ВТОРА

*За бога, рицари, мълчете!
И вие, дами, позволете
завчас да продължа.
За битка храбра и голяма,
за пламенна любовна драма
аз разказ ви дължа.*

*Сър Гай романсите възпяват,
за Хорн и Бевис не забравят.
На всички е познат
Либьо. И Плендамур е славен.^[3]
Но сър Топаз — той няма равен
във рицарския свят.*

*Възседнал коня си и — вижте! —
като искрица из огнище*

*лети през дол и слог.
На шлема му сребристорбяла
голяма лилия цъфтяла.
Да го закриля бог!*

*И като рицар най-достоеен,
наместо в някой хан спокоен
под небесата спял
на плаца. Шлема под главата
си слагал. Коня до зората
наоколо пасял.*

*От всеки извор бистроструен
отпивал — като онзи буен
и храбър Персивел^[4],
доде веднъж...*

Тук Ханджията прекрати Разказа на Чосър за сър Топаз.

---

[1] Шеговит, весел разказ, който пародира рицарските романи на Средновековието. — Б.пр. ↑

[2] Термаган — митическо същество, което в английската алегорична драма през средните векове е било олицетворение на буйна разюзданост. — Б.пр. ↑

[3] Сър Гай, Хорн, Бевис, Либьо, Плендамур — герои на рицарски романи. — Б.пр. ↑

[4] Персивел — герой на рицарски романи. — Б.пр. ↑

РАЗКАЗЪТ ЗА МЕЛИБЕЙ

„О, стига вече! Престани, за бога! —
Ханджията ми викна. — Аз не мога
да слушам неграмотните ти речи
до утре. С твоите дрънканици вече
ти, братко, тъпанчетата проби ми.
Върви по дяволите с тези рими!
От догерел^[1] главата ме боли!“
„Ама защо? — му рекох. — Позволи
да си изкарам разказа докрая.
Ако не мога, все пак се старая.“
„Чуй! Твойто стихоплетство, драги мой,
не струва и фъшкия — каза той. —
Ти само губиш ценното ни време.
Без рими вече, дявол да те вземе!
Разказвай нещо смешно. Ако не,
в човешка проза говори поне,
ала поука нека има в нея.“
„Със радост! — рекох. — Ако съумея,
ще ви разкажа в проза разказ кратък.
Но видиш ли и в него недостатък,
тогава твърде придирчив си ти.
С поуката си разказът блести,
макар да е разказан неведнъж
от не един голям и умен мъж.
Ала нали евангелиста даже,
заел се за Христос да ни разкаже,
със свои думи всичко е написал,
но в тях е вложил онзи същи смисъл,
що в думите на неговия брат
сияе с пламък не по-малко свят!
Блажените Матей, Лука, Йоан

*и Марко, с дух, от вяра обладан,
различно вярата си изразяват,
но неизменно смисъла предават.
Затуй не ме винете, господа,
ако речта си инак наредя.
И ако в тъканта ѝ съм преплел
цял низ пословици, това е с цел
на този разказ прост и неголям
пъргавина и сила да придам.
Макар че ще разказвам с по-различни
слова от разказвачите предишни,
ще видите, че разлика голяма
във смисъла и в същината няма
за вас между историята нова
и тези, що и служат за основа.
Бъди добър, Ханджийо, и ми дай
да си докарам разказа докрай.“*

Тук започва Чосървият разказ за Мелибей, който е действително написан в проза, както ни уверява авторът, но съвсем не може да се нарече кратък. Разказът, чийто текст в това издание се изпуска, е типичен средновековен словесен дебат на морални теми, богато наситен с позовавания на древни авторитети.

Дебатът е построен около една бегло скицирана фабула: в отсъствието на могъщия владетел Мелибей разбойници са нахлули в дома му, набили са жена му Пруденция и са ранили тежко дъщеря му София. Мелибей е решен да отмъсти на нападателите. За това той търси подкрепата на своите приятели и познати. Съветът, който свиква в дома си, го насърчава да поеме избрания вече път на възмездието. Мъдрата мадам Пруденция обаче успява да отклони разгневения си мъж от това му пагубно според нея намерение. Тя съумява да му въздейства чрез безконечни увещания и разсъждения, най-вече цитати от книгите на знаменити люде, и го убеждава, че на насилието не бива да се противодейства с ново насилие, а с търпение и че единствено бог има право на мъст. Накрая Мелибей се помирява със своите врагове по християнски, а съдбата на ранената му дъщеря остава неизяснена.

В хода на дебата, който всъщност представлява един непрекъснат монолог — проповед на благоразумната Пруденция, се разглеждат цял ред етични и философски проблеми как да прогоним гневливостта, алчността и припряността от сърцето си, как да пазим помислите си в тайна, как да си подбирате съветници в беда, как да се отнасяме към напътствията на жените си (положително, разбира се, казва мадам Пруденция) и пр., и пр.

Непосредствено след Разказ Мелибей започва Разказът на Монаха.

---

[1] Догерел — повърхностни, празни, нескопосни стихове. — Б.пр. ↑

РАЗКАЗЪТ НА МОНАХА^[1]

Веселите думи, с които Ханджията се обърна към Монаха:

*Щом за Пруденция и Мелибея
разказах, както мога и умея,
Ханджията ми рече: „Честно слово!
Кълна ти се във тялото Христово!
Аз бъчва пиво давам, всичко туй
жена ми ако можеше да чуй.
Че в нейния характер вероломен
от жалостивост няма даже помен.
Чираците си взема ли да бия,
тя прът ми носи мойта хубосия,
и вика: «Утрепи ги, тези псета.
Строши им гърбовете на парчета.»
Не дай си боже пък в църковни двори
поклон съседът ми да ѝ не стори
или на служба да я пререди —
тя в къщи харно ще ме нареди,
ще закрещи: «Страхливец долен! Боже!
Една жена да защити не може!
По-харно с хурката се залови,
а ножа си на мене остави.
За нищичко мъжа ми го не бива!
Подлец такъв. Маймуна сополива!
Със него всеки може да се справи.
Жена си на душмани ще остави.»
Така съм аз. И може да изхвъркна
от къщи и на пътя да замръкна,
ако не гледам винаги на кръв*

и ако не ръмжа със глас на лъв.
О, тя ще ме накара да убия
я някой свой приятел, я комшия.
Не съм страхлив, но въпреки това
със нея не излизам наглава.
Не са ръчичките ѝ много леки —
туй може сам да го опита всеки.
Но засега да я оставим в мир.
Монаше, усмихни се! Най-подир
на твоя разказ му дойде редът.
До Рочестър^[2] май няма много път.
Затуй започвай бързо, уважи ме.
Но чакай, аз не зная твоето име.
Как трябва да ти викам — брате Джон
или пък Томас, или пън Албон?
Отде си, що си — селянин, велможа?
С такава беличка и гладка кожа
не вярвам да пасеш трева по слога.
Не си отшелник ти, кълна се в бога!
Навярно си на служба в манастира,
където хляб и пиво се намира,
и си живееш там като паша.
Да ме убие гръм, ако греша!
Ти имаш някой тежък, важен пост.
Не си послушник, ни калугер прост.
Но в костите и в мишците си як
и пъргав като кой да е селяк.
Дано до гроба си не види мир
тоз, който те е пратил в манастир!
Ти за любов като петел си годен
и, дявол взел го, ако бе свободен
на похотта си да се посветиш,
цял курник би могъл да наплодиш.
О, кой ти сложи тази черна капа?
По дяволите, ако аз съм папа,
ще разреша на всеки годен мъж,
остриган или не, нашир и длъж,

жена да има. Инак подир време
религията най-доброто семе
ще отбере, боклуци ще остави.
От хилав ствол не чакай клони здрави!
Затуй децата ни са слаб народ
и са негодни даже за разплод.
Затуй и наште булки не отпращат
монасите, че те добре им плащат
с парите на Венера час по час,
а не с фалшиво злато като нас.
Не се ядосвай, сър, в шегата даже
човек, току-виж, истини ще каже.“
Монахът изтърпя речта докрая
и после рече: „Ще се постарая,
ако приличието позволява,
две-три истории да ви разправа.
На Едуард, светеца, житието
ще ви разкажа тук, преди което
ще чуете трагедии (от тия
стотина имам в моята килия).
Трагедиите (жития речи ги),
описани в различни древни книги,
са все за хора, що от висините
на благоденствието в низините
на бедствието падат и загиват.
Най-често в шестостъпен стих те биват,
наречен хекзаметър^[3], ала доста
от тях са писани във проза проста
или в какво да е стихосложение.
Е, туй ви стига като обяснение.
Послушайте сега, ала бъдете
добри и, моля ви, не се сърдете,
ако разказвам за царе и напи,
за императори и за сатрапи
съвсем не по привичния им ред,
а просто тъй — когато най-напред
във паметта ми случаят открие.

Невежеството ми простете вие.“

Тук започва Разказът на Монаха de Casibus Virorum Illustrum^[4]:

*На древните трагедии в духа
ще ви опиша ориста жестока
на людетe, които от върха
са паднали във бездната дълбока.
Щом изтече на щастието срока,
човече клет, иди, че го върни!
Не вярвай на съдбата си безока
и примерите древни запомни.*

LUCIFER

*Ще почна с Луцифер, макар че той
е не човек, а ангел и съдбата
оставя ангелите на покой.
Но той за своя грях от небесата
пропадна чак на ада в тъмнината.
О Луцифер, преди бе ангел ти,
но днес, превъплътен във Сатаната,
с блаженството небесно се прости.*

ADAM

*Или Адам да вземем. В старо време
той бе в Едем от господ — бог направен,
а не от хорското нечисто семе.
На рая бе владетел пълноправен
Адам. Не се е пръкнал нему равен
по власт и мощ по земните полета.
Но размени тон жребия си славен
за труд, за адски мъки и несрета.*

SAMSON

*Или Самсон — той, който бе избран
от ангела небесен да живее
в богатство, с власт и благороден сан,
честит и сит, додето ослепее.
Тъй смел и силен никой друг не се е
родил в света. На своята жена
той сам издаде силата му где е
и се погуби в скръб и тъмнина.*

*Самсон! Той бе юнак, и то какъв!
Със голите си две ръце надви
и удуши най-яроствния лъв
в деня на сватбата си, но, уви,
невярната жена го улови
във мрежите си, тайната разбра,
със нея при врага му се яви
и другиго за свой съпруг избра.*

*Самсон от яд завърза, без да чака,
ведно опашките на три стотици
лисици. Огнена главня към всяка
привърза. Подлуделите лисици
подпалиха узрелите пшеници,
маслините и тежките лози,
а той самият хиляди войници
с магарешката челюст порази.*

*Но след това за малка не умря
от жажда, взе да съхне, да се дави
и със молба към бог ръце простря,
с вода от гибелта да го избави.
В магарешката челюст бог направи
да бликне извор в този същи час.
Така в бедата той не го остави,
а книгите донасят туй до нас.*

Той портите на Газа в тъмна нощ

събори и огромните парчета
на гръб изнесе с исполинска мощ
на хълм сред филистимските полета,
за да го видят всички под небето.
О всемогъщ Самсон, герой любим!
Да бе си скътал тайната в сърцето,
ти щеше да си пак непобедим!

Самсон не бе пил вино от рождение.
Косата му разкошна не опита
бръснача, не усети унижение —
там цялата му сила беше скрита.
И двадесет години с царска свита
той имаше над Израил всевластие.
Но ето, иде мъка страховита
жените ще му донесат нещастие.

С Далила сподели той своята тайна,
че в къдрите му скрита е мощта,
и бе продаден. О, душа издайна!
Едва заспа в презръдките ѝ, тя
накара филистимците в нощта
да му острижат с ножица косите.
Завързаха го и с жестокостта
на врани му избодоха очите.

Доде не бе му стригана главата,
той скъсал би възета най-дебели,
ала сега, затворен в пещерата,
на враговете си брашното мели.
Самсон, ти, който с подвизи спечели
богатство, слава, власт така грамадна,
ридай сега със взори ослепели
за туй, че в страшно бедствие изпадна.

Но този плач от бога беше чут.
Веднъж вразите сбраха пир голям

*и го накараха да стане шут
във техния тържествен пътър храм.
О, той добър урок им даде там —
събори две колони и разби,
и срути покрива над всички сам.
Тъй себе си и другите уби.*

*С князете си трихиляден народ
под тежките отломъци загина,
когато рухна каменния свод.
Така от участта на исполина
поука следва: който довери на
жена си важна тайна, след това,
дори да е смелчак и юначина,
ще заплати със своята глава.*

HERCULES

*За Херкулес, победния герой,
самите му дела са днес възхваля.
Че цвят на мъжеството беше той.
Уби лъва и кожата му цяла
одра, разби кентаврите без жал, а
и харпиите порази след тях,
и Цербер, а подир от злата хала
три златни ябълки отне без страх.*

*Срази Бузир, тиранина жесток,
и коня си нахрани със трупа му,
на Ахелой строши едина рог
и огнен змей позна мощта му,
а в пещерата Как го срещна само
за да загине. И Актея не бе
помилван. На могъщото си рамо
той сам повдигна цялото небе.*

*Откакто свят светува, никой друг
с тъй много змейове да се сражава*

не е посмял. На север и на юг
разчу се Херкулесовата слава.
Безброй царства обходи той тогава,
венчан бе вредом с лаврови листа
и както сам Трофей^[5] ни съобщава,
на две колони закрепил света.

Любимата на този славен мъж
бе Деянира — свежа като цвете.
Тя с нова риза го дари веднъж,
каквато няма никой сред мъжете.
О Херкулесе, този дар проклет е!
Той беше цял пропит с отрови зли.
И скоро по гръдта и по ръцете
плътта от костите се отдели.

Знам, някои се усъмняват днес
в присъдата ни толкова сурова
и пишат, че убиецът е Нес.
Но както да е, ризата си нова
не свлече той, додето от отрова
цял стана чер, преди да разбере,
и скочи във жарта с душа готова,
ако ще мре, геройски да умре.

Така завърши Херкулес. Уви!
Тоз, който вярва в участта честита
и безметежно по света върви,
не подир дълго в бездната полита.
Блажен е, който радостта не счита
за вечна никога. Тя често бяга
от онзи, що нектара ѝ опита,
когато той дори не предполага.

NABUGODONOSOR

Престолът златен, бляскавият двор,
моцта и скиптърът непобедим

на славния Навуходоносор
не можем с нищо друго да сравним.
Той два пъти завзе Йерусалим
и с купите свети във Вавилон
се върна весел и неустрашим
да седне пак на царския си трон.

На Израил чадата победил,
без милост ги скопи и окова.
Със другите ведно и Даниил
свой роб в двореца стори след това,
да, Даниил — най-мъдрата глава.
Той всеки сън на царя обясни
и никой друг с пророчески слова
изкуството му там не затъмни.

Скъп златен идол, дълъг шестдесет
кубита^[6], вдигна радостния цар.
След туй издаде заповед навред
пред него да се кланя млад и стар,
а който възроптае, в бяла жар
да бъде жив погребан нареди.
Но Даниил пред своя господар
не преклони глава като преди.

Във гордостта си този цар реши,
че даже и самият господ — бог
не може от властта да го лиши.
Но рухна в миг тиранинът жесток
и тръгна като звяр по рът и слог,
трева пасеше, спеше под дъжда
и пиеше от мътния поток
ведно със безсловесните стада.

В пера орлови черните коси
превърнаха се. Ноктите, и те
се изкривиха. Господ го спаси,

ума му върна. И като дете
той плака, клетва даде, че не ще
извърши вече зло, доде е жив,
и тъй умря, успял да прочете,
че бог е и могъщ, и милостив.

BALTHASAR

Подир смъртта му Валтасар получи
и скиптѐра, и царската корона,
но от баща си той не се поучи
и си остана с гордост непреклонна,
покланяше се вместо на икона
на идол. Но съдбата безпощадна
не подир дълго го свали от трона
и царството му мигом се разпадна.

На своите велможни за услада
той даде мир и всекиго почете,
а на херолдите си заповяда:
„Вървете, купите ми донесете.
които сам баща ми, запомнете,
от храма във Йерусалим докара,
та с тях да вдигнем тост за боговете —
пазители на славата ни стара.“

Наложниците чу се настаниха
във кръг покрай царицата му бледна
и всички от светите купи пиха,
но царят към стената в миг погледна
и там видя в уплахата си ледна
една ръка да пише. Тъй се слиса
цар Валтасар, че разтреперан седна,
а „мене, текел, перес“ тя написа.

Не можеха магьосници, ни книги
да обяснят словата на стената
и Даниил единствен обясни ги.

Той рече: „Бог, царю, от небесата
дари баща ти с власт, с хазна богата,
но той бе горд, от бог не се боеше
и затова бог прати му бедата
и взе му скиптѐра, що той държеше.

От хората отхвърлен, сред полето
наред с добитъците безсловесни
пасеше тръни и трева, додето
разбра след теглилата си нелесни,
че господ от дворците си небесни
владее всяко мъничко създание.
И бог, смилен, по пътища чудесни
тогаз му върна царство и признание.

Но ти, синът му, горделивец стана,
ти помниш как греха си той изкупи,
но срещу бога сам сега въстана
и дръзко оскверни светите купи.
Жена ти и държанките ти глупи
и те от тях вина различни пиha.
Ти с идоли душата си погуби,
затуй ще те последва участ лиha.

Ръката, що словата нарисува,
е пратена, повярвай, от небето.
Тя край на царството ти пророкува.
От този миг то трижди е проклето.
Врагът ще си го полели.“ И ето
в онази нощ убит бе Валтасар и
веднага мястото му бе заето,
макар без право и закон, от Дарий.

Та този пример, господа, показва,
че няма земна власт с облаги вечни
и щом съдбата някого наказва,
тя му отнема злато, трон, сърдечни

приятели — и близки, и далечни.
Защото поговорката с права:
„Честитите ни дни са бързотечни,
а във бедата всеки сам остава.“

СЕНОВИЯ^[7]

Зеновия, палмирската царица
(тъй както летописите твърдят),
бе храбра на война като лъвица
и победителка бе всеки път.
От Персия ѝ почваше родът
и в жилите ѝ царска кръв течеше,
макар не нямаше красива плът,
но затова виновна тя не беше.

От детството си в лесовете диви
избяга с лък и със колчан стрели
и там безброй кошути боязливи
със точния си удар повали,
а тичаше така, като че ли
самата бе сърна. Като порасна,
сто лъвове и мечки устрели.
В гората бе владетелка всевластна.

Тя влизаше във зверските бърлоги,
из планините бродеше по мрак,
заспиваше сама под дрян и глог и
надвиваше над всеки млад юнак.
Макар да беше той от лъв по-як,
пак не успяваше да я пребори.
Честта си пазеше — и още как!
Не смогна никой да я уговори.

Ала омъжиха я най-накрая
за Оденат — принц в нейната страна.

Тя дълго се разтака и се мая,
преди да стане негова жена.
Той също се държеше настрана.
Но след като най-сетне ги венчаха
те във любов и сговор не една
годни в царския дворец живяха.

Обаче Оденатовата мила
не скланяше със него да лежи,
освен веднъж, когато бе решила
високия си род да продължи.
И скоро, щом разбра, че не тежи
след туй дете във нейната утроба,
за втори, сетен път му разреши
да легне с нея по вечерна доба.

Но този път Зеновия зачева
и не потрети нощната игра,
додето чак подир четирсет дена
му позволи отново. Той разбра,
че ни със лоша дума, ни с добра
не ще спечели нищо. Тя му рече:
„Повярвай ми, по-скоро ще умра,
но този срам не ще понасям вече.“

Два сина тя роди на Одената,
възпита ги, изучи ги без шум.
Но да се върнем пак на същината.
Такова същество на всеки друм
човек не среща — щедра, ала с ум,
набожна, мъдра и неустрашима,
с дихание, по-сладко от парфюм —
едва ли втора като нея има.

А одеянието ѝ богато
не се описва с никакви слова.
Накичена със бисери и злато,

намираше тя време след лова
да учи чужда реч, а при това
четеше книги, за да проумее
как до смъртта си с вдигната глава
достойно и почитено да живее.

Но да завърши тяхната история.
Така могъщи бяха тя и той,
че разшириха своята територия
с царства велики, с градове безброй,
от римските войски отнети в бой
и пазени от най-сурова стража.
Доде бе жив персийският герой,
разбиваха те всяка сила вража.

А всеки, който иска да научи
как тя Шапур например победи,
как точно туй или онуй се случи,
кой властелин с какво я награди
или за последните ѝ беди,
затуй как в плен терза се тя и плака,
той може всичко туй да проследи
във книгите на мъдрия Петрака^[8].

Щом Оденат умря, тя взе юздите
в десницата си и по навик стар
сега сама разбиваше вразите,
така че всеки принц и всеки цар
се радваше като на божии дар
на мирния си договор със нея

и гледаше да е добър другар
със тази всемогъща горска фея.

Ни император Клавдий, що царува
във Рим, ни император Галиен
не смееше със нея да воюва.

Тя би могла да вземе всички в плен —
Египет, Сирия и Картаген,
арменците във роби да превърне
или със сила в бой ожесточен
войските им във бягство да обърне.

И двамата ѝ синове отрано
растяха във разкош на свобода,
по царски — Тималао и Хермано, —
достойни за престола и рода.
Ала, уви, отровен е меда,
със който тя, съдбата, ни гощава!
И сривна се царицата в беда
от слънчевия връх на своята слава.

Когато в Рим суровият Аврелий
възседна императорския трон,
той тръгна към персийските предели
със не един обучен легион
да порази Зеновия. Подслон
потърси тя, но скоро той я хвана
и с рожбите ѝ сам пред своя кон
я вкара в столицата окована.

Превзе съкровището ѝ богато,
и колесницата — отпред, отзад
обсипана със бисери и злато —
закара право в родния си град.
Пред него тя вървеше, свела врат
под своята верига позлатена,
с корона на глава, в сърцето — с яд
със роба, цяла с перли украсена.

О зла съдба! Онази, що обърна
в бяг сто царе в жестоки боеве,
в посмешице за всички се превърна!
Онази, дето в други часове

превзе най-укрепени градове,
сега ще носи вместо шлем — забрадка
и скиптър, обкичен с цветове,
ще замени със хурка на номадка.

DE PETRO REGE ISPANNIE^[9]

О храбри Петре, слава на Испания,
величие съдбата ти изпрати,
но ти загина в мъки и страдания.
От царството ти те прокуди брат ти
и обсаден от сили непознати,
при него бе завлечен във неволя.
Уби те той край твоите палати
и наследя хазната и престола,

Сред снежното поле орелът черен
се спусна като сянка над земята —
предател лицемерен и неверен,
гнездо на злото, корен на бедата.
О не. Шарл Оливер бе личност свята,
честта и истината той ценеше.
Друг Оливер помогна на съдбата
и Ганелон подлецът се зовеше^[10].

DE PETRO REGE DE CIPRO^[11]

О Петре, цар на Кипър, който с войни
безстрашни завладя Александрия
и победи езичници безбройни,
на тебе завидяха ти ония,
които ти предвождаше, и злия
предател те намушка във леглото.
От радостна към скръбна орисия
така върти Фортуна колелото.

DE BARNABO DE LUMBARDIA

О Барнабо Висконти^[12] от Милано,
бич на Ломбардия, сърце широко,
и тебе неочаквано и рано
бедата те събори отвисоко.
Твой братов син, изчадие жестоко,
когото ти дори свой зет нарече,
погребва те в тъмницата дълбоко,
ала защо и как не помня вече.

DE HUGELINO, COMITE DE PIZE

Кой може мъката на Уголино^[13]
спокойно да опише със слова!
Край Пиза в укрепление старинно
той неочаквано се озова
със трите си дечица. При това
те нямаха дори и пет години.
О зла съдба, ти подло окова
в кафез от камък птичките невинни.

Осъден да умре зад тези двери
бе графът. Със коварна клевета
го порази епископът Руджеро
и хората от близките места
го хвърлиха в затвора. Участи
му бе сурова, хлябът и водата
едва му стигаха, като калта
бе блудкава и клисава храната.

Но ето че веднъж така се случи —
в часа за яденето отреден
пазачът тежките врати заключи.
Той чу това добре и ужасен
усети, че от този кобен ден
ще го оставят сам — да свърши гладен,
и вдигнал взор, от сълзи замъглен,
изстена: „О мой жребий безпощаден!“

А тригодишният му син попита:
„Ей, тате, ти ли плачеш този път?
Нима една трошица нямаш скрита?
Кога ли кашата те донесат?
От глад дори не ме лови сънят.
О господи, завинаги приспи ме,
за да замлъкне вътре в мен гладът,
ако ли не — с трошица хляб дари ме.“

Тъй ден след ден ридаше детето
и в скута на баща си се простря
и рече: „Аз отлитам на небето.“
Целуна го и тутакси умря.
И щом бащата мъртво го съзря,
ръцете си от мъка взе да хапе
и викна: „О Фортуна, ти раздра
сърцето ми и кръв от него капе.“

Децата му решиха, че от глад е
загризал себе си, не от тъга
и взеха да му викат: „Тате, тате!
Изяж по-първо нашата снага.
Ти даде ни я — взимай я сега
и нахрани се.“ После заридаша
и подир някой ден, не знам кога,
едно след друго в скута му умряха.

От глад и мъка той след тях загина.
Така завърши графът всемогъщ.
Фортуна от блаженството го срина.
Трагедията ми за този мъж
завършва тук, ала нашир и дълж
от Данте, превъзходния поет, е
написана тя, тъй че неведнъж
ще можете да си я прочетете^[14].

Макар че с греховете си Нерон
надмина демоните най-жестоки
(тъй както ни разказва Суетон^[15]),
той бе владетел на света широк и
събираше от четири посоки
рубини, бисери, сапфири. Те
за него бяха май любими стоки
и с тях се кичеше като дете.

По-горд и по-суетен надали
друг властелин в историята има.
Щом дрехата си вечерта свали,
не я поглежда вече цяла зима.
Куп златни мрежи от двореца взима,
та и Тибър риба да лови. С поклон
Фортуна му прислужваше незрима.
Капризът му за всички бе закон.

Подпали Рим, като жесток палач
изби сенаторите беловласи,
за да послуша горкия им плач,
заколи брат си, легна със сестра си,
на майка си посегна в лудостта си
разряза ѝ утробата с кинжал,
да види где се е родил. В греха си
дотолюва той бе закоравял.

И сух остана хладният му взор.
„Красива беше“ — само туй изрече.
Убиецът за срам и за позор
да съди красотата ѝ понечи!
След туй за вино прати той, при все че
не беше го достигнала скръбта.
Кой пътя на порока ще препречи,
сдружи ли се жестокостта с властта!

Нерон, когато още бе дете,

си имаше учител благонравен.
Той книги го научи да чете,
да бъде в разговор вежлив, забавен.
В началото учителя си славен
той слушаше и учеше добре
и дълго във живота му изправен
порокът не успи да се провре.

Сенека, за когото става реч,
умееше във него страх да всява
и греховете гонеше далеч
със мъдро слово вместо с пръчка здрава.
Той каза: „На владетел подобава
да върши само добрини безспир.“
Нерон му срязва вените тогава
и в банята захвърли го подир.

Тиранинът от ранните си дни
срещу мъдреца, що чу даде знания,
замисляше какви ли не злини;
да отмъсти за всички назидания.
Сенека без излишни колебания
смъртта във банята самият би
избрал пред всички други изтезания.
Учителя си тъй Нерон уби.

Но ето че Фортуна изведнаж
реши да не угажда на Нерона.
Той беше силен, ала тя бе дваж
по-силна и си рече: „Аз бях склонна
порока да накича със корона
и император да го назова.
Но, бога ми, ще го смета от трона,
макар че той не мисли за това.“

Една бунтовна нощ народът там
въстана след безбройните неволи.

*Нерон побягна от двореца сам
и тръгна за убежище да моли
приятелите свои, но защо ли
намери вред залостени врати?
И се затича към полята голи,
прострени вън от градските черти.*

*А римляните викаха навред
и този вик в ушите му ечеше:
„Нерон, излез, тиранино проклет!“
От страх като безумен се тресеше
Нерон и всички богове зовеше
да го избавят, но като разбра,
че всуе викаше и се дереше,
в една градина тъмна се завря*

*Там двама пария видя, в захлас
поседнали край огъня, и само
това помоли ги с отпаднал глас
да отделят главата от трупа му,
та да не го познаят след смъртта му
и с гаври да не го опозорят.
Подир той сам разсече свойто рамо.
Фортуна се посмя и този път.*

DE OLOFERNO

*Такъв военачалник като тоя
едва ли някой друг народ познава.
Той толкова царства срази във боя,
че равен нямаше на свойта слава.
Бе Олоферн със титла величава,
със знак щастлив Фортуна го беляза
и галеник ѝ беше дотогава,
доде сама главата му отряза.*

*Народите, които победи,
потъпка в робство, бедност и позор,*

*отне им вярата и нареди:
„Един е бог — Навуходоносор!“
И никъде не срещна той отпор.
Със повелителя непобедим
Ветулия едничка влезе в спор,
предвождана от попа Йоаким.*

*Но чуйте за смъртта на Олоферна.
Сред войните си в шатрата грамадна
пиян заспа той в тази нощ неверна
и въпреки мощта му безпощадна
една жена — Йудита, се прокрадна
до ложето, главата му отсече
и с нея в своята родина страдна,
закриляна от мрака, се завтече.*

DE REGE ANTHIOCHO ILLUSTRUM

*Цар Антиох си е спечелил шумна
и незавидна слава на злодей
с дела жестоки, с гордост неразумна,
създаден да воюва и владей.
За него ни разказва Макавей.
Там дръзките му думи прочетете
и вижте как умря като плебей,
как рухна изведнъж от върховете.*

*Разгален от Фортуна, възгордян,
той сметна, че ще може да досегне
звездите, планина на своята длан
да вдигне само ако се протегне
и морските течения да впрегне.
Избиваше народа на Христа
и беше сигурен, че ще избегне
небесната разплата и смъртта.*

*Понеже в битка Израил прегази
и Никакор, и Тимотей, със плам*

цар Антиох евреите намрази,
закле се да измие този срам
и тръгна с колесницата си сам,
решен с войските си да ги накаже,
яда си страшен да излее там.
Но скоро трябваше да се откаже.

В гнева си господ тъй го порази
със рана скрита и неизлечима,
че той за първи път се просълзи,
терзан от болката непоносима.
Заслужи царят раната незрима,
че сам ранявал бе мъже безброй,
но от целта си неосъществима
и този път не се отвърна той.

Войските си поведе пак, но ето,
изневиделица като че ли
за гордостта му го срази небето,
От колесницата го повали
така, че чак плътта се отдели
от костите. В носилка позлатена
бе сложен, ала взе да го боли
снагата смазана и натрошена.

Така гнева небесен той узна.
Червяса в тялото му всяка пора,
плътта му тъй ужасно завоня,
че даже приближените му хора
побягнаха от тази смрад. Позора
като със нож душата му раздра.
И победен от мъка и умора,
той силата на господата разбра.

Тъй страшна беше тази смрад, че взеха
да го отбягват всички. Сам разбит,
той в нищо не намираше утеха,

доде — вмирисан, гнусен, страховит —
издъхна на един планински рид.
Така умря убиецът, крадецът,
кръвникът, безпощадния бандит.
Печален е на гордостта венецът.

DE ALEXANDRO

О, кой не знае Александра^[16], кой
освен невежите не ще си спомни
за участва на древния герой?
Земята той завзе с войски огромни.
И даже враговете вероломни
със него искаха да сключат мир.
Царе и властелини непреклонни
му се покланяха надлъж и шир.

По власт и по могъщество не бе го
достигнал никой воин по света
и всяко царство тръпнеше пред него.
На рицарството беше той цвета
и на Фортуна наследил честта.
След битките вината и жените
му връщаха отново бодростта.
Сърце на лъв той имаше в гърдите.

Нима е нужно да разказвам тук
за Дарий и за другите такива,
за всеки цар и принц, за всеки дук,
попаднал под властта му горделива?
Навред в света, където път отива,
в победа стъпи неговият крак.
За неговата слава вечно жива
приказвал бих ви аз до утре чак.

Дванадесет лета царува само,
на Филип Македонски беше син.
И Гърция владееше баща му.

*О, Александре, славен властелин!
Каква жестока орис за един
герой! Ти бе от своите отровен.
Не трепна на Фортуна взорът син,
когато хвърли жребия съдбовен.*

*Отде да взема сълзите, скръбта,
за да оплача страшното падение
на онзи, дето завладя света,
но и тогава търсеше сражение
с душа, препълнена от дръзновение?
Убиеца и тази лицемерна
Фортуна аз жигосвам с умерzenie,
защото тяхна е вината черна.*

DE JULIO CESARE

*Със ум, старание и мъжество
израсна Юлий от тълпата глуха
до императорското тържество.
Земя и суша думата му чуха.
В безброй царства войските му нахлуха,
отвред събираше той данък скъп,
доде насреца вятърът задуха
и щастието му обърна гръб.*

*О всемогъщи Цезар, ти в Тесалия
разби на своя тъст Помпей войската,
макар че всички легиони стария
предвождаше в земите на зората.
Ти сам ги разгроми със меч в ръката.
Помпей пред тебе свърна и избяга
и ти пое на изток за разплата.
Фортуна тръгна с теб да ти помага.*

*Но нека да оплача тук сега
Помпей, управителят благороден
на Рим, отстъпил в боя пред врага.*

Съсече го един подлец негоден,
та тъй на Юлий да е по-угоден,
и в Рим главата му занесе сам.
Владетелю на Изтока свободен,
Фортуна те погуби в кръв и срам!

Накрай Юлий стигна у дома си,
венчан със лаврите на победител,
но ето че коварният Брут Касий^[17]
от завист към могъщия властител
потайно станал бе ръководител
на заговор, замислил да убие
добрия си приятел и учител.
Как стана туй, ще разберете вие.

Един ден, както бе му обичай,
за Капитолия потегли Юлий,
но Брут, безсъвестния негодяй,
със хората си вътре се потули
и с ножове, заповедта му чули,
намушкаха те римлянина смел,
а той не викна, не изрече хули,
умря без глас. Така поне съм чел.

Тъй храбър и мъжествен Юлий беше,
че от честта за миг не се отвърна.
Макар че цялата му гръд кървеше,
със тога хълбоците си загърна,
та раните му никой там не зърна.
И в смъртния си час той не остави
със него да се гаврят, не посърна
и своята чест на воин не забрави.

Сега ще ви препратя към Лукан,
към Суетон или пък към Валерий^[18],
защото те разказват как без свян
пред двамата Фортуна своите двери

затръшна, та земята потрепери.
Вий трябва да сте винаги нащрек.
Но вярвайте на нейните химери.
Помнете тези примери навек.

CRESUS^[19]

Лидийският цар Крез бе тъй богат,
че Кир^[20] живя в тревога ежечасна,
доде веднъж от царския палат
повлечен бе към кладата ужасна.
В миг плисна дъжд и огънят угасна.
Спаси се с бягство Крез, ала комай
не си довлече той поука ясна
и стигна до бесилката накрай.

Спасен по чудо, яростния цар
за битка взе отново да се стяга.
Той мислеше, че от Фортуна в дар
дъждът му бе изпратен — да избяга,
че никои вражи меч не го достига.
Насън видение го посети
и той така се насърчи веднага,
че на мъстта си цял се посвети.

Видя се на едно дърво качен
и Юпитер с небесната вода
го плискаше, а Феб развеселен
го бършеше и той се възгордя,
повика дъщеря си, що в града
най-веща бе в науките, и там
съня му обясни тя, но беда
му предвеща и смърт в позор и срам.

„Дървото значи — рече му тогаз —
бесило. Юпитер — дъжд, вихър бесен,

*във Феб със кърпата му виждам аз
лика на слънцето, над теб надвесен.
О, татко, знай, ще бъдеш ти обесен.
От дъжд окъпан, зной ще те суци.“
Тъй от Фания този цар несвестен
научи туй, Фортуна що реши.*

*Обесен беше Крез. От гибелта
не го избави нито трон, ни племе.
Трагедията не е песен, тя
за плачове и жалби няма време,
а ни разказва, за да разбереме
как славните царства Фортуна в миг
погубва и когато я зовеме,
как в облак скрива светлия си лик...*

Explicit tragedia.

Тук Рицарят прекъсва Разказа на Монаха.

---

[1] Разказът се състои от 14 „трагедии“ (думата е употребена в нейното средновековно значение — разказ за падението на велика личност). „Трагедиите“ са написани във френска баладна октава — осемстишна строфа, петостъпен ямб със следната схема на римите: абаббвбв. Болшинството „трагедии“ са почерпени като сюжет от Бокачо — „История на знатни мъже и жени“, от Боеций — „За утешение чрез философията“, „Романа на Розата“ и Библията. За своите съвременници обаче Чосър не е използвал никакви литературни източници. Частите, посветени на Педро Жестокия, Пиер Лузинян и Барнабо Висконти, са написани на основата на живи разкази. — Б.пр. ↑

[2] Рочестър — градче в Югоизточна Англия на река Медуей. — Б.пр. ↑

[3] Хекзаметър — Макар да обяснява стихосложението на своите трагедии по този начин, Монахът не прави изключение от общия стихотворен размер на книгата и «разказва», както и останалите, в петостъпен ямб, който няма нищо общо с хекзаметъра. — Б.пр. ↑

[4] „De Casibus Virorum illustrium“ — „За гибелта на прославените мъже“ (лат.). — Б.пр. ↑

[5] Трофей — Не е ясно кого е имал пред вид Чосър под това име. — Б.пр. ↑

[6] Кубит — древна мярка за дължина, която първоначално е означавала дължината на ръката от китката до лакътя — около 50 см. — Б.пр. ↑

[7] Senebia — царица на Палмир през 3-и век, омъжена за бедуина Одеят. — Б.пр. ↑

[8] Петрака — вместо Петрарка. — Б.пр. ↑

[9] „De Petro Rege Ispanie“ — „За Педро, крал на Испания“, по прякор Жестокия. Той е управлявал Кастилия и Леон през средата на XIV век. Воювал е с брат си Енрике, който е бил претендент за короната, и е бил убит от него. — Б.пр. ↑

[10] II строфа на „трагедията“ за крал Педро е написана изцяло на емблематичен език, основан на рицарската хералдика. Черният орел е гербът на един от съучастниците в убийството на краля — Бертран дю Геклен, който е подмамил Педро да посети шатъра на брат си. Гнездото на злото е намек за сър Оливер Мони, чието име звучи на старофренски език като „зло гнездо“. Мони е също съучастник в убийството. По-нататък Чосър обяснява, че този Оливер е нещо съвсем различно от своя съименник, предания воин от „Песента за Роланд“, той може по-скоро да се отъждестви с Ганелон — злодея от същото произведение. Това двусмислие, необикновено комплицирано за стила на Чосър, може би е било лесно разгадаемо за неговите съвременници, които не са имали нужда от толкова пространни обяснителни бележки за общоизвестни тогава имена и символи. — Б.пр. ↑

[11] „De Petro Rege de Cipro“ — За Петър, крал на Кипър, (Пиер Лузинян). Той е царувал в Кипър приблизително по същото време, както и неговият едноименник в Испания — средата на XIV век, и също е бил убит. — Б.пр. ↑

[12] Барнабо Висконти — дук на Милано, свален от власт и хвърлен в затвора от свой племенник, за да умре там през 1385 г. Чосър е познавал дука лично, тъй като е преговарял с него като пратеник на английския крал. — Б.пр. ↑

[13] Уголино — умрял от глад в тъмницата през 1289 г. — Б.пр. ↑

[14] „От Данте...“ — препратката е към „Ад“, песни XXXII-XXXIII. — Б.пр. ↑

[15] Суетон — римски биограф и историк (II век). — Б.пр. ↑

[16] Александър — Александър Македонски (IV век пр.н.е.). — Б.пр. ↑

[17] Брут Касий. — Чосър, изглежда, е смятал тези двама конспиратори и атентатори срещу Цезар за едно и също лице. — Б.пр. ↑

[18] Валерий — Валерий Максим. — Б.пр. ↑

[19] Cresus — Крез. Разказът е заимстван от „Романа на Розата“ и от „Speculum Historiale“, III, 17, на Винсент дьо Бове. — Б.пр. ↑

[20] Кир — персийски цар през 6-и век пр.н.е. — Б.пр. ↑

РАЗКАЗЪТ НА МАНАСТИРСКИЯ КАПЕЛАН

Пролог към Разказа на Манастирския Капелан^[1].

*„Ей, сър, за бога! — Рицарят му рече. —
Достатъчно разказва. Стига вече.
Премного всички чухме досега
истории за мъка и тъга.
На мен ми става тежко за ония,
чиято незавидна орисия
със скръб заменя щастие и сладост
Бих слушал с удоволствие и радост
за някой, който с труд е превъзмогнал
несретата си и се е замогнал,
та заживял в блаженство и покой.
Това да бе разказал, драги мой!“
„Така е, сър — Ханджията подхвана. —
Кълна се във голямата камбана
на «Сейнт Пол». Празна Мара тъпан била!
Фортуна санким с облак си обвила
не знам си що! Вее на умряло бае
за разни там трагедии. Каква е
печалбата от плач и жалби? Ето,
тъй както каза Рицаря, сърцето,
ме заболя от мъка. Аз не мога
да слушам вече. Престани, за бога!
На всички досади — и още как!
Брътвежът ти не струва и петак.
Във него няма ни шега, ни дявол.
Аз иначе с теб не бих се и задянал.
Затуй те моля, друго разкажи ти
и знай — ако ги нямаше звънците*

на коня ти по тънката юзда,
кълна се в опашатата звезда,
ти можеше да ме приспиш така, че
да падна във калта като малаче
и щеше да си изхабиш гласеца
нахалост. Речено е от мъдреца:
«Щом думата ти няма кой да чуе,
поуката ти ще отиде всуе.»
Аз, братко мой, от разкази отбирам.
Не смятай, че току-така те спирам.
Я разправи сега за някой лов.“
Монахът рече: „Не! Не съм готов.
Друг нека вместо мене да разправя.“
Ханджията обърна се тогава
към Капелана с резкия си тон
и каза му: „Твой ред е, отче Джон.
Кажни ни нещо, ама за душата.
Макар че вече се четат ребрата
на крантата ти, не бери какър,
доде ти служи. Усмхни се, сър!
Сърцето да е весело — това е!“
Отвърна той: „Ханджийо, то се знае,
скръбта от веселите хора бяга.“
И разпечати разказа веднага
сър Джон, благообразният отец.
Тук аз ви го предавам до конец.

Тук започва Разказът на Манастирския капелан за петела Шантиклер и кокошката Пертелота.

Една вдовичка, вече остаряла,
във малка хижа някога живяла
накрай гората в китна долина.
Та, значи, тази същата жена,
откак престанала да е съпруга,
живеела най-скромно — без прислуга,

с имотец малък, с мъничко пари,
но себе си и двете дъщери
изхранвала, с каквото господ дал.
Мъжът ѝ три свини ѝ завещал,
три крави и една овчица — Моли.
Димът бил окадил стените голи
на кухничката и на одаята.
Тя с хлебец сух се хранела, горката,
навикнала без мръвка да си ляга
и според чергата да се протяга,
но време нямала да боледува,
умеела сама да се лекува
с диета, с танци, с работа всегашна,
не я сковавала подагра страшна,
ни апоплексия и несъмнено
не пиела ни бяло, ни червено,
все карала със черно и със бяло —
чер хлебец и млекце добре завряло,
а в празник — и сланинка със яйце.
Била млекарка в своето селце.
Пресъхнала канавка и стобор
обграждали стопанския ѝ двор.
Та там живял петелът Шантиклер —
такъв певец ще търсите с фенер!
Дори в неделя органът църковен
не бил тъй сладкозвучен и чаровен
и нямало часовник, ни звънец,
по-точен от пернатия певец.
Усеждал по самата си природа
как се върти кръгът на небосвода
и щом петнайсет градуса измине,
той виквал тъй, че щял света да срине.
Бил гребенът му със коралов цвят
и като крепостна стена зъбчат,
като ахат проблясвал клюнът сур,
краката му, по-светли от лазур,
завършвали със нокти снежнобели,

перата му със златен плам горели.
Кокошки седем в свое подчинение
държал той за любов и развлечение,
макар че всички му били сестри
и си приличали по цвят дори.
Но Пертелота между тях била
с най-шарената гушка и крила,
възпитана, разумна, приветлива,
общителна и винаги учтива.
Навършила ли седмата си нощ,
на Шантиклер сърцето с чудна мощ
превзела тя и го държала здраво,
а той бил луд по нея — и със право!
Било за всички радост най-голяма
да чуят как те сутрин пеят двама:
„В земи далечни^[2] броди мойта мила.“
(Тогаз природата била дарила
с със говор всички зверове и птици.)
Веднъж сред седемте си хубавици
в зори все още дремел Шантиклер
на своя прът във тесния килер
току до хубавата Пертелота
и взел насън да пъшка. Тъй в живота
ний стенем, изтерзани от кошмар.
Уплашена за своя господар,
в миг Пертелота скочила: „Любими,
какво те мъчи? Ей, отговори ми!
Изкара ми ума! Но те е срам!“
Тогава ѝ отвърнал тон: „Мадам,
не се плаши, за бога, аз те моля.
Сънувах се в най-черната неволя.
От страх сърцето чак ще ми се спуска.
Пази ме, господи, от злополука.
Не давай да се сбъдне този сън.
Разхождах си се ей така навън
из двора и не щеш ли, звяр съзрях,
на пес подобен. Докато разбрах,

той скочи върху мен да ме убие.
Уж жълт на цвят, пък на червено бие,
със черни косми горе на ушите
и на опашката, със жар в очите,
с муцуна тънка, ала кръвожадна.
От ужас аз на място щях да падна.
Затуй съм и простенал, няма спор.“
„Страхливец! — запищяла тя. — Позор!
О, боже мой! И как не се засрами!
От днеска ти изгуби любовта ми!
Жените малодушни не обичат.
Те всички, колкото и да се вричат,
в живота имат само тази цел —
да вземат мъж разумен, сдържан, смел,
но да не е скъперник, ни глупак,
да не трепери като пеленак
пред всяко нещо. Бога ми, така е!
Къде си чувал мъж да си признае
пред своята жена, че го е страх!
Ти нямаш капка смелост, аз разбрах.
Как може сън така да те уплаши?
Измама — туй са сънищата наши.
Те на преяждането се дължат,
на газовете, дето в нас кръжат,
от хуморите течни породени^[3].
И ужасите, днес от теб видени,
се коренят във хумора червен,
а именно — в дела му повишен.
От него идват хорските кошмари
за кървави стрели и за пожари,
за битки със чудовища грамадни,
със змейове и с псета кръвожадни.
Тъй меланхолията често пъти
смуцава неочаквано съня ти
със черна мечка или с черен бик,
или пък с дяволи със адски лик.
За другите ферменти също знаем

как спящите смущават във съня им,
но тук да ги изреждам, няма смисъл.
Нима Катон, мъдрецът, не е писал
«Не вярвайте на сънищата, хора!»
Сега като излезем от стобора,
да вземеш разхлабително веднага,
че то срещу холерата помага
и срещу меланхолията. Виж,
послушай ме и няма да сгрешиш.
И, моля те, ни миг не се бави.
Аптека няма в селото, уви,
но билчици ще ти предпиша аз
и ще те изцера със тях завчас.
В градината ще ги намерим лесно.
Те, мили, имат свойството чудесно
да те прочистят хубаво отпред,
пък и отзад, та всичко да е в ред.
Лицето ти се доста червенеет.
Внимавай! Слънцето ако изгрее,
додето хуморите в теб кипят,
кълна се в полога си, този път
ужасна треска ще те разтресе
и в ада може да те отнесе.
Затуй ден-два пази диета строга,
яж само червеи, след туй, за бога,
си прочисти стомаха с чемерика,
с млечок, с горчивка с корен от иглика
и за да бъдеш свършено чист,
ти прибави към тях и майчин лист.
Ще ги кълвеш от корена направо
и запомни, че ще ми кажеш браво.
А от съня си, сър, не се плаши.“
„Мадам, мерси, че тъй ме утеши —
отвърнал той. — Макар че на Катон
пред мъдростта отдавам аз поклон,
той не е виждал сигурно кошмари,
защото аз съм чел във книги стари

от автори различни, нему равни
по мъдростта си и дори по-славни,
твърдение, на твоето обратно,
доказано на опит многократно —
че сънищата често са знамения
на радости или на зоключения,
които ни спохождат във живота.
Да го доказвам, нямам днес охота.
Достатъчни са примерите само.
Един стар автор с име най-голямо^[4]
разказва как във древни времена
двамина тръгнаха в една страна
на поклонение и как дошли
до град, където хората били
тъй много и живели тъй натясно,
че нямали под никой покрив място,
където пътниците да преспят,
преди в зори да тръгнат пак на път.
Затуй те двамата се разделили
и най-накрая тъй ги подслонили,
къде можали — нямали подбор.
Единият попаднал на обор
ведно с два вола и със старо рало.
На другия все пак му провървяло —
във стая със кровати бил приет.
Добре е да си се родил с късмет!
Та този вторият преди зората,
тъй както си лежал и спял в кревата,
в съня си чул, че другият го вика
и казва: «Братко, някой ме натика
да спя в обора му при двата вола
и тук ще ме убие. Аз те моля,
на помощ скоро дотърчи при мен.»
Човекът мигом скочил ужасен,
но като се събудил, легнал пак
и не разбрал, че този сън е знак,
затуй внимание не му обърна.

Ала сънят след малко пак се върнал,
а после се потрети и тогаз
той чул словата му: «Убит съм аз.
Кървящите ми рани погледни.
О, братко, рано сутринта стани.
До градските врата като отидеш,
една каруца пълна с тор ще видиш.
Убиецът трупа ми в нея скри.
Не се бави. Колата смело спри.
За златото ми ме убиха, братко.»
И с бледен лик му обяснил накратко
как в мъки е загинал в мрака черен.
И знаеш ли, сънят излязъл верен.
На сутринта човекът тръгнал рано
другаря си да търси и припряно
захванал да го вика във двора,
а после се запътил към обора.
Стопанинът тогава се показал
и рекъл: «Твоят спътник е излязъл.
Той щеше призори да заминава.»
Изпълнен с подозрение тогава,
си спомнил онзи страшния си сън
и още начаса поел навън
към градските врата, а там открил,
тъй както мъртвият му обяснил,
каруца, теглена от два катъра
и пълна с тор, поела уж към къра.
Тогава този мъж завикал смело,
че иска мъст за туй престъпно дело.
«Приятелят ми — казал — е убит.
Трупът му във каруцата е скрит.
Аз призовавам хората в града,
които имат грижа за реда,
да се намесят. Тичайте! Насам!»
Тълпа голяма се събрала там,
край пътя прекатурила колата
и ето на купчината в средата

лежал мъртвеца с още пресни рани.
О, боже, който бдиш над участта ни
на всеки справедливост ти раздаваш,
убийство скрито нивга не оставяш.
Убийството ти е така противно,
че ти към всеки друг си милостив, но
убиеца гневът ти ще накаже,
та ако ще и след години даже.
И тъй, убийство скрито не остава.
Управниците на града тогава
подложили на мъки каруцаря
и на онази къща господаря.
... рийски разкази
Така греха си двамата признали
и на бесилото ги залюляли.
Та трябва да обръщаме внимание
на сънищата. В същото издание
аз четох, в следующата глава
(кълна се в бога, вярно е това,
за някои си други двама, дето
решили да пътуват през морето,
но духали насрещни ветрове,
та те останали за нощ, за две
в красив градец край залив, кой, не зная.
Когато вятърът сменил накрая
посоката си с вечерния прилив,
те в къщи се прибрали и решили в
зори да тръгнат вече по ширта.
Но случило се чудо през нощта:
преди зората да се сипне вълн,
единият от тях видял насън
как някой до кревата му във мрака
най-строго му нарежда да почака
и казва: «Ако тръгнеш утре, знай,
че ще потънеш. Туй с всичко. Край.»
Той скочил от кревата си уплашен,
разкрил пред другия съня си страшен

и молил да не тръгват този ден.
Тогаз другарят му развеселен
го взел на подбив и така през смях
му рекъл: «Мен от сън не ме е страх.
Тук повече не мога да оставам
и запомни, че пет пари не давам
за сънищата. Врели-некипели!
Човек сънува змейове, умрели
и колко още деветини, дете
не сме видели нийде под небето.
Но теб не ти се тръгва, виждам аз.
Ще те оставя на брега тогаз.
Какво да правя! Сбогом, драги мой!»
Тъй с лодката си сам потеглил той,
но пътя си не бил преполовил,
когато неочаквано открил,
че в лодката отдолу дупка има
и мигом в бездната необозрима
потънал с нея, без дори да свари
да викне на околните лодкари.
Та ето, мила моя Пертелота,
с уроци скръбни учи ни живота,
че в сънищата някакво значение
се крие, а тогава без съмнение
страхът ми празна работа не е.
В свети Кенелмовото житие
(свети Кенелм на цар Кенулф^[5] е син)
съм чел, че пред смъртта си във един
сън той видял как пада и загива
под нечия ръка немилостива.
Бавачката съня му обяснила
и да се пази го предупредила.
Измяната видяла тя добре.
Но не повярвал той, че ще умре —
дете бил още, в седмото си лято.
О, мила, аз бих дал товари злато,
легендата да прочетеш и ти.

А и Макробий^[6] също прочети.
Съня на Сципиона той разправя
и убедително ни уверява,
че сънищата са предупреждения
за бъдещи неща или явления.
Освен това чети по мой съвет
за Даниил във Вехтия завет.
Той сънищата е тълкувал сам.
Чети за Йосиф и ще видиш там,
че от съня си може да научи
човек за туй, което ще се случи.
И Фараон, египетския цар,
със своя виночерпец и хлебар
в съня си смисъл е успял да зърне.
Щом някой летописите разгърне,
в тях ще намери сънища безброй.
Взemi например Крез. Нима не той
видя в съня си, че на клон седи?
Нима сънят не го предупреди
за бъдната бесилка? Андромаха,
съпругата на Хектора, с уплаха
видя насън в нощта преди смъртта му,
че гибел и разгром го чакат само
във идното сражение опасно.
Предупреди го тя, ала напразно!
Не я послуша той, на бой замина
и от ръката на Ахил загина.
Но доста време в приказки изтече
и приближава изгрев-слънце вече.
Затуй ще кажа само в заключение
едно — сънят ми е предупреждение.
И още нещо — знай, че нямам вяра
на разхлабителната ти попара.
Тревите са отровни — аз разбирам
от билки и дълбоко ги презирам.
Но нека да приказваме за друго.
Блажен съм аз, о прелестна съпруго,

че бог тъй щедро ме е надарил.
Когато зърна образа ти мил,
с червено край очичките ти, ах,
забравям моментално всеки страх.
Че верно е като «In principio^[7]»:
«Mulier est hominis confusio^[8].»
(Ще ти го преведа, тъй както мога:
«Жената за мъжа е дар от бога.»)
Докосна ли те нощем, ненагледна,
макар да няма как да те възседна
(тъй нисък тук за жалост е тавана),
в мен кипва радост тъй необузdana,
че аз не давам грош за никой сън.“
Със тези думи хвъркнал той навън
ведно с кокошките си и завчас
започнал да ги вика с бодър глас
и ровил за зрънца из двора прашен.
Бил царствен той, успокоен, безстрашен.
Разрошил двайсет пъти Пертелота,
възсядал я със истинска охота.
На вид бил по-величествен от лъв,
вървял наперен, гледал все на кръв,
земята сякаш не докосвал с крак,
а щом изравял в двора зрънце, пак
събирал с вик жените си пернати.
Подобно принц във своите палати
се перчил Шантиклер сред антуража.
Сега най-важното ще ви разкажа.
Март, месецът, през който бог създаде
света и на човек душата даде,
бил свършил, други тридесет и два
дни минали били подир това —
и Шантиклер във този хубав ден,
от седемте си булки обкръжен,
видял, че слънцето е влязло вече
във знака на Телеца по-далече
от двадесет и първото деление

и в миг разбрал по чувство, без учение,
че идва девет, взел да кукурига
с възторжен глас: „Светилото достига
четиресет и първия си градус.
О леди Пертелота, моя радост,
чуи трелите на птичките небесни
и виж цветята с багри тъй чудесни.
Сърцето ми с любов е пълно цяло.“
Ала внезапно зло го сполетяло.
Защото щастието с мъка свършва —
тъй всяка земна радост се прекъсва.
Един ли летописец тази мисъл
във своите анали е записал!
Доказана е тя — и неведнъж.
Сега да слуша всеки умен мъж
тоз разказ, истинен като живота
и като книгата за Ланселота^[9],
почитана от не една жена.
Но да разказваме по същина.
Една коварна огнена лисица,
що три години в близката горица
се криела, през дупката в стобора
по тъмно още се навряла в двора,
където Шантиклер Великолепний
вървял сред булките си раболепни.
Сред зелките в градината до пладне
очаквала тя случай да ѝ падне,
за да се хвърли върху Шантиклер.
Тъй прави не един разбойник чер,
когато дебне жертвата си клета.
О кръвопийца подла и превзета!
О зла измамница, от Ганелон
по-злостна, по-безсрамна от Синон^[10],
що в скръб и мъка хвърли цяла Троя.
О Шантиклер, проклет да бъде тоя
нешастен изгрев, тоя пъклен ден!
От своя сън ти бе предизвестен,

че кобния ти час се приближава.
Говорят някои, че всичко става
тъй, както бог е предопределил.
Но всеки учен се е уверил,
че в школите сега царува смут
по тази тема и в горещ диспут
сто хиляди мъже със жар се борят.
Не се наемам да се бъркам в спорът
на праведния доктор Августин
с Боеций^[11] и епископ Бравардин^[12]
за туй, дали по предопределение
аз върша всичко тук, по задължение
и по закон могъщ и безпощаден,
или свободен избор ми е даден —
да свърша нещо или не — да мога
да си реша, макар че то от бога
е предопределено, щом се случи,
дали пък, както трета група учи,
необходимостта не е условна.
Но да оставим темата съдбовна
и да се върнем при петела клет,
приел на вяра женския съвет
и подир онзи сън излязъл в двора.
О, женските съвети, мили хора,
ни водят вечно до беди и срам.
От рая те прокудиха Адам,
та той блаженство вече да не види.
Но нека никой да не се обиди,
че женските съвети критикувам.
Простете ми, аз просто се шегувам.
Четете автори от старините
да видите как пишат за жените.
Изобищо аз жените уважавам,
но тук на петля мислите предавам.
Във пясъка лежала Пертелота
със своите сестрици и с охота
се греела на слънце, а мъжът ѝ

надпявал нимфите хиляда пъти
(„Физиологът^[13]“ ни разказва как
чудесно пеят нимфите по мрак).
В миг зърнал пеперудка да хвърчи
в лехата, изпроводил я с очи,
лисицата сред зелките съзрял
и песента си на средата спрял.
„Ко-ко“ — изпискал тон и със замах
назад политнал, подивял от страх.
Защото от врага си всяка твар
побягва инстинктивно, па макар
за първи път да ѝ се е показал.
Тъй Шантиклер, врага си забелязал,
понечил да побегне, ала той
му рекъл: „О, любезни сър, постой.
Защо се плашиш? Ти си мой приятел.
И с право господ в ада би ме пратил,
ако ти сторя зло. Аз туй разбирам
и не дойдох, за да те шпионирам,
а просто да послушам във захлас
извивките на чудния ти глас.
Че в него има сладост тъй голяма,
каквато в ангелските песни няма.
И после, в музиката ти си вещь
като Боеций^[14]. Туй ти прави чест.
Баща ти (бог да го прости) бе лорд,
а майка ти — от род богат и горд,
но ме почетоха във мойта къща.
Надявам се и ти да дойдеш също.
От старо време аз едно си зная
(ако те лъжа, да не видя рая):
освен теб, драги, никой не умее
като баща ти призори да пее.
Той пееше със чувство, от сърце,
и чуваше го цялото селце,
защото си издуваше гърдите,
затваряше си хубаво очите,

изпъваше вратленцето си тънко,
на пръсти се изправяше и звънко
запяваше, а и по ум надлъж
и шир не го достигна никой мъж.
Той беше най-способният петел.
Във книгата «Магарето Бурнел^[15]»
аз четох за едно петле, което
синът на попа ритнал във крачето,
а то подир години за отплата
нарочно не събудило бащата
за бенефиция му. Ала пак
по ум и хитрост този млад юнак
със татко ти не може да се мери.
О сър, запей — света да затрепери
Спомни си на баща си за гласа!“
И Шантиклер запляскал начаса
с крилата си, замаян от похвали.
Измамата, певецо, не позна ли?
О господо, във вашите дворци
гъмжат ласкатели и подлеци
и те са по-приятни на престола
от рицаря на истината гола.
В Еклезиаста, господо, четете
за подмазвачите и се пазете!
И тъй, на пръсти Шантиклер се вдигнал
изпънал тънкия си врат, примигнал,
очи затворил и запял в захлас.
А кума Лиса скочила завчас
върз него, сграбчила го за гръкляна,
на гръб го метнала и невидяна
от никого, побягнала назад
О участ, ти погубваш стар и млад!
О Шантиклер, защо излезе вън!
Защо осмя жена ти твоя сън!
Туй стана в петък, празник на Венера.
Богиньо на любовната химера,
защо остави Шантиклер сега?

Той беше твой любимец и слуга
усърден, служеше ти с наслаждение,
а не единствено за размножение.
О Джефри, мой учител достолепен^[16],
на Ричард, своя крал великолепен,
оплакал гибелта с такова чувство,
де аз да имах твоето изкуство,
та петък като теб да прокълна!
(Че в петък стана страшната злина!)
Тъй горко бих оплакал Шантиклер
и мъката, и ужаса му чер!
Кокошките надали адски стон
и плач до бога. Даже в Илион,
когато Пир се втурнал с меч в ръката,
Приама сграбчил здраво за брадата
и го заклал (по древните анали),
жените толкоз чак не са ридали!
А царствената дама Пертелота
пищяла на така висока нота,
че струва ми се, тъй не е пишяла
дори съпругата на Хаздрубала,
когато паднал той, а Картаген
от римляните бил опожарен,
и смазана от мъката горчива,
тя скочила сред пламъците жива.
О квачки скръбни, ще оприлича
аз воплите ви жални на плача,
със който в Рим изпратили жените
сенаторите, без вина убити
от страшния Нерон подир пожара.
Но да подема приказката стара.
Вдовицата и щерките ѝ скоро
дочули тази глъч и врява в двора,
изтичали и зърнали лисана
да бяга през зелената поляна
с петел на гръб към близката горица
и закрепцели: „Божичко! Лисица!“ —

и подир нея хукнали веднага.
Съседите — кой с брадва, кой с тояга —
изскочили, а с тях — Брен, Талбот, Коли^[17]
и с хурката в ръцете леля Моли,
и крави, и телета, и прасета,
подплашени от лаещите псета.
Един през друг жени, мъже, дечица
се втурнали след хитрата лисица.
Навред край тях се носел адски крясък.
Ята от гъски излетели с плясък
в небето, патици една дузина
закрякали, изхвъркнал от пчелина
рояк пчели жужащи. Боже мой!
Едва ли чак такъв ужасен вой
е огласил английските земи,
Джсек Стро^[18] когато в битка разгроми
фламандците и ги изкла, наред.
Там носели тръби от рог и мед,
от кокал, от чимшир и ги надули
така, че чак зад хълмите ги чули.
От врявата се разлюлял простора.
Но слушайте нататък, мили хора!
Фортуна на врага си гръб обръща
и в миг надеждата му в скръб превръща.
Та видите ли, нашият петел
страха си превъзмогнал, дъх си взел
и рекъл на лисицата: „Да бях
на теб, госпожо, вярвай бога, щях
да се обърна и да викна: «Чума
да ви скоси! Вървете си по друма!»
Гората е пред мене вече, ето.
Така че се простете със петлето.
За обед ще си го изхрускам аз.“
„Ще им го кажа!“ — рекла тя тогаз.
Но щом уста отворила лисана,
петелът се изтръгнал от капана
на зъбите ѝ, литнал, как не знам,

на някакво дърво и кацнал там.
Тя клекнала отдолу: „Шантиклер,
признавам, сторих грях, и то най-чер,
че тъй те грабнах и насам запраших.
Навярно те смутих и те уплаших,
но, сър, аз нямах лошо намерение.
Ела да чуеш мойто обяснение.
Кълна се в бога, че не ще те мамя.“
„Не — казал Петльо. — Този път ти няма
да ме подлъжеш. Нека съм проклет,
ако се вслушам вече в твой съвет.
Каквото щеш за моя глас речи,
не ще затворя никога очи.
Че който не навреме замижава,
във ада да отиде заслужава.“
„О, боже — рекла Лиса, — накажи
без жал тогова, който не държи
езика си зад зъбите навеки.“
Тъй, господо, ще си изпати всеки,
щом вярва на ласкателските думи.
Не смятайте, че туй са празни глуми
за квачки, за лисица и петел.
Това е басня с по-висока цел.
Според апостол Павел всяка книга
си има някаква поука, стига
от плявата плода да отделиш.
О господи, ти, що над всички бдиш,
със доброта дари ни до един
и царството си ни открий. Амин!

Тук завършва Разказът на Манастирския капелан.
Епилог към Разказа на Манастирския капелан.

„Сър Капелан — Ханджията му рече, —
сполай ти! Златни ти уста, човече!
Добър бе твоятт разказ за петела,

*но ако църквата не бе те взела,
ти щеше да си още по-добър
петел от Шантиклер и сигур, сър,
не седем, ами сто и седем ярки
ти би си взел в живота за другарки.
Хей, хора, вижте мишиците му само,
врата му, рамената му, гръдта му!
По-зорко от сокол той гледа даже
и няма що лицето си да маже
ни с португалски, ни с бразилски грим.
Е, сър, за разказа благодарим!“
След туй засмян обърна се към друг,
тъй както аз ще ви разкажа тук.*

---

[1] Източникът на фабулата, която лежи в основата на този разказ, е навярно баснята „Dou Cos et dou Werpil“ на Мария Френска (XIII век), която пък на свой ред е заимствала от англосаксонски сборник с басни от времето на крал Алфред. Изследователите намират връзка и с френския народен епос „Роман за Лисицата“. Целият комизъм на обстановката обаче е създаден от Чосър. Той духовито пародира надутата риторика на куртоазната поезия на Джефри Дьо Винсоф, както и теософските спорове на Средновековието. — Б.пр. ↑

[2] „В земи далечни...“ — началото на популярна песен. — Б.пр. ↑

[3] «На газовете, дето в нас кръжат, от хуморите течни породени.» — В този пасаж, както и на други места, Чосър демонстрира познанията си в областта на средновековната физиология. Считало се е, че животът на всяко тяло се поддържа от четири течности, наречени с латинската дума «хумори». Тяхната правилна пропорция била гаранция за добро здраве. От тях се излъчвали газове или духове, които осъществявали връзката между тялото и душата. — Б.пр. ↑

[4] «Един стар автор с име най-голямо». — Цицерон (разказите за пророческите сънища са взети от неговата книга «За предсказанието»). — Б.пр. ↑

[5] Свети Кенелм — син на древния британски крал Кенулф, наследил баща си на 7-годишна възраст и убит от възпитателя си. — Б.пр. ↑

[6] Макробий — отнася се за книгата му «Сънят на Сципион» (около 400 г.) — Цицероновото произведение със същото заглавие, преиздадено и коментирано. — Б.пр. ↑

[7] «In principio» — «В началото (беше слово)» (лат.). — Б.пр. ↑

[8] «Mulier est hominis confusio» — «Жената е съблазън за мъжа». (Сравнете куртоазния превод на това изречение, който Шантиклер предлага на Пертелота по-долу, като изменя напълно смисъла му. ↑

[9] Ланселот — най-известният от рицарите на Кръглата маса, любовник на кралица Джиневра. — Б.пр. ↑

[10] Синон — гъркът, който убедил троянците да вкарат дървения кон в града си. — Б.пр. ↑

[11] Боеций — римски философ — неоплатоник, коментатор на Аристотел и Цицерон (V-VI век), автор на трактата „За утешение чрез философията“, който Чосър е превел и който е обсъждал въпроса за предопределението. — Б.пр. ↑

[12] Епископ Брадвардин — известен теолог, оглавявал Оксфордския университет през XIV век. Автор на труда по въпроса за предопределението. — Б.пр. ↑

[13] „Физиологът“ — „физиолог за природата на 12 животни“ — книга, написана на латински от някой си Теобалд и пълна с измислици за сирени и други чудатости. — Б.пр. ↑

[14] «в музиката ти си нещо като Боеций...» — Боеций е писал и трактат «За музиката», който днес е единственият източник по музикалната наука на античността и ранното средновековие. — Б.пр. ↑

[15] «Магарето Бурнел» — латинска книга, написана от кентърбърийския монах Нигел Уирекер през XII век. Историята, за която се намеква тук, се отнася за едно петле, на което попският син счупил крака с камък. За да си отмъсти, то не изкукуригало и не събудило бащата на сутринта, когато последният трябвало да получи бенефиция си (длъжност в католическата служба с определен доход). — Б.пр. ↑

[16] „О, Джефри, мой учител достолепен“ — Касае се за придворния поет Джефри дьо Винсоф, чиято риторика Чосър добродушно пародира в този си разказ, но сполучливо използва на

други места. В трактата си „Нова поезия“ Винсоф помества свое стихотворение за смъртта на Ричард I (1199 г.) — Б.пр. ↑

[17] Брен, Талбот, Коли — очевидно имена на животни (Талбот е традиционно име на котка в Англия). — Б.пр. ↑

[18] Джек Стро — в 1381 г., по време на селското въстание в Англия, лондонските занаятчии под водачеството на Джек Стро извършили погром на фламандските търговци, чиито привилегии ги ощетявали, Джек Стро бил хванат, съден и обезглавен. — Б.пр. ↑

РАЗКАЗЪТ НА ЛЕКАРЯ

Тук започва Разказът на Лекаря:

*Тит Ливий^[1] пише, че преди години
във Рим живеел рицарят Виргиний,
богат с приятели и със пари,
по-горд, по-славен и от княз дори.
Една-едничка щерка му родила
жена му, ала тя била тъй мила,
че превъзхождала по красота
коя да е девица по света.
Природата с изкуство и старание
изваяла туй царствено създание
тъй, сякаш искала да каже: „Хора,
понеча ли, аз чудеса ще сторя,
ни с дар недостижими, ни с наука.
Пигмалион^[2] ли? Не, дори да чука
и вае цял живот, не ще ме стигне.
Не е успял до мен да се издигне
ни Апелес, ни Зевксис^[3], никой с мен
не би могъл да бъде приравнен.
Защото сам творецът назначи ме
за главна жрица — в неговото име
създавам всичко тук по своя мярка,
по своя воля — властна господарка
на всичко, що се ражда под луната,
за да умре. Не търся аз отплата
за своя труд. Той богу с обречен,
че с него свързва ни съюз всевечен.
И нея, както всичко, що създавам,
на божията слава посвещавам.“*

Туй искала природата да каже.
Четиринадесет години даже
е нямала тогава тази фея,
но щедро своите багри върху нея
великата ваятелка изляла.
Тъй тя създава лилията бяла
и розата червена, тъй сега
създаде с обич нейната снага.
А Феб разлял в косите ѝ боите,
които се преливат във лъчите
на слънцето разискрено и златно.
Била красива тя, ала стократно
по-добродетелна и по-достойна,
с душа неопетнена и спокойна,
със непорочен ум и с чисто тяло.
Тъй цветето ѝ девствено цъфтяло
във съзерцание и във смирение,
в умереност, в покой и във търпение.
Не търсила блестящи облекла
и скромна в приказката си била.
Макар да не отстъпвала по ум и
на мъдрата Палада, с гръмки думи
избягвала ума си да показва.
Обичала открито да приказва,
тъй както ѝ приляга — с речи живи,
по богобоязливи и учтиви.
Била свенлива, с предано сърце
и никога със скръстени ръце
не се отпусчала за дълго време.
Не смогнал с вино Вакх да я превземе,
не искала да влива масло тя
на блудната Венера във жарта.
От своя тих живот била доволна
и често се преструвала на болна,
за да избегне тържества по-шумни
и веселби разгулни, неразумни.
Защото празненството често прави

нас, възрастните, склонни към забави,
опасни за невръстното дете.
То твърде бързо с тях ще порасте
и твърде рано всичко ще узнае,
а после ще поиска да играе
игрите на узрелите жени.
О дами, вие, що на старини
се грижите за щерки на велможни,
аз вярвам, че не ще ви разтревожи
напомнянето ми. За две неща
избира ви богатият баща —
затуй, че сте опазили честта си
или пък сте грешили в младостта си,
людешките игри са ви увлекли,
ала сега от тях сте се отрекли
завинаги. Затуй нащрек бъдете,
на добродетел младите учете.
Бракониерът, който се откаже
от своя занаят, по-зорко даже
от всеки друг над дивеча ще бди.
Невръстните пазете от бедни,
не влизайте с порока в съзаклятие,
че след предателството ви проклятие
ще падне върху вашата глава.
Добре помнете следните слова:
най-страшна казън нека съкруши
предателя на чистите души.
Бащи и майки, слушайте и вие.
Ако със рожби господ ви сдобие,
под ваш надзор те трябва да живеят,
додето поотраснат и узреят.
За пример им бъдете. Много-много
не ги галете, а ги дръжте строго,
че ако се подхлъзнат, този грях
ще плащате и вий наравно с тях.
Уви, нехайният пастир оставя
с овците му вълкът да се разправя.

Но проповед аз няма да държа,
а разказа си в миг ще продължа.
Това момиче можело прекрасно
да мине без настойници. По-ясно,
отколкото във книгите дебели
вий бихте в нейния живот прочели
на добродетелта какво отива.
Била разумна тя и милостива
и както казах, прелестна наглед,
та славата и се разнесла вред
и всеки хвалил добродетелта ѝ
освен завистниците, то се знае —
тях всяко хорско щастие ги дразни
и радват ги несретите омразни.
(На доктора^[4] е туй определение.)
Със майка си веднъж на поклонение
красавицата тръгнала към храма,
тъй както прави всяка млада дама.
А в този град живеел някой правник —
и съдия, и в окръга управник.
Така се случило, че съдията
я зърнал да минава пред вратата,
със погледа си я измерил само
и трепнало сърцето във гръдта му
тъй бил от красотата ѝ пленен.
„О, тя ще бъде моя някой ден,
каквото и да става“ — той си казал.
Тогава Дяволът в ума му влязъл
и го научил как със хитрина
момичето да вземе за жена.
Защото ни пред злато, ни пред сила
девицата глава не би склонила.
Тя имала приятели могъщи
във всички най-богати римски къщи.
Добре разбирал той — не ще успее
без малко хитрост да я завладее.
Затуй след дълги размисли в съда

изпратил да извикат от града
един пройдоха, господу немил,
историята си му доверил
и го заклел, каквото и да става,
на други хора да не я издава
под страх, че ще остане без глава.
Тъй сключили съюз и след това
от съдията душегубец той
получил скъпи дарове безброй.
Когато се разбрали тези двама
да отвлекат момичето с измама
и план скроили, който подир час
подробно ще изложва тук пред вас,
плебейт Клавдий в къщи се прибрал,
а съдията, който се зовял
дон Апий (случаят, забележете,
направо от историята взет е,
а не от басня), този съдия,
в чиято пазва съскала змия,
поискал делото да ускори.
И седмица не минала дори,
когато станала такваз история.
Седял подлецът в своята консистория
и чел присъди разни, ала в миг
плебейт в залата се втурнал с вик:
„О господарю, имай състрадание
и обърни на моя иск внимание.
Аз искам от Виргиний, сър, отплата
и ако той си отрече вината,
добри свидетели ще събера,
та в правото си да те уверя.“
А съдията рекъл: „Без да бъде
тук обвиняемият, този съд е
безсилен. Да го призоват. Тогава
ще видим ний коя страна е права.“
Виргиний се явил и съдията
разпоредил да прочетат молбата,

която аз ще ви предам сега:
„Дон Апий, Клавдий — твой смирен слуга —
твърди пред теб, че рицарят Виргиний
без право и закон преди години
една робиня негова отвлече
и своя щерка после я нарече,
за да я задържи във своята къща
и оттогава той не му я връща.
Ще го докажа. Грижи не бери —
довел съм ти свидетели добри.
Не е тя негово дете. Затуй
бъди добър и думата ми чуй.
Върни робинята ми, ако бива.“
Тъй свършвала молбата му лъжлива.
Виргиний сам не знаел що да стори,
ала преди дори да проговори,
да защити ранената си чест
и за свидетели да прати вест,
та с факти да обори клеветата,
обезумял от похот, съдията
дори да го изслуша не приел
и начаса присъдата прочел:
„Нареждам да се върне на плебея
робинята. Ти нямаш власт над нея.
Иди я доведи в съда веднага,
защото тя на него се полага.“
Тъй рицарят Виргиний бил осъден
от Апий, този съдия разпътен
да му докара щерката си сам,
за да живее с него в грях и срам.
Виргиний влязъл в къщи и завчас
повикал дъщеря си с мрачен глас.
Подир с лице от пепелта по-сиво
се вгледал в нейното лице красиво,
ала в сърцето мъката си скрил,
решението си не изменил.
„О дъще моя — рекъл ѝ, — Виргиния,

два пътя имаш ти от днес. Единия
е смърт, позор е другият. О боже!
С какво заслужи ти на смъртно ложе
под меча ми да легнеш толкоз млада?
О дъще моя! Обич и отрада!
О мое слънце в най-студена зима!
На мислите ми спътница любима!
О чедо мое! Моя скръб последна!
О моя сетна радост ненагледна!
О бисер чист на добродетелта!
Без ропот приеми сега смъртта!
Не от омраза вдигам меч суров
над твоята глава, а от любов.
О триж проклет да бъде този миг,
когато Апий зърна твоя лик!“
И той ѝ казал всичко ред по ред,
тъй както вие чухте по-напред.
„Смили се, татко!“ — дъщерята рекла,
към него с бързи стъпки се завтекла,
обгърнала врата му с две ръце
с измокрено от сълзите лице
и викнала: „Нима ще ме убиеш?
Спасение нима не ще откриеш?“
„Друг изход, дъще, няма“ — казал той.
„Тогава дай ми време, татко мой,
да мога да оплача участието си.
Дори Йефтай остави дъщеря си,
преди да я убие, да поплаче.
Тя в нищо не сгреши, освен в това, че
най-първа пред баща си се яви
с победата му да го поздрави.“
С такива думи бедното създание
се свлякло на земята в безсъзнание.
Когато се съвзела подир време,
тя рекла: „Господ иска да ме вземе
мома, да ме избави от тревога
и срам. Убий ме, татко мой, за бога!“

Замолила го тя да не отлага,
главата ѝ да отсече веднага,
а после пак в несвяст се строполила.
Баща ѝ, луд от скръб, с последна сила
главицата отсякъл, за косата
я вдигнал и завчас при съдията
във консисторията се явил.
Тогава Апий с ярост наредил
да го завържат здраво със въже.
Ала внезапно хиляди мъже
нахълтали в съда да го спасят —
научил за неправдата градът,
защото всеки слушал с подозрение
на Клавдий пъкленото обвинение,
разбрал, че Апий в него има пръст.
Народът искал най-сурова мъст
за блудния злодей и шарлатан.
Затворили го в градския зандан
и той си сложил на живота край.
А Клавдий, дрипавият негодяй,
тогава на бесило бил осъден.
Ала Виргиний, рицар милосърден,
помолил да помилват този слаб,
от господаря си подведен раб.
Той бил заточен. Всеки друг, замесен
във престъплението, бил обесен.
Така завършва пътят нечестив.
Не е предвидил още никой жив
кога и как бог с гръм ще го накаже.
В душите най-закоравели даже
впълзява червеят на съвестта
и всеки грях излиза пред света.
Ни простите, ни учените хора
не знаят как ще ги срази позора.
Разумните оставят своя грях,
преди греха да изостави тях.

Тук завършва Разказът на Лекаря.

Думите, с които Ханджията се обърна към Лекаря и Продавача на индулгенции:

*Ханджията взе да кълне със стръв:
„Кълна се в богатата Христова кръв!
За подли твари ни разказа ти.
Позорна смърт дано да сполети
наред и съдници, и адвокати!
Уви! Момиченцето си изпати!
За хубостта си скъпа дан плати то.
Тъй става с всички дарове, които
Фортуна и природата ни дават.
Те често гибелта ни причиняват.
О хубост, ти за всичко си причина!
Заради тебе туй дете загина!
От даровете земни, господа,
наместо полза имаме вреда.
Но с всички тези скърби и печали
ти, докторе, сърцата ни нажали.
Ех, нейсе, да не мислим за бедни!
Над здравето ти господ, сър, да бди,
над твоите пикалници, гърнета,
Галени, Хипократи във шишета,
над твоите кутии със таблетки,
над твоите разтвори в епруветки,
над твоя най-достоеен занаят!
За бога, ти приличаш на прелат!
Не са ли верни думите ми прости?
Заклевам ти се в божиите кости,
ти с разказа сърцето ми разхлопа.
Затуй сега, за да не хвърля топа,
ми трябва хапче или глътка пиво,
или пък някой друг да почне живо
по-лек и весел разказ, без сентенции.
Хей ти, Търговецо на индулгенции,*

*развесели ни с нещо, bel ami^[5]!“
Той рече, без да се подвоуми:
„Съгласен, братко! Но преди да зяпна,
ей в онзи хан ще срѣбна и ще хапна.“
Тук викна в хор дружината достойна:
„Не искаме от тебе непристойна
история, а разказ по-дълбок —
със някаква поука, със урок.“
„Добре — той рече. — В хана несъмнено
ще ви измисля нещо по-почтено.“*

---

[1] Тит Ливий — римски историк (I век). Фабулата на разказа според изследователите е заимствана не направо от Тит Ливий, а от „Романа на Розата.“ — Б.пр. ↑

[2] Пигмалион — Според гръцката митология кипърски скулптор, влюбил се в изваяната от него статуя на Галатея, на която Венера вдъхнала живот. — Б.пр. ↑

[3] Апелес, Зевксис — гръцки художници от IV-V век. — Б.пр. ↑

[4] Доктора — свети Августин (вж. по-горе). — Б.пр. ↑

[5] Bel ami — приятелю (фр.). — Б.пр. ↑

РАЗКАЗЪТ НА ПРОДАВАЧА НА ИНДУЛГЕНЦИИ

Следва Прологът на Разказа на Продавача на индулгенции^[1].
Radix malorum est Cupiditas: Ad Thiinotheum, sexto^[2].

*И тъй, когато проповядвам в храма,
аз нямам от надути думи срама.
Като камбана свойта реч люлея.
Вдигнете ме от сън — ще я изпея.
Едно си знам, едно си бая аз:
„Radix malorum est Cupiditas.“
Най-първо казвам откъде съм, що съм,
подир измъквам бързо седем-осем
църковни вули с папските клейма,
за да не ме направят на кайма —
да знам, че никой няма да понечи
на свящото ми дело да попречи.
А после разни басни им разправям
и нови вули в църквата развявам —
от папи и от кардинали римски.
Издекламирам нещо на латински,
та свети чувства да събудя в тях,
а пък и да ме гледат с малко страх.
След туй изваждам няколко шишета,
натъпкани с парцали и парчета
от кости — уж от някой си светия.
Отварям им и медната кутия
със плешка от овцата на Христос
и казвам: „Хора, вижте тази кост!
Във кладенеца в село я пуснете,
подир с вода от него намокрете*

езиците на кравите, подути
от жилото на пепелянки люти —
и те ще оздравеят. Друго нещо —
между овците шап върлува често.
Да пият от светената вода —
това ще ги избави от беда.
И друго — господарят на овците
веднъж в неделята преди петлите
от кладенеца ако се напие,
без да закуси и да се умие,
добитъкът му ще се наплоди.
Лекува тя и хорските беди.
Ако от ревност някой се побърка,
с водата каша нека си забърка —
и няма никога да подозира
жена си, па макар и да разбира,
че тя се люби с всеки срещнат поп.
Или пък тази ръкавица. Хоп!
Ръката в нея, който си навре,
най-тежък берекет ще събере
от жито, ръж, просо или овес.
Затуй подайте лептата си днес!
И чуйте моето предупреждение.
Ако толкова страшно прегрешение
тежи на някого във този храм,
че от причастието го е срам,
или пък булка — стара или млада, —
ако не иска да се изповяда,
затуй, разбира се, че неведнъж
е слагала рога на своя мъж —
не ще приема нито грош от тях.
Но който няма толкоз черен грях,
да пусне нещо, както се полага,
и ще му дам причастие веднага.“
Със тази хитрост малка и невинна
сто марки припечелвам на година.
Заставам като пастор на амвона

и седнат ли миряните в салона,
проповедта си почвам. Тя гъмжи
от всевъзможни басни и лъжи.
Проточвам шията си и глава
размятам, сякаш ще ги изкълва —
тъй правят гълъбите във хамбара.
С ръце, с език работя в надпревара,
приятно ти е да ме гледаш даже.
В проповедта си, може да се каже,
проклинам алчността на поразия.
(Така развързвам не една кесия!)
Една е мойта цел — да съм в печалба,
а не да търся лек за всяка жалба.
Душите им не ме интересуват —
където искат, там да отпътуват.
Кой пастор проповеди не е чел
с такава, пък и с по-порочна цел:
с ласкателство да събере доверие,
та да получи сан чрез лицемерие,
или от суета, или от злоба?
Ако не смея с някоя особа
да вляза в спор, в проповедта тогава
с език го жилавам, както подобава,
и той пред всички е опозорен,
щом се заяжда с братята и с мен.
Без да посочвам за кого говоря,
със разни недомлъвки тъй ще сторя,
че всеки в църквата да го познае.
Затуй врагът ни винаги се кае.
Така под маската на светостта
отровата си пръскам по света.
Накратко, истинската ми подбуда
е всъщност алчността, но за заблуда
едно и също проповядвам аз:
„Radix malorum est Cupiditas.“
Така проклинам същия порок,
от който смуча злато като смок.

Ала макар че съм си грешен сам,
аз карам другите в светия храм
да изоставят алчността, при все че
основната ми цел е по-далече.
Пружината на моите слова
е алчността. Но стига за това.
Подир им давам примери безбройни
от древността — достойни, недостойни, —
че простолюдието ги обича
и дълго време след това ги срича.
Какво? Щом мога с проповеди в храма
да трупам злато и сребро с измама,
нима във бедност да живея пак?
Не, не! Не съм дотолкова глупак!
На мен ми дай да прося и да лапам,
не с работа ръцете си да цапам.
И кошници не искам да плета,
а проповеди в храма да чета —
с апостолите аз не се сравнявам.
От подаяния се запасявам
със злато, вълна, сирене, пшеница.
Ограбвам всяка дрипава вдовица,
макар децата ѝ да мрат от глад.
Една мома ми дай във всеки град
и сока на лозата от плода.
Но да завърши вече, господо.
Вий чакате за разказ търпеливо.
Сега, когато съм си сръбнал пиво,
надявам се, че ще ви се понравя
с това, което смятам да разправа.
Самият аз съм същество порочно,
но нравствен разказ ви избрах нарочно —
от тия, що разказвам за парички.
И тъй, започвам. Слушайте ме всички!

Тук започва Разказът на Продавача на индулгенции.

Една дружина млади негодяи,
заети с комарджийство и с гуляи,
във Фландрия живяла преди време.
С китари, с лютни туй безделно племе
и ден, и нощ танцувало, играло
и до насита пиело и яло.
Във кръчмата — на дявола във храма,
те жертви му принасяли без срама
с разкоша на забавите разгулни
и с речите си, толкоз богохулни,
че да изтръпнете пред всяко слово.
Тъй те сквернили тялото Христово
по-страшно от евреите. Със смях
бил съпроводен всеки техен грях.
Пред тях играли кръшни танцувачки.
Развличали ги млади продавачки
на плодове. Певци със арфи, стари
мръсници — все на дявола другари —
раздухвали безумната стихия
на зверска похот и на лакомия.
Написано е в библията свята:
пиянството е майка на разврата.
Ей, Лот в пиянството си затъпя
така, че без да се усети, спа
със родните си щерки — и със двете.
Или да кажем, Ирода вземете.
Без мярка на пира той пи и яде
и още там нареждане издаде:
свети Йоан невинен да умре.
Сенека го е казал най-добре.
Той пише в своята книга, че със труд
би различил пиян човек от луд.
И ако има разлика, това е,
че лудостта по-дълго време трае
от кратката пиянска халосия.
О дяволска проклета лакомия!
Виновница за нашето падение!

Ти всички ни обрече на мъчение,
додето със невинната си кръв
откупи ни Христос. О да, такъв
бе откупът за този грях. Мърцина
тъй лакомията в прахта ни срина.
Заради този същия порок
подир Адам и Ева господ — бог
навеки райските врати залости.
Додето си живееше във пости,
Адам бе в рая със душа честита,
ала плода запретен щом опита,
той бе прогонен в мъка и печали.
О лакомия, ти не ни пожали!
Да знаеше човек какви недъзи
и страшни болести му носи тази
проклета напаст, този грях най-черен,
на масата той би бил по-умерен.
Стомахът е виновен — никой друг!
На Изток, Запад, Север или Юг
от тежък труд светът не се бои,
за да нахрани и да напои
чревоугодника с душица слаба.
„Хляб за търбуха и търбух за хляба!
Но всичко свършва в прах!“ — такава мисъл
апостол Павел някъде е писал.
О, скверно слово, дело дважд по-скверно —
да се наливаш с бяло и червено,
канал от гърлото си сам да сториш
и за излишъка да го отвориш!
Апостолът през плач е казал: „Има
на този свят не двама и не трима,
клејмосани от страшното проклятие —
душмани на Христовото разпятие.“
За тях смъртта е край, а бог — търбуха.
Търбух! Чувал на хорската разруха,
напълнен с изпражнения смрадливи
и с разни звукове неприветливи!

Със колко труд и злато те поддържат!
За теб готвачи кълцат, месят, стържат
и всяко блюдо майсторски редят,
та похотта ти да задоволят.
От кокалите мозък ще изчукат,
не ще изхвърлят нищо на боклукът,
през гърлото щом може да минава.
От корени, листа, кори тогава
ще сготвят сос лютив, та апетит
да ти отворят пак, ако си сит.
Но който се отдава на наслада,
той вместо в рая ще отиде в ада.
О, виното е дяволска вода!
Пиянството довежда до беда.
Пияницо, лицето ти е криво,
диханието — тежко и горчиво,
носа ти свири с неизменен тон
все същите слова: „Самсон, Самсон...“
Ала Самсон до виното не се
допря. А ти в праха като прасе
се валяш. Безсловесен си комай.
Пиянството е най-позорен край
на разума, ковчег на мисълта.
На виното щом паднеш под властта,
не можеш тайна да опазиш вече.
От бяло и червено стой далече.
Пази се от това лепейско бяло,
на Фиш и Чепе^[3] кръчмите заляло.
Това испанско вино се проверя
във всяко друго^[4] и така го сгря,
че три пъти човек да дръпне само,
мъгла се спуща мигом над ума му
и смята, че е в Чепе, във Британия,
а всъщност си е в Лепе, във Испания.
Не е дори в Бордо. И пак със стон
подема своето „Самсон, Самсон...“
Но, господо, най-славните дела,

венчали с лаври царските чела,
започват според Вехтия завет
не на пиянството в часа проклет,
а във молитва, пост и въздържание.
Тъй учи ни священото писание.
Атила, пълководецът голям,
умря в съня си, във пиянски срам.
Кръвта му рукна из носа. На возжда
единствено трезвеността подхожда.
Или спомнете си за Лемуил
(за Лемуил, а не за Самуил!).
Във библията се описва ясно,
че е погрешно, вредно и опасно
на съдниците вино да се дава.
Но повече с това не ще ви бавя.
На лакомията разпрах корема
и с комарджийството ще се заема.
Комарът е бащата на лъжите,
на богохулството, на клеветите
и на убийствата. Той вред кръстосва,
имот и време, и живот прахосва.
Разчуе ли се, че си комарджия,
за тебе няма вече прокопсия.
И колкото си по-висок по сан
и ранг, ще бъдеш толкоз по-презрян.
Когато някой принц или пък цар
пилее своето време във комар,
народът му изгубва уважение
към неговата власт и управление.
Стилбон, спартанският посланик знатен,
заради мъдростта си бе изпратен
в Коринт, споразумение да склучи,
но щом пристигна там, така се случи,
че свари големците на страната
да хвърлят зарове насред палата
и възмутен гърба си им обърна,
във Спарта още начаса се върна

и каза: „Аз не искам да петня
ни себе си, ни своята страна,
като я свързвам с комарджици. Друг
в Коринт пратете. Аз оставам тук.
Защото предпочитам да умра,
отколкото рода си да сбера
с такива люде за позор и глума.
Не искам аз ни с дело, нито с дума
града си да предам като подлец.“
Така им рече древният мъдрец.
Или Деметрий си спомнете. Царя
на Партия два тежки златни зара
му прати и го подигра чрез тях
за неговия комарджийски грях,
чиято лоша слава затъмни
зарята на победните му дни.
Игри по-благородни, по-достойни
подхождат на прославените войни.
Друг страшен грях, за който с думи гневни
се отзовават всички книги древни,
са клетвите небогобоязливи,
ала най-паче клетвите лъжливи
и бог ги забранява. Тъй е писал
Матей, а Йеремия тази мисъл
по-нашироко е развил дори:
„Кълнеш ли се, лъжи не говори,
а казвай само правдата света.“
Без нужда да кълнеш е грехота.
Сред божиите заповеди тожже
с очите си да види всеки може
това, което тук от мен ще чуе:
„Не споменавай името ми всуе!“
Забележете, господ запрещава
най-първо клетвите и чак тогава —
убийствата и другите проклети
злодейства. Сред Христовите завети
на второ място този е записан

и който го престъпва, е орисан сурово. Божии гняв ще сполети тогава, дето клетви не пести.
„Кълна се в разпнатия ни Спасител,
в кръвта му, скрита в Хейлската обител^[5],
ти имаш пет и три, аз имам седем^[6].
По дяволите, няма да те гледам!
Измамиш ли ме пак — кинжал в търбуха.“
Плодът на заровете е разруха,
измамни клетви, гняв, убийства даже.
За бога, нека всеки се откаже
от клетвите — и малки, и големи.
Но стига толкова по тези теми!
Ония трима млади шарлатани,
преди да звъннат първите камбани,
на чашка в кръчмата седели вече,
когато в миг дочули отдалече
по-друг — прощален, погребален — звън.
Единият от тях изпратил във
слугата си: „Върви и разбери
кого погребват. Хем си отвори
ушите. Името му точно чуй.“
„Сър — казал момчето, — всичко туй
аз вече разузнах по навик стар.
Мъртвецът беше твой добър другар.
Убит бил, казват, тази нощ. Препил
и на скамейката се повалил.
Един убиец скришом тук дошъл.
Наричали го Смърт. Бил много зъл.
Със ножа си гърдите му разрязал
и без да каже дума, си излязъл.
Той хиляди избивал в дни на чума.
Преди да те пресрещне сам на друма,
ако живота ти е мил и драг,
помни добре за този страшен враг,
бъди готов за срещата неравна.
Тъй майка ми ме учеше отдавна.“

Кръчмарят рекъл: „Бога ми, момчето
говори истина. Отвѣд полето
в едно голямо село таз година
убиецът погуби неколцина —
жена и мъж, дете, слуга, ратай.
Той сигурно живее в този край,
та трябва да сме винаги нащрек.“
„Ха! — казал храбро нашият човек.
Аз нямам страх от неговата мощ и,
заклевам ви се в божииите мощи,
ще тръгна да го търся где се крие.
Приятели, като едно сме ние.
Затуй завчас ръцете си да хванем,
за братя отсега натъй да станем
и да заколим този стар подлец.
Кълна ви се в Христовия венец —
убиецът ще бъде днес убит.“
Тогавя всеки с горд и важен вид
се закълнал, додето пукне, всъде
на другите двамина брат да бъде.
И тъй, пияните поели смело
направо към онуй проклето село,
което бил им споменал кръчмарят,
и с клетвите си взели да разпарят
плътта Христова тримата юнака:
„Смърт, само да те пипнем, смърт те чака!“
Но миля не изминали, когато
по пътя им край някакво си блато
ги срещнал старец дрипав и унил
и кротко ей така ги поздравил:
„Добра ви среща, господа дворяни!“
Най-дръзкия от тримата пияни
извикал: „Ама че магаре с чул!
Я как си се навлякъл и обул!
Отдавна вече гробът май те вика.“
Загледал се в лицето му старика
и рекъл тъй: „До Инд съм ходил чак,

но не намерих ни един глупак,
цвета на младостта си да склони
за жалката ми старост да смени.
Затуй, додето бог поиска, аз
ще нося своето бреме в пек и мраз.
Смъртта, живота ми не ще и тя.
Немил-недраг се скитам по света,
а просешката ми чепата сопа
като по порта по земята тропа
и викам: «Отвори ми, мале мила!
Плътта по мен съвсем се е стопила.
На костите ми нужен е покой.
О майко моя, този дрешник мой,
тъй дълго пазен в хладната ми соба,
аз бих сменил с мъртвешката ти роба.»
Не чува тя печалния ми вик
и затова тъй блед е моят лик.
Но, господо, така не се говори
на стар човек, без нищо да ви стори.
Не са учтивви вашите слова.
И в библията пише за това:
«Стани на крак пред сребърните власи!»
Затуй не опетнявайте честта си.
Обидите ли старецъ беловлас,
спомнете си, че някой ден и вас
друг може да обиди без причина.
Да пази господ вашата дружина.
Простете! Мен ме чака още път.“
„Не, старче — рекъл онзи, — и кракът
оттук не ще ти мръдне. Щеш не щеш,
тъй лесно няма да се отървеш,
преди да издадеш къде се крие
подлеца Смърт, за да го пипнем ние.
И слушай, драги. Без да се помайваш,
издай го, иначе ще се разкайваш.
Кълна ти се във мощите свети!
От него тука си изпратен ти

да трепеш млади хора, долна твар!“
„Да бъде! — рекъл онзи пътник стар. —
Ей този криволичещ друм отива
в гората. Смърт на сянка там почива.
Но запомнете — от хвалбите ваши
той няма ни за миг да се уплаши.
Ще го намерите под онзи дъб.
Ех, щом спасявате света от скръб,
да ви закриля бог!“ Така им рекъл
и всеки в миг нататък се завтекъл.
Та под дървото тези хубостници
открили осем бушела жълтици,
все кръгли, тежки — както се полага.
Зарадвани, и тримата веднага
за Смърт съвсем забравили, когато
видели толкова блестящо злато,
и край купа насядали отвред.
Най-злият заговорил най-напред.
Той казал: „Братя, слушайте сега!
Разбирате, че туй не е шега.
Съдбата дар ни прати, за да можем
да си гуляем, без да се тревожим.
Отде дошло, там отишло! Фу, дявол
го взел, момчета! Кой се е надявал
такъв късмет да ни се падне! Хем
да вземем златото да отнесем
по-скоро в моя или в твоя двор.
Защото то е наше, няма спор.
Все някъде ще трябва да го денем.
Но ако вземем да го носим денем,
ще ни помислят за крадци в селцето
и всички ще увиснем на въжето^[7].
Затуй ще чакаме да се смрачи,
та плячката по-малко да личи.
Сега какво? Да теглим жребий негли?
И който е честит да го изтегли,
със радостно сърце, с нозе чевръсти

ще си прибяга начаса до вкъщи
да донесе потайно хляб и вино.
Останалите пък ще пазят чинно
съкровището. И по тъмна доба
ще го откараме в онази соба,
която изберем ний всички тук.“
Единият от тях събрал в юмрук
три жребия. Най-младото момче
изтеглило най-дългото парче.
То тръгнало, а онзи във леса,
едва видял гърба му, начаса
продумал тъй на другия събрат:
„Ти помниш нашия обет пресвят.
Сега ме чуй — и няма да се каеш.
Приятелят ни си отиде, знаеш,
но златото е тук. Е да, ще има
достатъчно да стигне и за трима,
но ако наредя така, че двама
със теб да го делим и друг да няма,
ще кажеш ли, че съм добър другар?“
Така отвърнал другият със жар:
„Чудесно, но с момчето що да сторим?
Попита ли, какво ще отговорим?“
И онзи рекъл: „Дай ми дума, братко,
че си съгласен и тогаз накратко
ще ти разкажа всичко ред по ред.“
„Съгласен! — другият извикал. — Вред
ще бѣда, брате, и от гроб по-ням.“
„Добре тогава. Ти разбираш сам,
че двама ще надвият на един.
Като се върне онзи господин,
скочи да се боричкаш с него уж, а
в туй време аз в гърба ще го намуша
с кинжала си, без много да се бавя.
И ти ще сториш същото. Тогава
с теб двамата богато — пребогато
ще си живеем с толкоз много злато.

Ще имаме каквото пожелаем.
На зарове по цял ден ще играем.“
Тъй двамата хайдуци се сдушили
и да очистят третия решили.
Най-младият вървял по своя друм,
все преобръщал в мътния си ум
жълтиците и си повтарял: „Боже!
Туй цялото съкровище да може
да стане мое някак си, тогаз
под трона ти небесен само аз
ще бъда тъй доволен на земята.“
И тайно го подучил Сатаната
с отрова в селото да се сдобие,
та своите другари да убие.
Че дяволът ей на такива хора
показва често пътя към позора.
Тъй младият поел без угризение
да изпълнява своето решение.
Затуй в продавницата право влязъл,
аптекаря намерил и му казал,
че е дошъл отрова да си вземе
за плъхове и че от скоро време
край курника му се навъртал пор
и сред кокошките настанал мор,
та искал да се справи, както трябва,
с гадината, що нощем го ограбва.
Аптекарят отвърнал: „На ти тая
отрова. Тя е, туй добре го зная,
тъй силна, че едничко зрънце само,
от просено зърно не по-голямо,
за кратко време всяко същество
превърща във безжизнено дърво —
и който я опита, ще загине,
преди да може миля да измине.
Такава е мощта на моя лек.“
В ръката на проклетия човек
кутията с отровата той турнал

и онзи в миг към крѣчмата се втурнал,
взел три бутилки празни, в две от тях
изсипал всичкия отровен прах,
а третата за себе си оставил,
защото вече сметката си правил,
че ще пренася злато до зори.
След туй разбойника във тези три
бутилки сипал вино и в леса
при другите се върнал начаса.
И както си решили тези двама
да се разправят с третия с измама,
намушкали го още щом изникнал.
Подир единият убиец викнал:
„Я да поседнем, та да пийнем хем,
преди да вземем да го погребем.“
Със тези думи той в торбата бръкнал,
бутилката с отровата измѣкнал,
та с брата си изпил по равен дял и
един след друг те богу дух предали.
Но, струва ми се, даже Авицена^[8]
не е описвал тъй страхотна сцена
на мъки от отравяне, с каквато
платили те за дяволското злато.
Такава е печалната кончина
на цялата разпасана дружина.
О грях, проклет с най-черната прокоба!
О душегубци, пълни с адска злоба!
О лакомия, слад, комар! О слово,
кощунствуващо с името Христово!
О клетви — на глупешка гордост плод!
Уви! Как стана тъй, човешки род,
че към Твореца, който те създаде
и за да те спаси, кръвта си даде,
тъй зъл и непризнателен си ти?
Приятели, бог нека ви прости
за греховете и да ви опази
от алчността! Аз нося ето в тази

торба светото римско опрощение,
за да си го изкупите в дарение —
със пръстени, със брошки, със монети...
Пред вулата главите си склонете!
Матрони, вие дайте своята вълна —
и раят ще е ваш, като попълня
със имената ви ей този лист.
Аз всеки ктитор ще направя чист
като отроче... Ей така говоря.
Христос — спасителят на всички хора
да ви прости за всичко с добрина.
Това е то. Лъжата — настрана!
Но, господо (забравих в бързината!),
с реликви съм си заредил торбата
и с индулгенции, които там
от папската ръка получих сам.
Та който вярва истински, да вземе
да коленичи тук, доде е време,
да ми предложи я пари, я брошка
и кротко да поиска мойта прошка.
Или, да кажем, вместо да се цупи,
да дойде индулгенция да купи
и да плати в сребро и злато смело,
защото туй е благородно дело.
За всеки мъж или жена с претенции
е чест, че продавач на индулгенции
е тръгнал с вас, за да ви опрости
греха, ако беда ви сполети.
Човек от коня ако се изтърси,
врата си може лесно да прекърши.
Та всеки трябва тук да е блажен,
че е на път в една дружина с мен
и може би ще има рядко щастие —
от мен да вземе сетното причастие.
Но нека почнем с нашия Ханджия,
човек, затънал в грехове до шия.
Ханджийо, хайде! Нещичко пусни

*и римските реликви целуни.
По две за грош. Кесията развързвай.
„Не, драги — рече онзи, — не избързвай.
Да ме разрежат в пъклото на части,
ако целуна старите ти гащи,
които сред реликвите си вписал,
а задника ти ги е боядисал.
Кълна ти се във всичките светици,
че предпочитам твоите жълтици
пред разните реликви и шишета.
Я ги хвърли в онези там полета
във урната на някоя фъшкия!“
Ядосан на безсрамния Ханджия,
замлъкна гордият ни Продавач и
той каза пак: „Разсърди ми се, значи.
Човек не може да се пошегува!“
Но Рицарят не искаше да чува
закачки груби и така им рече:
„Прекрасно, господа, но стига вече!
Хей, Продавачо, не унивай, сър.
Ханджийо, драги мой, бъди добър
и Продавача целуни веднага.
И ти ела насам. Недей тъй бяга.
Нали да бъдем весели решихме!“
Целунаха се те — и продължихме.*

Тук завършва Разказът на Продавача на индулгенции.

---

[1] Въпреки че разказвачът не е съвсем трезвен, и прологът, и разказът му са построени по правилата на традиционната проповед. Сюжетът на разказа навярно е почерпен от източния фолклор и е дошъл до Чосър чрез някой сборник, преведен на европейските езици. — Б.пр. ↑

[2] „Radix malorum est Cupiditas: Ad Thimothem, sexto“ — „Коренът на злините е алчността“ — от Тимотея, VI. — Б.пр. ↑

[3] Фиш — както и Чепе (сегашно произношение Чийпсайд) — пазарна улица в Лондон: Фишстрийт. — Б.пр. ↑

[4] „Това истинско вино се провря във всяко друго...“ — По времето на Чосър е имало закон срещу смесването на вината. Лепейското вино, което, изглежда, лондонските кръчмари все пак са използвали за подсилване на местното, е било от леките вина, но може би самото то за износ е било подсилвано със спирт. — Б.пр. ↑

[5] «в Хейлската обител» — В Хейлското абатство в Глостършир се пазил съд с «кръвта на Спасителя», който можел да види само човек, освободен от греховете си чрез подаяния и индулгенции. — Б.пр. ↑

[6] «Ти имаш пет и три, аз имам седем» — при игра на зарове. — Б.пр. ↑

[7] «И всички ще увиснем на въжето» — В Англия кражбата се наказвала със смърт до 1829 г. — Б.пр. ↑

[8] Авицена — арабски медик (X-XI в.), написал книга за лекарствата със специална глава за отровите. — Б.пр. ↑

РАЗКАЗЪТ НА БАТСКАТА НЕВЯСТА

Пролог към Разказа на Батската невеста:

*„Без да съм чела за това във книга,
съпружеската опитност ми стига,
за да опиша мъките на брака —
да знаят младите какво ги чака.
Едва дванадесетгодишна бях,
кога за пръв път в църква се венчах,
и пет пъти се жених оттогава
все за мъже с достойнство и със слава.
Не помня кой ме учеше, че щом
Христос на сватба влязъл в людски дом
един път само — в Кана Галилейска, —
в съгласие с поуката библейска
аз трябвало веднъж да се омъжа.
Исус Христос, не искам да ви лъжа,
самаритянката така веднъж
упрекнал като бог и като мъж:
«Ти пет мъже смени един след друг
и този вече не е твой съпруг.»
Така Спасителят ѝ казал сам.
Какво е имал той на ум — не знам,
но питам ви сега, какво ѝ пречи
да вземе пети мъж, ако понечи.
Доколко трябва да ѝ са мъжете?
Какъв е точно броят им? Кажете.
Не съм ги проумяла тез неща.
Какво ли не говорят по света!
Но бог е рекъл в неговото име
да се плодима и да се множима.*

Ей туй добре разбирам, боже прави!
Мъжът ми, казано е, ще остави
баща и майка и ще вземе мен.
Но броят им не е определен.
Дали ще бъдат двама или десет,
ще кажа аз. Защо ще ми се месят?
Мъдрецът Соломон до старини
е имал, казват, множество жени.
Не знам дали на него аз приличам,
ала разнообразие обичам.
Навярно той е имал божси дар,
какъвто няма никой земен цар —
от първата до сетната съпруга
е сменял всяка нощ една след друга.
Такава сила в него е кипяла!
Сполай ти, боже, че не съм живяла
с един, а с пет. И шести ще си взема.
От целомъдрието хващам хрема.
Затуй, умре ли моя нов стопанин,
ще се сеша с друг някой християнин.
Апостолът е рекъл — щом желая,
аз мога винаги да се венчая —
да търся само в брака си наслада,
наместо да се пържа сетне в ада.
Какво от туй, че хората проклеха
порочното двуженство на Ламеха?
И Авраам, и Йаков цял харем
са имали, по книгите четем,
но кой ще каже, че това е грях?
И кой е бил по-праведен от тях?
Кога, в кой век е съчинявал бог
срещу женитбата закон тъй строг,
че да провъзгласи девствеността
за дълг свещен на всички по света?
Аз знам какви поръки е отправил
към девствениците апостол Павел.
Той казал, че за туй рецепта няма,

че е добре за всяка млада дама
да бъде дева, но човек не може
моминство на жените да наложи.
Защото господ инак, без да чака,
със мъртъвците би погребал брака.
Девствеността не може да вирее,
без в брака семето да се посее.
Апостолът не е посмял да каже
туй, що Христос не е помислял даже.
Награда всяка дева ще получи.
Коя как може нека да се включи
във състезанието, за което
на някои изпраща знак небето.
Аз знам, че Павел девственник е бил,
ала макар че е провъзгласил
девствеността за най-свещен обет,
това не е закон, ами съвет.
Така че той самият разрешава
да се омъжа. Грях ли е тогава,
ако умре единият съпруг,
след време да го заменя със друг?
«Добре е — казал той, — мъжът жената
да не докосва (сиреч във кревата).
Къделята от огъня пазете.»
(Вий притчата сами ще разберете.)
«Девствеността е, рекъл, съвършена
и свята, а женитбата е тленна.»
Но целомъдрието, според мен,
най-много е изложено на тлен.
И не от завист, вярвайте ми, хора,
срещу девствеността така говоря.
Момите са и с дух, и с тяло чисто,
а аз с какво да се похваля? С нищо!
Но господ в домакинството си свято
не е направил всеки съд от злато.
И дървения съд му служи също.
Към себе си влече ни бог могъщо

по всички пътища или пътеки
и със различен дар дарява всеки.
Девствеността е божие призвание
и в нея има гордо въздържание.
Но изворът на светостта — Христос,
макар че сам е ходил гол и бос,
не е нареждал своите парички
на просяците да раздават всички,
а само тези, дето нямат грях.
Какво да правя, аз не съм от тях.
Цвета на своя още млад живот
чрез брака искам да превърна в плод.
Защо, кажете, всякое творение
си има органи за размножение?
Защо със тях се ражда и живее?
Нали не е за този, дето вее?
Ха! Нека тук и там да обясняват,
че те са дадени да облекчават
от пикочта ненужна нашта плът
или жена от мъж да отличат
и че това е само длъжността им.
Не е така. От личен опит знаем,
че те при всички живи същества
извършват и това, и онова.
Чрез тях светът потомство си съзижда
и господ от това не се обижда.
Мъжът нарежда всяка книга свята,
да въздаде дълга си на жената.
Но как да плаща този мъж, освен
със инструмента си благословен?
Урината си с него той изцежда
и с него пак потомци произвежда.
Но туй не значи: всеки, който носи
това оръжие, не знам защо си,
да се затича с него род да прави
и целомъдрието да забрави.
Христос самият девственник е бил

и не един светец е потвърдил
в живота си Христовия урок.
О, не, девствеността не е порок.
Погача те са от пшеница стрита,
а ний сме проста ечемична пита.
Но с ечемичен хляб Исус нахрани
стотици хора, на брега събрани.
Сам господ — бог ни е създал такива.
Такава ще съм аз, доде съм жива.
И щом като съм с орган надарена,
не ще го жая. За какво се женя!
Скъпя ли се, бог да ме умори!
Мъжът ми може вечер и в зори
да плаща своя дълг, ако понечи.
Какво, кажете ми, ще му попречи?
Едничък ми е той — длъжник и роб,
затуй послушен ще ми е до гроб
или додето ми е мъж. Умея
аз мъжовото тяло да владее.
Не е то негово, а мое вече.
Защото сам Апостолът ни рече
да любим своите съпрузи нежно.
Аз спазвам тази заповед прилежно.“
В миг този Продавач на индулгенции
подскочи: „Браво! Твоите сентенции
ти правят чест, мадам, кълна се в бога
Аз смятах да се женя, но не мога
да плащам тъй с плътта си. Не желая!
Не, скоро няма май да се венчая.“
„Почакай — каза тя. — Тепърва, братко
ще те гостя със пиво не по-сладко
от онова, което ще изплюеш.
Послушай разказа ми и ще чуеш
какви мъчения ни носи брака.
Аз имам доста опит — като всяка
съпруга — бич за своя мъж. Но чуй
какво ще ти разкажа и след туй

вкуси от тази бъчва, ако щеш,
но помисли, преди да се допреш,
и примерите слушай със внимание,
за да не станеш сам за назидание
на другите. Такава мъдра мисъл
с десницата си Птоломей е вписал
във своя «Алмагест», любезни мой.“
„Началото е харно — рече той. —
И моля те, мадам, не ни щади,
в богатия си опит въведи
безпомощната ни, неука младост.“
„Със радост — му отвърна тя. — Със радост.“
Но, моля ви, помнете, мили хора,
туй, що ми хрумне, туй ще ви говоря.
Затуй не се обиждайте сега
и всичко приеете за шега.
И тъй, започвам своя разказ. Нека
не срѣбна вече капчица довека,
ако не казвам истината само.
От моите съпрузи — мила мамо! —
зли бяха двамата като жандари,
а тримата — добри, с пара, но стари.
Те с мъка плащаха дълга си даже.
(Вий знаете добре какво ще каже
това!) За бога, още са ми смешни,
като си ги припомня. Като грешни
ги карах да се бѣхтят през нощите.
Ала навреме им обрах парите,
та нямаше защо да се тревожа
с какво и как да ги предразположа.
Обичаха ме те с такава страст,
че до смъртта си бяха в моя власт.
Жената може обич да събуди
у всекиго, без много да се труди.
Държах ги аз изкъсо и сама
се разпореждах с тяхната земя,
та ако няхах някаква изгода,

със тях не скланях много да се водя.
Така ги изтощавах през нощта,
че пъшкаха комай до сутринта
и според мен едва ли заслужават
бекона, който в Дънмоу раздават^[1].
От всеки панаир или пазар
на мене, своя властен господар,
те носеха, каквото пожелая.
Доволни бяха, щом не ги ругая.
Защото аз ги хоках ден през ден.
Жени разумни, чуйте и от мен
вземете пример как да се държите.
Помнете първо, че със нас, жените,
по вероломства и по хитрини
не може никой мъж да се сравни.
В туй повечето тук сме убедени,
но има между нас и заблудени.
Жената, работата щом си знае,
мъжа си винаги ще изиграе.
Слугинчето свидетелка ще стори
и тъй с ревнивеца ще заговори:
„Дъртак с дъртак! Жената на съседа
е весела, защото си я гледа.
Затуй тя жъне всякога успехи,
а аз седя дома, че нямам дрехи.
Защо кракът ти все натам завива?
Не виждаш ли, че вече те не бива?
Все шушнеш на слугинчето във пруста.
Едва вървиш, а тичаш подир фуста.
Пък аз — при някой само да намина
да си побъбря тъй, да си почина,
без в нищо друго да се провиня —
завръщаш се пиян като свиня
и почваш проповед да ми четеш.
Било прокоба да се събереш
с беднячка — златото ти ще изсмучи.
Ако пък богаташка ти се случи

от потекло и род, тогава, казваш,
ще трябва почести да ѝ оказваш.
Беда било да вземеш хубавица —
след нея коцкари на върволица
се влачат, а в такова обкръжение
не можеш я опази без съмнение.
Мъжете искали да са стопани
я на парите, я на хубостта ни.
Обичали да слушат, като пеем,
като приказваме, като се смеем,
да ни държат за меките ръчички —
и тъй пропадали във ада всички.
Не може, викаш, ни една ограда
да устои на дългата обсада.
Ако е грозна като десет дявола,
тогаз пък всеки срещнат пожелавала
и припкала след него като кучка,
доде накрая някого налучка.
Вирът, нареждаш, доста е широк —
за всяка гъска има по гъсок,
но някои са от такова семе,
че никой не поисква да ги вземе.
Така говориш до леглото чак.
Наричаш всеки женен мъж глупак,
що търси сам към пъклото пътека.
О, нека в огън да се пържиш, нека
небесен гръм врата ти да строши!
От дим, от къща, дето се руши,
и от жена, която често хока,
мъжете, думаш, бягат напосока.
Защо мърмориш толкова, дъртако?
Жената, викаш, първо хваща яко
мъжа си, както в притчата се казва,
и после чак рогата си показва.
Преди да вземеш куче, кон и вол,
нареждаш ти, преди да купиш стол
или лъжица, или пък гърне,

ще ги огледаш хубаво поне.
И с дрехите, и с къщите така е.
Но вземе ли жена, човек не знае
какво е взел. Бре хитро старче, бре!
По-късно, думаш, ще я разбере.
И казваш още, че ще ме нажалиш,
когато хубостта ми не похвалиш,
че трябва да ме гледаш с възхищение,
«мадам» да ме наричаш със почитение,
рождения ми ден да не забравяш
и с пирове да ме развеселяваш,
да уважаваш моите слугини,
камериерки или домакини
и всички приближени на баща ми.
О буре, пълно с глупави измами!
Чиракът Дженкин ти е неприятен.
Перчемът му е също като златен
и предано навред ме следва той —
затуй го подозираш. Боже мой!
Не ми е той прилика, разбери.
Но я ми обясни, защо укри
от мен ключа от старото ковчеже.
Дано през пояса да те пререже!
Какво, нима ме взимаш за глупачка?
Нима да ти оставя като плячка
ведно със тялото си и парите?
О, не! Едно от тях си избери ти.
Кажу, защо ме дебнеш тъй, човече?
В сандъка си ще ме заключиш вече,
наместо да речеш с усмивка блага:
«Жена, върви, където искаш, драга,
и весели се, както ти се иска.
Аз имам вяра в моята Алиска.»
Не са приятни нам мъже, които
ни дебнат скрито или пък открито.
Благословен да бъде астролога
дон Птоломей, благословен от бога,

задето писа в своя «Алмагест».
«Най-мъдър и със най-висока чест
е онзи мъж, що за света нехае.»
На тази поговорка същността е —
облечен ли си сам, какво ти влиза
във работа кой има лишна риза!
Довечера, глупако одъртял,
без друго ще получиш своя дял.
Фенера си мнозина биха дали
на другого, свещта си да запали —
то огънят от туй не намалява.
Щом има и за теб, какво тогава?
Ако пък се накича със премени
и с украшения по-драгоценни,
за женската ми чест това било
опасно. «Нека вашто облекло
да бъде целомъдрено и скромно —
повтаряш с удоволствие огромно
словата на Апостола — без злато,
без перли, без огърлие богато,
без панделки в косите си дори.»
Любезни мой, не давам пет пари
за твоите канони и цитати.
На котките приличала жена ти —
острижеш ли я — да я караш даже,
навън носа си няма да покаже,
но рунтава оставиш ли я ти,
не чакай у дома да се свърти —
ще тръгне всяка вечер да се фука
със козината си и да мяука.
Със други думи — ако имам дрехи,
ще хукна да пожъна с тях успехи.
Дъртако, ти ме дебнеш като смок,
но даже Аргус, този страж стоок,
не може да ме спре, ако реша
напук на всички ви да прегреша —
и него ще оставя с пръст в устата.

Ти казваш, че злините на земята
са само три и че четвърта няма.
О стар хитрецо, дете си без срама,
дано Исус ти сложи край на дните!
Лъжец с лъжец! Едната от злините
е, казваш ти, проклетата жена.
Нима не знаеш друга там злина,
по-подходяща за поуки вети,
та се заяждаш със жените клетки?
Сравняващ женската любов със ада,
с пустиня без вода и без отрада,
със огъня и с бесния пожар,
по-див и ненаситен и от звар,
разинал паст да глътне естеството.
Тъй както червеят руши дървото,
жената, думаш, тъй мъжа дълбае —
туй всеки женен мъж добре го знае.“
Та ей по този начин, господо,
държах аз всички старци под юзда.
В пиянство и лъжа ги обвинявах
и за свидетели си призовавах
я Дженкин, я пък разни там роднини.
Те бяха от овчици по-невинни,
но страдаха ужасно. Майко мила!
Аз хапя като кон — додето цвиля.
На другите прехвърлям своя грях.
То инак мъртва досега да бях!
Кой пръв завари, пръв ще натовари.
Затуй преди съпруга ми да свари,
нападам аз. И той се моли само
великодушно да простя греха му.
Наричам го, че по моми се влачи,
а той не може прага да прекрачи,
но се ласкае нашият човек —
за млад го има булката демек!
Изляза ли навън, като се мръкне,
следя го уж подир коя се мъкне.

Така за всичко имам извинение.
Жените бог дарява от рождение
с измамни сълзи и слова лъжливи
и те си служат с тях, доде са живи.
Повярвайте ми, без да се въззимам,
поискам ли си нещо, аз го имам —
било със хитрина, било със мощ,
било като мърморя ден и ноц.
Особено ги мъчех във кревата.
Протегне ли си само той ръката
да ме докосне, аз веднага бягам
като от огън и след туй не лягам,
доде не си плати. Едва тогава
ще може с мене да се забавлява.
Та който иска да се услади,
пари да си приготви от преди.
Соколи с празни шепи кой лови?
Печалба нейде щом се появи,
не се оставям дълго да ме гонят.
Но, бога ми, не е за мен беконът.
Пак почвам да ги хокам подир час.
И папата да седне между нас,
аз няма да си пощадя съпруга.
На всяка дума ще отвърна с друга.
И вярвайте ми, в своето завещание
ще мога да напиша с основание,
че ни една-едничка дума даже
не съм им длъжна, може да се каже.
Разбират те — не се ли предадат,
с покоя по-добре да се простят.
Дори да е от лъв по-разярен,
мъжът накрая пада повален.
Това казвам: „Гледай как ме слуша
в кошарата овцата ни Кротуша.
Ела да те целуна, и мълчи.
Та, значи, гледай я и се учи.
Сам кротост проповядваш и любов.

Бъди тогава кротък като Йов.
Щом учиш всички други на търпение,
придържай се към своето учение —
и ще живееш със жена си в мир.
Един от нас ще бъде командир
и щом мъжът е по-разумен, той
ще трябва да отстъпи, драги мой.
Ала защо мърмориш толкоз често?
Не ти се иска май онуй там нещо
със други да делиш. Вземи го цяло.
За него плачеш, то се е видяло.
Ако си бях търгувала с *belle chose*-а^[2],
аз щях да бъда свежа като роза.
Но няма що, на теб ще ти го дам.
Помни добре — виновен си си сам.“
Тъй хоках моите старци неведнъж.
Но чуйте за четвъртия ми мъж.
Той беше веселяк и гуляйджия,
дружеше с някаква си уруспия.
А аз бях млада, пощелива, яка
и весела, бърлива като сврака.
Щом чуех арфа, в танц се впусках живо
запявах като славейче звънливо,
едва изпила първия стакан.
Метелий^[3], този селяндур презрян,
пребил жена си с хурката, злодея,
че пила вино. Ако бях на нея,
щях силата си с него да опитам.
След виното Венера най почитам.
Че жаждата минава от устата
в опашката — така е при жената.
Тя, щом си сръбне, се предава лесно.
Развратниците знаят туй чудесно.
Но вярвайте, като си спомня само
за веселата младост — мила мамо!
сърцето ми се сгрява във гръдта
и заиграва пак от радостта,

че съм си поживяла както трябва.
Ех, старостта, що всички ни ограбва,
и жар, и красота ще ми отнеме.
По дяволите! Всичко е до време!
Брашното вече ми се свършва май,
но триците ще си продам докрай.
От сладостта нима ще се откажа!
Та за четвъртия да ви разкажа.
Доплакваше ми се от мъка, значи,
че моят мъж с онази там се влачи.
Но не убегна той от мойта мъст.
От същото дърво сковах му кръст.
Макар че тялото си не мърсих,
със сума хора се повеселих,
додето той се пържеше без глас
на ревността си в кипналата мас.
Чистилице аз бях за него, зная,
затуй пък може би сега е в рая.
О, как скимтеше, бедният, на стола,
когато го настъпех по мазола!
Какво е патил този мой съпруг,
едничък господ знае, никой друг.
От божии гроб се върнах аз, когато
умря. Не го погребях тъй богато
като цар Дарий — в саркофаг изваян,
но не и като просяк най-окаян.
Под дървен кръст го закопах тъдява.
Той повече от туй не заслужава.
Добре си е така. Бог да го прости!
Мир и покой на неговите кости!
Сега към петия си мъж да мина.
Дано от него в ада си почина!
От всичките най-злият беше той.
Ребрата още ме болят от бой
и няма да ме отболят до гроба.
Но във кревата по вечерна доба
бе свеж и бодър, нежен даже беше,

щом моето *belle chose* му се прищеше.
И тъй, макар ребрата ми да счупи,
след туй успяваше да ме подкупи.
Обичах си го затова най-много,
че той със мене се държеше строго,
а ний, жените, щом е за това,
сме малко чудновати същества.
Ако не можем да постигнем нещо,
тогава плачем, молим се горещо,
все забранените неща желаем,
а пък за позволените нехаем.
На тумби купувачи щом пристигат,
цените на пазара се повдигат.
Съмнителна е ниската цена —
туй знае всяка опитна жена.
Та, значи, петият ми мъж, когото
за любовта му взех, не за среброто,
бе нявга в Оксенфорд школар, но ето,
напусна и дойде при нас в градчето —
при мойта кръстница на пансион.
Да дава бог покой на Алисон!
Дори и попът в нашата енория
за всяка моя по-такваз история
от нея два пъти по-малко знае.
Кога зида мъжът ми припикае
или извърши грешка по-голяма,
на нея, на една достойна дама,
и на унучката си всичко казвах
и тайните му нивга не опазвах.
Тъй често вършех туй, че той от срам
или от гняв избухваше във плам
и се ругаеше, че е сглупил,
когато мислите си ми открил.
И тъй, един път, по велики пости
отидох аз при Алисон на гости.
Разходките обичах, то се знай,
отбивах се през март, април и май

ту тук, ту там на приказки, подир
преброждах нивите надлъж и шир
със Алисон и с Дженкин — млад школар.
Четвъртият ми мъж бе на пазар
във Лондон. „Благосклонни са звездите!
Ще си погледам, пък и мен момците
ще ме погледат — рекох си. — А може
да ми излезе и късмет. Дай, боже!“
Та затова поех на посещения,
видях процесии, събори, бдения,
погледах представления големи,
чух проповеди на различни теми.
И все със огнена премяна бях.
От никакви молци аз нямах страх —
одеждите ми бяха на гърба,
наместо да си ги държа в торба.
Но слушайте какво се случи с мен.
През нивите в един прекрасен ден
със Дженкин се разхождах и тогаз
ми стана толкоз весело, та аз
му се признах, че ако бях вдовица,
бих му пристанала за годеница.
Ала не му го рекох от влюбчивост,
а от вродената си предвидливост —
най-вече за женитбата ваджишка.
Тежко и горко на оная мишка,
що няма втора дупка да се смуши,
когато някой първата запуши.
Внуших му, че ме е пленил с магия
(на Алисон бе тая дяволия),
че във съня си съм лежала гола,
а пък камата му ме е пробола
и цяло в кръв леглото ми било.
Но на добро било туй, не на зло —
ако сънуваш кръв, очаквай злато.
Сънят ми бе измислица, която
научих пак от Алисон. Без нея

аз нямаше да мога да живея.
Но за какво говорихме? А, да!
Та слушайте нататък, господа!
Четвъртият ми свърши най-накрая.
Е, трябваше да спазя обичая —
поплаках пред ковчеза, поридах,
все на носа си кърпата държах,
но петият бе в моите ръце,
та този плач бе само за лице.
На сутринта понесоха трупа
към църквата. Сред тъжната тълпа
съзрях школяря Дженкин, моя мил —
подир ковчеза бе се наредил
и пребледнях, умът ми чак се взе,
щом зърнах хубавите му нозе —
тъй стройни, здрави, гладки. Боже мой!
Едва на двайсет зими беше той,
а аз четиридесетте прескочих,
но все за младо зъбите си точих.
Нали съм малко щърба не от вчера
(това е, знайте, знакът на Венера),
бях, бог ми е свидетел, похотлива,
богата, знатна, млада и красива
и както сред мъжете се говори,
със quoniam^[4], какъвто няма втори.
Защото аз Венерина съм цяла,
ала сърцето си на Марс съм дала.
Венера ме дари със похотливост,
а Марс — със воля и със издръжливост.
Телецът с Марс са моите звезди.
О, кой сред греховете нареди
и любовта! Небесното стечение
е изворът на моето влечение
пред младите и хубавите хора
Венерините порти да отворя.
На Марс клеймото ясно е побито
в лицето ми и в място по-укрито.

Свидетел ми е господ на небето,
аз любя не с ума, а със сърцето.
Чер, бял, къс, дълъг — много не подбирам,
когато от любовна жад умирам.
Дали ме люби, или не, нехая,
дали е с чин, с имот, не ща да зная.
Накратко, месец даже не изтече
и Дженкин пред свещеника се врене
да бъде мой добър и верен мъж.
Тогава аз му дадох наведнъж
до грош това, което наследих
от другите. О боже, как сглупих!
Отровил ме е този антихрист!
Веднъж от книгата му скъсах лист
и той с юмрука си така ме спуха
в ухото, че и досега съм глуха.
По-упорита бях и от лъвица.
А бях бърбрица, ой, каква бърбрица!
Все обикалях хорските врати,
макар че той и туй ми запрети
и даваше ми, дявол да го вземе,
различни примери от римско време.
Разправяше ми как Симплиций Гал
на своята невяста пътя дал
единствено за туй, че гологлава
веднъж видял навън да се подава.
Друг римлянин зарязал своята булка,
защото тайно като невестулка
отишла до града на панаир.
В Еклезиаста търсеше подир
все онзи стих, със който се нарежда
мъжът съпругата си да наглежда
и да не я оставя да си хойка.
А после ще запее като сойка:
„За този, що си вдига дом от слама
или пришпорва сляп жребец край яма,
или на пътя пуска своята дама,

бесилката не е беда голяма!“
Така си проповядва той, но всуе —
че няма кой словата му да чуе.
Какъв е той да ми чете уроци
и да ми сочи смъртните пороци!
„Та ти ли — викам — ще ме учиш мен?“
А той от злоба става жълт — зелен.
Не, аз не му се давам у дома.
Сега ще ви открия тук сама
защо му скъсах онзи лист, та той,
злодеят, ме осакати от бой.
И тъй, листът в онази книга беше,
която той и ден, и нощ четеше.
Най-смешна беше първата ѝ част —
за спора на Валерий с Теофраст^[5].
Във втората светецът Йероним,
известен като кардинал във Рим,
осмиваше със гняв Йовиниян.
По-после идваха Тертулиян^[6],
Хризип^[7], Тротула^[8], майка Елуиса^[9]
(в Парижката обител абатиса),
„Любовното изкуство“ на Овидий
и Соломоновите панакиди^[10].
И всичко туй — в една-едничка книга.
Той все се хвалеше за нея, стига
да няма само светски задължения.
Нехаеше за други развлечения.
На никаквици разни житията
четеше, вместо в библията свята
за божите жени да прочете.
Школарите са невъзможни, те
за булките не казват харна дума,
ако не са светици. Все със глума
са пълни книгите им лицемерни.
Но кой рисува дяволите черни?
Ако жените вземат да пропишат,
мъжете, боже прави, ще се слисат.

Тъй адски лик ще им изпишем ние,
че вечният позор ще ги покрие.
Деца на Меркурий и Венера
са две различни раси не от вчера.
Меркурий е за мъдрост и наука,
Венера — за игра и за разтуха
и затова те винаги са в свада —
щом този се издигне, онзи пада.
Тъй в Рибата Меркурий се снишава,
доде Венера пък се извисява,
след туй Венера гасне, той се пали.
Затуй школар жена не ще похвали.
Годинките като ги поокършат
и работа не могат да ни свършат,
школарите доказват в книги как
жените не зачитат никои брак.
Но слушайте сега как моя мъж
за тази книга ме преби веднъж.
Бе вечер. Той край огъня седеше
и както винаги на глас четеше
как Ева целия човешки род
погубила с един запретен плод,
как за греха ѝ сам Исус платил
с кръвта си и така света спасил,
как гибелта на цялата вселена
била във нас, жените, въплътена
и как Самсон косата си изгубил
от същата жена, която любил —
туй всичко помня ясно и до днес.
Прочете ми след туй за Херкулес
и Деянира — тя била причина,
задето той във огъня загина,
и за Сократ — за страшните злини,
що изтърпял от двете си жени —
с пикнята как го лиснала Ксантипа,
а той, глупакът, вместо да я спина,
обърсал се и рекъл под носа си:

„Гърмя, гърмя, сега пък дъжд поръси.
За Пазифая със възторг нескрит
ми чете — за царицата на Крит,
за нейната ужасна похот, дете
като змия ме жилна във сърцето,
и за развратницата Клитемнестра,
която на смъртта предала в зестра
мъжа си — и това ми чете той.
А после ми разказа — боже мой! —
защо Амфиарай загинал в Тива —
Ерифила, жена му нечестива,
на гърците посочила дома му
за някакъв си златен пръстен само
и го предала тям на изтезание.
Разказа ми и страшното предание
за Луция и Ливия — и двете
с коварство си погубили мъжете —
от обич таз, оназ пък — от омраза.
Във мрака Ливия (тъй той ми каза)
отровила мъжа си като враг.
На Луция мъжът пък бил тъй драг,
че за да бъде неин вечерта,
такова питие му дала тя,
че призори бил труп студен и блед.
Така се мъчили мъжете вред.
И за Латумий също ме забрави —
на Арий как отишъл да разправи,
че в двора му расте дърво със клони
тъй здрави, че и трите му матрони
една след друга там се окачили.
«О братко — викнал Арий, — дай ми, мили,
от туй дърво благословено гранка,
та в двора си да посадя фиданка.»
След туй ми чете за жени, които
мъжа си в спалнята убиват скрито,
любовника в леглото си довличат
и пред мъртвеца с него се обичат,

за други, дето през нощта в тила
на своя мъж забивали игла
или му давали отрова лиха.
От ужас тръпки даже ме побиха.
А поговорки знаеше, ей богу,
от кълновете в нивата по-много.
«По-харно е да вземеш — рече (мигар
е вярно?) — в къщи дракон или тигър,
отколкото жена — свадлива сврака.
По-харно да живееш на чердака,
отколкото със вещица във къщи.
Жената все те хока, все се мръщи,
което ти обичаш, тя отрича.
Със фустата си наедно съблича
и срамежливостта си.» После каза,
че хубавицата разпътна мяза
на свинска зурла със халка от злато.
Кой би описал мъката, която
в сърцето ми ранено се закотви!
И щом видях, че до зори се готви
да ми чете от книгата си мръсна,
аз скочих два-три листа да откъсна
и тъй го праснах в зъбите с юмрук,
че той се повали като кютук
в огнището, но мигом с дива стръв
се хвърли върху мене като лъв
и както, разгеле, му бях насгода,
с един пестник ме залепи на пода.
Но щом ме зърна просната, веднага
го хвана страх и хукна да избяга.
Тогава се съвзех и викнах: «Стои,
убиецо проклет! Копой с копой!
Уби ме, значи, заради имота.
Но нейсе, на раздяла със живота
ела да те цлуна!» Той заста на
на колене до мен и тъй подхвана:
«О скъпа моя Алисон, бъди

добра и милостиво ме съди,
а аз от днес натъй не ще посегна
да те ударя.» Но не ми убегна
подлецът. Със един шамар го смазах.
«Сега сме квит. Прости навеки!» — казах.
Но най-подир забравихме раздора
и заживяхме с него като хора.
Той сам реши да ми даде юздите,
та да се разпореждам със земите,
с дома му и с езика му дори.
И книгата си скоро изгори.
Така със хитрост и с изкуство само
аз станах господарка на дома му.
«Невясто — рече той — благочестива,
прави каквото щеш, доде си жива,
ала имот и чест пази безспир.»
Та оттогава заживяхме в мир.
От мен по-вярна и добра съпруга
едва ли има по земята друга
от Дания до Индия. И той
със същото ми връща. Боже мой,
благослови душата му смирена!
Но хайде разказа си да начена.“

Вижте думите, които си размениха Църковният пристав и Кармелитът.

В миг Кармелитът прихна да се смее:
„Мадам, дано те пази бог! Добре е
това встъпление на дължина.“
Тогава Приставът се развилия:
„Кълна се във ръцете на Христос,
калугерите пъхат своя нос
навсякъде. Мухите тъй умират
във всяка тенджерата да се завират.
Какво си се заял с това встъпление?“

Дано те встъпят в ада, с извинение!
Защо се бъркаш, като те не питат?“
„Така ли, сър? — отвърна Кармелитът. —
Добре тогава, аз ще те оправя.
От разказите, дето ще разправа,
два-три за пристави ще бъдат, знай.“
А Приставът му рече: „Ти потрай
и нека в пъклото да ме пекаат,
ако, додето още сме на път
към Ситингборн^[11], не ти разкажа нещо
за кармелити, та дори горещо
да ти се види. Сам си го изпроси.“
Ханджията ги стрелна с поглед кос и
тъй рече: „Стига вече! Замълчете!
Жената да разказва оставете!
Мадам, започвай! Думата е твоя.“
„Да почна, сър — тя каза. — Стига тоя
достоеен кармелит да разреши.“
И викна той: „Наострил съм уши!“

Тук свършва Прологът на Батската невеста.
Тук започва Разказът на Батската невеста.

По времето на крал Артур, което
прославят всички живи, под небето
на Англия живели самодиви.
От птичките небесни по-щастливи,
те по поляните играли, пели.
Така поне по книгите сме чели.
Но доста време оттогаз изтече —
и самодивите ги няма вече,
защото кармелити по просия
запълиха навред за проклетия
като мухите в някой слънчев лъч
и почнаха с непоносима глъч
да освещават градове, градчета,

салони, кухни, одаи, мазета,
кошари, мандри, замъци, заслони.
Монахът самодивите прогони.
Дори и по пътеки най-укрити
са плъпнали светите кармелити.
Така от утринта до вечерта
те бродят със молитви на уста
от град на град или от село в село.
Затуй сега жените могат смело
да скитат из горите до насита.
Най-много да ги срещне кармелита,
а той не може нищо да им вземе
освен честта. Та, значи, в старо време
при крал Артур живеел весел мъж.
Покрай реката яздел той веднъж,
когато в миг пред него се явила
мома — тъй както майка я родила —
и без да чака нейното съгласие,
отнел ѝ той девствеността. Това си е.
Добре, ама се вдигнала гълчава
и крал Артур му наредил тогава
за своя грях пред съд да се яви.
Съдът решил да го обезглави.
Такъв им бил законът. Ала в хор
кралицата със целия си двор
замолила за милост своя крал,
додето той най-сетне ѝ предал
злосторника — тя да реши дали
да го срази, или да се смили.
Благодарила мъдрата кралица,
а подир време пленния си рицар
повикала и рекла: „Без съмнение
ти още си в такова положение,
че можеш утре в гроб да се окажеш.
Ще ти даря живота, ако кажеш,
жените за какво ламтят най-вече.
Гръкляна си от меча дръж далече.

Не можеш да ми отговориш, знам.
Но Нищо. Аз година ще ти дам
да ходиш по стъгди и по гори.
Върви, но отговора намери.
Ако не се завърнеш сам, тогаз
насила тук ще те докарам аз.“
Въздъхнал рицарят, но що да стори —
с кралицата не можел да се бори.
Затуй поел самичък, без дружина,
да търси отговор, та след година
и палата кралски с него да се върне.
Поел веднага, без да се обърне.
По всяка порта, дето му се случи,
той чукал със надежда да научи
какво е туй, което търсим ние,
жените. Но не смогнал да открие
и двама души, дето, без да спорят,
едно и също да му отговорят.
Богатство, му отвърждали едни,
а други казвали, безгрижни дни,
одежди, мъж в леглото, чест, покой
или женитби — повечко на брой.
Жените, казвали едни, мечтаят
мъжете да ги хвалят и ласкаят.
От истината туй не е далеч —
мъжете ни превземат не със меч,
а с комплимент, с усмивка, с дума блага —
и в клопката ний падаме веднага.
Разправят, чувала съм, че ламтим
да вършим всичко, както си решим,
но вместо с укор нашите стопани
с похвали да обсият мъдростта ни.
Така си е. Щом някой пръст завира
във раната ни, то се подразбира —
с ритник ще му се отплатят жените.
Опитайте — и ще се уверите.
Защото всяка грешница желае

светица да я смятат. Те това е.
А други казват, че сме най-щастливи,
щом чуем, че сме умни, разсъдливи,
че нищо в пътя ни не ще ни спре,
че тайните опазваме добре.
Но туй са, драги, врели-некипели.
Нима жена такава сте видели?
Спомнете си на Мидас поведтта.
Овидий между другите неща
разказва, че на темето на царя
уши растели като на магаре.
С косите си страхотния позор
грижливо криел той от людски взор.
И никой друг в света, освен жена му
за туй не знаел, че на нея само
той всичко доверил с молба такава:
на никой нищичко да не издава.
Тя дала клетва, че и в гроба даже
на други тайната не ще изкаже
от страх да не зачерни с тази вест
и неговата, а и своята чест.
Но в миг разбрала, че ако мълчи,
от мъка ще умре, кажи-речи.
То огън сякаш ѝ горял в душата,
додето си отворила устата.
Със хора да говори не посмяла,
та при тресавицето отърчала
и както прави чаплата, когато
потопя клюн в бълбукащото блато,
тя устни до водата приближила
и казала: „Не ме издавай, мила.
На теб ще кажса, и на никой друг.
На темето на моя клет съпруг
растат магарешки уши. О боже,
олекна ми. То толкова не може
да се мълчи.“ Поуката е тази —
жената дълго тайната не пази.

Какво се случило, ще разберете
сами, Овидий ако прочетете.
Та рицарят, за който става реч,
разбрал, че ни наблизко, ни далеч
не ще узнае за какво жените
ламтят най-силно и със скръб в гърдите
решил към къщи вече да поеме —
изтичало уреченото време.
Но както яздел тъй с душа смрачена,
той зърнал край една гора зелена
как двадесет и четири момичета
играят на поляната сами.
И къмто тях, без много да се мае,
се втурнал отговора да узнае.
Но като стигнал там, открил, че няма
и помен от дружината голяма.
В тревата само някаква старица
седяла. Е, такава чак грозница
навярно не е виждал никой мъж.
Тя тръгнала към него отведнъж
и рекла: „Път оттука не минава.
Какво те носи, рицарю, тъдява?
Кажу си. Може да е на късмет.
От старостта ти приеми съвет.“
А той отвърнал: „Майчице добра,
горко ми, ако днес не разбере
кой блян е за жените най-голям.
Кажу ми го — и всичко ще ти дам.“
Тя рекла: „Дай ми първо обещание,
че ще изпълниш моето желание,
ако ти е по силите. Тогаз,
повярвай ми, ще ти го кажа аз.“
„Заклевам се в честта си!“ — викнал той.
„Чудесно! Щом е тъй, се успокой.
Животът ти, младежо, е спасен.
Кралицата ще мисли като мен.
И знай, не ще намериш по земята

една жена със кърпа на главата,
която да не е съгласна с туй,
което ще ти кажа. Впрочем чуй!“
Прошепнала му нещо на ухото
с добавка, че не ще го стигне злото.
В двореца този рицар се завтекъл
при своята кралица, па ѝ рекъл:
„Дойдох си в срок и отговора зная.“
И край престола според обичая
се сбрали рицаря да чуят всички —
придворните жени, моми, вдовички.
Щом седнала кралицата на трона,
въвели подсъдимия в салона.
Когато тишина се въздворила
навред, кралицата му наредила
да каже ясно за какво ламтят
жените. Той не чакал втори път
да го попитат и със гръмък глас
ѝ отговорил ей така завчас:
„Кралице благородна, те копнеят
докрай да управляват и владяят
мъжете си, любовната им страст
да задържат до гроба в своя власт.
Ей за това ламтите всички вий.
Сега, ако желаеш, ме убий!“
Но никоя в притихналата зала
срещу словата му не възроптала.
„Да бъде жив!“ — се носело навред.
И в този миг изскочила отпред
старицата от горската поляна
и рекла: „Милост, о богоизбрана
кралице, подкрепи ме с царско слово.
Аз дадох отговора наготово
на рицаря, а той ми обеща
и се закле в най-светите неща,
че ще се подчини на мойта воля.
Сър рицарю, пред този съд те моля

да станеш незабавно мой жених.
Ти знаеш, че живота ти спасих.
Кажки, кажки, ако не е така.“
„Уви! — той рекъл. — Как да отрека
това, в което съм се клел горещо!
Но слушай, избери си друго нещо.
Ще ти платя с имоти и пари.“
„Не — тя отвърнала. — И разбери,
макар и бедна, стара, погрозняла,
аз, рицарю, нехая за метала,
погребан под пръстта или над нея.
Невяста да съм ти — за туй копнея.“
„Невяста! — викнал той. — О, не невяста —
проклетие съдбата ми изпраца!
О адска мъст! О черен жребий мой!“
Но всуе пъшкал и се вайкал той —
женитбата не можел да избегне
и трябвало със старата да легне.
Сега ще сметнете, че съм небрежна
или не съм достатъчно прилежна,
та не описвам тук надлъж и шир
богатството на сватбения пир.
Но чуйте — немало ни пиршество,
ни веселба, ни брачно тържество,
а само мъка, болка и печал.
В зори той с нея тайно се венчал
и крил се като бухал през деня
от яд, че си е взел такваз жена.
Съвсем му се почернила душата,
когато с нея легнали в кревата.
Въртял се и се мятал без почивка,
а тя го уговаряла с усмивка:
„Кажки ми, мили мъжо мой, така ли
жена си рицарят в леглото гали?
Такъв ли е законът на Артур?
Там всеки ли е като тебе хмур?
Та аз съм ти невяста и изгора,

спасих те от смъртта и от позора
и зло не съм ти сторила, а виж
как недостойно с мене се държиш
от днес, от първата ни нощ, любими.
Какъв е моят грях пред теб? Кажси ми
и аз ще го поправя. Мили божже!“
„Уви! — отвърнал рицарят. — Не може
да се поправи стореното. Ти
си стара, с отвратителни черти
и от такова ниско потекло,
че ненапразно аз в това легло
се мятам, а сърцето ми кърви.“
„Това ли — рекла тя — те разгневи?“
„Това — отвърнал той. — Нима е чудно?“
„Но туй да се поправи не е трудно.
Три дни ми трябват само. Ти потрай
и всичко ще завърши с хубав край.
За моя род си, виждам, разтревожен.
За тебе, който е от род заможен,
е благороден, който е в несрета —
не е. Фу, глупости на търкалета!
Ти гледай кой е доблестен и прям,
кой с подвиг благороден и голям
възвеличава своя дух свободен,
защото само той е благороден.
Ний черпим благородство от Христа,
а не от дядо или от баща.
От тях се случва да се сподобиме
с наследство, със добро и знатно име,
но те не могат да ни завецаят
живота си почтен, макар да знаят,
че той ги е направил благородни.
За нас са те звездите пътеводни.
И неслучайно бардът на Флоренция,
наречен Данте, следната сентенция
е вписал в своята премъдра книга:
«От корена до всеки клон не стига

достоинството, но в божията слава
и сиромашт благородник става.^[12]»
Все временни блага или бедни
ни завещават нашите деди.
Това ти знаеш по-добре от мен.
Ако е с благородство надарен
известен род, ще може ли да стане
така, че той по чудо да захване
да пренебрегва своя дълг висок
и да потъне в грех или в порок?
Ако оставя малко огън аз
във някой дом — тук или на Кавказ —
и си замина, никого дори
да няма вътре, той ще си гори
тъй, сякаш двайсет хиляди във кръг
стоят наоколо и своя дълг
ще изпълнява, докато е жив.
Това е пример най-красноречив
за туй, че благородството в живота
не идва от парите, от имота.
Не всички като огъня живеят
и често тези, що се големият
за лордове, защото са родени
във къщи благородни и почитени,
та имат най-достойно потекло,
потъват в грех и вършат само зло
и тъй дедите си опозоряват.
Те често граф и дук се назовават,
но благородници не са, защото
безроден е служителят на злото.
Помни, че благородството е звание,
добито от дедите ти с дерзание
и със великодушие, което
за теб е чуждо. Знай, че от небето
се дава благородството, от бога,
а не в наследство — с бащината тога.
Спомни си писаното от Валерий^[13]

за Тулий — този, който път намери
от бедността до царския дворец, и
чети Сенека или пък Боеций —
те казват, че човек е благороден,
за благородно дело щом е годен.
Затуй, съпруже мили, в заключение
ще кажа, че родът ми без съмнение
не е богат, но ти бъди спокоен.
Ще моля бога със живот достоен
и честен да ме отличи. Тогаз
ще стана благородница и аз.
За бедността ми ти ме укори.
Христос, самият божси син дори
във бедност предпочете да живее,
но аз не вярвам някой да посмее
да каже, че Исус си е избрал
живот порочен и греховен дял.
Дори Сенека, този ум дълбок,
е рекъл: «Бедността не е порок.»
Богат е онзи, дето се не въси,
макар да няма риза на гърба си,
а който все се вайка, че е беден
и търси още, е бедняк последен.
Щом някой няма грош, но пак нехае
от всички по-богат е той. Така е.
Беднякът няма грижа, ни тъга.
Сам Ювенал е казал на шега:
«На път беднякът пее и танцува —
нали от обир той не се страхува.^[14]»
Да, бедността е благо над богатата,
от мъките избавя тя сърцата
и с мъдрост надарява милостиво
онези, що я носят търпеливо.
Съкровище е бедността, имане,
което все при теб ще си остане.
Във бедността смиреният познава
и себе си, и божията слава.

По-точно от стъкло вълшебно даже
другарите ти тя ще ти покаже.
Ха затова бъди така добър
и бедността ми не закачай, сър.
Накрая стара ти ме назова.
Дори ако по книга за това
не си се учил, чувал си досита,
че младият е длъжен да почита
старика и баща да го зове.
Тъй пишат всички мъдри умове.
А външността ми да не те тревожи,
красавицата може да ти сложи
рога, а грозотата с възрастта
са стражите на благоверността.
Но аз познавам светските ти страсти,
затуй ще ги задоволя отчасти.
Ти само ми кажи каква да бъда —
такава стара, грозна, плоскогръда,
ала до гроба на мъжа си вярна,
безропотна, послушна, благодарна,
или пък млада, свежа и красива,
но не особено благочестива
ни у дома, ни дете да било.
Е хайде, избери едното зло.
Ти сам ще си решиш, съпруже мил.“
Въздишал рицарят и се потил,
ала накрая рекъл тъй без друго:
„Любезна моя, обична съпруго,
оставям се на твойта мъдра власт.
Избирай онова, що чест и сласт
ще донесе на двама ни в живота.
Аз няма да се бъркам ни на йота.
Ще стане, както ти поискаш, мила.“
„Нима ми даваш право, власт и сила
да управлявам тук по своя воля?“
„Да, жено — казал той. — За туй те моля.“
„Тогаз ме целуни и знай — едното

*и другото ще имаш ти, защото
ще бъда и красива, и добра.
О, нека побеснея и умра,
ако откриеш на земята друга
тъй предана и примерна съпруга.
А утре сутрин ако се намери
жена, по хубост с мене да се мери,
дори и в най-далечните земи,
живота ми, любими, отнеми.
Вдигни пердето — и ще видиш сам.“
Когато рицарят погледнал, там
тя греела от красота и младост
и той я взел в прегръдките си с радост,
с душа честита, жадна за милувки,
и я обсипал с хиляди целувки,
а тя склонила всичко да направи,
та удоволствие да му достави.
Така в любов до старини дори
живели. Господ да ни надари
с мъже по-млади и послушни в къщи,
а във леглото — живи и чевръсти.
Ако жените си не слушат, боже,
скъси им дните, колкото се може,
а на скъперниците дърти ти,
всеблаг отче, чума изпрати.*

Тук завършва Разказът на Батската невеста.

---

[1] „Бекона, който в Дънмоу раздават“ — В градчето Дънмоу, графство Есекс, и досега съществува традицията пушен свински бут да се дава като награда на онази брачна двойка, която през изтеклата година е имала най-малко семейни недоразумения. — Б.пр. ↑

[2] «Belle chose-a» — хубавото нещо (фр.). — Б.пр. ↑

[3] Метелий — вж. Валерий Максим — „Factorum et dictorum memorabilium libri“, IX, кн. 6, гл. III. Този древен исторически труд

представлява богат сборник от анекдоти и е бил твърде популярен в средните векове. — Б.пр. ↑

[4] Quoniam — понеже (лат.). Значението на думата в този контекст е ясно, но не е ясно защо тъкмо тази дума е употребена. — Б.пр. ↑

[5] „За спора на Валерий с Теофраст“ — „Theophrastus and Valerius“ — произведение, приписвано на Уолтър Мап (около 1200 г.) и съдържащо сатира срещу брака. — Б.пр. ↑

[6] Тертулиян — знаменит богослов (II в.). — Б.пр. ↑

[7] Хризип — глава на школата на стоиците през III в. пр.н.е. — Б.пр. ↑

[8] Тротула — римска императрица. — Б.пр. ↑

[9] Майка Елуиса — Елоиза, абатиса на манастира в Пераклет, любима на френския богослов и поет Абелар (XII в.). — Б.пр. ↑

[10] Панакиди — намазани с восък дъсчици, на които се пишело. — Б.пр. ↑

[11] Ситингборн — градче в Югоизточна Англия. — Б.пр. ↑

[12] Сентенцията на Данте — «Чистилице», VII, 121–123. — Б.пр. ↑

[13] «Писаното от Валерий» — Валерий Максим, кн. III, гл. 4. — Б.пр. ↑

[14] Извадката от Ювенал е взета от книгата му «Сатири», X, 22. — Б.пр. ↑

РАЗКАЗЪТ НА КАРМЕЛИТА

Пролог към Разказа на Кармелита:

*Монахът, този славен Кармелит,
към Пристава църковен взор сърдит
все хвърляше под вежди отдалече,
но скверно слово все пак не изрече.
Той каза на Невястата сега:
„Мадам, да те обсипе бог с блага!
Ти тук засегна много трудни теми,
върху които школите големи
все още спорят. Всяка твоя дума
бе мъдра. Но, за бога, тук на друма
не му е много място за теории,
а за шеги и весели истории.
Я нека проповедите оставим
на пасторите. Ако го направим,
аз мога да разкажа за един
църковен пристав — важен господин.
Вий знаете сами — такъв едва ли
ще се намери кой да го похвали.
Подуши ли в града грехопадение,
призовка носи там без закъснение.
Затуй яде пердах като катър.“
Ханджията го спря: „Почакай, сър!
Бъди учтив. Приличието спазвай.
Кавги не искам тук. Сега разказвай,
но Пристава на мира остави.“
„Не! — викна Приставът. — Не се гневи.
Да кара тъй. След туй съм аз на ред
и, бога ми, не ще го храня с мед.*

*Ще се научи моят мил приятел,
че в службата на кармелит — ласкател
облагите не се роят безспир.“
Ханджията го сръза: „Стига! Мир!“
На Кармелита после рече той:
„Разказвай по-нататък, драги мой!“*

Тук завършва Прологът на Кармелита.
Тук започва Разказът на Кармелита.

*Преди години в моя край живеел
викарий достолепен. Той вилнеел
навред. Раздавал тежки наказания
за всеки грях, за прелюбодеяния,
магьосничество, речи неприлични,
за клевети, измени най-различни,
клетвопрестъпничество, нарушения
на завещания и задължения,
отсъствия от службите църковни
и други престъпления греховни
като лихварство, светотатство. Строго
осъждал всекиго, ала най-много
женкарите от него си изпащали
и тези, що десятъка не плащали.
Във книгата ги вписвал, та след време
епископът със тях да се заеме.
Но и самият той преди това
поправял всички грешни същества.
За тази цел си имал пристав там.
Той бил мошеник и хитрец голям,
от свои верни хора научавал
къде ще падне нещо и отплавал
натам завчас. Доносниците стари
били комай помилвани женкари.
Знам, Приставът от злоба ще се спуга,
но аз докрай ще го изложя тука.*

Те, приставите, нямат власт над нас и,
за щастие, ний, бедните монаси,
не търсим отпущение от тях.
„Така е — рече Приставът на смях —
и с вас, и със развратните жени.“
Ханджията му викна: „Престани!
Аз казах вече, че не искам свада.
Разправяй, драги! Карай без пощада!
Напук на Пристава. И нямай жал!“
„Та този пристав, този стар нахал —
подхвана Кармелитът, — имал, значи,
един орляк коварни подслушвачи,
да му донасят всяка хорска тайна.
С тях той отдавна влязъл в дружба тайна —
соколите си котка тъй ловецът.
А колко откупи събрал, подлецът,
и на викария дори не казвал.
Призовки много-много не показвал,
заплашвал всекиго със анатема,
та и кесията му, и корема
напълвали догоре по принуда.
А бил разбойник — също като Юда
и като него плячката дялял
в кесии малки, та и равен дял
на господаря си не давал даже.
Той бил, със право може да се каже,
крадец, църковен пристав и мръсник.
Без труд развързвал женския език
и кой им е гостувал във леглото,
му казвали момите на ухото.
Тъй те му служели като уловка.
На първо време някаква призовка
уж и за двамата фалшифицирал,
момата пуцал, а мъжа обирал
до грош и казвал: «Името на тая
мома аз тук пред теб ще зачертая
от книгата. Ти грижса не бери.

Нали сме с теб приятели добри!»
А за рушвети, реч ако отворя,
ще трябва две години да говоря.
Дори и кучето не различава
в леса ранената сърна от здрава
тъй, както този мръсен призовкар
откривал кой е коцкар, кой — женкар.
Той вършел туй с усърдие, с отрада.
Нима е чудно — плячка като пада!
Та ето този пристав бил поел
в града при някаква вдовица, с цел
да поуплаши вещицата стара
с призовка тъй, че подкуп да прибара.
Но в миг видял, че край леса зелен
пред него язди йомен пременен
със весел, също тъй зелен кафтан,
в ръката с лък, на пояса с колчан,
напълнен с остри лъскави стрели,
но с капа с черни като ноц поли.
«Добра ти стига, сър!» — извикал той.
«Дал бог добро! Къде така по зной? —
отвърнал онзи. — Надалеч комай?»
«Не — рекъл приставът. — Из този край.
Ще собирам данък от една жена.
Стопанинът ме прати в ранина
да свърша тази работа.» — «Я виж!
Тогави ти си бирник?» — «Не грешис —
му отговорил приставът. — Така е.»
Засрамил се дори да си признае.
«Derardieux! — извикал онзи. — Братко!
И аз съм бирник, казано накратко,
но тук съм още нов, затуй те моля —
приятел ми стани по своя воля
или дори побратим, а когато
пристигнеш в моя край, сребро и злато
ще имаш, колкото си щеш, понеже
ще ти отключи цялото ковчеже.»

«Сполай ти! — приставът отвърнал. — Бива.»
И стиснал му ръката костелива,
а после дружно двамата поели
и дълго се шегували и смели.
Но този пристав като лешояд,
щом някъде подушел леш и смрад,
завирал там носа си — човка съща.
«Побратиме, къде е твойта къща? —
попитал. — Ако дойда, да я знам.»
А йоменът му отговорил: «Там,
на север, надалеч ми е домът^[1],
но вярвам, че ще дойдеш някой път.
Сега потрай. Преди да се простим,
ще ти разкажа всичко до сантим.»
Но приставът не можел да мълчи:
«Побратиме, вземи ме научи
като другар и като старши брат
на тънкостите в своя занаят.
Къде най-лесно плячка се намира?
И нека съвестта не те възпира —
без срам разказвай всичко ред по ред.»
«Добре — отвърнал онзи. — Най-напред
със надницата си, да ти призная,
не бих могъл да свържа двата края.
Стопанинът ми е суров човек, а
и службата ми, знаеш, не е лека,
та трябва да крада, за да живеея.
И дават ли ми, братко мой, не смея
да кажа „не“. Печеля ту с измама,
ту със заплаха. Туй е, друго няма.
В речта си бях до крайност откровен.»
«Така е — рекъл приставът — и с мен.
Кълна ти се, аз взимам всяко нещо,
освен ако е тежко и горещо.
Уреждам сделките си насаме,
така че съвестта ми да не ме
човърка. Впрочем, на какво прилича

туй нещо, дето съвест се нарича?
И изповедникът едва ли знае
като какво например съвестта е.
Ех, братко, ние с теб ще се сдружиме.
Но чакай, аз не зная твойто име.
Кажми ми, моля ти се, как те викат.»
Тогавя йоменът отвърнал с кикот:
«Като препираш толкова, тогавя
чуй — аз съм дявол и дойдох тѣдява
от пѣклото — за да се поразходя,
пѣк и да купя нещо от народа.
Аз тѣй си вадя хляба — с търговия.
Поел съм като тебе да открия
печалбата из близките места.
Отишѣл бих дори на край света,
когато е за плячка, драги мой.»
«Постой! Какво говориш! — викнал той. —
Аз мислех, че наистина си йомен.
На вид си като мен — човек най-скромен.
Но в ада вие сигурно сте с други
снаги — по сан, по чин и по заслуги.»
«Не — рекѣл онзи. — Там сме без снага,
ала поускам ли, като сега
аз мога да приемам всеки пѣт
човешка или пѣк маймунска плѣт —
и даже ангелска. Нима е чудно?
За кой да е мошеник не е трудно
да те остави, братко, с прѣст в устата,
а аз съм по-изкусен в занаята.»
«Добре, но ми кажи, защо дѣржите
тѣй често да си сменяте снагите?»
«Плѣтта ни трябва да е подходяща,
та плячката по-лесно да се хваща.»
«Но за какво е този труд, кажи ми.»
«О, за различни работи, любими —
отвърнал дяволът. — Но ти потрай,
защото пладне превали комай,

а аз не съм плякосал нищо още.
Ако не е печалбата, защо ще
излизам тук — езика си да чеша?
Ти, все едно, не ще ме разбереш, а
доде погледнеш, времето лети.
Но за какво се трудим, питаш ти.
Понякога слуги сме ний на бога —
оръдия на волята му строга.
Чрез нашето изкуство и старания
изпитва господ своите създания.
Ала когато се възпротиви,
ний трябва да се подчиним, уви.
Най-често той ни дава разрешение
телата да подложим на мъчение,
ала душите — не. Тъй беше с Йов.
Понякога творецът е готов
да ни даде закуп душа и тяло.
Затуй пък друг път трябва, опустяло,
духа да мъчим само, не плътта ви.
Туй все за вашето добро се прави.
Защото, който не попадне в плен
на изкушението, е спасен,
макар че ние с истинска наслада
веднага бихме го отнесли в ада.
Понякога пък служим на човеци.
Архиепископ Дънстън бе светец и
владетел наш, апостолите — също.
За тях сме ний оръжие могъщо.»
«Но от какво си правите плътта?
От елементите?» — «Не, често тя
е някаква измама за очите
или я взимаме от мъртъвците
и караме трупа да проговори,
тъй както Самуил — пророка стори
пред Фитониса^[2]. Ако нямаш вяра,
не вярвай. Никой няма да те кара.
Но ние с тебе губим ценно време.

Ти сам ще видиш цялото ни племе,
когато дойдеш там, та затова
да не хабим на вятъра слова.
От собствен опит после, ако щеш,
и лекции за ада ще четеш
по-хубаво от Данте и Вергилий.
Та да оставим приказките, мили.
Не му мисли. Каквото ще да става,
на пътя няма да те изоставя.»
«И аз — отвърнал приставът тогаз. —
Защото йомен доблестен съм аз
и ненапразно клетва съм ти давал.
Ти може да си сатана и дявол,
но ние с тебе сме побратимени
със клетвени слова и сме решени
да сме си в помощ като брат на брат,
додето вършим своя занаят.
От хората ти взимай своя пай
и аз ще взимам своя, то се знай.
Но който пипне плячка по-голяма,
ще я дели със брат си без измама.»
«Съгласен — казал дяволът. — Без глума.»
И те поели заедно по друма.
Но пред вратите на града, където
отивал приставът, накрай полето
видели двамата една кола
с товар сено, чиито колела
били затънали в калта дълбоко.
Коларят шибал крантите жестоко
и викал: «Хайде, Брук, Скот! Мръсно племе!
Дий! Напънете, дявол да ви вземе!
Отпуснали сте се като пихтия!
Фу, проклетия! Дявол взел ги тия
коне с каруцата и със сеното!»
Тогавата този пристав до ухото
на спътника си устни прилепил
и рекъл: «Слушай, слушай, братко мил!

За теб са клетвите на каруцаря.
Нима го чакаш да те уговаря?
Конете си ти дава този мъж
с колата и сеното наведнъж.»
«Не — рекъл дяволът. — Той не желае
това да стане. Вярвай ми, така е.
Иди и го попитай, ако щеш,
или почакай — и ще разбереш.»
Коларят шибал и ругал безспир,
доде каруцата му най-подир
потеглила и той извикал: «Ди-и!
Ха тъй де! Нека бог ви награди!
Да ви благослови Христос! Е, браво,
юначета! Потрудихте се здраво!
Ох, слава богу, от калта излязох!»
«Видя ли, братко мой? Какво ти казах! —
извикал дяволът. — Селякът често
така нахалост ни говори нещо,
а мисли друго. Хайде да вървим,
че инак с плячката ще се простим.»
Едва излезли от града на друма,
и приставът подхванал своята дума.
«Една дъртачка — рекъл — знам тъдява,
която грош на никого не дава,
па ако щеш ѝ разпори корема.
Но аз дванайсет пенса ще ѝ взема,
че инак ще я карам във съда.
Тя няма грях, но туй не е беда.
От мене взимай пример, драги мой,
и за печалбата си се не бой.»
И приставът затропал по вратата,
и викнал: «Хайде, вещице гърбата!
Май някой поп в леглото си си скрила!»
Вдовицата излязла: «Майко мила!
Кой чука тъй? Какво обичаш, сър?»
«Призовка — рекъл той. — И без хър-мър
под страх от анатема утре рано

пред трона на викария коляно
ще дойдеш да подгънеш със отчет
за греховете си без брой и чет.»
«Не мога, господарю, вярвай бога —
жената рекла. — Болна съм. Не мога.
Във кръста ме пробожда, хем така, че
умирам и от мъка ми се плаче.
Не можеш ли писмо да пратиш ти
на правника ми — да ме защити,
ако потрябва, както се полага.»
Той казал: «Виж какво, плати веднага
дванайсет пенса и ще сложим кръст
на тая работа. Аз нямам пръст
в това. Парата е за господаря.
Ама не ме бави, че как ще сваря
да се завърна у дома, не знам.»
«Дванайсет пенса! О, ти нямаш срам! —
извикала вдовицата. — За мен са
богатство твоите дванайсет пенса.
Старица бедна аз съм, разбери.
Отде да взема толкова пари?
Смили се, сър, над моята несрета.»
«Не — викнал онзи, — вещице проклета!
Ако отстъпя, дявол да ме вземе!»
«Но аз не съм грешила дълго време.»
«Чуй, бабо! Не платиш ли свойта дан,
ще ти отнема новия тиган
за стария ти дълг — нали веднъж
бе сложила рога на своя мъж
и аз платих за твоего отпущение.»
«Лъжа! Кълна се в своето спасение —
отвърнала вдовицата. — Съдът
не ме е призовавал никои път
и тялото ми чисто си остана.
Но на, граби! Харизвам и тигана,
и теб на дяволите черни. На!»
Жената паднала на колена

и клетвата повторила след туй,
а дяволът ѝ казал: «Майко, чуй,
такова ли е твоето желание?»
Тя рекла: «Да. И само с разкаяние
той може да изкупи своя грях.»
«Не, стара кранто, аз не съм от тях —
отвърнал приставът. — Аз бих обрал
от тебе и последния парцал,
преди да се разкая и преди...»
«Е — казал дяволът, — не се сърди,
но ти си, братко, моята награда
ведно с тигана и ще дойдеш в ада.
Там тайни ще научиш — вехти, нови,
та ще захлупиш всички богослови.»
И с тези две-три думи супостата
отнесъл и плътта му, и душата
там, дето им е мястото. О, нека
творецът, който е създал човека,
не ни оставя никога сами
и този пристав тук да вразуми!
Ех, господо, то времето изтече,
аз иначе бих поучил туй човече
със притчи от Христос, Йоан и Павел,
а и със свои думи бих разправил
за мъките на ада, тъй ужасни,
че правят сладкодумците безгласни
и карат грешните души да трепнат,
когато в час на размисъл ги сепнат.
Затуй навреме вий се опомнете.
Спасителя за милост помолете
от Изкусителя да ви избави.
И запомнете тези думи прави:
ламята във бърлогата лежи
и чака жертвата да приближи.
Та затова гответе си сърцата
за битка и отпор на сатаната.
Да ви закриля нашият Спасител

*от злия и коварен Изкусител,
а приставите да се вразумят,
преди във ада да се озоват.“*

Тук завършва Разказът на Кармелита.

---

[1] „Там, на север, надалеч ми е домът.“ — Според представите на Средновековието адът се намирал на север. — Б.пр. ↑

[2] Фитониса — жрица в храма на Делфийския оракул. — Б.пр. ↑

РАЗКАЗЪТ НА ЦЪРКОВНИЯ ПРИСТАВ

Пролог към разказа на Църковния пристав:

*В миг Приставът подскочи от седлото,
позеленял от гняв, като листото
на трепетлика се разтресе цял
и викна: „За едно съм закопнял
и за едно аз, господа, ви моля.
Вий дадохте на Кармелита воля
да лъже. Слушайте и мен тогава.
Той ада, види се, добре познава
и, бог ми е свидетел, не е чудно!
Че дявола от кармелита трудно
ще различиш. Аз неотдавна чух
как някакъв си ангел или дух
на едного от тях се бил явил
и дверите на ада му открил
да види всички мъки страховити.
Като не зърнал нийде кармелити
сред грешниците в мрачната обител,
той своя ангел ей така запитал:
«Кажми ми, сър, нима тѣдява в адѣт
изобѣщо кармелити не попадат?»
«Ами! — отвърнал той. — И още как!
При Сатаната те се спущат чак.
На, виж, опашката на Сатаната
е по-широка даже от платната
на кораб. Сатана, я повдигни
опашката си. Хайде, надникни
да видиш там дружината си мила.»
Едва опашката се извисила,*

*от дяволския задник излетели
като от кошер на рояци цели
безбройни кармелити — и поглеж,
в миг ада се изпълнил с тази гмеж,
но после тя обратно полетяла
и пак във задника му се навряла.
Опашката се спуснала завчас,
а онзи още гледал във захлас
натам, додето бог със свято слово
духа му върнал в тялото отново
и той сред нас отново се намерил,
но дълго време след това треперил —
пред погледа му мътен и уплашен
се мяркал дяволският задник страшен.
Това е. Бог да бди над всички тука
освен над тази дяволска унука.“*

Тук завършва Прологът към Разказа на Църковния пристав^[1].
Тук запоява Разказът на Църковния пристав.

*„Във Йоркшир^[2], казват, има и до днес
една блатиста област — Холдърнес.
Там някой си от тези дългокоси
монаси ходил, то се знай, да проси.
И ето че един прекрасен ден
той в църквата с гласа си вдъхновен
запроповядвал с тази цел най-паче —
да развълнува хората, така че
парата много да им се не свиди
и щедро да платят за панихиди
и за строеж на храмове, наместо
да ги пилеят там за друго нещо
или пък да ги дават на такива,
чиято къща от имот прелива.
Със жар ги убеждавал той тогава,*

че панихидата освобождава
душите в ада от излишни мъки,
дори да се претупа бързо, пък и
защо с поповете да се разправят,
щом те една-едничка служба правят^[3]
на ден. «Освободете — викал той —
душите грешни. Дайте им покой
от вилите, от адските казани.
Побързайте, за бога, християни!»
Когато всичко туй докрай си казал,
той с «Qui sum patre»^[4] от амвона слязъл
да събере каквото му дадат
и начаса потеглил пак на път
с торбата си и с дългата тояга —
на всяка къща да прекрачи прага
и да изпроси я брашно, я масло.
Другарят му — монахче недорасло —
го следвал с две големи плочи (хем
от слонски зъби) и с един калем,
по тях записвал всеки нов дарител,
та уж във манастирската обител
в молитвите си да го спомене.
«Дай крина жито или ръж поне,
или пък сирене, но моля, моля,
самичък си решавай. Твоя воля.
За тази служба пени ни дължиш,
но можеш и с месо да ни платиш.
Завивката си дай, сестрице драга,
и ще ти впиша името веднага.
Я от бекона отрежи сега.»
След тях се мъкнел здравеняк — слуга.
Той трупал плякката в един чувал
и на гърбината си я държал.
А щом затворят подир тях вратата
слугата в миг изтривал имената
от плочите и своите господари
развличал с приказки и басни стари.“

„Лъжа! Лъжа!“ — извика Кармелитът,
„Не се обаждай, като те не питат“ —
Ханджията го обезоръжи.
И Приставът веднага продължи:
„Така от къща в къща най-накрая
калугерът отишъл до оная,
в която винаги за дълго спирал.
Стопанинът сега лежал — умирал.
Отдавна вече на легло бил той.
«Нис Deus^[5], Томас! Как си, друже мой? —
попитал кармелитът с глас вежлив. —
На тази твоя пейка, да си жив,
аз неведнъж до тебе съм седял
и много вкусни ястия съм ял.»
И бутнал от скамейката котака
да сложи шапката си и кривака,
пък и торбата си, преди да седне.
Другарят му отишъл да погледне
във ханчето ще има ли места —
за него и слугата през нощта.
«Сполай ти, сър. Къде се губиш ти? —
болникът рекъл. — Щом запролети,
из други краища се запиля.»
«Ох, Томас, работата наваля —
отвърнал той. — За твоето спасение
молитви четох във уединение,
а поменах и други хора там.
Днес бях на служба в божия ви храм
и четох проповед, но не съвсем
по библията. Ако я четем
дословно, трудно ще я разберете.
Затуй аз преразказвам стиховете.
Това е свято дело, подвиг свят,
защото буквата убива, брат.
Та за благотворителност във храма
им проповядвах днес и твойта дама
там зърнах. Апропо, къде е тя?»

«Отвън, на двора. Тук не я свъртя,
но сигур ще се върне подир час.»
«О сър, добре дошъл, къде по нас? —
се чул гласът ѝ. — Как си? Здраво — живо?»
Калугерът се вдигнал най-учтиво,
притиснал я в обятие могъщо,
целунал я и зачирикал също
като врабец: «Добре съм засега
и си оставам предан твой слуга.
Благословен е господ, че такваз
те е създал, мадам. Днес в храма аз
по-хубава от тебе не видях.»
Тя рекла: «Да ни пази бог от грях.
У нас ти винаги си гост желан.»
«Мерси, любезна. Аз съм поласкан
Но ще те моля да не се обиждаш —
аз идвам отдалече, както виждаш,
и трябва с Томас да си поговоря.
Куратите са мързеливи хора
и паството оставят в грях и мрак.
Аз уча от апостолите как
да проповядвам и да изповядвам.
Душите грешни гледам да обрадвам
и да обърна към Христа отново,
като посея неговото слово.»
«Заклевам те в светата Троица, сър —
му рекла тя, — бъди така добър,
нахокай го, защото всичко има,
а стана кисел, твърдоглав за трима.
В кревата го прегръщам ей така,
за да го стопля с крак или ръка,
а той като шопар ми изръмжава
и тъй завършва цялата забава.
Не можеш с нищичко му угоди.»
«О Томас! Томас! Томас! Je vous dis!^[6]
От дяволите е гневът и бог
го запретява със запрет най-строг.

По този повод чуй две-три слова.»
Прекъснала го тя: «Преди това,
какво ще хапне гостът ни прочут?»
И той отвърнал: «Je vous dis sans doute^[7],
на мен ми стига дробче от петле,
сварено във бакърено котле,
със малко меко хлебче, след това
ще хапна свинска печена глава.
(Но не убивай жива твар за мен!)
Аз тъй съм свикнал — с малко съм блажен,
със библията храня своя дух
и не зачитам грешния търбух,
че той ни е противник най-голям.
Надявам се, ще ми простиш, мадам,
за думите ми, толкоз откровени,
но между близки те са позволени.»
«Сър — рекла тя, — когато ти замина
преди две седмици оттук, почина
детенцето ми, бог да го прости.»
Той казал: «Зная, мен ме посети
едно видение вълшебно. Само
полвин час бе изминал от смъртта му —
в килията ми се яви детето
и после се възнесе към небето.
Видели са го още двама братя,
които манастирска служба свята
отслужиха по петдесет лета^[8],
та вече ще поемат по света.
И станах аз тогаз, и манастирът
видя как във очите ми напират
блажени сълзи. Тихо, без камбани
запахме всички, наедно събрани,
„Те Деит“^[9]. И за чудното видение
благодарихме на Христа с моление.
Известно е, че нашата молитва
оттук направо при Исуса литва
и той ни посвещава, запомнете,

във тайни, недостъпни за кралете.
Защото в недоимък нашто братство
живее, а миряните — в богатство,
в разкошни пиршества и в грешна сласт.
Но ний презряхме всяка светска страст.
Различно Лазар и Дивес^[10] живяха —
различни и наградите им бяха.
Ако четеш молитви, в пост живеи,
отслабвай телом, духом дебелей.
Ний следваме апостола любим —
за лакомства и дрехи не ламтим,
живеем скромно, в пост и чистота
и затова сме свидни на Христа.
Мойсей наврѣх Синай прекара в пости
четиридесет дълги дни и ноци,
преди да го споходи господ — бог.
С утроба празна и след пост най-строг
получи той закона, който сам
Творецът писа и му връчи там.
Един ли ден, една ли тъмна ноц
Илия на Хорив остана в пост,
додето господ — бог го заговори.
Арон, преди вратите да отвори
на храма си, за да го посети
ведно със другите отци свети,
та да се моли с тях за свойто племе,
не пиеше, и то от дълго време,
туй, що размѣтва хорското съзнание.
Свещениците в пост и въздържание
се молеха и считаха за грях
пиянството. И всеки поп от тях
да взима пример и урок. Това е.
Исус, Спасителят ни, всеки знае,
живя в пост и молитва до смъртта си.
Така и ний, смирените монаси,
живеем в бедност, скромност, милосърдие
и въздържание, с едно усърдие

за праведност и святост, със ридание,
с душевна чистота и състрадание.
Затуй тропарите ни упорити
(говоря за отците — кармелити)
са господу по-мили, по-любезни
от вашите молитви следтрапезни,
От рая човекът безразсъден
за лакомията си бе пропъден,
а в рая той бе весел и блажен.
Ти, Томас, запомни едно от мен.
(Не нося текста, но какво от туй?
Сега ще ти го преразкажа.) Чуй
какво е рекъл сам Исус Христос
за бедния калугер, гол и бос:
„Блажен е онзи, който духом нищ е.“
И тъй нататък... Библията вижте
и ще се уверите колко свят
е нашият бедняшки занаят.
Богатството е тежко прегрешение
и аз го заклеявам със презрение.
Богатият е лаком като смок,
от кит по-тлъст, с походка на гъсок,
вони на бъчва, целият е язва,
но от молитвите не се отказва.
От псалма на Давид едно си бае:
„Cor meum eructavit“^[11] — и това е.
А ние в бедност, скромност, чистота
все крачим по петите на Христа —
сподвижници, не само ученици.
И както ястреби след гургулици
се стрелват, тъй и святата молитва
на праведните бедни братя литва
направо към Христовите уши.
О Томас, чуй ме и си запиши —
ако не влезеш в братството ни, знай,
с блаженството си се прости докрай.
Ний господу се молим ден и ноц

да те дари със здраве и със мощ,
да излекува болното ти тяло.»
Той рекъл: «Тю да му се не видяло
Пък аз не знаех! Сума ти пари
съм пръснал по монаси, но дори
след всичко туй, повярвай ми, на йота
не съм по-здрав. Профуках си имота
и златото си всеу пропилях.»
«О Томас! Грях си сторил! Страшен грях!
Ама защо си търсил други братя?
Да имаш лекар — майстор в занаята,
и пак да викаш врачки от града!
Оттам ти идва цялата беда.
Не ти ли стига, че за теб безспир
се молим аз и моят манастир?
Чуй, Томас, ти затуй не оздравяваш,
защото други вместо нас даряваш.
„На този манастир дай ръж от коша!“
„На онзи манастир дай двацет гроша!
«На този брат пусни петаче тоже!»
Е, Томас, драги мой, така не може.
Ако разцепиш фартинга^[12] на десет,
парчетата кому ще се харесат?
То само в снопа пръчките са здрави.
Изслушай, Томас, тези думи прави.
Ти искаш да ти служим безвъзмездно,
но бог е казал, както е известно:
«Да бъде труженикът награден!»
Парата, разбери, не е за мен,
ами за манастира, що в неволи
и в радост винаги за теб се моли,
или пък за строеж на църква — хем
на Томас може да я наречем^[13].
Ти тук лежиш, изпълнен с гняв свиреп
що сатаната сам раздухва в теб,
и хокаш тази кротка и невинна
женица, толкова добра и чинна.

Жена си остави на мира вече.
Говоря за доброто ти, човече.
Затуй внимавай и запамети
това, което тук ще чуеш ти:
не се гневи в дома си като лъв,
срещу рода си не ръмжи със стръв,
познатите си не обръщай в бяг.
И още нещо. Томас, синко драг —
пази се от змията в своята пазва.
Тя тихо и нечакано пролазва,
та жертвата си смъртно да ужили.
Сто хиляди мъже са се простили
със този свят, понеже влезли в свада
със стара булка или с дева млада.
А твоята жена е просто фея.
Какво ти трябва да се караш с нея!
Настъпиш ли змията, тя ще съска
с по-малко злост, по-малко жлъч ще пръска
от някоя жена освирепяла —
жената на мъстта се дава цяла.
Гневът е, знай, един от седемте
най-смъртни греха. Адска гмеж са те,
която гибел грешнику вещае.
Туй всеки неграмотен поп го знае.
Гневът е на убийството баща
и дясната ръка на гордостта.
Но за гнева аз мога без умора
до утре сутрин чак да ти говоря.
Затуй се моля богу ден и ноц
на гневния да не изпраща мощ.
Отбягвай тези, дето с яд в душите
са се издигнали до висините.
Веднъж, според Сенека, от един
палат на някой гневен властелин
излезли двама рицари на стреме,
но тъй се случило, че подир време
единият от тях се върнал сам

и бил пред съд изправен още там.
«Убил си ти на друма своя спътник» —
отсякъл мигом яростният съдник
и наредил на стражника: «Вземете
тогова и на смърт го отведете.»
Ала преди да е дошъл горкият,
където трябвало да го убият,
го срещнал онзи втори рицар, дете
за мъртъв всички смятали — и ето,
пак свърнали при властника сърдит
и рекли: «Рицарят не е убит.
Доведохме го, господарю, с нас.»
Но онзи викнал: «Още този час
на смърт и тримата да се откарат.»
От рицарите почнал господарят:
«Теб вече те осъдих да умреш,
а пък и ти не ще се отървеш,
защото си причина за смъртта му.»
На стражника тогава рекъл само:
«Заповедта ми ти си нарушил.»
Така че всички наведнъж убил.
Камбиз, пияницата, в своя гняв
не сецал срам от грешния си нрав.
Един от рицарите — славен мъж,
достоеен и безупречен, веднъж
в палата насаме му рекъл: «Всяка
порочна власт позорен край я чака.
Пиянството е срам за всяка твар,
а още повече — за господар.
Не ще намери той потаен кът —
очи, уши навсъде го следят.
За бога, толкоз чак не пий, не трябва!
Известно е, че виното разслабва
и мозъка, и всеки пъргав член.»
«Грешииш — отвърнал онзи. — Гледай мен
и опитът ти ще те убеди,
че виното съвсем не ми вреди,

че то не влиза никога във спор
със моите ръце, нозе и взор.»
Напук на всичко властникът подир
със вино се налял като на пир
и да му доведат тогава казал
сина на този рицар. Щом той влязъл,
Камбиз го сложил гърбом към стената,
лъка си грабнал, опнал тетивата
чак до ухото си назад — и ето,
пронизал със стрелата си детето.
«Кажу сега — попитал той, — нима
съм слаб в ръцете или пък в ума?
Нима в очите имам недостатък?»
Какво да ви разправам по-нататък?
Загинал рицарският син без слава.
Със господарите шега не става.
«Plasebo»^[14] пей пред всекиго от тях.
Ако не е последен сиромаш,
недей да влизаш с никого във свада.
Пусни го по-добре да иде в ада.
А Кир, обзет от яростта жестока,
решил да пресуши Гисен, потока,
във който паднал неговият кон,
когато бил на път за Вавилон.
Тъй плитък, казват, го направил князът,
че и невестите да го прегаят.
Мъдрецът тъй е рекъл в своя век:
«Не другарувай със гневлив човек.
Не тръгвай с луд на път, ако не щеш
подир живота да си прокълнеш.»
Та, Томас, забрави за своя гняв
и ще се увериш, че аз съм прав.
От дяволския нож се отърви —
от него, знай, сърцето ти кърви.
Готов съм да те изповядам аз.“
„Не, драги! — викнал болния тогаз. —
Днес нашият курат ме посети

и както трябваше, ме причести,
така че по-добре ще е, човече,
за изповед да не говорим вече. “
„Тогава дай пари за манастира.
У вас от пиле мляко се намира,
а ние само миди дъвчим там,
за да издигнем своя божии храм.
И все пак досега не са готови
дори и каменните му основи.
За тухли само, докато строим,
четирсет фунта трябва да платим.
Помагай, Томас, дявол да го вземе,
че инак трябва книгите без време
да разпродаваме, а пък без тях
земята ще загине в срам и грях.
Че онзи, който хората лиши
от словото ни, той ще се реши
и слънцето да грабне, ако случи.
Кой вместо нас ще може да ви учи,
да ви дарява със благословия?
От времената на пророк Илия^[15]
с дела благотворителни и прави,
сполай ти, боже, братството се слави.
За бога, помогни ни, сине мой. “
И пред леглото коленичил той.
А болният кипял от яд и злост.
Той в пъклото би пратил своя гост
за лицемерието му коварно,
но още начаса му рекъл: „Харно!
Но туй, което имам под ръка,
това и ще ти дам. Нали така?“
„Разбира се. Писмото със печата^[16]
предадох на жена ти“ — казал брата.
„Добре. Преди да взема да бера
душа, аз манастира ще даря.
Тук всичко на ръка ще ти предам,
но при едно условие — че там

ще поделиш дара и незабавно
ще раздадеш на всеки брат поравно.
Сега ще ми се закълнеш, че няма
да го обсебиш целия с измама.“
„Кълна се в бога!“ — кармелитът писнал
и на дарителя ръката стиснал. —
И с честен кръст ще потвърдя дори.»
«Добре тогаз. Ръката си заври
в леглото под гърба ми. По-надолу!
Помежду бутите си на голо
съм скътал нещо не съвсем голямо.»
«Ух, туй е работа за мене само!» —
си рекъл онзи и напъхал длан
да търси вътре своя армаган.
Когато Томас го усетил как
забъркал вече в дупката му чак,
в ръката му се изпърдял гръмовно.
С пръдня така могъща безусловно
дори не всеки кон е надарен.
Монахът скочил като лъв ранен
и викнал: «Селяндур! Измамник! Дявол!
Ти, значи, с мене си се подигравал!
Ще ми платиш за тази си шега!»
Слугите чули шумната кавга,
дошли и го изхвърлили през прага.
Червен от гняв, потеглил той веднага
да викне спътника си със чувала.
В очите му глиганска стръв блестяла,
а зъбите му скърцали от злоба.
Той свърнал в двора на една особа
от род известен, знаменит и стар
(на тамошното село господар,
когото изповядвал не от вчера).
Стопанинът бил седнал да вечеря,
когато той се втурнал като бесен
и спрял пред него блед и безсловесен,
додето се свързал да поздрави,

и рекъл: «Господ да те поживи!»
Стопанинът извикал: «Боже мой!
Нима това е братът Джон? Постой!
Ти сякаш си избягал от смъртта си.
Седни и ми кажи за горестта си,
та, ако мога, аз да я прогоня.»
«Опозориха ме — отвърнал оня. —
Дано на най-последния бедняк
тъдява господ да не праща чак
такъв позор, с какъвто в твойто село
покрито беше чистото ми чело.
И все пак всичко туй аз бих простил,
ако със мен не беше осквернил
и манастира този басурманин.»
«Но отче!...» — почнал нашия стопанин.
«Не отче, а слуга ми казвай, сър.
Макар че в школата бях тъй добър,
монаси ний сме бедни, скромни, слаби —
и бог не иска да ни казват раби^[17].»
«Добре, ама разказвай с реч по-ясна.»
«О, сър — продумал той, — беда ужасна
днес мен и манастира сполетя
и тъй *per consequens*^[18] достигна тя
устоите на църквата ни свята.»
«Не бой се, ще се справим със бедата —
отвърнал неговия събеседник. —
Ти знаеш, че си моят изповедник,
солта на нашата земя. Кажу
сега на мен каквото ти тежи.»
И той разказал всичко ред по ред.
Стопанката, която отнапред
седяла мълком в къта, рекла: «Боже
и Богородичке света! Как може!
Кажу какво се случи по-натам.»
«Какво ще кажеш за това, мадам?»
«Какво ще кажа ли? Че от простака
човек не може друго и да чака.

Какво да кажа? Просто нямам думи.
Главата му е пълна с празни глуми.
Аз мисля, че е малко луд комай.»
«Мадам — отвърнал ѝ монахът, — знай,
че аз със този тип ще се квитосам.
Във църквата ще го анатемосам
аз този дърт лъжец и супостат.
Но как да разделя на всеки брат
туй, що не се дели? Фу, проклетия!»
Стопанинът, и той седял самия
като ударен и мърморил: «Как
се е досетил простия селяк
такава хитрост да ти погоди!
Такова нещо, бога ми, преди
не съм и чувал. Брей, че дявол зъл!
Човек такъв въпрос не би могъл
и в аритметиката да намери.
Та кой с какво поравно ще отмери
една пръдня от звук и мирис само
на цяло братство, толкова голямо?
Да му се чудиш и се маеш! Гиди
проклет хитреца! Дано покой не види!
Та кой е чувал за таква нещо?
„На всекиго поравно да дадеш“! То
това е просто... просто невъзможно!
Бре, че подлеца! Създание безбожно!
Звукът в пръднята, брате (слушай мене!)
е просто колебание, трептене
на въздуха, утихващо след време.
И никой смъртен, дявол да го вземе,
не може да го раздели на части.
Я виж го ти, голтак с протрити гащи,
а изповедника ми ще подмята!
Той сто на сто дружи със сатаната.
Сега си яж, а него остави
по дяволите в ада да върви.»
Оръженосецът край тях стърчал,

месо им режел и мълчал — мълчал,
па ето що продумал най-накрай:
«Не се ядосвай, господарю, дай
ми само плат за плащ и ще узнаеш
как можеш още днес, ако желаеш,
да поделиш селяшката пръдня
тъй, че да няма никаква сръдня.»
Стопанинът извикал: «Думай! Хайде!
Ще имаш плащ. Кълна се. Не се май де!»
«Във хубав слънчев ден — започнал той, —
когато въздухът е във покой,
ще наредиш на хората си, щото
на някоя каруца колелото
да донесат — с дузина здрави спици.
След туй дванайсет братя — схоластици
да доведат тъдява, а пък тоя
твой изповедник ще попълни броя.
(Нали тринайсет правят манастир!^[19])
Да коленичат всичките подир —
на всяка спица в отвора носа
да си напъха всеки начаса,
а този изповедник своя нос
да си подложи под самата ос.
Тогава да докарат и селяка —
но като тъпан да му е тумбака,
та на главината като се друсне,
във дупката пръдната си да пусне.
Главата после ти ми отсеци,
ако от опита не проличи,
че от червото му и звук, и смрад
поровно е получил всеки брат.
Е, твоя изповедник, безусловно,
като човек със звание духовно
от този сладък плод ще вкуси пръв.
Редът във манастира е такъв —
на първите най-първо се сервира,
а този тук е първи в манастира.

*Проповедта му днес, освен това
преливаше от праведни слова.
То да останеше на мен, дори
бих пуснал не една пръдня, а три
за него и за неговите братя.
Речта му бе тъй праведна и свята!»
Тогава всички заявили в хор,
че Дженкин би могъл да води спор
със Птоломей, а даже и с Евклид.
Бе гледаш го уж никакъв на вид,
пък я виж пипето му как сече!
Е, туй не може да се отрече.
Заслужи плаща. Впрочем, господа,
това е всичко. Ей го и града.“*

Тук завършва разказът на Църковния пристав.

---

[1] В пролога към разказа Чосър пародира разпространения през средните векове жанр на „виденията“, както и представата на монашеството, че в рая им е запазено специално място в полите на Богородица или в прободения хълбок на Христос. — Б.пр. ↑

[2] Йоркшир — графство в Северна Англия. — Б.пр. ↑

[3] «Щом те една-едничка служба правят...» — За разлика от свещениците монасите понякога успявали да претупат тридесетте панихиди, които изисквала католическата църква за всеки покойник, в един ден. По този начин, уверявали те, се съкращавал срокът на престоя на мъртъвците в чистилището. Докато в това човек може все пак да се съмнява, истината била, че значително се съкращавал срокът на натрупване на печалба от страна на монасите. — Б.пр. ↑

[4] «Qui cum patre» — «който е с господа» (лат.) — завършекът на проповедта. — Б.пр. ↑

[5] *Nic Deus* — латински поздрав: „Бог да те закриля.“ — Б.пр. ↑

[6] „Je vous disu.“ — „казвам ви“ (фр.). Монахът обича да показва съмнителните си знания на този език на английската аристокрация. — Б.пр. ↑

[7] „Je vous dissans doute“ — „казвам ви без колебание“ (фр.). — Б.пр. ↑

[8] „отслужиха по петдесет лета, та вече ще поемат по света.“ — След прослужването на петдесет години в манастир кармелитите били пускани по пътищата да събират милостиня самостоятелно. — Б.пр. ↑

[9] „Te Deum“ — латинска молитва. — Б.пр. ↑

[10] Лазар и Дивес — беднякът и богаташът от евангелистката притча. — Б.пр. ↑

[11] „Cor meum eructavit“ — „сърцето ми прелива“ (лат.), Сказуемото на това изречение може да се преведе също и като „повръща“. Тази игра на думи е основата на използваната от Чосър шега в случая. — Б.пр. ↑

[12] Фартинг — най-дребната английска монета на стойност 1/4 пени. — Б.пр. ↑

[13] «На Томас... да я наречем» — на свети Томас. — Б.пр. ↑

[14] «Placebo» — заупокоен химн. Също «Ще ти угодя» (лат.). — Б.пр. ↑

[15] От времената на пророк Илия... — Кармелитите претендирали, че техният орден води началото си още от усамотяването на библейския пророк Илия на планината Кармел. — Б.пр. ↑

[16] Писмото със печата. — Просителите — кармелити давали на своите дарители писмени уверения за духовно братство с техния орден и за вечно блаженство на душите им. — Б.пр. ↑

[17] Раби — равин; титла, величаеща духовника. — Б.пр. ↑

[18] Per consequens — вследствие на това (лат.). — Б.пр. ↑

[19] „тринайсет правят манастир“ — Манастирското братство трябвало да се състои от 12 монаха (числото на Христовите апостоли), един игумен (приор) или общо от 13 души. По-големите манастири се образували от сливането на няколко братства. — Б.пр. ↑

РАЗКАЗЪТ НА ШКОЛАРЯ

Следва Прологът към Разказа на Оксенфордския школар^[1]:

*„Сър Оксенфордецо — веднага рече
Ханджията, — защо така, човече,
все мълком яздиш — като булка млада,
коя за пръв път до мъжа си сяда
на сватбата? Пак философстваш, чичко
А Соломон, мъдрецът, казва: «Всичко
със времето си!» Я се позасмей.
И не мисли за книгите, недей.
Разказвай нещо весело, защото,
щом вече си се хванал на хорото,
ще скачаш, докогато имаш кости.
Не смей като монасите през пости
със проповеди да ни потопиш
в горчиви сълзи и да ни приспиш.
Развесели ни с някоя шега.
Риториката зарежи сега,
че тя ще ти потрябва за везмо,
на някой крал да съчиниш писмо.
А тук разказвай простичко, та хем
да чуем всичко, хем да разберем.“
Школарят му отвърна с кротък глас:
„Ханджийо, твойта воля е над нас.
И тъй като ти дадохме кривак,
ще припкаме пред него — няма как! —
додето има в тялото ни дух.
Ще ви разправя разказ, който чух
във Падуа от знаменит мъдрец,
чието дело го дари с венец,*

но от смъртта, уви, не го спаси.
Душата му бог нека възвиси!
Петрарка се наричаше поетът.
Омайните му рими още светят
в отечеството негово, огряно
от философията на Линяно^[2].
Смъртта, уви, пощада не познава.
Тя въпреки сияйната им слава
в един-едничък миг като че ли
и двамата без милост повали.
Но нека да се върна при поета,
от който таз история е взета.
Той почва своя разказ отдалеч.“
Встъплението му с изкусна реч
описва Салуцийските градини,
високите гористи Апенини,
в чиято гръд Ломбардия опира
и връх Весулий^[3], дето По извира
от малко изворче, та след това
на изток да се втурне презглава
и да се ширне в лятната омара
чак до Венеция и до Ферара.
Туй всичко е описано обстойно
с умение за майстора достойно,
но, струва ми се, да си кажа честно,
за моя разказ тук не е уместно
със описания да го проточвам.
Затуй със случката направо почвам.

Тук започва Разказът на Оксенфордския школар.

Във Западна Италия, в полите
на мразовития сърдит Весулий,
сред плодните градини в долините
се извисяват крепости и кули,

*в които пътниците биха чули
ека на стародавни векове.
И този край Салуцо се зове.*

*Един маркиз от корен достославен
земите там от памтивек владее.
По власт и по богатство нямал равен.
Пред него всеки друг благоговее.
Все в пирове и веселби живеел,
ала макар че бил със нрав суров,
не будел само страх, но и любов.*

*От неговия род по-благороден
в Ломбардия и днес навярно няма.
Бил млад, красив, в ездата превъзходен,
вежлив, но горд, а силен — и за двама,
по ум достоен за властта голяма,
с която бил дарен — почти герой.
Уалтер, казват, се наричал той.*

*Но имал си маркизът малка слабост —
за утрешното много не умувал.
Пленен от всяка мимолетна сладост,
играел, забавлявал се, ловувал,
от грижи и беди не се страхувал,
харесвали му младите момичета,
но не склонявал да се задомичета.*

*И разтревожените му васали
веднъж поели дружно към дома му.
По пътя още едного избрали
(за красноречието му голямо,
а може би заради мъдростта му)
да поговори с господаря сам.
И този мъж му рекъл срам не срам:*

„Сър, твоята човечност всеизвестна

ни дава смелост, ако се налага,
пред тебе с реч и доблестна, и честна
да си изплачем болката веднага.
Затуй и този път с душа преблага
изслушай новата ни тегоба
и не отхвърляй нашата молба.

Тя, тази работа е твоя лична
и не засяга мен, ни други хора,
но благосклонността ти безгранична
ме насърчава да ти заговоря,
макар че не желая с теб да споря.
Затуй молбата ни ти само чуй,
а си прави каквото щеш след туй.

Ний, господарю, вечно ще те славим
за твоя нрав тъй нежен и човечен.
Не можем даже и да си представим
друг властелин така добросърдечен.
Ала един недъг недоизречен
си имаме — ако се задомиш,
ти всички ни с покой ще надариш.

Склони глава в хомота, що прилича
еднакво на слугите и царете
и брак или женитба се нарича.
Склони и помисли, че часовете
летят — в селата или в градовете,
на път, в легло, на суша, по море —
и никой няма сила да ги спре.

Цветът на младостта ти се харесва,
но старостта пълзи към теб несетно,
смъртта над всяка възраст меч надвесва
и всяко звание е мимолетно.
Че ще умрем (о слово неприветно!),
е много ясно, но кога и как —

това за всички ни е скрито в мрак.

*Не ни отказвай, както ний не сме ти
отказвали ни помощ, ни услуга.
Ако послушаш нашите съвети,
наскоро ще ти доведем съпруга
от потекло, с каквото, вярвай, друга
не ще намериш в цялата страна.
Ще бъдеш горд със своята жена.*

*Спаси ни от ужасната тревога
и нека господ сам да те упъти.
Взemi си булка, молим те, за бога!
Ако със теб се прекрати родът ти
и другоземец наследи властта ти,
животът ни ще стане просто ад.
Затуй се ожени, доде си млад.“*

*Молбата им любезна и смирена
сърцето на маркиза в миг смимила.
И рекъл той: „Не искам да се женя
и да се пъхам във ярем насила,
защото свободата ми е мила,
а бракът е за свободата гроб.
Кажете ми, защо да ставам роб?*

*Но аз разбирам вашата подбуда
и мъдростта ви зряла уважавам.
Затуй без друго сам ще се потрудя
да се венчая скоро. Обещавам.
Ала веднага ви освобождавам
от този дълг, без право присвоен
от вас — да търсите жена за мен.*

*Защото, вижда господ — бог, децата
с родителите си не са прилика.
От корена не идва добротата,*

ами от господа направо блика.
На божията доброта велика
аз поверявам звание, имот,
приятелства, женитба и живот.

Сам, сам да избира ме оставете.
Това е само мое задължение.
Ала каквато да е тя, бъдете
безропотни пред моето решение
и я ограждайте със уважение
като същинска царска дъщеря,
макар да няма пукната пара.

Кълнете се сега, че сте готови
да одобрите избора ми. Ето,
за вас заменям волята с окови.
Затуй ще се оженя там, където
съдбата ми подскаже — и сърцето.
Ако не сте съгласни с туй, тогаз
да сложим кръст на всичко, казвам аз“

Разбира се, че те били съгласни
с условията тъй определени,
но го помолили със думи ясни
да каже в кой ден точно ще се жени.
Били, горките, още усъмнени,
че може би маркизът им не ще
да си намери булка въобще.

И той след двоумение голямо
определил накрая ден и дата,
но казал, че за тях го прави само,
а те му коленичили в краката
и с радост и спокойствие в душата
му поблагодарили, а подир
се пръснали по къщите си в мир.

*На подчинените си той веднага
дал заповед да почнат незабавно
да готвят всичко, както се полага,
за пиршество тъй весело и славно,
та в цялата страна да няма равно.
И всеки с радостно сърце поел
да служи на така желана цел.*

*Край замъка, където тъй грижливо
маркизът готвел своята женитба,
във място живописно и красиво,
зает напролет с оран и сеитба,
а есенес — със жътва и коситба,
се трудил беден, парцалив народ
и с пот купувал всеки земен плод.*

*Сред тази пълна с горест немотия
живеел някакъв бедняк последен.
Но господ праща милост и на тия,
що спят във дом и от обор по-беден.
Яникула се казвал този бледен
босяк. Гризелда, щерка му, била
по-стройна, по-чудесна от ела.*

*Девица със душа така прекрасна
едва ли има друга под небето.
В оскъдието похотта опасна
не смогнала да ѝ рани сърцето.
Тя пиела от извора в полето,
а не от бъчвата и в тежък труд
посрещала и пек, и дъжд, и студ.*

*Макар и да била тъй слаба, нежна
във крехките лета на младостта си,
минавала за умна и прилежна.
Добре се грижела и за баща си,*

почитала сребристите му власи.
Ту с хурка, ту с овчарския кривак —
не скръствала ръце от мрак до мрак

Прибирала се чак след заник в къщи,
набрала горско биле резедаво,
пресявала го със чевръсти пръсти
и лягала в леглото си кораво.
Баща ѝ с нея се гордеел с право.
Тя радвала бедняшкото сърце
със скромен дух и хубаво лице.

Върху Гризелда, туй уханно цвете,
маркизът спирал погледа си често,
когато бил на лов из лесовете,
ала така я гледал той, че вместо
желание нечисто и горещо
в очите му избликвала тъга
и нега, непозната досега.

Прекланял чело пред женствеността ѝ,
пред добродетелта ѝ несравнима,
която я красила в младостта ѝ.
Да, всяка добродетел е незрима,
но той разбрал, че у Гризелда има
такава безгранична добрина,
че само нея искал за жена.

Денят уречен наближил, обаче
все още нищо не било известно
и взели да говорят из града, че
на господаря тъй му е по-лесно —
наместо да им отговори честно,
че за женитбата не е склонил,
да ги залъгва си е наумил.

Ала маркизът вече се заел да

поръчва бисери, сребро и злато
за украшенията на Гризелда,
а одеянието ѝ богато
скроили по една мома, която
била еднаква с булката по ръст,
с подобни рамене, ръце и кръст.

И ето, идвал онзи ден най-личен,
определен за сватбата и бала.
Палатът бил натруфен и накичен,
от накити блестяла всяка зала
и всяка изба от храна пращяла —
от цялата италианска шир
събрали лакомства за този пир.

Маркизът в царствената си премяна
със свита приближени и другари,
получили за сватбата покана,
а и с дружина рицари — войскари
с тръби, с ловджийски рогове, с фанфари
на сутринта със весело сърце
поел направо към онуй селце.

А в този час Гризелда за водица
решила накъм извора да свърне
и без да знае, че е годеница,
се върнала към къщи, та да зърне
какво ли празненство ще се разгърне,
защото чула, че маркизът сам
на сватбата ще се отбие там.

„До прага — тя си рекла — ще отида
и с дружките си там ще се изправя,
та белким и маркизата да видя.
Затуй сега, без много да се бавя,
в ред всичко в къщи трябва да поставя,
че да съм си спокойна след това

и да не губя време да снова“

Но ето, тъкмо да прекрачи прага,
тя чула, че маркизът сам я вика,
оставила там стомната веднага,
изтичала на пътя бледолика —
и тръпна като тънка трепетлика,
с очи печални като на сърне
пред него паднала на колене.

Маркизът над красавицата бледа
свел взор, изпълнен с мисъл и вълнение,
и рекъл: „Де е тейко ти, Гризелда?“
Тогавя тя със почит и смирение —
„Дома е“ — казала и повторение
не чакала, а влязла и след миг
се върнала със бедния старик.

Владетелят го хванал за ръката,
отвел го от тълпата по-далече
и рекъл: „Пламък ми гори в душата,
Яникула, и аз не мога вече
да го тая от теб. Склони, човече,
за булка щерка си да ми дариш
и тъй навеки с мен да се сродиш.

Че ти ме тачиш и обичаш, зная,
и си отколе мой добър служител,
желаеш туй, което аз желая,
на моите закони си блюстител.
Затуй кажи на своя повелител —
съгласен ли си вместо властелин
от днес за теб да стана зет и син?“

Селякът се смутил и разтреперил
от туй така нечакано внимание
и думи да отвърне не намерил,

*а рекъл само: „Твоето желание
е мое, господарю! В пререкание
кой влиза със владетел тъй любим?
На волята ти ще се подчиним.“*

*Маркизът казал: „Още нещо има.
Ще разрешиш ли в собата ти тясна
да влезем ние с теб и с нея трима,
за да ми отговори с дума ясна
дали самата тя ще е съгласна.
Ще почнем този разговор завчас,
но аз държа и ти да дойдеш с нас.“*

*Додето вътре в стаичката скрита
се сбрави тримата, отвън пред прага
сватбарите говорили с възхита
за бедната Гризелда — как помага
на своя стар баща, каква е блага.
А тя сама не можела добре
какво се случва там да разбере.*

*Нима е чудно, че я сепнал госта!
Тя нямала привичка да посреща
дворяни знатни в къщичката проста
и в миг я плиснала вълна гореща.
Но времето лети и ме подсеща,
че трябва вече да разкажа как
маркизът вътре ѝ предложил брак.*

*„Гризелда — рекъл той, — сега с баща ти
решихме (с нас едва ли ти ще спориш!)
да дойдеш с мене в моите палати.
Надявам се, че с радост ще го сториш.
Но искам първо да ми отговориш,
макар че всичко става в бързина,
съгласна ли си да си ми жена.*

Помни, че в теб не бива гняв да пъка,
дори ако прищевките ми често
ти причиняват болка или мъка.
Без ропот всичко приеми, невесто.
Щом чуеш «да», не казвай «не» и вместо
да се усмихнеш, не въси лице.
Склоних ли, ще те взема от сърце.“

Изтръпнала от смут и неспокойна,
тя рекла: „Господарю, ти сам знаеш —
за чест такава аз не съм достойна,
но нека стане както пожелаеш.
Кълна ти се, че няма да се каеш.
Живота ми вземи — дори тогаз
безропотна ще си остана аз.“

„Добре, Гризелда моя!“ — той ѝ казал
и със тържествен израз на лицето
със нея при сватбарите излязъл.
Притихнала тълпата, след което
той рекъл: „Тази е жена ми — ето.
И нека всеки, който тачи мен,
да тачи двама ни от този ден.“

За да не седне с дрипи на престола,
той наредил на някои околни
жени да съблекат Гризелда гола.
Ех, тези дами не били доволни
да се докосват до неща тъй долни,
но скоро, за добро или за зло,
я пременили в ново облекло.

Внимателно ѝ сресали косата,
която волно досега се вяла,
и сложили ѝ после на главата
коронка, с перли украсена цяла.
Премяната ѝ всякаква възхваля

засенчила би. Хората едва
могли да я познаят след това.

Маркизът я дарил със пръстен златен,
направен за женитбата нарочно,
на бял жребец я сложил, в път обратен
къмто палата се отправил срочно,
последван от сватбари — колко точно,
не знае никой, но до тъмно там
звучели смях и глъч на пир голям.

Но чуйте две-три речи във прослава
на новата маркиза. Бог самия
изваял бил я с красота такава,
че всеки думал: „Тази гиздосия
не може да е расла в немотия,
в колиба, по-невзрачна от обор.
Навярно е дошла от царски двор.“

Тя жънела любов и уважение
навред и даже хората, които
познавали Гризелда от рождение,
се питали с учудване нескрито
това ли е момиченцето свито
на бедния Яникула, какво
е станало с туй скромно същество.

От люлката дарена с добродетел,
тя станала стократно по-достойна,
откакто стъпила в двореца светъл.
С речта си мъдра, блага и упойна,
с усмивката си кротка и спокойна
и с чистото си хубаво лице
пленила не едно добро сърце.

И скоро не в града Салуцо само
се чуло за прекрасната маркиза,

но и далече из околността му
се носели похвалните мълви за
достойнствата ѝ — скъпоценна низа.
И пътници от чуждите земи
отишли да я видят там сами.

Тъй сякаш не с беднячка, а с царкиня
Уалтер встъпил в бракосъчетание
и нямал, казват, никога причина
за съжаление и разкаяние.
Той знаел — в скромното бедняшко звание
се среща добродетел неведнъж.
Затуй го смятали за умен мъж.

На суетата неизменно чужда,
смирена по самата си природа,
Гризелда винаги, щом стане нужда,
се грижела за общата изгода
и немало раздори сред народа,
които тя със своя благослов
да не превърне в мир и във любов.

Мъжът ѝ скитал по далечни друми,
но и тогава, щом избухне свада,
тя смогвала със мъдрите си думи
гнева свиреп — изчадие на ада,
да потуши, без никой да пострада.
Говорили в града и млад, и стар,
че за Салуцо тя е божии дар.

И ето че Гризелда не след длъжко
родила женско чедо във палата.
Е, вярно, че се молили за мъжко,
но всички с радост срещнали момата.
Нали не му е ялова жената,
след женското и мъжко ще роди.
Тъй с време всичко ще се нареди.

*Но както с всеки може да се случи,
додето рожбата им неотбита
все още продължавала да сучи,
маркизът си нарочил да изпита
покорството на майката честита
и да ѝ всее страх, но вижда бог,
че той към нея бил ненужно строг.*

*Веднъж ли и преди я проверявал!
Нима не знаел нейното покорство!
Защо тогава пак я изтезавал!
Знам, някой ще го защити с упорство.
Но туй за мен е истинско злосторство —
да мъчиш вечно някоя жена,
без тя да има капчица вина.*

*Туй станало така — по ноцна доба
с лице тревожно, мрачно и зловецо
маркизът влязъл в тъмната ѝ соба.
„Гризелда — рекъл, — ще те питам нещо.
Кажи ми, спомняш ли си ти, невесто,
как бедността ти замених с богат
живот във собствения си палат?*

*Обсипах те със почести и слава
и на охолство царско те обрекох.
Надявам се, че помниш как тогава
при теб като спасител се притекох
и сам от нищетата те извлекох.
Чуй всяка моя дума, всеки звук.
Сега ний двамата сами сме тук.*

*Ти знаеш, че прекрачи скоро прага
на този дом и стана дама знатна,
ала макар за мене да си драга,*

на рицарите ми не си приятна.
Те считат за обида непонятна,
че са подвластни на жена, дошла
от хижите на бедните села.

Откакто се роди пък дъщеря ни,
те вече взеха да роптаят гласно.
А аз желая с моите дворяни
наместо в разногласие всечасно
в мир да живея — инак е опасно.
Затуй ще сторя с твоето дете
това, което ми налагат те.

Но вижда бог, не ми е по сърцето,
та аз не се реших без твое знание
да го извърша и те питам, ето,
съгласна ли ще си. Без колебание
ми отвърни с такова послушание,
в каквото през венчалния ни ден
закле се ти тържествено пред мен.“

Гризелда тъй безтрепетна стояла,
че ни с очи, ни с думи, ни с движение
печал или тревога не издала.
„Закон е — рекла — твоето решение,
защото ний сме в твое подчинение,
а своите ти можеш, щом решиш,
и да погубиш, и да пощадиш.

Опазил ме е бог да възразявам,
владетелю, на твоите повели.
От всичко друго с радост се лишавам,
щом ти оставах редом с мене. Бели
са всички други ядове. Не бе ли
туй волята на моето сърце —
да сложа всичко в твоите ръце?“

Зарадвал се от тази реч маркиза,
но не изказал с нищо радостта си
и даже, като тръгнал да излиза,
той още продължавал да се въси,
а не след дълго споделил плана си
с един свой стар довереник и сам
го изпроводил при жена си там.

Той бил един от тайните палачи
и служил на маркиза доброволно.
Такъв човек духа си ще затлачи
със всяко дело мерзко и подмолно.
Създание безсъвестно и долно,
на господаря волята щом чул,
направо при маркизата нахлул.

„Мадам — подел, — за прошка аз те моля,
защото си разумна и разбираш,
че изпълнявам господарска воля,
а нея ти не бива да възпираш,
макар от скръб и болка да примираш,
и трябва да се подчиниш без спор
на своя властен и могъщ сеньор.

Принуден съм да взема твойто чедо.“
И като птица хищна и граблива
го вдигнал и във личицето бледо
се втренчил, сякаш щял да го убива.
Гризелда го следяла мълчалива,
покорна като агне, и така
потеглил той с детенцето в ръка.

Човек злокобен, черен от злокоба,
с лице злокобно, със злокобни речи,
пристигна той при тебе в злокобна доба
и да погуби щерка ти понечи,
но ти със нищичко не му попречи

*и без въздишка, без сълза дори
на мъжовата власт се покори!*

*Ала накрая тя се престашила
към своя враг с молба да се обърне —
преди да грабне рожбата ѝ мила,
да позволи за миг да я прегърне
и в скута си, преди да му я върне,
я залюляла с мъка и любов,
с целувки скръбни, с майчин благослов.*

*И рекла тихо: „Сбогом, дъще моя!
Без тебе аз ще крея тук мърцина.
Дано от днес да те закриля тоя,
на кръста що за всички ни загина.
Бъди благословена до амина!
Душицата ти бог да приюти!
Заради майка си умираш ти.“*

*Бавачката — и тя ще се завайка
пред толкова безмилостна разлъка.
Какво остава пък за родна майка!
Но непреклонно твърда в своята мъка,
без увещания, с една заръка
палача тя изпратила: „Вземи
детето ми и в ноцните тъми*

*върви да изпълняваш тази воля
на своя господар, но ако бива,
аз искам за едно да те помоля —
да го заровиш тъй, че да почива
далеч от хищен звяр и птица дива.“
Не казал нищичко палачът зъл,
а взел детето и си отишъл.*

*Оттам той при маркиза се отправил,
каквото сторила жена му клета,*

разказал ред по редом и оставил
в покоите му щерката отнета.
Гризелда с майчината си несрета
мъжа си трогнала, но жал не жал,
на замислите свои той държал.

И наредил потайно на палача
детето в нещо меко да увие,
а като се сгъсти напълно здрача,
в ковчеже или в черга да го скрие,
но го заплашил, че ще го убие,
ако се довери на жива твар
къде отива и с какъв товар.

Той трябвало да занесе детето
в Болоня при една графиня властна
сестра на нашия маркиз, където
да го остави — ако е съгласна,
да го отгледа, но с поръка ясна —
да не издава откъде и как
е стигнало до замъка ѝ чак.

Палачът всичко туй изпълнил срочно
Но при маркиза да поспрем отново.
Той взел жена си да следи нарочно —
дали ще издаде с очи и слово
сърце по-охладняло и сурово,
но прежната разумна доброта
открил във вейка дума и черта.

Все тъй усмихната, все тъй смирена
и в любовта си, както и в шетнята,
към него тя била непроменена,
като че ли забравила бедата,
та даже името на дъщерята
в случаен разговор със своя мъж
не споменала, казват, ни веднъж.

*Но ето, на четвъртата година
небето ги дарило милостиво
с момчано чедо. Като на картина
било детето здраво и красиво
и всички хора в графството щастливо,
дори и в най-далечното селце,
благодарили богу от сърце.*

*Когато рожбата била отбита
от майка си след две години време,
маркизът пак намислил да изпита
невястата си. О, ненужно бреме
пак трябвало Гризелда да поеме!
Мъжете на покорните жени
не знаят мярка в своите злини.*

*„Жена — подел той, — с недоволства смътни
народът срещна нашето венчило,
а пък откакто се роди синът ни,
мърморят вече всички. Като жило
брожението хорско се е впило
в сърцето ми, терзае го безспир
и нямам нито за минута мир.*

*«Уалтер щом умре — те пророкуват, —
Яникуловите потомци вече
във този край довека ще царуват.»
Говорят тъй наблизко и далече.
Аз трябва да се считам с тях, при все че
не смеят още да издигат глас,
и трябва да внимавам всеки час.*

*Желая в сговор с всички да живея.
Затуй се отървах и от сестра му,
и с него ще постъпя както с нея —*

по мрак ще го предам на участта му,
но за едно ще те помоля само —
от мъка и от скръб да не решиш
на волята ми да се противиш.“

Тя рекла: „Аз се клех да не желая
неща, които теб не са удобни.
Затуй не ще тъгувам и роптая
за рожбите, маркизе благородни,
щом участите им са безизходни.
От тях аз нищо друго не разбрах
освен отмала, болка, скръб и страх.

Тук ти си господар и ний сме твои.
Нима от мен ще искаш разрешение?
Когато идвах в твоите покои,
аз в къщи с дрипите без съжаление
оставих волята си и в смирение
облякох твои дрехи. Затова
пред теб ще скланям винаги глава.

Ако преди ми беше позволено
да зная тази ти повеля строга,
изпълнила бих всичко мигновено.
Защото както и с каквото мога,
до гроба ще ти служа, вярвай бога,
и ако щеш, смъртта ми пожелай —
с охота ще посрещна своя край.

Какво е мойта смърт пред любовта ти.“
Така във верността ѝ непревзета
за сетен път се уверил мъжът ѝ
и свел очи, се чудил как тя, клета,
понася мълком своята несрета.
След туй поел с навъсено лице,
но със доволно, весело сърце.

Зловецният палач дошъл отново
и както нявга щерката ѝ мила
отвлякъл във мълчание сурово,
така сега сина ѝ взел насила.
И тя безропотно се покорила,
целунала детето бързешком
и го благословила шепнешком.

Но за едно нещастната женица
помолила — да погребат детето,
та да не го намери звяр, ни птица
и да не му се гаврят със телцето.
Той нищо не отвърнал и момчето
веднага грубо грабнал, но по мрак
в Болоня, казват, го отнесъл пак.

На нейното търпение безкрайно
маркизът дълго се дивил. Горката!
Ако не знаел колко всеотдайно
и нежно си обичала децата,
навярно би помислил, че злината
не я достига, че бездушна злост
е на сърцето и всегдашен гост.

Но помнил той с каква любов жена му
се грижела за крехките създания.
Сега едно кажете вие само —
нима не стигат тези изпитания?
Какви по-страшни мъки и терзания
би съчинил самият Сатана,
за да изпита своята жена?

Но има по света такива хора,
които наумят ли си случайно
да сторят нещо, после без умора
целта си следват явно или тайно
с неотстъпчивост и с упорство крайно.

Така и той решил да умори
жена си, ама да я провери.

Затуй все дебнел — в поглед или слово
ще проличи ли някаква промяна,
но не открил у нея нищо ново.
Останала си тя все тъй засмяна
и предана докрай, ненадделяна
от мъката, и своя мъж суров
обичала с нестихваща любов.

Като че ли и волята им блага
била една. Щом нещо пожелает
Уалтер, тя го сторвала веднага
с охота, с радост, без да възроптае.
От нея всеки можел да узнае,
че мъжовата дума е закон
и трябва да се среща със поклон.

Но ето на, народът заговорил,
че господарят се сдружил с порока
и че злини непоправими сторил —
жена си взел без дом, без род, без стока
децата си избил с ръка жестока
и прочие. Уверен всеки бил,
че той наистина ги е убил.

И тъй, додето името си пазил,
народът му го славил и обичал,
а оттогава всеки го намразил,
убиец със погнуса го наричал,
но той от туй поука не извличал,
а продължавал, както и преди
жена си да изпитва и следи.

Когато дъщерята на маркиза
навършила дванайстата година,

той пратил в Рим писмо да съобщи за
кроежа си с молба до властелина
да му изпрати папска бюлетина,
с която ужким да му позволят
да се ожени за повторен път.

Касаело се за фалшива вула,
с която да му се оповестява,
че може да остави своята була,
че папата развода разрешава
със оглед в недоволната държава
да има мир. И не след дълго Рим
изпратил хрисовул неоспорим.

Народът прост, разбира се, не взел да
се пита, да не би да е измама,
а болката в сърцето на Гризелда
била от всякога два ж по-голяма.
И все пак тя била в скръбта си няма
като преди — ни с дума, ни с очи
не я оставила да проличи.

Загрижена за вечното охолство
на своя благодетел и стопанин,
тя нивга не издала недоволство.
Но да завърши разказа пространен.
В Болоня пратил нашият дворянин
писмо, в което тайния си план
изложил, ред по ред обоснован.

В писмото той замолвал граф Паница,
обручен със сестра му неотдавна,
да доведе и двете му дечица
в Салуцо, в тяхната родина равна,
с одежди според титлата им славна,
но да не казва никому в града
кои са те, какъв им е рода.

Да отговаря само, че с момата
маркизът на Салуцо ще се жени.
И тъй, изпълнена била молбата —
те, тримата, поели, придружени
от няколко васали пременени.
Девојката и малкият ѝ брат
сияели сред тази пъстра рат.

С венчални дрехи, с низи от рубини
блестяла годеницата засмяна,
а братчето, едва на шест години,
и то било във весела премяна.
Тъй яздеа дружината отбрана
и в разговор глумлив и оживен
се нижели несетно ден след ден.

В туй време, със сърце все тъй сурово,
маркизът се подготвял да изпита
жена си и да разбере отново
дали тя пак го тачи и почита,
или е станала по-упорита.
Затуй пред множество народ веднъж
така ѝ рекъл строгият ѝ мъж:

„Гризелда, с теб аз бях честит безмерно.
С добра душа, със хубост ненагледна
и със сърце тъй предано и верно
плени ме ти, макар да беше бедна,
а и по род от всички най-последна.
Но всеки властелин, уви, е роб
на своята проклета власт до гроб.

Аз нямам свободата на ратая.
И за да угодя на своите хора,
ще трябва втори път да се венчая.
Сам папата, за да смири раздора,

ми разреши да си намеря втора
съпруга и доколкото аз знам,
тя вече е поела за насам.

Ще трябва да отстъпиш своето място,
но можеш да си отнесеш обратно
и зестрата, с която ти, невясто,
дойде при мен в имението знатно.
Знай, щастието често е превратно.
Така че с твърдост всичко понеси
и от бедата изход потърси.“

Отвърнала му тя с благоприличие:
„Бащице мой, отдавна съм разбрала,
че между твойто царствено величие
и мойта бедност зее бездна цяла.
О, аз не заслужавах в тази зала
между слугите да се наредя,
а камо ли до тебе да седя.

Самият ти маркиза ме направи
и (нека господ — бог, ако те мамя,
навеки без блаженство ме остави!)
аз тук не съм се мислила за дама,
а просто за безропотна и няма
слугиня на достоен господар.
Останалото бе случаен дар.

С великодушие ти сам прие ме
и ме отрупа с почести и слава,
които моето бедняшко племе
не притежава и не заслужава.
Благодаря ти. Друго не остава.
Сега при татко с радостно сърце
ще се завърна в моето селце.

Там раснах аз сред другите дечица,

там в труд ще доживея старостта си.
Ще бъда целомъдрена вдовица.
На тебе аз дарих девствеността си
и вярна ще ти бъда до смъртта си.
Опазил господ да си взема друг,
след като имах тебе за съпруг.

Щом новата невеста ти е скъпа,
живейте с нея двамата охолно.
С охота мястото си ще отстъпя,
макар че тук богато и безболно
живях, ще си отида драговолно
и мъката във своята душа
ще гледам някак си да потуша.

Но ти ми връщаш булчините дари,
с които си ме взел — така ли рече?
То бяха само дрипите ми стари
и аз сама не знам къде са вече.
О господи! Когато ме отвлече
от моя дом на сватбения ден,
ти беше тъй добър и ласкав с мен!

Да, вярно е, по себе си го зная —
отпървом всяка обич е прекрасна,
но не остава същата докрая.
Ала макар съдбата да ме тласна
в беда така безкрайна и ужасна,
дори за миг не се разкайвам аз,
че ти дарих сърцето си тогаз.

Преди да дойда в твоите палати,
ти нареди одеждата ми стара
да заменят с премени най-богати
и нищо мое тука не докара
освен невинност, голота и вяра.
Взemi си дрехите сега, а с тях —

и този пръстен, с който се венчах.

*А всичките рубини и елмази
в един комод във трема съм забола.
Тъй както гола тръгнах от дома си,
така сега ще си отида гола,
ако това е светлата ти воля.
Но се надявам, друго ако не,
да ми оставиш ризата поне.*

*Нима ще сториш туй безчестно дело —
утробата, която е родила
децата ти, сега пред цяло село
на показ да изложиш? И немиланедрага
през полето без закрила
нима да запълзя на колена?
Макар и бедна, аз ти бях жена!*

*Затуй ще те помоля във замяна
на моята моминска чест — чеиза,
що тук от мен завинаги остана,
да ми дадеш най-старата ми риза,
утробата на прежната маркиза
да скрия с нея. А подир сама
ще си отида право у дома.“*

*„Да бъде! Взимай тази риза, дете
е на гърба ти“ — господарят казал.
Ала усетил страшна жал в сърцето,
той бързо се извърнал и излязъл,
а нея сред народа прост зарязал,
И тя, съблечена, като насън,
поела с боси ходила навън.*

*След нея множеството просълзено
вървяло и проклинало съдбата.
Но мълком, със сърце ненадломено*

и с взори сухи стъпвала жената.
Научил жалостната вест, бащата
проклет деня, във който участта
за скръб го е довела на света.

Той, клетият, отдавна се съмнявал
във тази тъй нечакана венчавка
и все си мислел и се опасявал,
че щом изпълни своята прищявка,
маркизът във крайпътната канавка
ще хвърли бедното дете, дошло
от тъй неподходящо потекло.

Излязъл да я срещне чак на друма,
когато чул тълпата издалече,
и за да я спаси от хорска глума,
и метнал вехтия ѝ плащ, при все че
и бил поокъсял отколе вече,
а и протритият, износен плат
бил толкова бодлив и грубоват.

Така с баща си съкрушен вървяла
тя — този цвят на женското търпение
и нито с реч, ни с поглед не издала
пред многолюдното стълпотворение
обида, мъка или огорчение —
като че ли забравила съвсем,
че идвала от господарски трем.

Нима е чудно! В дните си честити
тя в своята скромност, толкова привична,
избягвала блюдата особити,
разкоша царски, гордостта себична
и с търпеливост просто безгранична
живяла там без вопъл, без протест,
със разум чист, с ненакърнена чест.

Възпяват често Йов за скромността му —
във книгите ще видите хвалбите.
Школарите мъже прославят само
и твърде малко пишат за жените.
Ала мъжете трудно ще сравните
по скромност, преданост и добрина
с такава целомъдрена жена.

И тъй, пристигнал графът от Болоня
и плъзнала мълвата сред народа,
че този граф до себе си на коня
маркиза нова води след развода —
с красиви дрехи по последна мода,
такваз, каквато никога комай
не се е виждала из този край.
Маркизът, щом разбрал за граф Паница,
изпратил да повикат там веднага
Гризелда, бедната добра женица,
и тя прекрачила след малко прага
с душа безгрижна и с усмивка блага,
пред него коленичила завчас
и го приветствала с покорен глас.

„Гризелда — той ѝ рекъл, — тази съща
мома, която взимам за съпруга,
аз искам да посрещна в мойта къща
по царски, по-добре от всяка друга,
а гостите по чин и по заслуга
да настаня и нагостя поред —
с най-знатните да почна най-напред.

За да успеят хората ми срочно
да подредят умело всяка стая,
нареждам ти да им покажеш точно
кое къде да сложат за гуляя,
защото ти ми помниш обичая.

*Е, нищо, че си с бедно облекло —
ний всички знаем твойто потекло.“*

*„Със радост, господарю, ще го сторя
му рекла тя. — Додето имам сили,
аз искам да ти служа без умора.
Страданията ми не са сломили
желанието ми, бащице мили,
послушна винаги на твоя зов,
да работя за тебе със любов.“*

*И начаса Гризелда се заела
да нагласи леглата и софрите,
подреждала, изтърсвала и мела
и все току подканвала жените
да бързат с четките и със метлите.
Тъй чак до вечерта ту тук, ту там
тя шетала с усърдие и с плам.*

*И ето, графът сутринта пристигнал
в Салуцо с бляскавата кавалкада.
Народът още призори се вдигнал
да види шествието на площада
и щом съгледал тази булка млада,
заклучил, че Уалтер не сглупил,
невестите, когато си сменил.*

*Че новата била по-младолика
от старата, по-хубава, по-свежа,
а и с рода си му била прилика.
Харесал се на всички и младежа.
Така народът одобрил годежа
и хората решили изведнъж,
че господарят е разумен мъж.*

*„О тъпо множество! Ти всекичасно
с измени свойто име опетняваш.*

*Със всяко ново нещо си съгласно.
Като луна растеш и се سماляваш,
прославяш днес, а утре поругаваш.
В душата ти царят лъжа и мрак
и който вярва в тебе, е глупак!“*

*Тъй мъдрите глави със реч сурова
осъждали тълпата празнодумна,
която господарката си нова
посрещала с възторг и радост шумна.
Но да потърсим нашата разумна
Гризелда и да разберем какво
е вършело туй вярно същество.*

*Тя крак и за минута не подвила,
додето всичко подреди грижливо,
От облеклото си не се свенила,
макар че то било тъй парцаливо,
и към портала се завтекла живо
маркизата да срещне, та подир
да уреди докрая този пир.*

*С усмивка всички гости там приела
и тъй вежливо настанила всеки,
че те се чудели отде е взела
обноски тъй изискани и меки
една жена с такива вехти дрехи.
И чужденците хвалели във хор
ума и пъргав, ясният ѝ взор.*

*Самата тя не спирала да хвали
невястата красива и момчето
с така сърдечни думи, че едва ли
ще я надмине някой под небето.
Тъй те си поприказвали, додето
насядали край масите. Сега
маркизът викнал като на шега:*

„Гризелда, я ела насам. Кажси ми:
харесва ли ти моята съпруга?“
Тя рекла: „Повелително любими,
по-хубава едва ли има друга
на този свят. Живейте си в задруга
и щастие. Дано като из рог
ви наспори с блага и с радост бог!

Едно ще дръзна аз да те помоля —
да не измъчваш милото създание
тъй, както мене мъчеше. На воля
е расла тя, сред нежност и внимание,
а не в оскъдица или страдание
и лесно ще я смаже горестта,
като не е познала бедността.“

Учуден, неочаквал да я види
тъй незлобива, търпелива, чинна
след всички тези мъки и обиди,
подир жестокостта му безпричинна
все тъй засмяна, вярна и невинна —
изпълнен с разкаяние и жал,
суровият маркиз не издържал.

„Достатъчно, Гризелда, скъпа моя! —
извикал той. — Докрай е проверена
безкрайната любов и вярност твоя.
Запомнил съм те все така смирена —
и в бедност, и в разкош непроменена,
с великодушно и добро сърце.“
И той я грабнал в своите ръце.

И взел да я целува. От почуда
тя сякаш оглушала, онемяла
като при неочаквана пробуда
от тежък сън и мигом се предала.

*„Гризелда — рекъл, — гълъбице бяла,
кълна се в божията светлина,
че само ти си моята жена.*

*Ей тази булка там е дъщеря ти,
а този е на моята особа
наследникът. Ти в тези тук палати
износи ги във майчина утроба,
а после аз в Болоня в тъмна доба
ги скрих. Повзри се в техните лица
и ще познаеш двете си деца.*

*Пред всички тук ще кажа с чисто чело,
че не от лошотия и тиранство
се бях заел с това проклето дело,
а за да видя твоят постоянство,
и не убих децата си, а в странство
ги пратих и от всички там ги крих,
додето в твоята чест се уверих.“*

*Щом чула туй, тя паднала, горката,
в несвяст (тъй само майка се вълнува!),
а после си повикала децата
и взела трескаво да ги целува,
да ги прегръща и да ги милува,
и със солени сълзи да роси
чела и взори, бузи и коси.*

*О, скръбно зрелище! Така се плаче
след много мъки тежки и обидни.
„Сполай ти — тя му рекла — за това, че
не си погубил рожбите ми свидни!
Аз нямам вече страх от дните идни.
Щом имам твоята милост и любов,
дори смъртта ще срещна с благослов.*

О, скъпи мои, хубави дечица,

*аз толкова оплаквах участиа ви,
сънувах ви от звяр или от птица
разкъсани. Но господ ви избави
от гибелта и скъта ви баща ви.“
След тази реч тя паднала повтор
в несвяст пред техния уплашен взор.*

*Но и сега като орлица съща
измъчената майка продължила
любимите си рожби да прегръща.
Едва ѝ ги изтръгнали насила
и не една сълза се търколила
по свеж ланит и старческа брада
за нея и за нейните чеда.*

*Уалтер с ласки и със благо слово
прогонил туй безсилие злоещо,
додето тя се вдигнала отново,
и всеки бързал да зарадва с нещо
маркизата, а той така горещо
я запрегръщал, че под този свод
със тях ликувал целия народ.*

*След туй с обноски нежни и вежливи
в покоите отвели я жените.
Там свлекли дрехите ѝ парцаливи
и с мантия от сърма до петите,
с коронката си бисерна в косите
тя влязла пак в големия салон,
посрещната от гостите с поклон.*

*Тъй с радост свършил този ден печален
и всички се шегували и смели,
додето в небосвода изначален
вечерните лампади заблестели,
а хората се питали не е ли
по-пищно туй честито тържество*

дори от сватбеното пиршество.

*Години дълги дружно и спокойно
живели те богато — пребогато,
а щерка си омъжили достойно
за благородник с титла, пред която
бледнеят купища сребро и злато.
Яникула със тях живял и той,
додето вкусил вечния покой.*

*Синът им наследил и власт, и слава
след скръбната кончина на баща си
и се оженил, както подобава,
но не изпитвал ни веднъж жена си.
Светът изгуби вече твърдостта си,
забрави нявгашните си права.
Но чуйте авторовите слова.*

*Днес времето и нравите са други.
Гризелда с вечното си послушание
едва ли и за нашите съпруги
е пример, подходящ за подражание,
но постоянство в радост и страдание —
това е то безсмъртният урок
на дон Петрарка в разказа дълбок.*

*Ако една женица най-убога
на смъртен е била така покорна,
стократно по-покорни ний на бога
да бъдем. Той с десница чудотворна
ни е създал за служба неуморна
и ни изпитва всеки божии ден —
тъй Йаков пише в своя том свещен.*

*Нерядко бог оставя ни под бича
на черната несрета и неволя,
но само за това, че ни обича,*

*а не за да узнае нашата воля —
пред взора му душата ни е гола.
За нашето добро е всяка скръб.
Затуй послушно да превием гръб!*

*И още нещо, господа, накрая —
дали две-три Гризелди има живи
по наше време в някой град, не зная.
Подобно сплавите неиздръжливи
на златото с медта са те чупливи
и уж като жълтиците блестят,
а като ги огънеш, се трошат.*

*Затуй във чест на Батската невеста
(навеки бог да съхрани и нея,
и другите от святата ѝ каста!)
аз песничка сега ще ви изпея,
че тази реч навярно ви додея
със дидактичната си сухота.
Та ето как започва песента.*

LENVOY DE CHAUCER^[4]

*Гризелда и доброто послушание
отдавна са погребани — и двете.
И аз извиквам на всеослушание:
мъже, невестите си не мъчете
и в тях такива висши образци
като Гризелда всуе не търсете!*

*Съпруги мъдри, вий без колебание
езиците си вече развържете.
Не давайте, за бога, основание
със разкази тъй странни умовете
да ни забъркват разни мъдреци.
От Чичеваче^[5] зорко се пазете.*

*Бъдете като Ехо — не с мълчание,
а с рев на всяка дума отвърнете.
Смирението води до страдание.
Затуй властта в ръцете си вземете
и вредом — и в паланки, и в дворци,
урока на Гризелда запомнете.*

*Архисъпруги, с тъй високо звание,
по-яки от камили в раменете,
отхвърляйте вековното терзание.
И вие, булки, крехки като цвете,
станете тигри с яростни гледци
и като мелници безспир гърмете.*

*Забравяйте и страх, и почитание.
През брони и през шлемове мъжете
пронизвайте със словоизлияние,
умело ги вплетете и стегнете
на ревността си в здравите конци —
и те ще ви се проснат във нозете.*

*Ако сте хубавици, с обаяние
поклонници безбройни запленете,
ако не сте, без много въздържание,
със благосклонност свита си сберете.
Бъдете весели като щурци
и на скръбта мъжете оставете!*

Тук завършва Разказът на Оксенфордския школар.

---

[1] Този разказ е стихотворна преработка на прозаическия латински превод на новелата на Бокачо за Гризелда, направен от Петрарка. — Б.пр. ↑

[2] Линяно — професор по право в Болоня, умрял през 1383 г., девет години след Петрарка. Писал е трактати за войната и

астрологията. — Б.пр. ↑

[3] Врѣх Весулий — Монте Визо. — Б.пр. ↑

[4] Lenvoy de Chaucer. — Това послесловие на Чосър към твърде сериозния за него Разказ на Школаря изведнѣж хвърля иронична светлина върху цялата идеализирана покорност на Гризелда. Тук големият поет като че ли показва неограничените си възможности на стихоплетец. Шест строфи по шест стиха са изградени фактически само върху три рими, първата от които се повтаря 12 пъти, втората — 18 пъти и третата — 6 пъти. — Б.пр. ↑

[5] Чичеваче — името на кравата от една старофренска басня. Тази крава била изключително дръглива, понеже се хранила само с търпеливи съпруги. Затова пък другата крава — Бикорн, която била доста по-разсъдлива и си избрала за прехрана търпеливите съпрузи, имала цѣфтящ вид. — Б.пр. ↑

РАЗКАЗЪТ НА ТЪРГОВЕЦА

Прологът към Разказа на Търговеца^[1]:

*„Плач, вопли, мъки, скърби и печал —
това е моят тежък земен дял —
Търговецът подхвана с мрачен глас. —
Така е, струва ми се, с всички нас,
съпрузите, но моята съпруга
е по-проклета май от всяка друга.
Със дявола да беше се сешила,
и неговата шия би извила.
Какво да ви разправам по-подробно!
Инатът ѝ е нещо безподобно.
Не може да се прави и сравнение
между Гризелда с нейното търпение
и моята със този нрав негоден.
Де да си бях сега ерген свободен!
Не бих подложил вече силом гръб!
На женените жребият е скръб.
Ако не вярва някой, да опита.
Кълна се на свети Томас във щита,
така се случва с повечето живи,
макар че, казват, има и щастливи.
Любезни мой Ханджийо, аз съм в брак
едва от два-три месеца и пак
със сигурност твърдя, че на бекяра
и нож в сърцето някой да му вкара,
той няма да усети чак такваз
терзаеща печал, каквато аз
съм изтърпял от мойта проклетия.“
„Добре — отвърна нашият Ханджия, —*

щом ти познаваш брачната неволя,
разказвай, друже, от сърце те моля.“
„С охота — рече той. — Но ще разправам
за друг — със себе си не се залавям.“

Тук започва Разказът на Търговеца.

В Ломбардия живял един блажен
достоеен рицар, в Павия роден,
и вече шестдесет години той
си ергенувал. Със жени безброй
без много размисли и колебания
си утолявал плътските желания,
тъй както прави всеки светски мъж.
Но чукнал ли шестдесетте веднъж —
дали от благочестие голямо
или от глупост, господ знае само, —
решил, че му е време да се жени.
И тъй, напук на старите ергени,
се впуснал да си търси вред жена
и все се молил богу с добрина
да му дари като на всеки друг
благополучието на съпруг,
съюза свят, със който той може
да събере жената и мъжа.
„Ергенът — казвал той — не е човек,
а брачният живот е чист и лек —
същински земен рай и милост божя.“
Така говорил старият велможа.
И вижда господ, той говорил вещо.
Женитбата е достолепно нещо,
особено за старците — жената
търчи след славата и след парата.
Тя трябва да е млада и красива,
та и наследникът ти да го бива,
и ти да си живееш като цар

без болките на клетия бекяр —
страдалеца ревнив на любовта,
на тази празна детска суета.
Защото неслучайно ергенлъка
е пълен със такава скръб и мъка —
строиш ли върху хлабава основа,
и жилището ти ще е такава.
Ергените са като зверовете —
при тях закон, порядък не търсете.
А впрегнатият в брачния хомот
живее свършено друг живот —
блажен, редовен като на небето.
Прелива му от щастие сърцето.
Кой друг по вярност и по послушание,
по доброта, грижливост и внимание
с невястата добра ще се сравнява?
Мъжа си тя и в радост не оставя,
и във беда — най-предано му служи,
додето той в ковчега се изпружи.
Е, някои отричат туй със страст.
Сред тях е ученият Теофраст.
Но Теофраст, макар и учен, лъже.
„Жената, казва той, за своя мъж е
не пестеливост, ами разорение.
Слугата верен с по-голямо рвение
имота ти ще пази. Тя след време
от всичко твое равен дял ще вземе.
Налегнат ли те болести, съседа,
човече, по-грижливо ще те гледа
от нея, дете случай само чака
да грабне златото ти като сврака.
Ожениш ли се, всеки твой слуга
ще може да те украси с рога.“
И разни други клевети безчет
е писал той, дано да е проклет!
Не вярвайте на злобното глумене
и вместо Теофраста чуйте мене.

Жената е от бога дар и няма
от тази божя милост по-голяма.
Земите, данъците и стадата
са временен подарък от съдбата,
по-мимолетни и от сенки даже.
А — тук е мястото му да се каже —
жената е по-трайна често пъти,
отколкото би пожелал мъжът ѝ.
Женитбата е тайнство възшебно
и чисто, а бекярството безхлебно
е съсипия, мъка и умора.
(Тук само за миряните говоря.)
Жената, ще ви кажа без лъжа,
е помощ и отмяна за мъжа.
Всевишният, щом сътворил Адам,
и забелязал, че е страшно сам,
го съжалил и тъй продумал: „Нека
сега дадем отмяна на човека,
подобна нему!“ И направил Ева.
Оттук се вижда, че на всяка дева
е отредено на жениха свой
да донесе доволство и покой,
със целомъдрие и с послушание
да укрепи туй свято съчетание.
Единна плът са те и, значи, в тях
едно сърце тупти и в скръб, и в смях
Невеста! О, благословени боже,
нима мъжете задомени може
да сполети несрета и беда?
Блаженството на брака, господа,
на никакъв език не се описва.
Тя с теб се труди, с тебе стопанисва
имота ти, не харчи, не пилее,
за мъжовото си добро милее.
На „да“-то с „не“ не ще ти отговори
каквото наредиш, това ще стори.
О, брачен ред, благословен, безценен,

така достоен, вечен, неизменен
и тъй от всички хвален, одобряван,
че всеки мъж почтен и уважаван
на бога трябва да благодари,
че е склонил жена да му дари,
или да моли бог на колена
да му изпрати някой ден жена.
Тогавя той спокойствие ще сети
и ако следва женските съвети,
коварството не ще го доближи,
високо челото си ще държи.
Жените са тъй умни, паметливи,
че със съветите им прозорливи
е редно да се счита всеки мъж.
Вземете Йаков. Пишат, че веднъж,
като послушал майка си Ребека,
заметнат с ярешки кожух, човека
спечелил бащина благословия.
Или Йудита. Олоферн, най-злия
тиранин, по напътствия убила
среднощ и тъй народа си спасила.
Ами на Авигея повестта?
Навал, мъжа си, тя от гибелта
опазила. Естир си припомнете.
Народа божии нейният съвет е
избавил. Артаксеркс заради нея
издигнал благосклонно Мардохея.
Според Сенека скромната жена е
венецът, който над света сияе.
„Жена си слушай — писал е Катон. —
Словата ѝ за теб да са закон!“
Но на мъжа си тя се подчинява
и брани неговия дом и слава.
Ако ергенът легне болен, кой
ще се върти край него в студ и зной?
Един съвет на всеки мъж ще дам —
тъй както бог обича своя храм,

тѣй ти обичай своята жена,
защото двама вий сте плът една
и който от жена си се отрича,
той себе си самият не обича.
Каквото и да казват, ала всяка
жена и всеки мъж намират в брака
покой и сигурност на земен рай.
(Особено жената, то се знай!)
Та Януари, старият ерген,
започнал да си мисли всеки ден
за брака сладък като горски мед
и пълен с добродетелност и ред.
Той свикал вярното си обкръжение,
за да разкрие своето намерение,
и заговорил тѣй с печален глас:
„Аз вече съм и стар, и беловлас,
с един крак в гроба, ако не и с двата,
та трябва да си мисля за душата.
Плътта си грешна оскверних, не крия.
Но ако бог понечи, ще измия
греха си с брачния свещен оброк,
и то, кълна ви се, в най-кратък срок.
Но искам булка хубава и млада.
Затуй ви моля без излишна свада
сега да ми потърсите моми
и да ги доведете тук сами,
за да си избира между дузина
едничка. Аз съм сам, а вий — колцина.
Вий, значи, по-добре ще изберете
жена, с която да ме съберете.
И знайте, че не искам разни стрини,
а капчици до двадесет години.
Известно е, че хората ламтят
за стара риба, но за млада плът.
Че щуката на възраст се цени,
но телешкото кой ще си смени
с говеждо? Трийсетака щом почука,

жената става само за боклука.
А дъртите вдовици, боже мой,
са запасени с хитрини безброй
и са така свадливи, че човек
с тях трябва да е винаги нащрек.
О, те са по-изкусни в своите роли
от онзи, що е учил в десет школи.
Със младичките, виж, не е така.
Тях можеш като восък със ръка
да ги омесиш както щеш. Така че:
да бъде млада булката най-паче!
Защото, ако нямам тази радост
и ако в брака не намеря сладост,
тогава, знайте, в блудство ще нагазя
и след смъртта си в пъклото ще вляза.
Ако потомци тя не ми роди,
ще ме разкъсат псетата, преди
наследството си тежко да оставя
на чужди. Нека туй не се забравя!
Не съм зелен — добре ми е известно
защо се женят хората, но честно
да си говорим, не веднъж и дважд
съм срещал люде, дето моят паж
по знание във джоба си ще сложи.
Не те ли бива за служител божи,
жена си потърси и се не май,
законно поколение създай,
за да зарадваш бога с чиста сваяст,
а не заради низката си страст.
Избягвай всяко общество развратно,
дълга си в къщи плащай акуратно,
помагайте си двама в този свят
един на друг като сестра и брат.
О, целомъдреният мъж блажен е!
Ала защо да не е тъй и с мене,
щом всеки член на тялото ми, смело
ще кажа, може всяко мъжско дело

да свърши както трябва. Боже мили!
Аз най-добре познавам своите сили.
Ех, побелял съм, но преди да върже
дървото, също има бяло върше,
а щом цъфти дървото, то живее.
У мен главата само се белее,
а всичко друго е като маслина —
зелено е през цялата година.
Но аз ви казах вече своята воля,
та за съгласие сега ви моля.“
И всеки взел от бракове антични
да му припомня примери различни
един за укор, друг за одобрение,
доде най-сетне в общото брожение,
тъй както става някога дори
между другари верни и добри,
избухнал между двамата му братя
Плацебо и Юстин^[2] спор за съдбата
на Януари, нашия герой.
Плацебо рекъл: „Мили братко мой,
пресветли Януари, на мъдреца
защо му е съветът на глупеца?
Най-вярно ти самичък ще решиш
какво да сториш. Зная, че държиш
на древния, но вечно жив закон,
написан някога от Соломон:
«Напътствие търси за всяко нещо,
за да не се разкайваш твърде често.»
Речта на Соломона ний ценим,
но, братко и владетелю любим,
свидетел ми е бог, че нийде няма
от твоята премъдрост по-голяма.
Дворянин аз съм вече не от вчера
и както знаеш, мога да се меря
със всеки благородник и по звание,
и по богатство, и по възпитание,
ала не съм се вмесвал нито в спор, ни

във препирня със висшите придворни,
защото знам, че моят суверен
разбира всичко по-добре от мен.
Аз вярвам на речта му, затова
повтарям често неговите слова.
И най-голям глупак за мен е този
съветник, който в светлите чертози
на господаря си въобразява,
че е способен да го поучава.
Владетелят е мъдър за петима.
Ти сам доказва туй. В речта ти има
набожен ум — тъй праведен и ясен,
че аз със всяка дума съм съгласен
и от душа поддържам твоя план.
Такава свята реч на тъй разбран
език не се е чувала преди.
Христос за нея да те награди!
Не всеки между старите ергени
ще има смелостта да се ожени
за млада булка. Твоето сърце
е леко като врабешко перце.
Прави каквото си решиш, защото
ти знаеш сам кое е най-доброто.“
Юстин мълчал, със брата си не спорил,
но щом той свършил, тъй му отговорил:
„Плацебо, аз те чух докрай, затуй
сега бъди добър и ти ме чуй.
Човек не бива, учи ни Сенека,
без да разсъди, всекиму със лека
ръка да дава стока и пари.
Но щом и за имота си дори
ще си направя сметката, тогаз,
ако ще давам тялото си, аз
ще трябва да разсъдя дваж по-вещо.
Защото, знайте, не е просто нещо
човек с добра съпруга да сполучи.
Той трябва по-преди да я проучи

дали не пие вино, да разпита
дали не е надменна, упорита,
свадлива или твърде разпиляна,
дали не е пък нещо мъжкарана.
Но всички ний сме смъртни несъмнено,
затуй не всичко в нас е свършено —
щом нямаш тази слабост, имаш друга.
Достатъчно е за една съпруга,
ако поне чертите ѝ достойни
са от порочните по-многобройни.
Но за проучване ти трябва време.
О, бракът, братко, е такова бreme!
Солени сълзи и горчива пот!
Друг нека хвали брачния живот!
Аз в него виждам само мъка, свада
и тежка, изнурителна досада.
И все пак, ако питате наред
за булката ми, всеки мой съсед
ще каже, че по-кротка и богатата
жена не е живяла на земята.
То само аз си знам къде ми стяга
чепикът, но това и теб засяга.
Човек на възраст вече, ти разбираш,
че жениш ли се, трябва да избираш —
особено щом искаш хубавица.
Кълна се в божата света десница,
най-младият от всички тук събрани —
и той полага доста труд да брани
жена си от другари и роднини.
Не ще изминат даже три години
и ти ще и дотегнеш — вярвай бога!
Жената е взискателна и строга,
а ние с теб сме вече малко стари.“
„Приключи ли? — извикал Януари.
За твоите мъдрости не давам грош.
Сенека! Той е вехтошарски кош
за учени слова. По-умни хора

от теб току-що разрешиха спора
във моя полза. Но какво ще каже
Плацебо?“ — „Бог — той рекъл — да накаже
противника на праведния брак!“
Тогава всички станали на крак
и го помолили да се венчае,
когато той самият пожелал.
Настъпили за Януари бдения,
изпълнени със грижи и вълнения
за брака близък и така желан.
Един ли образ мил и строен стан
сърцето му през нощите видяло!
Тъй както ако сложиш огледало
в средата на шумливото тържище,
във него ще се отрази пълчище
от минавачи, тъй сега и той
във мислите си пресъздал безброй
девици от околността. Добре,
ама коя от тях да избере?
Една била красавица в лицето,
а друга — кротка и добра в сърцето
и затова — любимка на тълпата,
а трета пък била от род, богата,
но с лошо име и със слава лиха.
Така ли, инак ли, ала женеха
най-сетне на една от тях се спрял.
Останалите начаса без жал
изхвърлил от душата си сатрапа.
Не, любовта наистина е сляпа!
И в ложето си нашият старик
пак мислено съзирал този лик,
красив и свеж, и всяко нейно пръстче
със нежна кожа, тънкото ѝ кръстче,
очите умни, кротки и спокойни
обноските приятни и достойни.
Тъй жребият бил хвърлен. Той решил
и повече не се подвоумил,

а всяка откровена хорска дума
отхвърлял с омерзение и глума
като ненужна и противна смет
и не приемал никакъв съвет.
Все пак с писма повикал Януари
в дома си всички предани другари,
решението да оповести
и тъй излишен труд да им спести,
та ни наблизо, нито надалече
моми за него да не търсят вече.
Дошъл Плацебо, надошли мнозина.
И той помолил цялата дружина
да срещне неговите намерения
без упреци, кавги и възражения,
защото те били и благородни,
и несъмнено господу угодни.
В града, им казал, имало девица,
известна като лична хубавица.
Е, не била ни знатна, ни богата,
но свежата ѝ младост, красотата
му стигали. „Реших — той рекъл — с нея
във праведност и мир да заживея.
Ще имам над жена си пълна власт,
не ще отстъпя другиму и част
от своето блаженство.“ С думи прости
накрая той помолил всички гости
за помощ и подкрепа. „Ех, тогаз —
им казал — като цар ще бъда аз.
Ще ми остане сал една тревога.
Сега ще ви я кажа, както мога.
Говори се, че няма тъй честита
душа, която може да опита
след земната наслада и онази,
небесната. Дори да се опази
човек от грях и от несъвършенство,
във брака си ще наиде той блаженство
и радост тъй безкрайна и пламтяща,

та като си помисля, страх ме хваща,
че след такъв живот щастлив, спокоен
за рай небесен ще съм недостоен,
щом тук приживе съм получил рая.
Небесния покой купуват, зная,
с лишения и с мъка, не с охолство.
Но как тогава аз, живял в доволство,
каквото вкусват жените само,
ще вляза при Христос и милостта му?
Такава е тревогата ми, братя.
Сега кажете как да я отпратя.“
Юстин, презиращ глупостта човешка,
отвърнал, както и преди с насмешка,
накратко — без извадки и цитати
от книгите на мъдреци признати.
„Сър — казал той, — страха ти е залудо.
За тебе господ — бог ще стори чудо
такова, че преди да дойде ден,
по гръб да влезеш в храма му свещен,
от брачния живот ще се покаеш,
макар сега така да го желаеш.
Защото господ е всеблаг и вместо
на бедните ергени твърде често
на женените праща разкаяние
И тъй, не впадай, братко, в отчаяние.
Жена ти може с помощта господня
да се превърне в твоя преизподня,
в бич божии, в наказание, което
душата ти ще прати на небето
така, че тя натам ще полети
по-бързо от стрела и скоро ти
ще трябва да признаеш без пристрастие,
че в брака няма чак толкова щастие,
та, видиш ли, и рая да отпъдиш.
Достатъчно е само ти да бъдеш
разумен мъж и без да прекаляваш,
желанията ѝ да утоляваш,

а да не впадаш и във други грях.
Това е всичко, братко. Нямай страх!
Жени се смело и бъди щастлив!“
Но да приключим с брачния мотив.
По него с най-обстоен реферат
ни просвети Невястата от Бат.
Предметът, значи, е изчерпан вече.
Дано те пази господ — бог, човече!
И без излишни речи след това
Юстин си тръгнал с вдигната глава.
Останалите, щом разбрали явно,
че всичко е решено, незабавно
се съгласили дружно, то се знай,
избраницата си на име Май
да вземе за съпруга Януари.
Не ще описвам всички формуляри,
с които те и отредили квоти
от неговите родови имоти,
ни пищната ѝ сватбена премяна.
Настъпила минутата, избрана
за брачния обряд, и те поели
към храма, там чела пред попа свели,
а той с епитрахила на врата
ѝ пожелал да има мъдростта
и верността на Сара и Ребека,
благословил ги за любов довека,
прочел молитвите и с кръстен знак
скрепил тържествено светия брак.
Тъй те били венчани, а подир
сред гостите на сватбения пир
един до други седнали в средата.
Препълнен бил с веселие палата,
поднасяли се ястия отбрани,
звучали флейти, лютни и тимпани —
такава музика и Амфион
е нямал край тивийския си трон,
а и Орфей едва ли е познавал.

Йоав така не се забавлявал,
дори фанфарите на Теодам
не са звънтели тъй, когато там
над Тива вдигнал своите знамена.
Сам Вакх разливал руйните вина,
Венера бродила навред с усмивка,
щастлива с новата си придобивка,
защото Януари бил достоен
за неин рицар най-благопристоен.
И в чест на булката, с главня в ръката,
тя вихрен танц извила из палата.
Дори и Хименей, добрият бог
на сватбите, ни в хижа, ни в чертог
не бил видял такъв честит жених.
О, Марциане^[3], в своя гъвкав стих
възпял женитбата на Филология,
обручена с Меркурий бързоногия,
и дръзнал като музите да пееш,
повярвай ми, и ти не ще успееш
със думи да опишеш радостта
на сватбата, в която младостта
със грохналата старост се венчава.
Опитай и ще разбереш тогава
дали съм прав, поете, или крив.
Ликът на Май бил толкова щастлив
и чист, че тя приличала на фея.
Тъй благ и нежен поглед като нея
Естир на Артаксеркс не е дарила.
Не ще описвам красотата мила
на булката. Кажете ми с какво
да се сравни туй крехко същество
освен със свежата зора на май!
Женихът трескав, подлудял комай,
със поглед я изгарял и поглъщал
и в мислите си вече я прегръщал
с онази сила удесеторена,
с която Парис обладал Елена.

Но редом с туй усеждал състрадание
за нейното тъй близко изпитание
и мислел: „О, богатство мое чудно,
дай боже да не ти е много трудно
нощес и да не те повредя нещо
със моето желание горещо.
Дано не прекаля със своята мощ!
О, идвай скоро дългожадна ноц,
оттук ти всички гости пропъди
и дълга като вечността бъди!“
Тогавя той се постарал вежливо
и без излишни грубости по-живо
сватбарите да вдигне от софрите.
Един след друг мъжете и жените
наставали, танцували, играли,
поръсили с подправки всички зали
и всеки бил доволен и засмян
освен оръженосеца Дамян —
на Януари първия слуга.
Така пленен от Май той бил сега,
че ходил из палата като луд
и на нозете си държал се с труд.
Венера със главнята си пламтяща
в миг жегнала сърцето му през плаща
и той в леглото си се свил завчас.
Но нека го оставим там в захлас
да стене, клетият, и да ридает,
додето хубавата Май нехае.
О, зъл пожар, в постелята роден!
О, враг жесток, в палата притаен!
Слуга неверен с мисъл дяволита —
като змия във топла пазва скрита!
Да пази господ от такава гадост!
О, Януари, заслепен от радост,
виж как Дамян — любимецът ти млад,
оръженосецът ти голоблад,
измяна готви срещу твойта чест.

Дано небето ти изпрати вест,
че от врага, приет в дома ти, няма
на този свят опасност по-голяма!
Щом слънцето успяло да направи
кръга си, без ни миг да се забави
над хоризонта, в тези ширини
дошла нощта с чер плащ да го смени
и полушарието в мрак обвила.
Сватбарската дружина се простила
със Януари. Яхнали конете,
разпръснали се те по домовете,
в леглата си да се повеселят,
а после уморени да заспят.
Не можел Януари да отлага
и се стъкмил за ложето веднага,
но за кураж си пийнал най-напред
вернейско вино, подсладено с мед
и с разни билки, счукани на прах
(от Константин, проклетия монах^[4],
описани в *De coitu* надлъж).
Тъй той погълнал всичко наведнъж
и на другарите си рекъл: „Хай
вървете си сега и най-накрай
ни оставете насаме, за бога!“
Когато вече опустял чертога
и спуснали разкошните завеси,
невястата на ложето занесли,
подир свещеникът го осветил
и с всички други се отдалечил.
Тогава Януари с две ръце
притиснал Май до своето сърце
и я люлял, целувал с дива страст.
С брадата си, бодлива като храст
и остра като рибя кост, която
той бръснел не от миналото лято,
без жалост нежния ѝ лик натъркал.
„Ех, няма как, мой ангел мил! — промъркал. —

Преди да сляза, трябва, ща не ща,
със дързост да ти накърня честта.
Но, скъпа, никой майстор в този свят,
ако познава своя занаят,
не върши работата си припряно.
Защо ни е да почваме отрано,
когато може и да се почака?
За всяко нещо има време в брака.
Благословен е брачният ярем.
Човек под него хем се люби, хем
не съгрешава. Моята кама
не може да ме нарани сама.
Законът ще ни поощри дори.“
Потрудил се човекът до зори,
а после глътнал малко вино пак,
па седнал като някой млад юнак
на ложето и с ясен глас запял,
и я целувал пак, и я люлял.
Бил още похотлив като жребче,
бъбрив и закачлив като момче,
а като пеел, гушата му тънка
се друсала със всяка суха гънка.
Какво ли си е казала, горката,
когато го видяла на кревата
по риза, с нощна шапка, с тънка шия
да вдига тази страшна дандания!
Накрая рекъл: „А сега, неземна,
ще се опитам мъничко да дремна.“
След туй полегнал и (нима е чудно!)
почти до пладне хъркал непробудно.
А — като всяка булка — Май стояла
три дена в своята стая и си спяла
в постелята под меката завивка.
Кой може да се труди без почивка?
От отдих има нужда всяка твар,
била тя птица, риба или звяр,
или човек, па даже и венчан.

Сега да ви разкажа за Дамян
и за страданието му любовно.
Към него се обръщам аз дословно
така: „О, неразумни мой Дамяне,
как мислиш тази работа да стане?
Откриеш ли си болката пред Май
тя «не» ще ти отвърне, то се знай,
а на мъжа си ако те изкаже,
и бог не може ти помогна даже.“
Дамян, пленен от своята химера,
изгарял в пламъците на Венера.
О, страшно и жестоко изтезание!
Най-сетне в смъртното си отчаяние
заел потайно някакво перо,
та своята скръб за зло или добро
излял в жаловна песен, посветена
на Май, на обичта му съкровена,
и в пазвата си, в мъничка муска,
скрил свитъка с трепереща ръка.
Луната, дете е била в Телеца,
когато Януари взел в двореца
невестата, навлязла вече в Рака,
а Май все продължавала да чака
във стаята си. Според обичая
тя трябвало да пази тази стая
поне три дни след своята венчавка,
а после да излезе на гощавка.
По пладне след четвъртата зора
след службата край пищната софра
приседнал Януари, придружен
от Май, по-хубава от летен ден.
Тогавя този благодушен мъж
се сетил за Дамян и отведнъж
извикал: „Дево свята! А къде е
Дамян? Без него залата пустее.
Да не е нещо болен, божже мили!“
Оръженосците го извинили

със неговото неразположение
и казали, че инак без съмнение
той щял до стола си да го завари.
„Така си знаех — казал Януари.
Дамян ми служи вярно и добре.
Ще бъде загуба, ако умре,
защото много мъчно се намира
такъв човек — от всичко да разбира
и хем да бъде храбър, хем покорен,
а в службата — грижлив и неуморен.
Затуй труда си няма да спестя,
а подир обед ще го навестя,
за да го ободря със дума блага.“
И всеки го похвалил, че полага
такива топли грижи и старание,
за да смекчи жестокото страдание
на своя пръв помощник и слуга.
„Мадам — добавил после той, — сега
след обедата със всички свои дами
бъди любезна да отидеш там и
да видиш как е моят мил Дамян.
Със него побеседвайте без свян
и му кажете, че като почина,
и аз ще гледам също да намина.
Сега върви по-бързичко, защото
ще те очаквам горе във леглото.“
След туй той викнал някакъв васал —
на трапезарията му маршал,
за да му нареди какво да прави.
И ето, Май, без много да се бави,
със дамите си към Дамян поела,
приседнала до одъра и взела
да утешава клетия болник,
а той, като намерил сгоден миг,
от пазвата си скришом взел муската
със свитъка и скришом във ръката
на хубавата млада Май я пъхнал,

а после със дълбока скръб въздъхнал
и тихо рекъл: „Милост, о сияйна!
Не ме издавай. Тази моя тайна
открие ли се, с гибел се наказва.“
Тя пуснала муската в своята пазва
и си излязла. Впрочем туй е всичко.
Като се върнала при онзи чичко —
съпруга си, той в ложето кукувал
и в миг я сграбчил и я нацелувал,
но не след дълго го оборил сън.
Тогавя тя по нужда уж навън
се втурнала. Там свитъка развила,
прочела го и го запаметила,
а после на парченца го раздрала,
нахвърляла ги до едно в канала
и в спалнята се върнала без шум,
но текста си повтаряла наум.
Мъжът ѝ спял, но се закашлял, скочил,
разсънил се и взел, че я нарочил
да се съблича гола-голеничка.
Послушала го булката, самичка
си разсъблякла нощните одежди...
Тук някои ме стрелнаха под вежди,
та вече — няма как! — ще бъда кратък.
За туй какво са вършили нататък
до късната вечерня, всеки сам
да се досеща. Аз оставам ням.
Дали по някаква случайност гола
или по божията висша воля,
по силата на земните закони
или пък на звездите, благосклонни
тогава към Венериното племе
(че всичко, казват, има свое време),
спечелил любовта и той завчас —
не знам, но господ, който е над нас
и корена на всяко нещо знае,
загадката сам нека разгадае.

Така ли, не ли, ала от Дамяна
била на Май душата завладяна
и жалостта към болния младеж
изпълвала невястата с копнеж
от болката му да го излекува.
Тя казала: „Не ме интересува,
че някой може и да се навъси.
Макар да няма риза на гърба си,
Дамян ми е най-скъп от всички живи.“
Ех, нежните сърца са милостиви!
Оттук се вижда, че жената може
да бъде щедра и добра. Но, боже,
какви сатрапки има! Уж наглед
са мили, а сърцата им — от лед.
Те тутакси ще ти обърнат гръб,
ще те оставят да умреш от скръб —
в жестокото си, гордо кръвопийство
не ще се спрат пред никакво убийство.
В сърцето на добрата Май само
се раждало ответното писмо,
изцяло благосклонно по природа.
Оставало да чакат само сгода
да утолят любовната му жад,
тъй както искал този момък млад.
И ето, Май в един удобен миг
пак навестила мнимия болник
и под възглавето му във леглото
несетно му подпъхнала писмото.
Десницата му стиснала потайно,
но много пламенно и всеотдайно
и оздравяване му пожелала,
а после при мъжа си се прибрала.
Дамян, от болестта си изцерен,
на сутринта на следващия ден
се вдигнал, сресал се и се стъкмил,
за да омае своя ангел мил.
По-хрисим от кутренце той дотичал

при Януари, на му се завричал
във вярност и към всеки бил любезен
(лукавството е занаят полезен!),
та тъй спечелил всекиго, а най-
любим и свиден бил на своята Май.
Но нека засега се разделим
с Дамян и разказа да продължим.
В насладата, според един школар,
е щастието. Този рицар стар
решил, доколкото е подходящо
за неговото звание и място,
в наслади да си доживее дните.
С дома си, с дрехите си и с парите
като същински цар се големеел,
но може би най-много се гордеел
с градината си, прелестна на вид
и оградена с непристъпен зид.
И онзи, дето съчини „Романа
на Розата“, обител тъй желана,
тъй чудно хубава не е описал.
Приап, и той навярно би се слисал,
да би видял сред китната градина
под лавъра зелен на хладовина
бълбукация извор. Там Плутон
със Прозерпина и със легион
от самодиви често се вестявал
и с тях танцувал и се забавлявал
край извора под звуци на цафари.
Та, значи, този старец Януари
в градината си във уединение
отдъхвал. Никой друг без позволение
не влизал в нея. Този девствен към
със сребърно ключе той всеки път
заклучвал, а ключето пазел сам.
Със Май през лятото отскачал там,
за да плати дълга си на съпруг,
уверен, че не ще го види друг,

и свършвал във градината, каквото
не бил успял да свърши във леглото.
Тъй дни наред живеел като в рай
дон Януари с хубавата Май.
Но земното блаженство е суетно,
изменчиво и твърде мимолетно.
О, ти поврат нечакан, о, безсрамна
съдба, от скорпиона по-измамна!
Додето погледът ти ни ласкае,
опашката ти гибел ни вещае.
О, крехка радост! О, отрова сладка!
О, демон чер, потулил злата ядка
на своя дар с привидна дълговечност!
О, подла и коварна безсърдечност!
Кажу, Фортуна, за какво оплете
със благодат Януари, щом и двете
очи му ослепи подир това,
та той в скръбта смъртта си призова!
Уви! В блаженството си изведнъж
жестоко поразен бил този мъж —
внезапно и напълно ослепял.
Как стенал той, как жалостно ридал!
И ревност (ами ако съгреши
жена му!) взела тъй да го души,
че той бил вече петимен, горкият,
там още начаса да го убият.
Защото вярвал, че подир смъртта му
тя щяла негова да бъде само
във траурните дрехи на вдовица
като осиротяла гургулица.
Ех, най-накрай — след месец ли, след два ли —
дотегнало му повече да жали,
разбрал, че няма полза да се въси,
и примирил се вече с участта си.
Но ревността останала нащрек
в сърцето му — за нея няма лек.
И ревността била така могъща,

че нито в свойта, нито в чужда къща
не смеел той жена си да остави
сама — все стискал с пръстите си здрави
ръката ѝ, та хубавата Май
изплакала очите си комай.
Тя толкова обикнала Дамяна,
че всичко свое дала би в замяна
да сложи край на страшната разлъка.
Сърцето ѝ се пръскало от мъка.
А в своя кът нещастният Дамян
линеел в тих копнеж по своя блян,
убит от скръб. Ни нощем, ни днене
не можел две-три думички поне
да размени със нея, без при туй
слепецът Януари да ги чуѝ —
нали тя нивга не била сама!
Но все пак те със знаци и писма
се посветили в своите желания
и скришом пак си дали обещания.
О, Януари, и да бе окат,
не би предвардил грозния обрат.
То по-добре човек да е безок —
за зрящия срамът е по-жесток.
Вземете Аргус със стоте очи.
Уж можел всичко с тях да различи,
а бил внезапно ослепен с измама.
Така се случва не с един и с двама.
Но да оставим тази празна глума.
Та Май (за нея всъщност става дума)
във възък отпечатила ключето
на Януари — онова, което
отключвало вълшебната градина.
Дамян, комуто тайната причина
за този ход била добре позната,
излял нов ключ. Разбрахте ли играта?
С ключето, значи, чудо ще се случи
и всеки ей сега ще го научи.

Овидий, твойта дума беше права!
Едва ли има хитрина такава,
която любовта да не открие!
Пирам и Тисба си спомнете вие —
макар че ги разделяше зидът,
те пак успяха да се разберат,
без никой даже да се усъмни.
Но нека продължим. След осем дни,
преди да дойде юли, Януари
усетил като огън да го пари
един копнеж — в градината голяма
да се повесели със своята дама —
и сутринта я сепнал с този зов:
„Стани, о моя пламенна любов!
Гугутке, слушай гълъбът как гука.
Студът се свърши, пролетта е тука.
Ела, невясто мила с взори знойни,
с гърди, от руйно вино по-упойни.
Градината отвред е оградена
със зид. Ела! Душата ми, ранена
от теб, жадува теб. Аз не съзрях
в живота ти ни сенчица от грях.
Ела сега да се повеселим,
съпруго моя, блян ти мой любим!“
Така говорил този стар глупак.
Тя скришом на Дамяна дала знак
с ключето си вратата да отвори,
а той не се забавил да го стори,
в градината с тъй леки стъпки влязъл,
че никой ни го чул, ни забелязал
и там веднага се потулил в храста.
Стопанинът със своята невяста
дошъл след него — сляп като къртица,
отворил бързо малката вратица,
затръшнал я отново и тогаз
и рекъл: „Тук сме само ти и аз.
Ти знаеш колко силно те обичам.

Във божиято име ти се вричам,
че предпочитам да умра от нож,
отколкото към теб да бъда лош.
Спомни си как наместо алчността
аз взех за свой съветник любовта,
когато те избрах. И днес, макар
да съм несретен — ослепял и стар,
не осквернявай моите покои,
така че три неща да станат твои:
блаженство в рая, хорско почитание
и моето богато завещание,
което още утре през деня
за тебе, ангел мой, ще съчиня.
Сега ела при мене без преструвка,
за да скрепим съюза си с целувка.
Не се сърди, че съм така ревнив.
В гръдта ми грее образът ти жив.
Пред хубостта ти аз благоговей,
но своята старост сложа ли до нея,
ме хваща страх, че в миг ще те изгубя.
Повярвай бога, аз така те любя,
че искам да си вредом с мен докрай.
Сега ме целуни, о скъпа Май!“
А Май, щом чула тези му слова,
заплакала със глас и след това
му отговорила така: „Самата
аз трябва да си мисля за душата,
честта си да опазя най-прилежно,
защото тя е като цвете нежно,
което пред свещеника във храма
ти поверих, бащице, без измама.
Не ме оставяй тъжна и кахърна,
а позволи така да ти отвърна:
аз моля бога с гибел най-ужасна
да ме накаже, ако се захласна
и те посрамя с дума или с дело
или почерня чистото ти чело

с измяна; сторя ли го, нямай жал,
пъхни ме гола в някой стар чувал
и в близката река ме запрати.
За никаквица ли ме имаш ти,
или за що? Мъжете са неверни,
а все жените им се виждат черни.
Във всяко ваше слово и движение
се крие упрек или подозрение.“
Едва изрекла туй, тя в миг видяла
Дамян, зад храста скрит, и знак му дала
със пръстите си там да не клечи,
а на едно дърво да се качи
и горе между клоните да чака.
Дамян разбрал какво ще каже знака
и на дървото тъй се озовал,
че Януари нищо не узнал.
(Преди туй Май лукавия си план
в писмо била открила на Дамян.)
Та в крушата той чакал своя пай,
доде старикът се разхождал с Май.
Денят бил ясен и от небосвода
разливал Феб над цялата природа
потоци златна светлина — той вече
в Близнаците бил влязъл — недалече
от пламенния Юпитеров знак,
известен в зодиака като Рак.
И ето че от другата страна
в градината дошли на ранина
владетелят на феите Плутон
и Прозерпина с пъстър легион
от дами — самодиви многобройни,
поел подир тях в редици стройни.
(По думите на Клавдиана тя
беряла по поляните цветя,
когато богът в своята колесница
я грабнал.) Върху младата тривица
Плутон сега приседнал, но оборил

глава и с Прозерпина заговорил:
„Жена — ѝ рекъл, — опитът показва,
че никоя невяста не опазва
съпругеската вярност. Аз самия
безчет истории съм чул за тия
неверни и изменчиви съпруги.
О, Соломон, ти, който всички други
по мъдрост и богатство надминаваш
и смъртните на разум поучаваш,
пророческа е всяка твоя мисъл!
За добротата Соломон е писал:
«На сто мъже — един с душа голяма,
на сто жени едничка даже няма.»
Разбирал той, че с ада сте в съюз.
А и Сираховият син Исус^[5]
не ви е отредил по-щедри думи.
Дано да ви споходят треста чуми!
Дано ви пържат върху огън бавен!
Не виждаш ли, че този рицар славен,
бидейки сляп и стар, от свой слуга
сега ще бъде сподобен с рога?
Мръсника чака горе на дървото.
Обаче аз ще се погрижа, щото
на Януари зора да се върне
внезапно, та жена си той да зърне
в позорното ѝ прелюбодеяние
и тъй за неин срам и назидание
покварата и в миг да разбере.“
А Прозерпина казала: „Добре,
прави, каквото си решил, но знай,
че аз готов ответ ще дам на Май.
Със него тя и всякоя жена
ще може най-ужасната вина
да отрече с усмивка и да свари
на обвинителя да я стовари.
Жената длъжна няма да остане.
В каквото ще мъжът ѝ да я хване,

тя няма да склони глава — ще плаче,
ще се превива и кълне така, че
мъжът ще мига като тъп гъсок.
Петак не чини твоя там пророк!
Ха! Соломон — евреинът проклет,
познавал глупави жени безчет
и ни една достойна, ала други
прославят благородните съпруги
за верността и добродетелта им.
В Христовата обител, всички знаем,
сестрите са същински мъченици,
а в книгите на римски историци
четем за верни булки с хрисим нрав.
Затуй смири, любезни, своя гняв
и мъдростта повторно прецени.
Той казва — нямало добри жени,
но мисълта му е, че добрината
е свършена само в небесата.
Речта на този мрачен Соломон
за тебе май е станала закон.
Бил знатен и богат — това го знам.
Разбрах и туй, че вдигнал божии храм.
Но другият му храм е бил погански.
Е, този грях не е ли агарянски?
И въобще любимия ти цар
е идолопоклонник и женкар,
отрекъл се на старини от бога.
Присъда най-безмилостна и строга
е заслужавал той. Спасил се само
защото господ пощадил баща му.
Не давам пукнат грош за клеветите,
с които вий обсипвате жените.
Жена съм аз и млъкна ли, ей тука
сърцето ми веднага ще се спуга.
Той казва, че жените са бърбиви,
та затова словата си гневливи,
повярвай ми, аз няма да спестя

и най-жестоко ще му отмъстя.“
„Не се гневи, мадам — Плутон подел.
Предавам се, но щом съм се заклел,
че зрението ще му върна пак,
ще трябва да го върна — няма как!
На кой цар лъжата не прилича.“
Тя рекла: „И на никоя царица!
На отговор ще я науча аз.
Но да не спорим повече тогаз.
Към друга тема нека се обърнем.“
А ний при Януари ще се върнем.
По-весело от папагал комай
цвърчал и чуруликал той до Май:
„Теб любя само аз, за теб милея.“
И тъй вървял по тихата алея,
додето стигнал до оная круша,
в чиито клони младата хитруша
преди била изпратила Дамяна.
Тогаз у Май настъпила промяна.
Тя взела да въздиша: „Ох!“ и „Ах!“
„Сър — казала, — не мога! Страх не страх,
ще трябва круши да си набера
оттук. Не си ли хапна, ще умра.
Прииска ми се отведнъж, любими.
Бъди добър, за бога, помогни ми!
Жена, която в мойто състояние
усети тъй настойчиво желание
за някой плод, не бива да отлага.“
„Уви! — изпъшкал той. — Слугата, драга,
не е със нас — на клоните да стъпи,
а аз съм сляп.“ Тя рекла: „Нищо, скъпи!
Ако прегърнеш тази круша стара
(понеже зная, че ми нямаш вяра),
самичка ще се покатеря. Само
благоволи да ми подложиш рамо.“
„Разбира се — отвърнал той, — без друго
ще ти помогна от сърце, съпруго.“

И се навел, и нашата матрона
от рамото му скочила на клона.
Тук искам да помоля всички дами —
не се засягайте от грубостта ми —
науките ви аз не съм постигнал.
Дамян не чакал — фустата ѝ вдигнал
и начаса ѝ го напъхал смело.
Плутон, щом зърнал туй безсрамно дело,
на Януари в миг възвърнал взора
и той прогледнал като всички хора.
Сърцето му забило като лудо,
зарадвано от станалото чудо,
ала нали все мислел за жена си,
погледнал той към крушата завчас и
видял Дамян с Май да се сношава
по начин, който трудно се предава
на подходящ за общество език.
Тогавя ревнал клетия старик
като лишена от детенце майка.
„Позор! Ох! Помощ! — почнал да се вайка. —
Проклетнице, какви ги вършиш там?“
А тя му отговорила без срам:
„Какво говориш, сър? Какъв позор?
Та аз ти върнах нявгашния взор.
Ако те лъжа, гръм да ме удари!
Научиха ме опитни знахари,
че ако на дърво преборя мъж,
ще можеш да прогледнеш изведнъж.“
„Каква борба! — застенал пак старика. —
Та не видях ли, че ти го натика!
О, нека господ чума ви проводи!
Току пред мен мръсника те оноди.
Ако се лъжа, да не съм човек!“
Тя рекла: „Значи, лош е този лек.
Защото, ако можеше да виждаш,
ти нямаше така да ме обиждаш.
Прогледнал си, но още не съвсем.“

„Прекрасно виждам — викнал онзи, — хем
и с двете си очи. О, боже мой!
Нали видях какво ти стори той!“
„Привижда ти се, сър — пак рекла тя. —
Това ли ти е благодарността,
задето ти дарих отново зрение?“
„Мадам, да пратим всичко във забвение!
Слез, обич моя, и ако съм казал
нередно нещо, бог ме е наказал.
Кълна ти се, че сякаш зърнах как
те е прегърнал в гъстия клонак,
а ти сама в ръцете му се вреш.“
„Сър — рекла тя, — мисли каквото щеш,
ала човек, от сън, когато стане,
не може първом нищичко да схване
със яснота, примигва и се чуди,
додето най-накрая се пробуди.
И сляп човек като прогледне, тоже
по зрението си едва ли може
да се сравнява с тези, що са здрави.
Додето погледа ти се оправя,
ще виждаш всякакви нелепи гледки.
Подобни случаи не са тъй редки —
човек е сигурен, че вижда нещо
съвсем добре, а всъщност много често
излиза, че му се е привидяло.
Излишно е за щяло и не щяло
да се гневиш!“ И скочила от клона.
Зарадван, той прегърнал свойта дона,
а после почнал с плам да я целува
и по коремчето да я милува,
додето се прибрали най-накрая.
Сега на всички нека пожелаея
честит живот — на млади и на стари.
Тъй свършва разказът за Януари.

Тук свършва Разказът на Търговеца за Януари.
Епилог към разказа на Търговеца:

*„О боже! — викнал нашият Ханджия. —
Пази ме от такава гиздосия!
Видяхте ли какви коварства зли
кроят жените? Те като пчели
се трудят само за да ни измамят
нас, глупавите, и да ни посрамят.
Търговецът ни ги описа харно.
Кое то си е вярно, то е вярно.
И аз от мойта в къщи нямам мира.
Езикът ѝ ломоти, та не спира,
а пък за другите ѝ грехове
ще трябва да говоря с часове.
И нека си остане между нас, но
да се живее с нея е ужасно.
Но повече не смея да хоратя,
защото знам, че пак ще си изпатя.
Все някой между вас ще ме изкаже,
като се върнем, а пък може даже
и да прибави нещичко. Жените
на всичко ще ти разплетат конците.
А пък освен това съм и неук,
та най-добре ще е да спра дотук.“*

---

[1] Източникът на този разказ е по всяка вероятност византийски. Епизодът на крушата в заключителната му част обаче се среща и в „Декамерон“, VII, 9. Обширните разсъждения за брака са заимствани от книгата на Есташ Дешан „Огледало на съпружеството“, както и от произведенията на Албертино ди Брешиа „Книга на утешението“ и „Книга на любовта и почитта към бога“. — Б.пр. ↑

[2] Плацебо и Юстин. — Както всички имена, които се срещат в този разказ, и тези две са символични. Плацебо на латински означава „ще ти угодя“, оттук — угодник, ласкател; Юстин значи справедлив.

Май е името на Януариевата избраница и тя е млада и свежа като пролетния месец май, докато от самия Януарий лъха зимният хлад на месеца със същото название. — Б.пр. ↑

[3] Марциан — живял през втората половина на 5-и век. Произведението му „Относно венчаването на Филология и Меркурий“ е било много популярно през Средновековието. — Б.пр. ↑

[4] „От Константин, проклетия монах...“ — Константин Африканец (II век), превел някои медицински книги от арабски език. — Б.пр. ↑

[5] Сираховият син Исус — предполагаемият автор на Еклезиаста. — Б.пр. ↑

РАЗКАЗЪТ НА ОРЪЖЕНОСЕЦА

Пролог на Оръженосеца^[1]:

*„Оръженосецо, ела насам
за любовта да ни разкажеш. Знам,
че си от всички ни по-вещ във нея.“
„Не е тѣй, сър, но колкото умея,
ще се помъча — той отвърна. — Моля.
Не ще се противя на твойта воля.
Но ако сбъркам нещо, не бъди
суров и милостиво ме съди.“*

Тук започва Разказът на Оръженосеца.

*В Татария, в богатата Сария^[2]
царувал — вечно във война с Русия —
един известен с храбростта си хан,
наричан от народа Камбинскан^[3].
Била тѣй гръмка неговата слава,
че друг не би могъл да се сравнява
по нищо с този знатен господар —
не би отстъпил той на никой цар.
А вярата, в която бил роден,
почитал като дълг първосвещен.
Бил още силен, умен, справедлив,
богат, ала добър и жалостив,
почтен и доблестен, със нрав стоманен,
от центъра на кръг по-постоянен,
млад, жилав, пъргав, а във бой по-як
от кой да е въоръжен юнак.*

С една реч, бил достоен и честит —
със царска власт, но и със царствен вид,
с незатъмнена слава в мир и в бран.
Великия татарин Камбинскан
се сподобил с два сина от Елфета —
жена му — здрави и добри момчета —
Камбал и Алгарсиф, а след това —
и с дъщеря, но с никакви слова
не мога хубостта ѝ да възнея.
Била тъй чудна тази Канацея,
че, вярвайте, не ми достига смелост
да обрисувам свежата ѝ прелест.
Английският ми е съвсем негоден,
но даже и оратор превъзходен,
над думите си, който има власт,
със труд ще я опише част по част.
Затуй ще ви говоря както мога.
Хан Камбинскан, по волята на бога,
посрещнал двадесета зима вече
с корона на глава и надалече
из цялата Сария пратил вест,
че щял през мартенските иди в чест
на своето рождество да свика пир,
а Феб изпълвал целия ефир
с веселие — бил в силата си той
и върху Марса вече леел зной
от своя дом във знака на Овена.
Под ласката му, тъй благословена,
опиянени от зеленината,
със сладкозвучни трели в небесата
се реели зарадваните птици —
от зимните виелици — стръвници
най-сетне те намерили заслон.
Та Камбинскан седял на своя трон
с корона на глава и с одеяние,
достойно за високото му звание,
а вред край него пир такъв шумял,

какъвто този свят не бил видял.
Ако понеча всичко да разправя,
цял летен ден ще трябва да ви бавя,
а пък и не е нужно, господа,
да ви описвам толкова блюда —
и чаплите, и лебедите мазни
с подправките им най-разнообразни.
В татарската земя, съм чувал, имат
такива лакомства, че в този климат
е трудно да си ги представим даже.
Човек не може всичко да разкаже,
а и ручок невям не е далече.
Затуй да не пилеем време вече
и да не пръскаме слова залудо.
И тъй, когато третото си блюдо
привършвал Камбинскан със своята свита,
додето край трапезата честита
певците пеели с божествен плам,
вратите се разтворили и там
застанал рицар на жребец от мед
със огледало, вдигнато отпред,
на палеца си с бляскава халка
от злато, с меч на пояса. Така
до царската трапеза приближил.
И във почуда всеки дъх стаил,
омаян, дълго в конника се взирал
и мигал, ала нищо не разбирал.
А рицарят, облечен в тежка броня,
но гологлав — с отложен шлем, от коня
приветствувал семейството на хана
и всичките боляри според сана
и ранга им със реч и изражение,
с които им отдавал уважение,
каквото Гауейн^[4], и той дори
да би дошъл от древните гори
на феите, не би надминал май.
Щом гостът спрял пред трона най-накрай,

предал посланието си завчас
на техния език с мъжествен глас,
без да прибави или премълчи
ни думичка, и за да прозвучи
по-убедително, той всяко чувство
в съгласие с витийското изкуство
с лице изобразявал. Що да сторя,
стила му аз не мога да повторя,
но с мои думи ще се постарая
с речта му бегло да ви запозная
без нейния словесен лабиринт.
Той рекъл: „Императорът на Инд
и на Арабия на този ден
тържествен те приветствува чрез мен,
най-верен и покорен твой слуга,
и ти изпраща като дар сега
ей този меден кон, със който ти
ще можеш всички земни широти
да облетиш в едничък ден (това са,
сам знаеш, двадесет и четири часа).
Когато пожелаеш, в дъжд и зной,
където те влече сърцето, той
ще те закара там — надлъж и шир.
Ако поискаш в чистия ефир
да се зарееш като млад орел,
и там ще те издигне той — предел
за него няма. И дори да спиш,
върху гърба му ще се задържиш.
Решиш ли да се върнеш тук отново,
една игла ще въртнеш — и готово.
Че майсторът му с вещи заклинания
го е творил по звездни указания.
Умението си е вложил цяло.
В ръката си аз нося огледало.
От него всеки може да научи
кога каква несрета ще се случи
на царството ти или пък на теб

и кой ти е другар, кой — враг свиреп.
А някоя девица ако вземе
да отдаде сърцето си без време,
ще види в огледалото дали
любовните слова не са били
лъжливи, а пък нейният избраник
дали не е безсъвестен измамник.
Та огледалото ведно с халката,
която съм си сложил на ръката,
е дар за твоята щерка Канацея.
Сега ще ти разкажа и за нея,
царкиньо, за халката. Постави я
на палеца си или пък в кесия —
и ти на всяка птица под небето
ще разбереш езика, а което
от всичко може би е най-чудесно,
самичка с нея ще беседваш лесно
на нейния език, ще знаеш също
на всяка билка свойството могъщо
за всяка рана цяр ще имаш вече.
На пояса ми пък обнажен меч е
провесен. С него, само да речеш,
и броня рицарска ще съсечеш,
па даже да е здрава като дъб.
И раната от него няма рѐб
да хване, ако меча не извадиш
повторно и ако не я погладиш
със плоската страна. Така след сеч
владетелят на този чуден меч
ще може всяка рана да затвори.
Чрез мен самата истина говори.
Тоз, който има меча, няма равен.“
Когато свършил, този рицар славен
излязъл в двора, скочил от жребеца
и го оставил долу пред двореца
със блясъка си да го озарява.
Завели вътре рицаря тогава

да се преоблече, да се нахрани.
А всички дарове били прибрани
във укрепена кула, във която
бил скътал хана тежкото си злато.
Единствено халката не прибрани,
а още на трапезата я дали
на Канацея с ритуал тържествен.
Но той за нас не е дотам съществен.
Затуй да видим медния жребец.
Стоял си той пред царския дворец
и ни със сила, ни с магии вещи
човек не можел и да го помести —
грижливо пазил тайната си конят,
затуй не смогнали да го прогонят
оттам, додето рицарят не слязъл
при тях и всичко сам не им показал.
Тълпа клокочеща ѝ многолюдна
се струпала край тази гледка чудна.
Тъй строен, съразмерен и висок
бил медният жребец, така широк
и дълъг, сякаш бил ломбардска кръв,
а погледът му бил досуц такъв
като на апулийските коне.
Защото, тъй говорил и поне,
самото Естество не би успяло
да сътвори туй свършено тяло.
Най-удивително било обаче,
че е от мед, а пък се движи, гаче
е самодивска някаква порода.
Така умувал и гадал народа
и всеки имал свое обяснение.
Бръмчали те като пчелин в брожение
и правели какви ли не догадки,
привеждали какви ли не извадки
от разни книги. На Пегас един
уподобил жребеца — исполин,
а друг пък — на лукавия Синоп —

известния Троянски дървен кон^[5],
описан през онези древни дни.
„Внимавайте! — говорили едни. —
С врази е пълен медният корем,
дошли да ни нахлузят чужд ярем.
Не ще е зле да бъдем предпазливи.“
А други, още по-недоверчиви,
си шепнели: „Не вярвайте на тия!
Това е просто някаква магия —
от тези, що ги правят на събора.“
Така гадали простичките хора.
Така невежите говорят често
за всяко по-необичайно нещо,
като не могат да го разчовъркат,
додето най-накрая се объркат.
А някои се питали пък само
как може огледалото голямо
да бъде толкова непогрешимо.
Отвързвали им, че е обяснимо,
ако е плод на сложни изчисления
на всякакви ъгли и отражения,
че някой римлянин бил изработил
подобна вещ, че даже Аристотел
и Алоцен^[6], и други светила
се занимавали с огледала
и в книги са ги увековечили.
На меча други хора се дивили,
говорили, че всичко този меч
пронизвал, за Телеф^[7] подали реч,
за копиецо на Ахил, което
церило всяка рана под небето
по начина, по който всяка рана
щял вече лесно да цери и хана.
Обсъждали и как, с какви алкали
са закалени разните метали,
и още много чудеса, които
не съм постигнал, казвам си открито.

Говорило се и за Канацея,
и за вълшебната халка. За нея
народът смятал, че освен Мойсей
и Соломон, мъдреца — чародей,
не можел никой друг да я направи.
Тъй казвали — и може би са прави.
Но някой се засмял — нима било
по-малко чудно, че топят стъкло
от папратова пепел — то, защото
сме свикнали отдавна със стъклото,
не му се чудим. Млъкнали тогава.
Човек и на гърма се удивлява,
а и от приливите го е страх,
доде не знае нищичко за тях.
Та ей така шумяла във тълпата,
когато ханът станал от софрата.
Напуцал Феб зенита си и в жар
на запад слизал царственият звяр —
Лъвът с послушния си Алдиран^[8].
когато светлия татарски хан
от пищната трапеза се надигнал
и придружен от музиката, стигнал
до своите покои най-накрая.
Край него инструментите на рая
засвирили и като златоперки
извили танц Венерините щерки —
че в Рибата Венера е всевластна
и към рода си не е безпристрастна.
Щом ханът се наместил върху трона,
въвели госта — рицар във салона
и той танцувал с Канацея пръв.
О, този бал в двореца бил такъв,
че за да го опишеш, трябва сам
да си познал Венериния плам,
да си й служил с вярност и копнеж
и като май да си игрив и свеж.
Кой би предал със подходящи краски

и тези танци, и лицата — маски,
които в страх от ревността с изкуство
укривали дълбоко всяко чувство!
Навярно само Ланселот, а той
е вкусил вече вечния покой.
И тъй като не искам да ви бавя,
сега на бала нека ви оставя.
Когато станало за обед време,
прислугата се спуснала да вземе
и гозбите, и скъпите вина
и ги донесла там с пъргавина.
Подир това богато угощение
отишли в храма на богослужение,
а после пак в палатите се сбрали
за пищната вечеря, но едва ли
е нужно да разказвам тук какво
поднасят на такова пиршество
и как от всичко има в изобилие.
Това, признавам, пряко мойте сили е.
Подир вечеря всички от двореца
се спуснали отново при жребеца.
И всички се учудвали на тоя,
тъй както при обсадата на Троя
се чудили на оня дървен кон,
напълнен с вражи гръцки легион.
А Камбинскан попитал своя гост
каква е чудноватата ѝ мощ
и как се управлява тази твар.
Жребецът затанцувал с дива жар,
щом рицарят го хванал за юздите.
Той казал: „Сър, поискаш ли, земите
на други властници да посетиш,
достатъчно ще е да завъртиш
една игла в ухото на жребеца
и точно да му назовеш двореца
или държавата, която сам
си избереш, а като стигнеш там,

ще наредиш да слезе на земята
и пак назад ще завъртиш иглата.
След миг той долу ще се озове,
на мястото си ще се закове
и никой вече няма да успее
да го помести или завладее.
Ако поискаш в къщи да го върнеш,
иглата му повторно ще обърнеш
и той самичък ще си отлети,
за да пристигне пак, когато ти
го викнеш — през нощта или деня —
по начин, който ще ти обясня,
когато насаме останем двама.
Това е, господарю. Друго няма.“
Тъй този рицар всичко му открил
и ханът, след като запааметил
устройството на коня чудноват,
се върнал пак в разкошния палат
да продължи пира и веселбата.
Във кулата заключили юздата —
в ковчежето с елмазите. Тогаз
изчезнал конят — где, не зная аз.
Затуй сега нататък ще премина
и ще оставя ханската дружина
край пищната трапеза до зори
да се развлича с песни и с игри.

Сънят, на храносмилането пажса,
им смигнал вече: „Трябва да ви кажа
преливането с отдих се лекува.“
Прозинал се и взел да ги целува
и шепнел, че е време да поспят,
защото идва на кръвта часът^[9],
а тя, кръвта, с природата се има.
Тогава де по двама, де по трима
послушали съня и със прозявка
напуснали богатата гощавка.

Не ще описвам техните видения.
В главите им кръжели изпарения,
които правят сънищата странни.
Те спали чак до пладне, ала в ранни
зори царкинята била на крак.
Приличието спазила тя пак
и с разрешението на баща си
напуснала отрупаните маси
навреме, за да дремне през нощта
и да посрещне бодро утринта.
Ала сънят не можел да я хване —
и час по-скоро бързала да стане,
та пак да зърне златната халка,
да пипне огледалото с ръка.
Това възшебно нейно огледало
и в сънищата ѝ се привидяло.
Затуй, додето слънцето да светне,
тя викнала една жена и сетне
ѝ казала, че кани се да става.
Жената ум обичала да дава
на господарката си постоянно
и почнала: „Мадам, защо тѝ рано?
Когато всички още са в леглата?“
„Не искам вече да лежа в кревата —
ѝ рекла тя. — Ще поизляза вън.“
Сега жената вдигнала от сън
дузина други. С тях и Канацея
се стегнала. Самият Феб от нея
не бил по-ярък и великолепен,
макар и на четвъртата си степен
в Овена. При това той още спял.
И с лека стъпка, с пролетен воал
и с пролетна премяна, то се знае,
излязла тя навън да поблуждае
с пет-шест придворни дами за дружина
и тръгнала през росната градина.
От утринните пари замъглено,

невиждано голямо и червено
изгряло слънцето, та с ведрина
заляло хубавата долина
и с радост ѝ напълнило сърцето.
Тя в птиците се вслушала и ето,
разбрала лесно всяка тяхна песен.
Но разказът, макар и интересен,
когато прекомерно се разтяга,
на своите слушатели дотяга
и колкото и да е благозвучен,
със всяка дума става все по-скучен,
доде изстине всеки интерес.
По тази именно причина днес
ще гледам по възможност да съм кратък
и бързо ще премина по-нататък.
Върху едно дърво, тъй престаряло
и сухо, че от вар било по-бяло,
царкинята съзряла соколица.
От воплите на тази скръбна птица
ехтяла жално цялата гора,
а тя със изпочупени пера
така си блъскала крилата, щото
червена кръв струила по дървото.
И докато ридала и пищяла,
нещастната си гръд със клюн кълвяла
тъй яростно, че тигрите дори
и зверовете в дивите гори
навярно биха заридали с нея,
ако да бяха тук със Канацея.
Защото, ако може соколица
да се опише тъй, по-дивна птица
едва ли по света ще се намери —
по стойка, по пера, по маниери,
а и по всичко друго. Кой я знай
от кой задморски, неизвестен край
била дошла! И често тя в несвяст
изпадала от слабост или страст,

едва-едва не тупнала от клона.
А Канацея, на ръката с оня
вълшебен дар, успявала добре
до дума смисъла да разбере
от песните на птиците в леса
и да ям отговори начаса.
Тъй тя узнала тежкото терзание
на соколицата, от състрадание
изтичала до сухото дърво и
разпънала там пролетните свои
поли под мъченицата — горката,
тя можела да падне на земята,
когато е в несвяст. Така под нея
стояла дълго-дълго Канацея,
додето най-накрая, що да стори,
се престашила да ѝ заговори:
„Кажми ми, ако бива, птицо клета,
каква е твойта горестна несрета?
Нечакана ли гибел те нажали
или разтрогната любов? Едва ли
причини други по земята има
за скръб тъй бурна и неутешима!
Кое ли зло пред тях не е шега!
Самичка се погубваш ти сега.
Причината за твоя дял суров
е само жалба или пък любов,
защото тук не виждам преследвач.
За бога, драга, не бъди палач
на себе си! Аз друга твар не зная,
която тъй да си желае края
и тъй жестоко да се изтезава.
Такава скръб и мене наскърбява.
Душата ми е болна от тревога.
Ела при мене, птицо, слез, за бога,
и щом узная твоята беда,
аз силите си няма да щадя —
сърцето ми за помощ е готово.

Ела, повярвай в честното ми слово
и до довечера ще уталожим
скръбта, а раните ти ще наложим
с тревни целебни, сбрани в кът потаен.“
Тогаваш с вопъл още по-отчаян
пред Канацея тази птица странна
се строполила като бездиханна
и тя във skutите си я поела.
Когато подир време се съвзела,
тъй рекла соколицата злощастна:
„Че в нежните сърца царица властна
е жалостта към чуждото мъчение,
в туй вече няма никакво съмнение.
На дело писаното потвърди ти.
Сърцата нежни не остават скрити.
Аз днес се уверих какво участие
събуди в тебе моето нещастие.
Какво съчувствие и топлина,
каква прекрасна женска доброта
са вложени във тебе, Канацея!
За по-добра подкрепа аз не смея
и да мечтая. Затова ме чуй
и нека на света послужи туй,
което кажа, за поука веща.
(Кутрето бият ли, лъвът се сеца!)
Така че с думи простички и къси
ще гледам да опиша ориста си.“
Тук птицата несретна заридала
така, че Канацея с труд успяла
да я успокои и тя с въздишка
подхванала прекъснатата нишка:
„Родих се аз (о жребий повратлив!)
и раснах в пещера от мрамор сив,
сред топли грижи и на свобода.
Не бях познала що е туй беда,
додето не политнах към небето.
Един сокол живееше там, дето

живеех аз — със външност благородна,
а пък с душа за всяка мерзост годна,
но тъй добре прикрита с изражение
на искреност, правдивост и смирение,
на нрав добър, общителен и мил,
че никой жив не би се усъмнил
във неговата доблест всепризната.
Змията тъй се крие сред цветята
и чака жертвата с език отровен.
Тъй този бог на любовта лъжовен
труда и времето си не пожали,
за да изпълни всички ритуали
на обич привидно благочестива.
Отвън и гробницата е красива,
а вътре крие труп полуразложен.
Такъв бе той, двуличникът безбожен,
и всеки негов ход бе тъй умел,
че и самия дявол би подвел.
Той плачеше пред мене лицемерно,
преструваше се, че ми служи верно,
додето, без да подозира нищо,
сърцето ми неопитно и чисто,
уплашено от клетвите безброй,
че уж без мене бил загубен той,
му даде любовта си, но с условие
да пази името ми от злословие,
било то скрито или пък открито.
Така, според заслугите, които
му бях приписвала, му подарих
сърцето си и си въобразих,
че неговото взимам във замяна,
но, както казват хората, тъй стана:
«Мошениците мислят по-различно
от честните.» С двуличие привично
прие той мойта искрена любов
и предано сърце и бе готов,
според словата, що ми наговори,

за мен в отплата същото да стори.
На колене пред мен смирено падна,
скрил своята свирепост безпощадна
зад мило и усмихнато лице,
присъщо на любящото сърце.
А радостта му бе наглед такава,
каквато никой смъртен не познава,
на бил той Парис или пък Язон.
Откак Ламех без право и закон
залюби две жени, от памтивека,
откакто бог е сътворил човека,
не се е раждал по-голям безсрамник
от този ловък и умел измамник.
Хиляда най-изпечени мръсника
не заслужават даже и чепика
да му завържат. Колко благодарен
изглеждаше! Видът му лъчезарен
би запленил най-умната жена.
Така в лице и в думи с вещина
пред мене той любовна страст изписа
и, боже мой, дотолкова ме слиса,
че аз повярвах лесно в любовта му.
Достатъчно бе малко нещо само
да го измъчва, в миг като че ли
забиваха в сърцето ми стрели.
И мойта воля стана оттогаз
Оръдие на неговата — аз
се подчиних без спор и пререкание
почти на всяко негово желание
без да извърша непочтено нещо.
За първи път обичах тъй горещо
и, бога ми, навярно за последен.
Аз бях честита с моя ненагледен
сокол година или две поне,
додето зла съдба ми го отне
и запокити го в далечен край,
за моя скръб и мъка, то се знай.

Това, което преживях, не може
да се разкаже със слова. О божже!
Такава горест и смъртта дори
е слаба, струва ми се, да смири.
Живота сякаш опустя за мен.
Той бе така унил и натъжен,
когато тръгна, с лик така посърнал
и блед, че всеки, който би го зърнал,
би сметнал, че и той ужасно страда.
Повярвах му — бях глупава и млада,
и мислех, че след време ще се върне
отново и с любов ще ме прегърне.
Дори го извинявах, че честта
му иска тъй. Необходимостта
превърнах в добродетел. Що да сторя,
не можех със съдбата да се боря.
Доколкото успях, дълбоко скрих
скръбта си, за ръка го улових
и казах: «Аз съм твоя и в беда,
и в светла радост. Мой и ти бъди!»
С какво отвърна той ли? С най-умело
и сладко слово, с най-коварно дело.
Нали е речено: «Ако се каниш
на масата си дявол да поканиш,
лъжицата ти трябва да е длъжка.»
И тъй, той тръгна. О, невярност мъжка!
Не се обърна ни веднъж назад.
Тогава ме облъкна смъртен хлад.
Защото неслучайно сред народа
се казва: «Според своята природа
различна сладост търси всеки.» Негли
мъжете все към новото ги тегли.
Така е и със птиците — онези,
които хората държат в кафези.
Застилай пода с дъхаво сено,
храни ги с мед и мляко — все едно,
отвориш ли вратцата, ще катурнат

с крака си канчето и ще се втурнат
в гората червеи да покълват.
Те все към нещо ново се стремят,
повлечени от силата природна,
макар и да са с кръв най-благородна.
Уви, напусна ме соколът мой!
Красив и млад, и весел беше той,
а и от славно потекло, но ето,
веднъж, видял зареяна в небето
лятяща каня, взе, че я залюби,
а мене изостави и погуби.
Така честта си той обезцени,
измами ме, със друга ме смени
и ме захвърли тук като вдовица.“
Заплакала изстрадалата птица
и пак изпаднала в несвяст на скута
на бедната царкиня. Мъка люта
била изпълнила и Канацея,
и дружките ѝ, скупчени край нея.
Те взели соколицата в палата
и нежно ѝ превързали крилата,
които тя от горест изкълвала.
А Канацея билки ѝ набрала
в леса и с помощта на своите дами
приготвила отвари и балсами
за раните ѝ. После ден и ноц
будувала край птицата на пост,
загрижена за крехкото ѝ здраве.
В зелен кафез^[10] до своето възглаве
я сложила под царски балдахин
от кадифе — като небето син.
Изписан бил уютният кафез
със не един лъжовен керкenez,
сокол и бухал, и със ято чавки,
които да ги дразнят с подигравки.
Но да оставим засега така
царкинята и чудната халка.

Преди да кажа как е бил намерен
сокола — скитник черен и неверен,
и как се каял той, и как Камбал —
синът на Камбинскан не закъснял
да им помогне, нека по-напред
сега да ви разправя ред по ред
за всички други славни приключения,
нечувани вълшебства и сражения.
Ще почна с хана — този воин смел,
най-укрепени градове превзел.
За Алгарсиф след туй ще ви говоря —
за булка как спечелил Теодора
и как със помощта на онзи меден
жребец бил от безброй беди изведен.
Ще ви разкажа как във Канацея
се влюбил знатен рицар, как за нея
той с братята и бил се на турнир.
Но всичко туй ще дойде по-подир.

Високо над Меркурий Аполон
бил вдигнал вече златния си трон...

(Недовършено)

Следват думите, с които Франклинът се обърна към
Оръженосеца и думите, с които Ханджията се обърна към Франклина.

„Добре, Оръженосецо, хвала ти!
Защото твоя разказ бе богат и
със чувство, а и с остър ум, при все че
си толкоз млад — тъй Франклинът му рече. —
След време няма май да се намери
тъдява някой с тебе да се мери
по сладкодумност. Нека бог опази
и теб, и дарбата ти. Като тази
реч рядко може да се чуе. Ето,
аз имам син и се кълна в небето,

дори да ми предложеха парцел
за двацет фунта, пак бих предпочел
със твоя ум да влезе той в живота.
По дявола среброто и имота,
когато собственикът е глупак!
Ех, аз го мъмря често, ала пак
не както трябва моят син живее.
Все хвърля зарове, пари пилее —
да има грош, и него ще заложу.
Наместо да беседва със велможи,
та да научи как да се държи,
той все с невежи пажове дружи.“
„Я стига! — викна нашия Ханджия. —
Сър Франклин, мисля, че и ти самия
едно-две разказчета ни дължиш.
Или на клетвата ще измениш?“
„Напротив! — рече Франклинът. — И моля
да не помислиш, че от лоша воля
му наговорих всички тези думи.“
„Започвай бързо! Без излишни глуми!“
„Със радост! Най-покорен твой слуга! —
отвърна той. — Послушай ме сега.
Ще се помъча тъй да подредя
речта си проста, че да угодя
на всички. Ако съумея, сър,
то значи, разказът ми е добър.“

---

[1] Сюжетът е взет навярно от Марко Поло. Разказът е незавършен. — Б.пр. ↑

[2] Сария — навярно се има пред вид местността Сарай близо до сегашната Сарепта. — Б.пр. ↑

[3] Камбинскан — спори се дали това е вариант на името на Чингис хан или на неговия внук Кубла хан. — Б.пр. ↑

[4] Гауейн — един от рицарите на Кръглата маса, известен от романсите с добрите си обноски. — Б.пр. ↑

[5] „Лукавия Синон — известният троянски дървен кон“ — Необяснимо защо, тук Чосър обърква дървения кон, подарен на Троя, с човека, който убеждава троянците да го вкарат в града — Синон. Погоре името на Синон изглежда употребено на място. — Б.пр. ↑

[6] Алоцен — Алхасен, арабски астроном от XI в. — Б.пр. ↑

[7] Телеф — цар на Мизия според гръцката митология. Телеф бил ранен от копие то на Ахил, а после излекуван с ръждата от същото копие. — Б.пр. ↑

[8] Алдиран — звезда в съзвездието Лъв, образуваща по астрологическите представи предните лапи на звяра. — Б.пр. ↑

[9] „На кръвта часът.“ — Всеки „хумор“ имал според астрологията определено време на денонощието, през което имал особена сила. — Б.пр. ↑

[10] „В зелен кафез...“ — За съвременниците на Чосър, посветени в хералдиката, синият цвят е бил цветът на постоянството, а зеленият — на лекомислието в любовта. Изменчивите птици са били нарисувани по външната страна на зеления кафез в знак на това, че не могат да влязат вътре, където цари постоянството. — Б.пр. ↑

РАЗКАЗЪТ НА ФРАНКЛИНА

Пролог към Разказа на Франклина^[1]:

*Бретонците отколе са известни
със своите сказания и песни,
изплетени от сладкозвучни рими,
които от безброй лета и зими
те пеели под съпровод на струни.
Запомнил съм една от тези руни^[2],
та искам да ви я разкажа тук.
Но тъй като за жалост съм неук,
ще ви помоля още отдалеч
да извините грубата ми реч.
Риториката ми е непозната
и приказката ми е простовата.
Не съм си търсил на Пернас^[3] подслон,
не съм изчел Марк Тулий Цитерон^[4],
витийските му цветове^[5] не зная.
Познавам само цветовете в тая
ливада и ония, със които
се боядисва. Казвам ви открито,
в риториката съм непосветен.
Но щом сте рекли, слушайте и мен.*

Тук започва Разказът на Франклина.

*В Арморика, сегашния Бретан,
живееел рицар. С храброст в мир и в бран
на своята дама вярно служил той
и тъй понесъл изпитни безброй,*

преди сърцето ѝ да покори.
Тя можела и слънцето дори
да затъмни по род и красота.
И дълго мъките на любовта
да ѝ открие рицарят не смеел.
Но той пред нея тъй благоговееел
и пак за нея изтърпял такива
беди, че — по природа милостива —
благоволила тя, макар след време,
за свой законен мъж да го приеме
и да му предостави пълновластие.
А той, за да живеят в мир и щастие,
ѝ дал самичък честното си слово,
че никога с насилие сурово
не ще ѝ се налага и че няма
да я измъчва с ревност — като дама
ще я почита, както и преди,
ще гледа всякак да ѝ угоди,
но за лице, по обичая стар,
ще се нарича неин господар.
Пред него се склонила тя послушно
и рекла: „Сър, щом тъй великодушно
ми даваш воля в този сладък час,
кълна се в бога, нивга между нас
не ще разпаля спор или кавга.
Най-предана съпруга отсега
до гроба си ще ти остана, мили!“
Такива клетви те си разменили.
Когато двама души се събират,
те трябва да се слушат и разбират,
за да живеят в мир и с благородство.
Любов и дружба не търпят господство.
Щом дойде то, в миг бога хвърковат
на любовта напуща този свят
по-бързо и от дух — върви, стигни го!
Девиците не търсят в брака иго,
а свобода. Но впрочем я кажете,

нима това не дирят и мъжете?
Най-търпеливият във любовта
достига най-завидна висота.
Търпението, тази добродетел,
превзема всичко, бог ми е свидетел,
по-сигурно от силата могъща.
Затуй на всяка реч недей отвръща!
Учи се да търпиш, че то, поглеж,
ще те научат инак, щеше не щеш.
Човек, доде живее, все греша —
на челото това си запиши!
Жлъч, болест, гняв, съзвездия враждебни,
скръб, вино и безброй причини дребни
объркват и речта ни, и делата.
Затуй за всичко не търси отплата!
Човек не е готов за управление,
преди да се научи на търпение.
Така и този рицар най-достоеен,
за да живее весел и спокоен,
и обещал търпение. И свела
очи, във вярност тя му се заклела.
Тъй дамата намерила в един-
едничък мъж и роб, и властелин —
роб в чувството и властелин във брака.
Робия, рицарю, и власт те чака.
Робия ли? Не! Власт, каквато има
човек, спечелил дама и любима
за своя спътница и за съпруга.
Честита власт, каквато няма друга!
Така със своята жена блажен —
нима е чудно! — подир някой ден
в дома си край Пенмарк се върнал той
и заживял там в радост и покой.
О, кой ерген би смогнал да опише
блаженството и щастието висше
на женения мъж и на жена му?
Но ето, след една година само

съпругът, този рицар Арвераг
от Каирруд раздиплил своя флаг
и тръгнал, според древните предания,
на път за Англия или Британия
да търси чест и слава на война,
та две години в своята страна
не се завърнал, не прекрачил прага.
Но стига толкова за Арверага.
Да поговорим и за Доригена,
съпругата му вярна и смирена.
Тя плакала за него дълги дни,
тъй както правят верните жени,
въздишала, скърбила, сълзи ляла
и за мъжа си толкова копняла,
че най-накрай останала без мощ.
Любезните ѝ дружки ден и ноц
се мъчели да я успокоят
и с благи думи да я уверят,
че е безсмислено така да страда.
Каква ли не утеха и отрада
намирали ѝ те, та белким смогнат
в голямата ѝ скръб да ѝ помогнат.
Гравьорът, всеки туй добре го знае,
с упорство дълго камъка дълбае,
преди там нещо да се разчете.
Тъй дълго ѝ говорили и те,
додето утешителните думи
вдълбали в нейното сърце и ум и
тя смогнала накрай да се съвземе.
Защото всяка мъка е до време.
А пък и Арвераг ѝ пратил вест,
че е добре, че се сражава с чест
и скоро ще се върне у дома.
Зарадвали я тези му писма.
Като видели, че скръбта поне
заглъхва, дружките на колене
я молели да поизлезе с тях,

за да се разведри с игри и смях.
И тя се съгласила, що да прави —
за нейното добро е, те са прави.
Досам брега бил замъкът ѝ знатен
и с дружките си всеки ден приятен
тя взела да излиза на разходки
покрай морето. Кораби и лодки
се връщали от пътища далечни,
а нейните терзания сърдечни
нараствали. Тя питала: „Кога,
о боже, с някой кораб на брега
съпругът ми най-сетне ще доплува,
душата ми с любов да излекува?“
А други път пък от откоса с взор
обгръщала широкия простор
и зърнала крайбрежните скали,
така изтръпвала, като че ли
нозете ѝ били се подкосили.
Върху тревата сядала без сили,
поглеждала с въздишка към морето
и казвала с горчива скръб в сърцето:
„Все вечни боже, който в подчинение
държиш света чрез своето провидение,
напразно нищо ти не сътвори,
но тези мрачни черни канари,
чиято ужасяваща грамада
прилича на творение на ада,
а не на бог, тъй справедлив, как може
да си създал и тях, безгрешни боже,
когато няма ни човек, ни звяр,
ни птица, нито друга жива твар,
които да ги тачат и обичат?
На гробница същинска те приличат.
Стотици хиляди тела човешки
лежат под тях навеки в сън мъртвешки.
Човека те погубват, който ти
създаде сам по своите черти

и с който беше милостив и благ.
Нима човекът вече ти е враг,
та чрез такова пагубно и гневно
оръдие изтребваш всекидневно
чадата му? Знам, пишат, всяко зло
в последна сметка за добро било.
Дано е тъй, но, боже вездесъщи,
владетелю на бурите могъщи,
мъжа ми съхрани — едва тогаз
написаното ще повярвам аз.
А радостта ми ще е най-голяма,
ако ги пратиш в огнената яма.
Сърцето ми разбиха канарите.“
Тъй тя с горчиви сълзи на очите
нареждаше. И дружките разбрали —
морето повече ще я нажали,
затуй решили, че е най-добре
да заменят коварното море
с реките и с потоците пенливи,
с игри на шах и табла, с танци живи.
Така веднъж отрано сутринта
в една градина из околността,
в която от преди били събрани
напитки с бъчви и храни с казани,
се стекли те за пир и за игри.
Било на май през шестите зори.
Самият май с безшумни дъждове
изографисал пъстри цветове
във този кът, а майстори умели
безупречен порядък там въвели
и немало градина като тая
на този свят, ако изключим рая.
Тъй прелестна била тя, с тъй упойно
ухание, че всяко неспокойно
сърце могло зад чудните ѝ двери
отмора и утеха да намери,
ако не му е доскучал живота.

След пладне всички почнали с охота
да пеят и танцуват. Тя обаче
останала да стене и да плаче.
Без мъж любим, сломена от тъга —
до веселби ли ѝ било сега!
И все пак не решила да си тръгва —
стояла горестта си да залъгва.
Току пред Доригена, в танц увлечен,
кръжил оръженосец млад, облечен
в премяна пъстра, весела — комай
като премяната на месец май.
Той пеел и танцувал по-умело
от всеки друг ерген и може смело
да се говори, че по красотата
едва ли имал равен по света.
Млад, здрав, заможен, умен и напет,
навсякъде бил тачен и приет.
И да ви кажа всичко наведнъж,
без тя да подозира, този мъж,
наричан дон Аврелий (не от вчера
служител на богинята Венера),
обичал Доригена ето вече
две-три лета, но само отдалече —
дълбоко лютата си болка криел,
епитимията без чаша пиел^[6].
Така той чезнел в мъка мълчалива
и само в песни дръзвал да излива
скръбта на жребия непоносим —
да си любящ и да не си любим.
По този повод съчинявал той
балади разни и ронда безброй —
как нямал смелост да се изповяда
и как се мъчил като грешник в ада,
как щял да свърши като Ехо, дете
умряла мълком с Нарциса в сърцето.
И тъй, Аврелий само в песен жална
разкривал своята душа страдална.

Понякога на шумни забавления
със танци, приказки и угощения
към Доригена вдигал той очи
с молба, но продължавал да мълчи
и тя за тайната му не узнала.
Но ето че преди да свърши бала
с Аврелия като с добър съсед,
когото тачат и почитат вред,
повела разговор и той, човека,
(нима е чудно!) взел полека-лека
към свойто да клони, додето с плам
накрая рекъл ей така: „Мадам,
през онзи ден, когато Арвераг
напусна с кораб родния ни бряг,
самият аз, нещастният Аврелий,
би трябвало към чуждите предели
навеки да отплавам с него. Зная,
напрасно тук за тебе се терзая.
До смърт сърцето вече ме боли.
Мадам, повярвай ми и се смили.
Спаси ме със една-едничка реч
или срази ме с нея като с меч.
В нозете ти погребан нека бъда.
Смирено чакам твоята присъда.“
В лицето му с почуда тя се взряла:
„О, небеса! До днес не съм разбрала
за твойто чувство, да си кажа честно.
Но днес, когато то ми е известно,
кълна се аз в душата си и в бога,
че нито с дело, нито с реч не мога
да изменя на своя мил съпруг
ни с теб самия, нито с някой друг.
Това е моята последна дума.“
Но после го обърнала на глума:
„Все пак, Аврелий, бог ми е свидетел,
че ще пожертвам своята добродетел
за теб и ще забравя чест и свян,

но първо бреговете на Бретан
освободи от канарите страшни —
на мореходците врази всегдашни.
И тъй, когато сетната скала
отместиш от брега, при мен ела
и мигом ще получиш любовта ми.
Кълна ти се в честта на всички дами.“
„Друг начин няма ли?“ — попитал той.
„Не! — срязала го тя. — О, боже мой,
това е невъзможно. Остави
фантазиите и го забрави.
И що за сладост е да любиш чужда
жена, която с нужда и без нужда
мъжът ѝ може винаги да има!“
В душата на Аврелий люта зима
пояvila сякаш и със лик посърнал,
с въздишка тежка той така отвърнал
„Ти искаш невъзможното, мадам.
Затуй аз в гроба си ще вляза сам.“
И си отишъл. Дружките ѝ мили
дошли след малко и я обкръжили,
повели я по тихата алея,
но не узнали нищичко от нея
и пак се впуснали в игри, додето
помръкнало на слънцето лицето
и хоризонтът му отнел мощта —
додето, сиреч паднала нощта.
Подир по домовете си поели
с доволство. Само клетият Аврелий
бил мрачен и унил — разбрал добре,
че е обречен скоро да умре.
В гърдите си той сетил смъртен мраз.
На колене се строполил тогаз,
прострял към свода трепетни ръце
с обезумяло от печал сърце
и без да знае сам какво изпитва,
излял скръбта си в пламенна молитва

към всички богове, но най-напред
към Слънцето, тъй както му е ред:
„О, Аполоне, гордо божество
на всяко цвете, билка и дърво,
ти, който според своята деклинация,
според небесната си дислокация
им даваш време и сезон, о, Феб,
едничката надежда ми е в теб!
От моята беда по-страшна няма —
невинен от жестоката си дама
на гибел съм осъден и те моля
да се смилиш над моята неволя.
Че подир нея само ти си властен
да ми помогнеш в този час нещастен.
И тъй, ако си благосклонен, чуй
как точно би могло да стане туй.
Сестрицата ти, светлата Луцина,
която е царица и богиня
на морските простори и която
държи дори Нептун в покорство свято,
ала заема твоята жарава
и само тъй самата засиява,
та затова те следва по петите,
на свой ред и морето, и реките
си управлява, както пожелае,
и те я следват вярно, то се знае.
Затуй те моля, боже Феб, стори
вълшебство или с гръм ме удари —
при следващото противостояние
в Лъва използвай своето влияние
и я придумай някак да изпрати
към тази рат от канари зъбати
такъв потоп, че да ги надвиши
и две години да не се сниши.
Скалите ще изчезнат под прибоя
и, значи, дамата ще бъде моя.
Туй чудо направи за мене, Фебе,

и на Луцина нареди пред тебе
да не избързва в звездните пъртини,
преди да свършат тези две години.
Тогава няма тя да отънее
и моят прилив няма да отлее.
Ако не иска пък, я помоли
да запокити всичките скали
в дън царството подземно, дето в мрака
Плутон вседневно мъртвците чака.
Откаже ли ти и тогава тя,
със своя блян навек ще се простя.
Чуй, Фебе, моята молитва, виж
ми сълзите и ако се смилиш,
ще дойда бос в Делфийския ти храм.“
След тази реч в несвяст той паднал там
и щял навярно да лежи весден,
но брат му, в мъката му посветен,
дошъл и го отнесъл у дома.
Така, ранен в сърцето и в ума,
в леглото го оставям — да избира
да оживява или да умира.
Цветът на рицарството Арвераг
се върнал и на родния си бряг
бил срещнат с царски почести. Блажена
бъди сега, о, скръбна Доригена!
Мъжът ти жив и здрав се е завърнал
при теб с победа и те е прегърнал!
Той теб обича, само теб, не пита
дали, додето беше без защита,
когато той воюваше далеч,
не те подмами друг с любовна реч.
Това съвсем не го интересува.
Шегува се той, смее се, танцува
и за минута не подвива крак.
Но да се върнем при Аврелий пак.
Отпаднал, болен, клетият Аврелий
лежал в дома си две години цели —

не можел на нозете си да стъпи.
В безлюдие понасял своята скръб и
освен с по-стария си брат — школаря,
не искал с никого да разговаря
за мъките си. Тайна като тази
е най-добре грижливо да се пази.
И той в гръдта си Доригена крил,
тъй както Галатея крил Памфил^[7] —
отвън гръдта му здрава уж била,
а вътре, във сърцето му — стрела.
От медицината ни е известно,
че раната не се лекува лесно,
доде не е извадена стрелата.
Потайно плакал и въздишал брата,
но му дошло наум, че в Орлеан
във своя университетски хан
на младини обичал да се рови
в различни книги — вехти или нови
и както правят младите школари,
все търсел по-особени буквари.
Така си спомнил, че веднъж прочел
за бялата магия том дебел,
върху писалището му оставен
от някакъв другар — човек забавен,
по право бакалавър, но зает
със друг, по-увлекателен предмет.
Та за луната пишело във тома,
за двадесет и осемте й дома^[8]
и всякакви подобни деветини.
Такава книга днес и грош не чини —
светата църква ден и ноц се труди
душите ни да брани от заблуди.
За този том си спомнил той и ето,
от радост му затупкало сърцето.
„Сега — си рекъл — моя брат болнав
ще бъде много скоро здрав и прав.
Защото аз съм сигурен, че има

наука точна и неоспорима
за всякакви вълшебни превращения.
Веднъж ли на големи угощения
различни чудотворци чрез магия
докарвали са в залата гемия
със мачти и гребци или пък лъв
свиреп и жаден за човешка кръв,
цветя са карали да разцъфтяват
в двореца, а лозите — плод да дават,
и замъци са вдигали от камък,
а след минутка — ни цветя, ни замък.
И всички са оставали в захлас.
Затуй отивам в Орлеан завчас.
Ще изнамеря някой школки брат,
със хода на луната запознат
и с разните магии — черни, бели.
Чрез него ще помогна на Аврелий.
Че той със заклинания прилежни
ще стори тези канари крайбрежни
за ден, за два незрими за очите,
а също и безвредни за гребците,
които ще пристигнат на брега.
Тъй брат си ще избавя от тъга
и ако Доригена своята дума
престъпи, той ще я накаже с глума.“
Какво да ви разправам по-надлъж?
До братовото ложе този мъж
се приближил, а като му открил
плана си, онзи в миг се съживил
и двамата отишли в Орлеан,
за да изпълнят неговия план.
Когато тези пътници почти
пристигнали пред градските врати,
един школар ги срещнал там, вежливо
ги поздравил и на латински живо
след туй им заговорил: „Зная вече
защо дойдохте толкова далече.“

И замисъла им подир описал
с подробности, та съвсем ги слисал.
Бретонецът си спомнил разни стари
познайници от Орлеан — школари,
разпитал го за тях и щом разбрал,
че са умрели, горестно ридал.
Аврелий скочил начаса от коня
и се запътил с брата си след оня
магьосник. Той в дома му бил приет
с разкошни гозби, с лакомства безчет
и със удобства, за които даже
е невъзможно тук да се разкаже.
Стопанинът направил в миг пред госта
да зашумят гори вековни с доста
елени с клонести рога, каквито
човек не ще намери на открито.
Там той видял стотици устрелени
и хиляди — от псета повалени.
А после сред крайречните тополи
съгледал как ловджийските соколи
върхлитат чапла край прозрачен вир.
Попаднал и на рицарски турнир.
И най-накрая се видял самия
в танц с дамата си. С тази си магия
стопанинът решил да го зарадва.
След туй, наместо с реч да заповядва,
той плеснал само със ръце — и край! —
в миг яко дим изчезнал този рай.
И братята разбрали, че не са
излизали, а всички чудеса
са зърнали тук в стаицата скришна,
приседнали под лавицата книжна.
Но ето че стопанинът извикал
оръженосеца си и попитал:
„Пригответе ли вечерята за нас?
Поръчах ти я още преди час,
когато с гостите си се качих

при книгите си в този ъгъл тих.“
„Сир — казал онзи, — всичко е готово.
Сега очаквам само твоето слово.“
„Да тръгваме — им рекъл той с усмивка.
И в любовта не може без почивка.“
Подир вечеря почнал пазарлъка —
какво ще му платят за майсторлъка,
ако от Сена до Жиронда чак
разчисти черните скали до крак.
Той взел да се опъва. Като рекъл
хиляда фунта, рекъл и отсекъл —
и повече не искал да говори.
Разбрал, че е излишно да се спори,
Аврелий викнал: „Нека са хиляда!
Аз бих ти дал със радост за награда
света, па бил той плосък или кръгъл.
До днеска ни веднъж не съм излъгал
и вярвай, ще изпълня в срок облога.
Но запомни добре и ти, че мога
не повече от два дни тук да чакам.“
Школарят казал: „Няма да протакам.“
А гостът легнал и заспал веднага.
Умората ли или тази блага
надежда му донесла сън, не знам,
но той за пръв път вкусил отдих там
А щом изгряло утрото, Аврелий
и онзи чудотворец вещь поели
направо към скалистия Бретан,
за да изпълнят своя таен план.
Съгласно летописите, тогаз
било декември и върлувал мраз.
Ликът на Феб с цвета на стара мед
не леел щедро, както отнапред,
горещи ручей от златен зной —
бил слязъл в Козирога вече той
и разпилял младежките си сили.
Студените лапавици покрили

тревицата в градините и — вижте! —
във къта до бумтящото огнище
се гуши Янус с двойната брада^[9],
пред него, както си му е реда —
рог с вино и препечено прасе.
А от „Ноел“^[10] земята се тресе.
Аврелий у дома си угощавал
школаря и току го увещавал
скръбта му да прогони надалеч
или да прободне гръдта му с меч.
И гостът му така го съжалил,
че денонощно смятал и кроил
кога ще бъде най-доброто време
със фокусите си да се заеме
(простете моята терминология —
не съм специалист по астрология),
та всеки да помисли, че скалите
са тръгнали нанякъде с вълните
или са рухнали чак в дън земи.
И както се досещате сами,
частът на агарянското му дело
пресметнат бил усърдно и умело
по таблици толедски^[11] — проверени,
попълнени докрай и пригодени
и за верижни, и за единични
години — с всички корени първични,
дъги, централни ъгли, отклонения,
пропорции и сложни уравнения.
По тях школарят сметнал на тефтера
в кой дял на осмата небесна сфера
ще се намира тези дни Алната^[12]
и колко ще е близо до главата
на вечно неподвижния Овен,
в девета сфера здраво закрепен.
Понеже знаел първия ѝ дом,
по уравненията в своя том
определил той на луната хода

и срещите с планетите по свода,
и другите ѝ домове, и всички
по-важни нейни нрави и привички,
които можели да имат връзки
със фокусите на онези дръзки
езичници от стари времена.
А после сторил тъй, че за една-
две седмици крайбрежните скали
изчезнали съвсем, като че ли
не са били. Аврелий нямал вяра
на тъмното изкуство на школяря
и чакал с трепет чудната магия.
Затуй, като се уверил самия,
че няма канари по бреговете,
се хвърлил на възшебника в нозете
и рекъл: „Повелителю, хвала ти!
Хвала и на Венера, че те прати
да ми помогнеш в мъката голяма!“
Със тези думи той поел към храма —
разбрал, че Доригена ще е там.
А като я намерил в този храм,
до нея с плахи стъпки приближил
и със смирена реч я поздравил:
„О, най-прекрасна между всички дами,
владетелка си ти на обичта ми.
За тебе аз на всичко съм готов
и съм така измъчен от любов,
че бих приел смъртта с душа честита.
За преживяното недей ме пита,
но знай, че ако с мен не си добра,
макар да съм невинен, ще умра.
Затуй смили се ти. Ако ли не,
на честното си слово дръж поне.
Преди да си погубила докрай
живота ми, пред бога се покай.
Спомни си даденото обещание.
Ти знаеш, че не искам подаяние,

а само благосклонността, с която
през онова не тъй далечно лято
ми се закле да ме удостоиш —
със своята любов да ме дариш,
макар да съм безкрайно недостоен
за жребий тъй жадуван и упоен.
Мадам, единствено за твойта чест
се грижа аз. Затуй ти нося вест,
че сторих всичко, що ми нареди.
Ако не вярваш, на брега иди
и виж сама. И клетвата спомни си,
защото, вярвай ми, от теб зависи
дали да бъда още жив, или...
Но знай, там няма никакви скали!“
Така се и сбогувал. Пребледняла,
замаяна, тя дълго тъй стояла
и със сърце смутено и тревожно
си казвала: „Не, туй не е възможно!
Нима съм мислила! О, небеса!
Какви невероятни чудеса,
противни на природното движение!“
А после се завърнала в смятение
до замъка и от зори до здрач
там дни наред прекарала във плач,
ала причината за свойта скръб
спотайвала в душевната си глъб
и оранила ревниво и от враг,
и от другар. Самият Арвераг
бил някъде на път и тя, горката,
роптаела с горчивина в душата:
„Фортуно! Ти ме окова с окови,
така нечакани, така сурови,
че само с гибел или с чер позор
аз мога да изляза на простор.
Два пътя имам — кой да избира?
Стократно предпочитам да умра,
преди да дръзна някого да мамя

или с безчестие да се посрамя.
Смъртта ще ме направи пак свободна
Една ли само дама благородна
е тръгвала към гибелта без страх,
за да избави своята плът от грях!
Такива аз познавам легион.
Тридесетте убийци на Фидон
от Атина поискали в зори
осиротелите му дъщери
на пиршеството голи да отидат,
за да се гаврят с тях и да ги видят,
като танцуват в топлата му кръв.
Да ги накаже бог за тази стръв!
И ето, клетите моми, решени
да срещнат своя край неопетнени,
задружно скочили в един дълбок
и хладен кладенец. О, смел урок!
Или месенците вземете — те
насила искали с петдесетте
спартански девы да се забавляват,
а девите, за да не се оставят
да ги опозоряват, се убили,
но на тираните не позволили
да им мърсят невинните души.
Та мене ли смъртта ще устраши!
Добре си спомням и Аристоклида,
възпламнал в луда страст по Стимфалида.
Баща ѝ бил убит и тя, горкана,
се втурнала към храма на Диана —
пречистия ѝ образ да прегърне,
та нивга вече да не се отвърне.
И вкопчена в богинята честита,
пред жертвеника тя била убита.
Щом девите тъй доблестно се борят,
щом тъй ненавистен им е позорът,
невястата ще може най-добре
за своето достойнство да умре.

Ей на, съпругата на Хаздрубал,
като видяла с горест и печал,
че римляните влизат в Картаген,
решила твърдо да не падне в плен
и с рожбите си в огъня сама
се хвърлила — избягнала срама.
Ами Лукреция? Тя с гибелта си
спасила от Тарквиния честта си,
защото знаела — непоносим е
животът, ако нямаш честно име.
И седемте девизи от Милет
не преживели онзи час проклет,
когато галите дошли в града.
О, боже, бих могла да приведа
хиляда примера по тази тема.
На Абрадат жената нека взема.
Когато го убиха, тя поляла
с кръвта си раните му и умряла
с такива горди думи: «Мойта плът
не ще успеят да опозорят.»
Но стига примери. Тъй много смели
невесты и моми са предпочели
смъртта пред изнурителния срам,
че в заключение аз вече знам
какво да сторя. Ще остана вярна
на Арверага и със благодарна
душа ще срещна страшната проверка
като Демотионовата щерка,
която се погуби в труден час.
Със горест и печал четем, Седас,
за гибелта на твоите добри,
неопетнени с нищо дъщери.
Подобна участ, а и по-горчива
постигна и девизиците от Тива —
едната се уби за Никанора,
а другата — сломена от позора,
що македонецът ѝ завеща,

когато ѝ отне девствеността.
Ами съпругата на Никерата —
нима смъртта ѝ бе по-малко свята?
Или Алкивиадовата мила
да вземем. Тя се е самоубила,
трупа му незарит, за да не гледа.
Ами Алцеста? — тя мълвила бледа. —
За Пенелопа, вярната жена,
от Омир цяла Гърция узна.
А и за Лаодамия съм чела,
че със готовност гибелта приела,
когато бил убит Протесилай.
А Порция? Какъв по-славен край
от нейния? Дори с една минута
не искала да надживее Брута.
С честта си Артемизия се слави
почти във всички варварски държави
Царице Тейта, твойто целомъдрие
достоеен пример за жените мъдри е.
О, Родогуна, Билия, Валерия,
и вий сте в тази бляскава галерия!“
Така за храбра смърт един-два дена
се готвила добрата Доригена.
На третия обаче Арвераг
се върнал пак на своя роден бряг
и я попитал за какво риде,
а тя е горчиви сълзи, то се знае,
изхлипала: „О, сторих страшен грях!
Така му рекох, тъй му обещах...“
И му признала всичко ред по ред,
тъй както ви разказах по-напред.
Но той не се навъсил, не посърнал,
а с дружелюбен поглед ѝ отвърнал:
„А друго нещо няма ли, съпруго?“
„Не — рекла, — слава богу, няма друго,
но и това ми стига. Боже мой!“
„Сега не се вълнувай — казал той. —

*И злото често, казват, на добро е.
Но знай, от обещанието свое
не ще отстъпиш. Бог ми е свидетел,
че честността е висша добродетел.
И аз охотно ще умра на друма,
преди да дръзна да погазя дума,
която нявга някому съм дал.“
Тогава Арвераг се разридал
и продължил: „Но докато си жива,
под страх от смъртна казън ти не бива
на никого да казваш за това.
Аз нито с поглед, нито със слова
страданието си не ще издам,
за да не гледаш хората със срам.“
След туй довел при своята съпруга
двамина от домашната прислуга
и заповядал да я придружат.
Потеглили веднага те на път,
но какъде и по каква причина —
не знаели. Разбира се, мнозина
от вас не са съгласни с Арверага,
че на опасности така излага
жена си. Ала нека да потраят
и да не съдят, докато не знаят
какво е станало след туй, защото,
повтарям, често за добро е злото.
Насред града тя срещнала случайно
Аврелий, който в мислите си тайно
предвкусвал възделената наслада.
Да, срещнала го точно на площада
по пътя към градината, в която
му дала нявга словото си свято.
А той я чакал там, защото вече
отдавна наблюдавал издалече
дома ѝ, та я зърнал да излиза.
Така, поне отчасти по каприза
на случая, я срещнал. С реч учтива*

подир запитал накъде отива.
„В градината — му рекла тя с горяща
в очите лудост. — Моят мъж ме праща
там да изпълня своето задължение.“
Аврелий я погледнал с удивление
и сетил във гръдта си състрадание
към бедното, измъчено създание
и към добрия рицар Арвераг,
предал жена си сам на своя враг,
за да не скърши даденото слово.
И обладан от туй си чувство ново,
разбрал с пробудена най-сетне свят,
че трябва да сподави своята страст
и да не оскверни с негодно дело
такова доблестно и чисто чело,
така ѝ заговорил той тогаз:
„Мадам, кажи на Арвераг, че аз
разбирам искреното му участие
към тебе, а и твоето нещастие.
Той сам е предпочел да го посрамиш,
но с нищо друго да не измамиш.
Кажи му, че на всичко съм готов,
за да запазя вашата любов.
И още днес на всякакви поети
от тебе договори и обети
аз слагам кръст, мадам. От този ден
ти нямаш вече дългове към мен.
За нищичко не ще те укорявам.
Сега прости. Кълна се, не познавам
от теб по-вярна и добра съпруга.
Но няма да е лошо всяка друга
жена, преди да се обвързва с клетва,
със Доригена да се посъветва.
И знай, оръженосецът е годен
за жертвата на рицар благороден.“
Благодарила тя нееднократно,
а после бързо тръгнала обратно,

та на мъжа си всичко да разкаже.
Какво изпитал той, е трудно даже
да се опише с думи. Затова
да не пилеем повече слова.
Добрният Арвераг и Доригена
живели в сговор и любов блажена,
без гняв и свада, в истински покой.
Като царица я почитал той,
а тя била най-преданата дама.
Но стига толкова за тези двама.
Аврелий, бедният, със лик унил
проклял деня, във който се родил.
„О, боже! — казвал. — Как ли ме омая
школярят хитър да му обещава
хиляда фунта? Де да ги намеря?
Погубен съм. От ужас цял треперя.
Наследството си трябва да продам
и като просяк да се скитам сам —
поне рода си да не позоря,
ако школяря някак не смиря.
Ще го помоля да му плащам всяка
година, ако може да ме чака,
и тъй на части да се издължа.
На думата си аз ще удържа.“
Все пак събрал петстотин фунта злато
от своето ковчеже и когато
отишъл при школяря, му ги дал,
като помолил следващия дял
да изплати в по-дълъг срок на слога.
И рекъл: „Господарю, вярвай бога,
не ще престъпя дадената дума —
ще ти предам уречената сума
дори ако потрябва след това
сред просяците да се озова.
Година или две ми дай поне
и аз ще съм доволен. Ако не,
ще се наложи цялото наследство

да си продавам — няма друго средство.“
Школярят го изслушал и така му
продумал: „Ти едно кажи ми само:
погазих ли аз своя свят обет?“
„Не, ни на йота!“ — рекъл той в ответ.
„А ти до днес не си ли я прегърнал?“
„Не съм“ — с въздишка тежка му отвърнал.
„Но по каква причина, сър?“ И ето,
Аврелий му разказал туй, което
аз вече ред по ред съм ви описал.
Сега да го повтарям няма смисъл.
Накрая казал: „Този рицар смел,
мъжът ѝ, гибелта си би приел
по-скоро, вместо да ѝ разреши
словата клетвени да наруши.
За да му бъде вярна, тя с охота
лишила би се също от живота.
А клела се, защото не били ѝ
известни тези дяволски магии.
Смилих се аз над нейните несгоди
и както той при мен я изпроводи,
така му я и върнах. Друго няма.
Разказал съм ти всичко без измама.“
И рекъл философът: „Братко мой,
оръженосецо, и ти, и той
постъпихте отлично, благородно.
Но знай, когато богу е угодно,
и ний, школярите, ще кажа смело,
сме също годни за похвално дело.
Хилядата ти фунта тук завчас
ти опрощавам — сякаш между нас
е нямало ни договор, ни дявол.
С това, с което си ме угощавал,
усилията ми са заплатени.
Не ще приема повече ни пени.
И тъй, прощавай, братко.“ А подир
въседнал коня и си тръгнал в мир.

*Любезни господа, сега кажете
кого от тримата ще наречете
най-благороден. Повече не зная
от този разказ и това е края.*

Тук свършва Разказът на Франклина.

---

[1] В този разказ има някои съвпадения с „Декамерон“, X, 5 и с поемата на Бокачо „Филоколо“. — Б.пр. ↑

[2] Руни — древни народни песни. — Б.пр. ↑

[3] Пернас — неграмотно произношение на Парнас. — Б.пр. ↑

[4] Цитерон — грешно произношение на името Цицерон. — Б.пр. ↑

[5] „Витийските му цветове“ — цветовете на риториката са прийоми на ораторското изкуство. — Б.пр. ↑

[6] „Епитимията без чаша пиел“ — пословична фраза, означаваща, че е пиел мъката направо от бъчвата, а не малко по малко. — Б.пр. ↑

[7] „Тъй както Галатея крил Памфил“ — намек за някаква дълга поема, написана на латински от някой си Памфил и посветена на любовта му към Галатея. Бялата магия — магия, която, за разлика от черната, се извършва с помощта на божествени сили, а не на дявола и затова не е свързана с жертване на душата на магьосника. — Б.пр. ↑

[8] Домовете на луната и на планетите според астрологията са техните позиции в зодиака. — Б.пр. ↑

[9] Янус с двойната брада — бог с две глави, обърнати в противоположни посоки, бог на времето и на всяко начало и край, в това число на края на старата и началото на новата година. — Б.пр. ↑

[10] Ноел — коледен химн. — Б.пр. ↑

[11] „Таблицы толедски“ — астрономически таблици, съставени в средата на XIII в. и пригодени за географските координати на гр. Толедо. — Б.пр. ↑

[12] Алиат — звезда, която според астролозите се намира в рогата на съзвездие Овен. — Б.пр. ↑

РАЗКАЗЪТ НА ВТОРАТА МОНАХИНЯ

Пролог към Разказа на Втората монахиня^[1]:

*Хранителка на всичките отровни
пороци, осъдителната леност,
пред нас разтваря портите греховни
на земните наслади, но в смиреност
ний бягаме от всяка извратеност
в труда усърден и благословен —
спасител наш от сатанински плен.*

*Че мрежите си пъкълът люлее
навред край нас — той бърза да ни хване.
А който в леност дните си пилее,
най-лесно плячка може да му стане.
И докато усети, че в капан е
попаднал — ей го в дяволския скут.
Затуй ний трябва да живеем в труд.*

*Дори ако не беше ни обвързал
със страх от края бог — дори тогава
бездействието е позорен мързел
и нивга плодове добри не дава,
държи ни на въже и разрешава
единствено да спим и цял живот
да се поим и храним с чужда пот.*

*Така че, за да мога да прокудя
и леността, и нейните създания
от нашите души, ще се потрудя
в мой превод на старинните предания*

*да преразкажа твоите страдания,
света Цецилия, и твоя свят
венец от лилиев и розов цвят!*

INVOCACIO AD MARIAM^[2].

*О ти, на всички деви огледало,
възпята от Бернарда сладкогласно,
към тебе се обръщам отначало.
Утехо наша, как със слово ясно
да обрисувам сетния ти час, но
и вечността, която наследи,
когато сатаната победи?*

*Ти, дево, майко, дъще на сина си,
ти, извор лековит с вода светена,
о ти, в която бог всели духа си,
най-скромна, но над всички извисена,
издигнала над цялата вселена
рода човешки тъй, че бог склони
сина си в плът и кръв да премени!*

*На твойто тяло в святата обител
безсмъртната любов и мир добиха
човешки лик и като повелител
земя, море, небе го поздравиха.
Ти в своята утроба, дево тиха,
понесе най-безценния товар —
създателя на всяка земна твар.*

*Величието ти се е сродило
тъй крепко с милостта и добротата,
че ти, на съвършенството светило,
подкрепяш клетниците по земята,
преди дори молитвата си свята
да са отпразвили към твоя трон.*

Лечителко на болките, поклон!

*Смили се и над мене — твар презряна,
прокудена навеки при змиите
в пустинята. За реченото в Кана
спомни си — псетата ядат трохите
на господарите си край софрите.
На Ева грешен син съм аз^[3], но ти
заради вярата ми ми прости.*

*А щом без делото е мъртва всяка,
дори най-чиста вяра, научи ме
да се спася от царството на мрака
с достойно дело в чест на твоето име,
там, де звучи „Осанна“, въведи ме
и ме крепи, о, дъщеря света
на Анна, блага майко на Христа!*

*И озари със светлина небесна
душата ми, измъчена в затвора
на мойта плът, в робията нелесна
на низки страсти, в смъртната умора!
О, пристан най-надежден и опора
на всички клетници, благослови
труда ми и речта ми вдъхнови!*

*А вас, четци, покорно умолявам —
не ме винете, че без украшение,
без блясък разказа си съчинявам.
Защото в него всяко изречение
е взето от тогова, що с почитение
за нас легендата е съхранил.
Поправяйте ме, ако съм сгрешил.*

INTERPRETATIO NOMINIS

CECILIE, QUAM PONIT FRATER IACOBUS

*Най-първо нека името Цецилия
да обясня със реч пределно точна.
Превежда се то тъй: „небесна лилия“ —
съюз на белотата непорочна
на целомъдрието с тази сочна
зелена свежест на невинен ум
и на хвалата с благия парфюм.*

*Ала Цецилия и друго значи:
„пътека за слепци“ — за подражание
е пример тя. Известни тълкувачи
твърдят, че името е съчетание
на думата „небе“ (иносказание
за „святост“) с „Лия“, дете в пек и студ
е посветила дните си на труд.*

*Цецилия в друг превод значи също
„избавена от слепота“ — искрица
на бог от заревото вездесъщо
бе разумът на святата девица.
Или „небе“ е първата частица,
а втората е „леос“ — тя небе
за хората със примера си бе.*

*Защото „леос“ е това, което
е на английски „хора“. Както ние
намираме звездите по небето,
тъй в нея всеки може да открие
великодушна вяра, за да пие
от извора най-чист на мъдростта,
на славните дела и доблестта.*

*Твърди се в книгите, че небосвода
е бърз, пламтящ и кръгъл. Тъй тя беше*

*и бърза, и прилежна по природа,
в добрите начинания летеше
и свършена като кръг, пламтеше
в благотворителния си екстаз.
Така тълкувам името и аз.*

Тук започва Разказът на Втората монахиня за житието на света Цецилия.

*Във житието пише, че Цецилия
била от род на римски християни
и с вярата на своята фамилия,
закърмена от дните си най-ранни,
отправляла молитви непрестанни
към господата, от хорските злини
моминската ѝ чест да съхрани.*

*Ала дошло ѝ най-накрая време
да си намери мъж и тя решила
един невръстен юноша да вземе.
На сватбата била се пременила
със роба сърмена, но все пак скрила
под нея власеница с косъм твърд,
нахлузена връз голата ѝ гръд.*

*Ведно със органите в храма пяло
сърцето ѝ, обърнато към бога:
„О, господи! Ти моя дух и тяло
води по думите си, за да мога
към своята чест да бъда все тъй строга.“
При нея всеки втори — трети ден
за пост и псалми бивал отреден.*

*Но през нощта, тъй както с всички става,
тя трябвало да легне във леглото
на своя мъж. И казала тогава:*

„Съпруже мой, изслушай ме, защото
ще ти открия нещо за доброто
на двама ни, но ще се закълнеш,
че нивга няма да ме издадеш.“

Валериан, мъжът ѝ, отговорил,
че с радост и готовност се зарича
и че за нея чудеса би сторил.
Тя рекла: „Тази клетва ти прилича.
Аз имам ангел, който ме обича
така, че ден и нощ над мене бди
и тялото ми пази от бедни.“

Ако пазителят ми те усети,
че ме докосваш с похот нечестива,
ще те низвергне той, съпруже клети,
във младостта ти свежа и красива.
Но ако любовта ти е свенлива
и чиста, ангелът ще озари
и тебе с блясъците си добри.“

Валериан по божие внушение
отвърнал: „За да ти повярвам, нека
да видя ангеловото явление
и ако твоя страж не е човек, а
небесен дух, аз твой ще съм довека.
Но ако той е мъж, очаквай сеч —
безмилостен ще бъде този меч.“

Цецилия му казала: „Добре, но
ако желаш ангела да видиш,
ти трябва да повярваш непременно
в Христа. Във Виа Апия ще идеш
при бедните, но да не ги обидиш
със груба дума. Ще им кажеш туй,
което аз ще те науча. Чуй.“

*Речи им, че Цецилия те праща
да те проводят при Урбан^[5], мъдреца,
с цел праведна, по нужда належаща,
а като се изправиш пред светеца,
предай му от иглата до конеца,
каквото аз ти казах, и духа
той нека ти пречисти от греха.“*

*Валериан тозчас поел към стана
на бедните и скоро те самите
завели госта при свети Урбана.
Стаен сред гробниците на светците,
щом старецът научил за добрите
му намерения, с лик засиял,
към небосвода две ръце прострял.*

*И с поглед просълзен и благодарен
възкликнал: „Боже, семето ти свято
на чистота и разум непокварен,
в душата на Цецилия посято,
ти носи плодородие богато.
Като пчела със цялата си мощ
Цецилия ти служи ден и ноц.*

*Защото този неин мъж до брака
бе лъв свиреп, а виж, сега е станал
по-кротък и от агънца в злака.“
Едва изрекъл туй, пред тях застанал
старик, облечен в бяло, и прихванал
една дебела книга с писмена
като безценни златни семена,*

*Валериан припаднал, щом го зърнал,
но старецът го вдигнал от земята,
успокоил го, книгата разгърнал
и му зачел: „Едничка вяра свята,
единствен бог — отец на небесата*

*над всички нас и във добро, и в зло...“
От злато всяко слово там било.*

*Старикът казал: „Бих желал да зная:
не смяташ ли речта ми за измама?“
„Не! Вярвам от началото до края —
отвърнал той. — Защото по-голяма
от тази истина за мене няма.“
В миг старецът изчезнал и Урбан
покръстил още там Валериан.*

*Тогава в къщи се завърнал този
младеж и зърнал ангела от прага.
В едната си ръка с венец от рози,
а в другата — от лилии, със блага
усмивка, без да бави и отлага,
с венците увенчал един след друг
блажените съпруга и съпруг.*

*„С плът чиста — казал, — с разум непорочен
пазете своите корони. Раят
ви ги изпраща като дар нарочен.
Те вечно ще цъфтят и ще ухаят.
Но само тези люде, що не знаят
какво е подлост и какво — позор,
ще могат да ги видят с ясен взор.*

*А ти, Валериан, приел с отрада
съвета и повярвал сам в доброто,
кажи какво ще искаш за награда.“
„Аз имам брат — отвърнал той, — когото
обичам тъй безкрайно много, щото
бих дал за него всичко. Нека той
узнае истината, отче мой!“*

*И рекъл ангелът: „На бог се нрави
молбата ти и мъченици мили*

той двама ви със брат ти ще направи.“
Тогаз Тибурций, братът, се явил и
цветята толкова го удивили
с благословения си сладък лъх,
че той стоял като лишен от дъх.

И казал: „Чудно ми е откъде ли
в това годишно време тук ухае
на лилии, на рози разцъфтели.
В ръцете ми да бяха те, кой знае
дали дъхът им щеше да омае
тъй властно всяко мое сетиво!
Та аз съм вече друго същество!“

А брат му рекъл: „Ний сме увенчани
със две корони — бяла и червена,
невидими за всички агаряни,
но след молитвата ми най-смирена
уханието им с душа блажена
ти сети и с очи ще ги съзреш,
когато истината разбереш.“

Тибурций викнал: „Спя ли, или в треска
бълнувам, или ти това ми рече?“
А той отвърнал: „Спали сме до днеска,
о, братко мой, но истината вече
от нашите души не е далече.“
Тибурций трепнал: „Как узна това?“
И рекъл той: „Чуй моите слова.

Мен, братко, взор ми даде ангел божии.
Щом искаш да прогледнеш, отречи се
от идолите — иначе не може.“
(За тези две корони — чудо висше —
свети Амвросий в предговора пише.
Но позволете ми да ви предам
какво по-точно се говори там:

„За тежкия венец на мъченица
Цецилия прежали и палати,
и всичко — заживя като светица,
спаси Валериановия брат и
на нея и мъжа ѝ бог изпрати
по своя благ небесен ангел две
корони от уханни цветове.

О, дева праведна, блаженство вечно
на братята дарила! Кой познава
днес целомъдрие така сърдечно?“
Открила му Цецилия тогава,
че идолът е дяволска забава
и тъй склонила младото момче
от идоли да се отрече.

„Тоз, който мисли инак, животува,
а не живее“ — тъй Тибурций казал.
А тя гръдта му взела да целува
от радост, че и друг се е помазал
във истинната вяра. „Днес е влязъл
сред нас съмишленик и спътник нов —
тя рекла. — Да го приобщим с любов.

Тибурций, аз по божия повеля
взех брат ти за съпруг, а теб ще взема
за свой съюзник. Който се разделя
от идоли, господ го приема
и мръсотата от духа му сема.
Върви след брат си и се покръсти,
та ангела да лицезреш и ти.“

Тибурций рекъл: „Но кажи ми, братко,
къде кого ще трябва да спомога.“
Валериан му обяснил накратко:
„При папата Урбан ще те проведя.“

*„Какво? Урбан? Нима на ешафода
ме пращаш, мили мой Валериан?
Не ми е ясен твоя чуден план.*

*Та този същият Урбан нали е
осъден да умре и казват даже,
че все в различни пещери се крие,
не смее във носа си да покаже,
бои се, че властта ни ще го смаже,
че го очаква клада — плам и дим.
Нима и ние да го придружим?*

*Додето дирим горе в небесата
туй божество, от погледа ни скрито,
ще ни подпалят долу на земята.“
Цецилия отвърнала сърдито:
„От смърт се плашат само тез, които
не знаят, че животът тук не е
единственото наше битие,*

*че има друг живот — живот свободен
от страх и от очакване злоещо.
За него знаем от Сина господен,
спасителя ни, който всяко нещо
в света създаде смислено и вещо,
та Дух свети подир на всяка твар
живота вдъхна като божии дар.*

*Тоз, който спазва строгите повели
на небесата, както се полага,
той нов живот след гроба ще спечели.“
Тибурций отговорил: „Сестро драга,
недей се оскърбява и засяга,
но ти твърдиш, че господ е един,
а пък сега намеси дух и син.“*

Тя рекла: „Слушай моето обяснение.

*В душата хорска триединство има
от разум, памет и въображение.
Тъй в божията личност неделима
в едно навеки са събрани трима.
Разказала му после за Христа —
рождението, мъките, страстта.“*

*За всичко искала да му разправи:
как той, Син божии, с божията сила
решил човечеството да избави
и на земята ни, от грях прогнана,
дошъл. Когато всичко му открила,
Тибурций с брата си Валериан
поел при папата свети Урбан.*

*И той склонил да го ръкоположи
(след като го покръстил и поучил
със светите слова) за рицар божии.
Тибурций висша благодат получил
и ангела небесен той сполучил
да вижда всеки ден, а се сдобил
и с всичко друго, що си наумил.*

*Но чудесата няма да описвам,
за тях от небесата сътворени —
не искам с дълга реч да ви записвам.
От стражниците римски заловени
и до Алмах, префекта, придружени,
били подложени на разпит там
и — право в Юпитеровия храм.*

*Фучал префектът: „Който се отметне
от жертвоприношението — рекъл, —
със смърт завчас да се накаже!“ Сетне
Максим, помощникът му, се завтекъл
и в храма мъчениците повлекъл
според нареждането, но от жал*

за тях по пътя сам се разридал.

Смутен от вярата им тъй могъща,
Максим отложил всяко изтезание
и ги завел на гости в своята къща.
Там проповедите им чул с внимание,
а привечер под тяхното влияние
и той, и всеки друг мъчител строг
повярвали във истинския бог.

Щом паднал мрак, Цецилия довела
свещеници по пътища потайни
да ги покръстят, после се заела
със братята и рекла им омайни
слова: „Христови рицари сияйни,
сменете този плащ от мрачина
със ризница от райска светлина.

Спечелихте вий битката велика
и съхранихте вярата си права.
Сега вървете. Съдникът ви вика.
За доблестта ви той ви награждава
с корона златна, що не потъмнява.“
И ги повели да се преклонят
пред идолите или да умрат.

Ала дори когато в храма влезли,
олтара със тамян те не кадили,
на жертвеника жертва не принесли,
а пред Исуса колена превили
и със молитва свода огласили.
И паднали главите им в праха,
но към Исус им полетял духа.

Тогаз Максим със сълзи на очите
на всички заразказвал без умора
как той видял да им летят душите,

понесени от ангели в простора
и за Христа спечелил много хора.
За наказание Максим бил бит
със жезла, додето бил затрит.

Погребала го след това Цецилия
наред с Тибурция, с Валериана —
под плочата на своята фамилия.
Префектът пратила стража най-отбрана
да хване тази дева със закана,
че сам ще дойде да се наслади
как тя пред идола тамян кади.

Ала от мъдрото ѝ наставление
обърнати във вярата Христова,
ѝ рекли стражниците: „Без съмнение,
Исус е бог над всички, щом с такова
усърдие, с душа така готова
за подвиг ти му служиш. Ще умрем,
но от Христа не ще се отречем.“

Алмах, щом чул за всичко туй подробно,
примрял от ярост — сякаш бил прободен,
пленил Цецилия и викнал злобно:
„Коя си ти със нрав така негоден?“
„Родът ми — рекла тя — е благороден.“
„Не за рода ти — казал той тогаз, —
за вярата ти те разпитвам аз.“

А тя отвърнала: „Глупецът само
с един въпрос изисква два ответа.
Това е скудоумие голямо!“
Префектът скочил: „Дързост триж проклета
Тук тази груба реч не е приета!“
„Тъй както вярата и съвестта
ме учат, тъй говоря“ — рекла тя.

„А мойта светска власт не те ли плаши?“ —
попитал той. „Не — рекла, — мойта вяра
ми е показала, че всички ваши
отличия са преходна омара,
мехур, издут от въздух или пара —
бодни го с някоя игла и, виж,
ще се смали, додето го държиш.“

Префектът казал: „Както зле започна,
така и продължаваш. Не разбра ли,
че принцовете заповед нарочна
за всички християни са издали —
властта ни никого да не пожали,
щом той упорствува и не склони
религията си да промени!“

„Но вашите принцове грешат, когато
с присъди — рекла тя — така съдбовни
без жал наказват чувството ни святи.
Ний в друго нищичко не сме виновни
освен в това, че почести църковни
отдаваме на подвига Христов
и че го славим с пламенна любов.

От бога вий не ще ни отречете
дори и с най-жестокото мъчение.“
Той викнал: „Избери едно от двете —
или ще скъсаш със това учение,
или ще сториш жертвоприношение —
и аз не ще накажа твоя грях.“
Светицата отвърнала със смях:

„О, неразумен съдник, неразбрана
душа, изпаднала в най-зла заблуда!
Нима желаеш грешница да стана?
Аз слушам твоите думи и се чудя
дали това е бяс или полуда.“

Алмах отвърнал: „Клетнице, нима
моцта ми не изпита ти сама?

Не знаеш ли, че принцовете властни
на мен са поверили милостиво
живота на щастливи и нещастни?
Защо говориш с мене горделиво?“
Тя рекла: „Аз говоря настойчиво,
но не и горделиво. Знаеш сам,
че гордостта е грях, противен нам.

И ако ти благоволиш, човече,
да ме изслушаш, знай, че празноглаво
излъга ей сега, когато рече,
че принцовете са ти дали право
и над живота ни, излъга здраво.
Ти над смъртта ни само имаш власт,
но не над нашия живот и свят.

Затуй служител на смъртта спокойно
се наречи, но ако заговориш
за друга служба, лъжеш недостойно.“
Префектът казал: „Престани да спориш.
Иди във храма нужното да сториш
и си върви. Аз всичко съм готов
да ти простя с духа на философ,

но оскърбленията волнодумни
на боговете ще платиш сурово.“
Цецилия подела: „Скудоумни
глупецо, аз във всяко твое слово
откривам суетата ти отново
и виждам в теб служител нечестив
и съдник празен и несправедлив.

Лишени от небесния си пламък,
очите ти са също като слепи.

Затуй в бездушния за всички камък
съзираш бог. (Измислици нелепи!)
Достатъчно е да го вземеш в шепи,
ако си сляп — и ще се убедиш,
че камък най-обикновен държиш.

Виж, хората се смеят и презират
туй твоє заблуждение проклето.
Дори най-простите от тях разбират,
че Всемогъщият е на небето,
а идолът е нещо, във което
не вярва и последният глупак,
защото той не чини и петак.“

Щом чул това, префектът — демон същи,
подскачил с гняв и викнал: „Да се върже
и още днес да се откара в къщи!
Там в баня огнена да се опържи!“
Каквото рекъл, сторили го бърже —
затворили я в банята и жар
насипали под пода — цял товар.

Ала и в тази жега безпощадна,
горката, тя и ден, и ноц седяла
без стон, без вопъл, неподвижна, хладна,
без капка пот по кожата си бяла.
И все пак там смъртта я връхлетяла.
Алмах изпратил своя главорез,
да я заколи в нейния кафез.

Убиецът със меча си три пъти
замахвал да ѝ отсече главата,
но непрекършен си стоял вратът ѝ.
А имало такъв закон в страната —
за удари след третия вината
върху палача падала. Така
не дръзнал той да вдигне пак ръка.

*И с врат накълцан, цял в кървящи рани,
на пода я оставил в безсъзнание
и хукнал, но мнозина християни
дошли да я превържат. В туй страдание
три дни живяла тя, ала с дерзание,
по-силно от ужасната беда,
пак учела добрите си чеда.*

*Сама предала после на Урбана
и къщата си, а и всичко в нея.
„Помолих — рекла — бога да остана
три дни по-дълго тук, за да успея
ей тези на души да изживея
на тебе, а дома си да предам
навеки за свещен господен храм.“*

*Свети Урбан с отците си тогава
изнесъл тайно мъртвата. Зарили я
при другите светци с безсмъртна слава.
Урбан сам къщата и осветил и я
нарекъл божии храм „Света Цецилия“.
И там до днес наред със Божи син
почитат мъченицата. Амин.*

Тук свършва Разказът на Втората монахиня.

---

[1] Този разказ е написан дълго преди останалите разкази, включени в тази книга. Първоначалната му редакция под заглавие „Житие на света Цецилия“ датира от 1373 г. Фактите от това житие са заимствани от латинската „Златна легенда“ на доминиканеца Яков ди Вираджо (XIII в.). Първите строфи за леността са взети от пролога на френския превод на тази легенда. — Б.пр. ↑

[2] *Invocatio ad Mariam* — обръщение към Мария (лат.). — Б.пр.

↑

[3] „На Ева грешен син съм аз.“ — Тук, както и по-късно в тази част на разказа, Втората монахиня е заставена от Чосър да говори за себе си в мъжки род. Вмъква се и обръщение към някакви четци. Всичко това показва, че старият вариант на разказа, който не е бил предназначен за „Кентърбърийските разкази“ и се води направо от името на автора, е бил вмъкнат механически в тази книга. — Б.пр. ↑

[4] „Interpretacio nominis Cecilie quam ponit frater iacobus ianuensis in...“ — тълкование на името Цецилия, направено от брат Яков Януенсис в „Златната легенда“ (лат.). Тълкуванията на името са следните: 1. coeli lilia — небесна лилия, 2. caecis via — пътека за слепците, 3. coelum — небе и Leah — типизиран образ на действения живот, 4. quasi caecitate carens — сякаш избавена от слепота, 5. coelum и leos — небе на латински и народ на гръцки, сиреч небе, което хората могат да съзерцават. — Б.пр. ↑

[5] Урбан — папа Урбан I обезглавен в началото на III в. и канонизиран за великомъченик. — Б.пр. ↑

РАЗКАЗЪТ НА ЙОМЕНА НА КАНОНИКА

Прологът към Разказа на Йомена на Каноника^[1]:

*Едва-що бяхме чули житието
на святата Цецилия и ето,
край Бохтон-ундер-Блей^[2] един ездач
ни стигна — с плащ, по-черен и от здрач,
но с бял стихар под плаща — възкачен
на сив петнист жребец, тъй запотен,
като че бе препускал с всички сили
по пътя подир нас поне три мили.
На йомена му конят също беше
така отпаднал, че едва вървеше.
Запенен по врата и по гръбнака,
той беше шарен като полска сврака.
На задника му, тъкмо зад гърба,
на йомена бе метната торба
със малко летни дрешки вероятно.
Аз гледах и ми беше непонятно
какъв е той, доде видях, че плаща
чрез шев с качулката му се захваща
и тъй разбрах, че този пъргав конник
не може да е друг, освен каноник^[3].
Изглежда, в тръс той беше яздил само,
та шапката висеше на гърба му.
Напъхал бе в качулката отзад
листа от репей — да му пазят хлад,
а пък да му отземат и потта.
В потта му беше впрочем прелестта.
Тя капеше от облото му чело
като от дестилатор, най-умело*

натъпкан със живовляк и равнец,
„Добра ви стига! — рече с благ гласец,
като ни доближи. — Заради вас
препускам тъй припряно в този час.
Вземете ме във вашата дружина.“
А йоменът му даже го надмина
по своята любезност: „Отзарана
ви зърнах да излизате от хана
и съобщих на моя господар.
На веселбите той е пръв другар.
Затуй реши да ви настигне тука.“
„Добре си сторил. Нека бог сполука
да ти дари — Ханджията му рече. —
Изглежда, господарят ти, при все че
е толкоз мъдър, е от весел сой.
С едно-две смешни разказчета той
ще ни зарадва. Тъй ли е, юнак?“
„Кой? Моят господар? И още как!
От него по-изкусен шегаджия
не се е раждал. Ако ти открия
онези му шеги, които зная,
без да прибавя нищо, ще те смая.
Той в не едно велико начинание
е проявявал сръчност и познание,
каквито никой друг не ще сполучи
да стигне, ако той не го научи.
Не гледайте, че е облечен скромно.
За вас е чест и щастие огромно,
че ще се запознаете със него.
Подир за златни планини не ще го
оставите. Залагам си имота!
Човек със славен ум е той. В живота
ще срещнете такива много рядко.“
„Добре — подзе Ханджията. — Но, братко,
кажи какъв е той — школар ли, що ли?“
„Ами! — отвърна онзи. — Десет школи
не могат да се мерят с него. Чуй

ме първо и съди самин след туй.
Той има толкова вълшебна мощ
(макар че аз му служа ден и нощ,
в изкуството му още съм неук),
че целия ни дълъг път оттук
до Кентърбъри мигом би могъл
да преобърне и вместо с чакъл
да го настеле със сребро и злато.“
Тъй рече този йомен и когато
го чу, Ханджията му отговори:
„Venecite! Щом може туй да стори,
умът му заслужава без съмнение
и слава, и голямо уважение.
Защо тогава е така небрежен
в одеждата си? Аз съм по-прилежен
от него, па макар и сиромас.
Какви са тези дрипи — цели в прах?
Защо не се облича по-човешки?
Той сигур може да си купи дрешки,
ако не си ни го прехвалил ти.
Отговори ми и ме просвети.“
„Не ме разпитвай — йоменът отвърна. —
Душата ми, бог вижда, е какърна.
Той тича след измислено имане.
Но нека между нас да си остане.
Изглежда, че е прекалено умен.
А не един писател сладкодугмен
нарича прекаленото порок.
Де да не беше толкова дълбок!
Човек, когато има много пипе,
ще прави — струва — сам ще се съсипе.
И с моя господар комай така е.
Какво ще стане с него, господ знае!“
Ханджията му рече: „Слушай, брат.
С изкуството му ти си запознат.
Кажу тогаз какво, за бога, прави,
та е успял така да се прослави?“

Къде живее, ако не е тайна?“
И каза йоменът: „В самия край на
града — в бараките, в развалините,
там, де разбойниците и крадците,
които не обичат и не смеят
да се показват пред света, живеят.
Това е истината ядовита.“
„А я кажи — Ханджията попита, —
защо лицето ти е посивяло?“
И той отвърна: „Пусто опустяло,
нали раздухвам всеки ден жарта —
така съм си изгубил и цвета.
Безспир се бъхтя, дявол да го вземе,
да се огледам, не остава време.
Изсипвам в огъня какво ли не,
пека, варя, но досега поне
и двамата се блъскаме мърцина.
Е, с дяволии скланяме мнозина
да ни заемат злато — фунд, два, три,
а някога и повече дори.
Разправяме им с пламенни слова,
че всеки техен фунт ще стане два.
Тъй лъжем другите, ала, изглежда,
и себе си залъгваме с надежда,
че ще сполучим някой ден. Уви,
все нещо куца, все не ни върви.
Изплъзва ни се тази проклетия
и май ще ни докара до просия.“
Додето той говореше, каноника
се приближи до тези двама конника
и всичко чу — той вече своя йомен
отдавна считаше за вероломен.
Катон е писал: „Гузните душички
си мислят, че за тях говорят всички.“
Затуй и той до йомена дойде
да разбере какво ще издаде
и му се сопна: „Стига! Всяко тъпо

*и гнусно слово ще ти струва скъпо.
Нима не виждам, че ми се присмиваш
и тайните ми пред света откриваш!“
Ханджията пък рече: „Продължавай
нататък, братко, пет пари не давай
за неговите глупави угрози!“
„И две пари не давам!“ — викна този
юначен йомен. Като чу това,
каноникът от срам преви глава,
пришпори кончето си и избяга.
„Аха! — започна йоменът веднага. —
Пръждоса се. Сега ще падне смях.
Ще ви разкажа всичко, грях не грях.
Не ме е страх от него. Надалече
един от друг ще бъдем ние вече.
Дано изпие най-горчива чаша,
задето ме забърка в тази каша!
Защото, кой каквото ще да казва,
аз знам, че всеки грешник си загазва,
но въпреки безкрайните съмнения
и разкаяния, и угризения
не се реших до днес да го оставя.
Та позволете ми да ви разправа
каквото зная и каквото мога
за този занаят, проклет от бога.
Кълна се, че не иде го пощадя
и както трябва ще го наредя...“*

Тук завършва Прологът към Разказа на Йомена на Каноника.
Тук започва Разказът на Йомена на Каноника.

*С каноника прекарах седем зими,
ала науките непостижими
на неговия бранш не проумях.
Каквото имах, всичко пропилях.
Преди се гиздех с весели премени,*

тѣй както правят другите ергени —
а пък сега нахлупвам и терлик
наместо шапка. Своя румен лик
смених със този сив оловен цвят.
Стопи ме пустият му занаят!
Очите ми сълзят като за жалба.
Това ми е голямата печалба
от превращенията. Ей ме гол
и неприютен като див сокол,
длъжник на толкоз хора, от които
съм взимал злато явно или скрито,
че цял живот не ще се изплатя.
Добре ме гледайте! Във пропастта
завършва всеки, който пожелае
в алхимиите им да задълбае.
Не ще спечели друго той, освен
изпразнена кесия и смален,
безсилен ум. А щом веднъж успее
имота си докрай да пропилее,
ще гледа всекиго да уговори,
без да му мисли, същото да стори.
Защото за подлеца е отрада
да види как другарят му пропада.
Това го зная от един школар.
Но нейсе! Ние с моя господар
пристъпвахме към нашето изкуство
едва след куп изречени със чувство,
но неразбрани учени слова.
Раздухвах огъня и след това...
Но нека не описвам всички сложни
пропорции и дози всевъзможни.
Какво ви грее вас дали по пет
или шест унции сребро на чет
се смесват с орпимент^[4], железни стружки,
горена кост и как подир на шушки
се стрива всичко във хавана, как
се сипва във гърне без похлупак,

поръсено със сол и с чер пипер,
как после със стъкло от стар фенер
гърнето се захлупва начаса
и прочие подобни чудеса,
как всичките пролуки се замазват,
та парите през тях да не пролазват,
какъв е огънят — кога е лих
и буен, а кога е слаб и тих,
със колко много труд се сублимира,
амалгамира или калцинира
живака, чудотворния меркурий?
Напразно се потихме като шури.
По унция живак и орпимент
и стрит върху порфирен постамент
оловен оксидул поне стократ
размесвахме — но все без резултат!
Ни газовете възходящи, нито
онези твърди вещества, които
тежат на мястото си, не можеха
да ни помогнат. Безполезно бяха
прахосани усилия и време,
а и жълтици, дявол да го вземе!
Това е впрочем само малък дял
от нашето изкуство. Бих желал
докрай да ви разкажа всичко тук,
но аз самият съм почти неук
и все пак с паметта си твърде скромна
ще се опитам нещо да си спомня.
Там имах меден окис във гърнета,
боракс и стипца в стъклени шишета,
различни уринали, дестилатори
и калцинатори, и сублиматори,
реторти, колби, тежки аламбици
и всякакви подобни стъкленици.
На склад държахме бича жлъч и сяр,а,
арсеник, амоняк, бои, отвара
от билки, а във не една гаванка

събирахме чотика и дялянка,
и всякакви треви с вълшебна мощ.
При нас горяха лампи ден и нощ —
безспир, а калциниращите пеци,
и те бумтяха винаги горещи.
Не ще описвам, ако позволите,
албификацията на водите^[5],
ни разните му делви и сандъци,
напълнени с варовици, белтъци,
фъшкии, пикоч, пепел, глина, сол,
селитра счукана и витриол,
алкали, винен камък, препарати,
възпламенители, коагулати,
човешки или конски косми в глина,
мая и бира, стипца и сланина,
стъкло и реалгар^[6], и абсорбенти,
и куп инкорпориращи агенти.
Пропускам сребърната цитринация^[7],
котлите за метална калцинация,
матриците и всичко тям подобно.
Бих искал да разкажа по-подробно
за седемте тела и четирте
летливи газа, както казват те.
От газовете първи е живака,
след туй са орпимента, амоняка
и сярата — все леки хвъркала.
А ето ги и седемте тела:
за слънцето е злато, за луната —
сребро, за Марс — метала на войната
желязо, за Меркурий, то се знай —
живак, олово за Сатурн, калай
за Юпитер, а за Венера — мед.
Това е, мисля, точният им ред.
От този сатанински занаят
не се прокопсва. Ако си богат,
ще обеднееш, а ако си беден,
ще станеш скоро сиромах последен.

Комуто липсва ум, да се не бави,
при нас да тича злато да си прави,
парите си да вземе от сандъка —
и с тях ще стане философ^[8] без мъка.
Вий мислите, че ей така се учи
изкуството и всеки ще сполучи.
Дори да бъдеш поп или калугер
и да нощуваш като дърт лалугер
сред книгите и колбите, за жалост,
дори тогава всичко е нахалост.
А за миряните какво остава!
За тях изобщо дума да не става!
И тъй, с наука или без наука
е все едно — не чакайте сполука.
Защото, честно казано, макар
човек да е най-опитен школар
и всички томове да е прочел,
пак няма да постигне своята цел.
Пропуснах да ви кажа по-преди
за корозиращите ни води,
за стружките, а също за смекчаването
на седемте тела и за втвърдяването,
за смазките, промивките, топилките,
за тубите, маркучите, цедилките —
в цял том не мога всичко да сбера
и затова сега дотук ще спра.
Но смятам, че и тази реч ще стигне
от ада всички дяволи да вдигне.
Ба! Философски камък! Еликсир!
Все него търсят те и нямат мир.
Откроят ли го — край на нищетата!
Но боже, който си на небесата!
Напук на всички техни хитрини
той все им се изплъзва. Планини
от злато вече пръснаха за него,
без ум комай останаха. Но де го?
И пак в сърцата подлата надежда

се вмъква, и отново ги подвежда —
намерят ли го, свършва всяка мъка.
И несломената надежда пъка,
и търсенето продължава вечно.
Заради бъдното човек безпечно
зарязва всичко — бъдното омайва.
Провалът никога не ги отчайва.
В горчивината те намират сладост.
Заради своето изкуство с радост
си дават и последната завивка,
отстъпват на купчията с усмивка
и плаща от гърба си. И не спират,
додето всичко свое ликвидират.
И още нещо — всеки ги усеща
завчас по миризмата им зловеца, —
на пърчовина те вонят, на сяра,
отровният им лъх ще те накара
да бягаш със запушен нос, при все че
си цяла миля или две далече.
Така че по съдраните им дрехи
и по вонята ги познава всеки.
А само ако някой ги попита
защо одеждата им е протрита,
прошепват му, че ако ги открият
какви са, хората ще ги убият
за тяхната наука запретена.
Тъй лъжат те невинността смирена.
Но нейсе, почвам разказа. Та ето,
преди да сложа в огъня гърнето
с металите, стопанинът ми сам
ще ги кали — не пуска други там
(сега го няма, та затуй съм смел!),
защото, казват, той бил най-умел,
макар че туй са приказки гръмливи —
и той греши подобно всички живи.
И да ви кажа как. Най-често май
гърнето му се пръсваше — и край.

Металите са със такава сила,
че и стена не би ги укротила,
освен ако е зид от вар и камък —
ще я пробият мигом с гръм и пламък
и вдън земята ще пропаднат (Бре, що
метал сме пропилили — сума нещо!),
по пода ще се пръснат други, трети
ще стигнат свода. Опити проклети!
Макар невидим, дяволът сред нас
се е хихикал — хващам се на бас.
И в ада, в неговото царство, няма
навярно злост и скръб така голяма,
като при нас подир провала срамен.
В миг всеки смята себе си измамен.
Тук казват, че гърнето престояло
в огнището и се било прегряло,
а там твърдят замислено и строго,
че духането му било възмного.
(Аз трепвам — туй е мое задължение!)
„Ами! — възкликват трети с възмущение. —
По-дълго трябваше да се каляват
металите.“ Четвърти поучават:
„Това са глупости. Бедата тук
е, че жартата не е била от бук.“
Кой крив, кой прав, не знам, но за позор
и срам те все живееха в раздор.
Стопанинът ми казваше със тежка
въздишка: „Да, допусната е грешка.
Аз мисля, че гърнето е било
пропукано. Но нищо! Всяко зло
е за добро. Сега се съвземете
и както трябва пода пометете.“
Събирахме, каквото бе на сгода,
едно платнище просвахме на пода
и после всичко с пот върху лицето
пресевахме през някакво решето.
„Ех, — някой думаше, — не ми е жал.

Все пак спасихме мъничко метал.
Не ни потръгна този път, уви,
но друг път може да ни провърви.
Нима ще се страхуваме от риска?
Търговецът не може да устиска
богатството си, ако не рискува.
Един път корабът не ще доплува,
но други път ще дойде невредим.“
„Спокойно! Всичко пак ще уредим —
отвързаше стопанинът. — И чуйте,
не случим ли, направо ме заплюйте.
Сгрешихме. Ама кой не е грешил?“
Друг казваше, че огънят ни бил
горещ. Горещ ли, или не, не зная,
но все с провал завършихме накрая.
И колкото по-надалече беше
мечтата ни, по-силно ни влечеше.
Сберяхме ли се, всеки фанфарон
изглеждаше същински Соломон.
Но всичко, що блести, не е от злато.
И друго всяка ябълка, която
е румена, на вкус не се оказва
добра. Така народът отбелязва.
Така е и при нас. Мъдрец наглед
е всеки, но когато дойде ред
да го докаже, гледаш го — глупец.
Изглежда честен, а пък той — крадец.
Но чуйте моя разказ и самите
вий в истината ще се уверите.

Един каноник имаше при нас —
така смрадлив, че би свонял завчас
Ниневия и Рим, Александрия
и още пет-шест града като тия.
Човек и десет века да живее,
пак хитростите му не ще успее
да изброи докрай. Лъжец прославен

е този мъж, в лъжите няма равен.
Речта му е така витиевата,
така лукава и така разлята,
че още щом му чуете гласа,
ще се опияните начаса,
ако не сте от дяволския род.
Измамил е той сума ти народ
и ще си мами до последни сили.
При него идват от десетки мили
пешком и на коне, и във карети
с доверие в лъжите му проклети.
Ако ми позволите, тук за смях
ще ви разкажа някои от тях.
Канониците нека да не смятат,
че тъй ще им пострада занаятът.
Известно е на старо и на младо,
че никъде не се намира стадо
без шилава овца. Да пази бог
за грешките на някой ум убог
да страдат всички. Господа, аз ида
с напътствие при вас, а не с обида.
И знайте, туй, което ви говоря,
засяга между впрочем всички хора.
Нима и дванадесетте Христови
апостоли да обвиним в сурови
и тежки престъпления, защото
сред тях бе Юда, геният на злото?
И с вас е същото, но ако Юда
се появи в дома ви, то с принуда
го прокудете надалеч оттам,
за да избегнете позор и срам.
И тъй, не се засягайте, за бога,
и чуите разказа ми без тревога.

Един свещеник в Лондон си живеел,
по опела и панихиди пеел^[9]
и тъй внимателен, добър и мил

с хазяйката си в пансиона бил,
че тя пари не щяла да му взима,
макар да спял там и да ял за трима,
а и му давала по грош, по два
за харчене. Но стига за това.
Сега ще ви разправа как отеца
попаднал сам в капана на хитреца.
Лъжливият каноник — хопа-тропа —
веднъж отишъл да помоли попа
да бъде тъй добър да му заеме
от златото си за известно време.
„За три дни ще ми трябва, братко мой,
една от твоите марки — рекъл той. —
И ако в срок не ти се издължа,
ме обеси за обир и лъжа.“
Свещеникът дал исканата марка
на госта си и с благодарност жарка
каноникът си тръгнал, но когато
дошъл денят, заетото му злато
той върнал в брой като човек изряден
и попът бил приятно изненадан.
„Повярвай — казал, — аз бих дал дори
и две жълтици, а комай и три
на тъй почтен просител, който няма
да си послужи с хитрост и измама,
а в срок ще върне дадената сума.
Такъв не бих оставил гол на друма.“
Каноникът възкликнал: „Мили боже!
Учудвал съм се винаги как може
човек на думата си да изменя.
Дано и в гроба с чест неопетнена
да легна. Знай, че всяко мое слово
е вярно като името Христово.
Със божия помощ съм живял така, че
не може никой да ти се оплаче,
че ми е давал злато и сребро
и аз не съм ги върнал със добро.

Но позволи ми, сър, сега в отплата
за отзивчивостта и топлотата,
с крито ми помогна в труден час,
да ти открия скромния запас
от знания и опит, ако щеш,
събран от мене, за да разбереш
как работя, бидейки философ.
И тъй, внимавай и бъди готов
да вникнеш в нашето изкуство сложно.“
„О! — викнал попът. — Ако е възможно,
стори го, братко, от сърце те моля!“
„Да бъде — рекъл онзи — твоята воля!
Щастлив ще съм, ако съм ти полезен.“
Разбойникът се правил на любезен!
Но има мъдрост, казана от други:
„Пази се от натрапени услуги!“
За нея пример най-красноречив
е нашият каноник нечестив,
чиито мисли са чада на ада
и който винаги крои с наслада
беди за праведните християни.
От клопките му нека бог ни брани!
Отде да знае бедният свещеник
какво му готвил този зъл мошеник!
О, клети попе! О, невинност клета!
Знай — алчността те води към несрета.
О, заслепление! В такваз полуда
изпадна ти, та черната заблуда
на хитрата лисица не разбра
и сам във ноктите ѝ се завря.
Затуй — напред към твоята провала,
към гибелта ти! Няма да те желя,
нещастнико, и няма да замажса
цвета на глупостта ти, ще покажса
и подлите уловки на злодея,
разбира се, доколкото умея.
Вий мислите, че тази грешна твар —

каноникът — е моят господар?
Ха-ха! Грешите! Бих ви се заклел,
че той е друг, стократно по-умел,
и е излъгал толкоз много хора,
че ме е гнус дори да ви говоря
за неговите дяволски измами,
от срам в страните ми избива плам и
започвам вътре нейде да кървя
и да горя, но да се изчервя,
не мога. То от тези изпарения
на всякакви метални превращения
руменината ми съвсем изчезна.
И тъй, пазете се от реч любезна!
„Сър — рекъл той на попа, — за живак
прати веднага някой млад юнак —
хем две-три унции да донесе
и още щом се върне тук, не се
съмнявай, че ще ти покажа чудо.“
„Знам — казал попът, — че не е залудо.“
И мигом пратил някой от слугите
в града, а той си плюнал на петите,
не карал госта дълго да го чака
и скоро се завърнал със живака —
три унции, премерени до драм.
Каноникът ги одобрил и сам
го изпроводил въглища да вземе,
но по-чевръсто — да не губят време.
Когато той се върнал, гостът бръкнал
във пазвата си, та оттам измъкнал
стар тигел^[10] и на попа го показал.
„Вземи ей този инструмент — му казал —
и отсипи със своята ръка
във него унция живак. Така
ще станеш философ полека-лека.
Защото ти единствен си човека,
комуто доверявам своите тайни.
С очите си ще видиш тук незнайни

за много други смъртни чудеса.
Живака ще превърна начаса
в сребро — най-чисто, ковко и добро
и съвършено истинско сребро,
каквото има в твоята кесия
и в моята. Ако не го добия,
пред всички ти ме наречи лъжец.
Донесъл съм си мъничко прашец,
макар и скъп, със сила тъй възшебна,
че всеки ден и нощ ми е необходима.
Сега, любезни, изгони слугата
и затвори внимателно вратата.
Помни, че друг не бива да научи
това, което тука ще се случи.“
Каквото рекъл, попът в миг го сторил —
вратата след слугата си затворил
и двамата веднага се заели
с осъществяване на своите цели.
На госта под напътствието нещо
свещеникът онуй проклето нещо
заврял в огнището, жарта раздухал,
каноникът приклепнал като бухал
и от прашеца в тигела подир
насипал (този прах бил тебешир
или стъкло, на ситно стрито), сетне
накарал попа възглица да метне
в огнището връз тигела и викнал:
„За да покажа как съм те обикнал,
ти позволявам аз собственоръчно
да свършиш превращението мъчно.“
„Сполай ти — рекъл той — за милостта!“
И взел да трупа възглица в жарта.
Додето попа с туй се занимавал,
каноникът пък (дяволът му с дявол!)
напипал в пазвата си буков възлен,
във който имало канал закръглен,
напълнен с унция сребро, нарязано

на стърготини и накрай замазано
с бял восък — да не би да се изръси.
Разбира се, той още от дома си
измайсторил и тази дяволия,
която ви описах, и ония,
с които скоро ще ви запозная.
Защото още в къщи негодяя
си правил сметка да излъже попа,
та до парите му да се докопа.
Такъв подлец! Позорно е, о божже,
дори да го описвам! Ако може,
аз бих му отмъстил, но как — не знам.
Той днес е тук, а утре вече — там.
Но чуйте, господа, за този пъклен
мошеник. Той извадил своя въглен
и в шепата си го държал, додето
свещеникът извършвал туй, което
му наредили — въглищата тикал
в огнището. А после му извикал:
„Приятелю, ти тук си сбъркал нещо.
Я чакай, докато не е горещо,
да го оправя. Отмести се само.
Я виж! Ти май си се опърлил! Мамо!
Какъв си потен! Но не се плаши.
На тази кърпа и се обърши.“
Додето попа челото си трил,
каноникът приклепнал и забил
над тигела в купчината жарава
донесения въглен и тогава
раздухал огъня със всички сили,
а сетне рекъл: „Хайде, друже мили,
сега дай малко винце или пиво
да се повеселиме. Хем по-живо!“
Щом буквеният въглен изгорял,
среброто от потайния канал
започнало да се изсипва точно
във тигела — нали затуй нарочно

над него го заровил той самият!
А попът нищо не разбрал, горкият.
И смятал възлицата, наредени
в огнището, за най-обикновени.
Накрая алхимикът казал: „Сър
свещенико, бъди така добър
да дойдеш до пазара с мен да купим
парче варовик. Тук ще го разчупим
и аз ще го направя на матрица,
а после ти ще донесеш водица
от кладенеца със един черпак
и като сториш туй, ще видиш как
тук всичко по вода ще ни върви.
И тъй, за, да не би да се яви
в теб някакво нелепо подозрение,
ако остана във усамотение,
ще тръгнем заедно, любезни братко.“
От стаичката, казано накратко,
излезли тези двама, с катинара
заклучили вратата, до пазара
прескочили и скоро се прибрали.
Каноникът тогава издълбал и
загладил камъка, и го превърнал
в калъп, додето попът се обърнал.
Но първо плочка — унция сребро
(дано не види никога добро!)
изсипал от ръкава си и ето,
започнал своето дело триж проклето.
По плочката матрицата скроил
на дължина и ширина, но бил
тъй сръчен, че обърканият поп
не се усетил. И в ръкава, хоп! —
я сврял, от онзи тигел препарат^[11]
в матрицата излял и във водата
я потопил, па казал ей така
на попа: „Я пипни сега с ръка
и виж добре. На мене ми се струва,

че мъничко сребро се образува.“
(От сребърните стърготини, божем,
сребро да извлечем и ний ще можем!)
Тогава попът във водата бръкнал,
парченцето сребро оттам измъкнал
и се зарадвал в миг като дете.
„О, богоматер — викнал, — о, Христе,
дарете него с благодат довека,
а мене — със проклятие, но нека
проникна в този тайнствен занаят!
О, въведи ме в него, друже свят,
и аз до гроба си ще бъда твой!“
„Почакай да повторим — рекъл той —
направения опит най-напред,
та да запомниш точния му ред,
и някога, когато аз отсъствам,
да го направиш, без да те напътствам.
Да вземем друга унция живак
без много-много приказки и пак
да сторим същото като с оная,
която стана на сребро накрая.“
Тогава попът се заел да прави
каквото онзи със слова лукави
му заповядвал — духал като луд
жарта и не щадил ни мощ, ни труд,
за да постигне своя блян, а госта
веднага си заел отново поста
зад него. Той сега държал ръжен —
отвътре кух, но вече зареден
със унция сребро като онази
във въглена, а за да я запази
от падане, и този отвор бил
запушен с восък. Тихо приближил
каноникът с ръжена си в ръце
до отчето и после за лице
в огнището пак хвърлил от прашеца
като преди (дай боже на подлеца

във ада кожата му нечестива
да одерат за хитрини такива!),
подир с ръжена — с кухата си пръчка —
той взел жарта над тигела да ръчка
и восъкът се разтопил завчас,
тъй както, вярвам, всеки между вас
се е досетил, ако има пипе,
а пък среброто взело да се сипе
направо в тигела. Е, по-умел
от този номер, дяволът го взел,
не знам да има! Попът, много ясно,
не подозирал нищичко и бясно
се радвал на късмета си, но аз
не ще описвам грешния екстаз,
във който той на госта си предлагал
душа и тяло. Онзи не отлагал,
а рекъл: „Аз съм беден, друже мой,
но знам такива чудеса безброй.
Да имаш в къщи мъничко бакър?“
Отецът скочил: „Ще намерим, сър.“
„Виж — рекъл той. — Ако ли не, върви
в града да купиш, но не се бави.“
Когато попът се завърнал с мед,
каноникът я взел и най-напред
отмерил само унция от нея.
Езикът ми е беден — не умея
да ви опиша образа измамен
на този мъж безчестен и безсрамен.
На вид на всеки той е брат и кум,
но сатана е по сърце и ум.
Лъжливостта му е безкрайно гнусна,
но аз не искам нищо да пропусна
от пъклените му кроежи само
за да предвардя вас от подлостта му.
И тъй, той пуснал в тигела медта
и бързо го напъхал във жарта,
а после хвърлил мъничко прашец

и пак накарал клетия отец
да клекне и да духа с всички сили.
(Съвсем го взел на подбив, боже мили!)
Прелял медта във своята матрица
и я поставил в хладката водица
със собствената си ръка. Тогава
изръсил ненадейно от ръкава
на дрехата си сребърната плочка,
описана преди, и без отсрочка
(свещеникът пак не видял среброто)
я пуснал да потъне във ведрото.
След туй зашарил с пръсти из водата
и медната пластинка крадешката
оттам измъкнал и укрил добре.
Доде стопанинът да разбере,
го дръпнал и му казал на шега:
„За бога, братко, помогни сега,
тъй както ти помогнах аз преди,
да го намерим. Тук се наведи.“
И попът сграбчил плочката сребро.
Каноникът извикал: „По-добро
от туй сребро, знай, няма и лихваря.
Но нека да отскочим до златаря
със трите плочки — той ще може там
да ги изпробва и да каже сам
дали са от сребро и колко струват.“
И с плочките, без много да умуват,
отишли те при някакъв златар.
Човекът ги изпробвал с чук и жар
и казал, че са от сребро най-чисто.
О, този поп! Как рипнал поривисто!
Аз мисля, че и птиците в зори,
и славеят през месец май дори
не са били по-петимни за песни,
ни дамите в града — за интересни
раздумки за любов и целомъдрие,
ни рицарят — със подвиг и усърдие

от дамата си милост да получи,
отколкото отеца — да научи
това изкуство пагубно. И зинал:
„Във името на господата, загинал
заради нас под трънений венец,
какво ще струва този твой прашец?“
Каноникът сега възкликнал: „Ах!
Та той е скъп! Освен един монах
и мене друг не знае да го прави.“
„И все пак! — викнал попът. — Божже прави!
Кажми цената му, бъди добър!“
„Предупредих те, скъпичко е, сър.
Но нейсе, ако толкова държиши,
четирсет фунта трябва да платиши.
Ако не бе за тебе, честна дума,
аз бих поискал по-голяма сума.“
Тогавата този глуповат свещеник
донесъл на каноника — мошеник
четирсет фунта в злато (виж го ти!)
за тайната рецепта да плати.
А онзи рекъл: „Сър, аз не обичам
насам-натам по къщите да тичам
и да се хваля с моя занаят.
Ти знаеш, че от завист този свят,
научи ли за моето умение,
завчас ще ме погуби без съмнение.
Затуй мълчиши ли, най-добре ще сториши.“
„Да ме опази бог! Какво говориши! —
отвърнал попът. — По-напред имота
ще си отстъпя, ще си дам живота
преди пред хората да те разголя.“
„Сполай ти, отче, за добрата воля!
Мерси и сбогом!“ — с тези кратки думи
каноникът поел по своя друм и
не се видял, ни чул. А подир време
свещеникът решил да се заеме
с рецептата и с гръм се провалил.

Каноникът добре го наредил!
Тъй този мъж докарва много хора
до съсипията и до позора.
На всички е известно, че човека
е във борба със златото отвека,
та злато вече трудно се намира.
Алхимията всеки ден обира
по някого. Едничка тя виновна
е за сиромашията световна.
От всички философи най-мъгляво
говорят тези, да си кажем право,
които като нас пекат метали.
Бъбриви също като папагали,
те нямат в приказките си предел,
но нивга не постигат своята цел.
Ако ви се остава без пара,
и вие влезте в нашата игра.
Тя скоро ще ви донесе печалба —
веселостта ви ще превърне в жалба,
ще ви изпразни цялата кесия
и ще ви навлече гнева на тия,
които ви заемат своето злато.
Защо се врите в огъня, когато
веднъж сте се опарили, защо?
Отказвайте се овреме, че то,
щом стане късно, да се съдерете,
от бедността не ще се отървете.
Упорството е вредно. Всяка сляпа
кобила, докато се блъсне в трапа,
върви нататък с глупост упорита
и уж по пътя ходи, а налита
на всеки камък и плете крака.
И с алхимиците е май така.
Ако във погледа ви няма зрак,
нима и в умовете ви е мрак?
То в нашето изкуство и на четри
да гледате, пак вели са ви ветри —

тъй ничие добро не е порасло.
Недейте сипва в този огън масло —
не встъпвайте на попрището грешно,
че сетне ще скърбите безутешно.
Но нека ви разкажа тук какво са
изrekli мъдреците по въпроса.
В „Розария“ Арнолд от Вила Нова^[12]
е вписал приблизително такава
изпълнено със смисъл изречение:
„С меркурия не става превращение,
додето брат му не получи вест^[13].“
Самият Хермес^[14], който има чест
да е на философите баща,
ни учи с думите на мъдростта,
че змеят може да загине само
от братовата си ръка. В речта му
меркурият е змеят, а пък брата
е сярата (живака от луната,
а сярата от слънцето извличат)^[15].
Да слушат всички, дето се заричат
да усвояват този занаят.
Те трябва най-напред да усвоят
основно философския език.
О, трудно е да станеш алхимик!
Това изкуство, господо, е тайна
над тайните. Безкрайна и незнайна!
Един Платонов ученик веднъж
така попитал този мъдър мъж
(тук разговора им ще преповторя
по описанията на Сеньора^[16]):
„Та как се казва камъкът потаен?“
Платон му отговорил: „Обичаен
в науката е камъкът титан.“
„Но кой е той?“ — „От други назован —
магнезия.“ — „Какво? Нима е той?
Ignotus per ignotius?^[17] Постой,
какво е пък магнезия тогава?“

*„Това е течност. Тя съединява
четирите начални елемента.“
„Какъв е корена или фермента
на тази течност ми кажете, за бога.“
„Не, не! — отвърнал му Платон. — Не мога.
Че философите са се заклели
ни в книги — тънки или пък дебели,
ни в разговор това да не открият.
Защото тъй е пожелал самият
Христос — да пазим тайната, та само
когато пожелает светостта му,
да подкрепи на суша и в море,
когато сам намери за добре.“
Но да заключа. Щом запрет най-строг
на философите налага бог,
не ще открием камъка му скришен.
Я оставете този труд излишен,
защото, който се възпротиви
на бога, може да го разгневи
и да не види никога сполука,
макар да се побърка от наука.
Тук разказът ми свършва. Точка. Нека
над праведните бог да бди довека!
Амин.*

Тук свършва Разказът на Йомена на Каноника.

---

[1] Този разказ е доста злъчна сатира срещу алхимиците — измамници. — Б.пр. ↑

[2] Бохтон-ундер-Блей — тогавашното произношение на названието на градчето Ботън-ъндър-Блийн. — Б.пр. ↑

[3] Каноник — канониците са своего рода монаси, които през Средновековието са се делили на две разновидности — каноници, живеещи в манастир, и такива, които скитали на свобода като кармелитите и водили мирянски живот. Чосъровият каноник явно

принадлежи към втората категория. Не е ясно защо по защитата за плаща качулка човек може да познае каноника. — Б.пр. ↑

[4] Орпимент — арсениев трисулфид. — Б.пр. ↑

[5] Албификацията на водите — една от двете свързани алхимични процедури с течностите — рублификацията и албификацията са почервяване и избелване или изчистване на „водите“. — Б.пр. ↑

[6] Реалгар — арсениев дисулфид. — Б.пр. ↑

[7] Цитринация — пожълтяване на сплавите благодарение на среброто. Алхимическата теория учи, че когато една сплав започне да пожълтява, тя се превръща във философски камък — великата утопия на всички алхимици, еликсира, който може да превърне всичко в злато. Философският камък, според тогавашните представи, можел да съществува и под формата на прах, както е в настоящия случай. — Б.пр. ↑

[8] Философ — алхимиците са се наричали философи, тъй като се занимавали с търсене на философския камък (еликсира). — Б.пр. ↑

[9] „По опела и панихиди пеел.“ — Очевидно този свещеник е бил един от капеланите, които нямали енория, а служели само по панихиди в храма „Сейнт Пол“. — Б.пр. ↑

[10] Тигел — съд от огнеупорен материал за разтопяване на метали. — Б.пр. ↑

[11] Препарат — продукт на алхимическия експеримент. — Б.пр. ↑

[12] Арнолд от Вила Нова — испански лекар, теолог, астролог и алхимик (XIII-XIV в.), автор на алхимически трактат. — Б.пр. ↑

[13] „додето брат му не получи вест.“ — Това изречение е написано на типичния за алхимиците емблематичен, неразбираем за простосмъртните език. По-долу в разказа тази гатанка се разяснява. — Б.пр. ↑

[14] Хермес — Хермес Трисмегист — митическият родоначалник на алхимията. По неговото име алхимията е била наречена херметично изкуство. — Б.пр. ↑

[15] „Живака от луната, а сярата от слънцето извличат.“ — Според алхимията слънцето (злато и сяр) е бащата, а луната (сребро и живак) — майката на философския камък и на всичко съществуващо. — Б.пр. ↑

[16] Сеньора — една от древните алхимически книги се приписва на Сеньор Задит. Анекдотът, който тук се отнася до Платон, там е свързан със Соломон. — Б.пр. ↑

[17] «Ignotus per ignotius» — «нещо неизвестно (обяснено) чрез нещо още по-неизвестно» (лат.). — Б.пр. ↑

РАЗКАЗЪТ НА ИКОНОМА

Следва Прологът към Разказа на Иконома^[1].

*Вий всички, вярвам, знаете градчето
Боб-уп-анд-дуун^[2] — същото, което
лежи край Блей^[3] на път за Кентърбъри
Там в миг забравил грижи и кахъри,
Ханджията подвикна с весел глас:
„Хей, няма ли един юнак сред нас,
тогова най-отдире да разбуди?
Тъй както клюма, той ще ме учуди,
ако на коня си се закрепи.
Вържи го, обери го — пак ще спи.
А уж е лондонски готвач по звание!
Я ми го дайте тук за наказание
да ни разкаже нещо, па макар
да струва колкото протрит самар.
Хей, събуди се, дявол да те вземе!
Кой спи до пладне? Я кое е време!
Какво си правил цяла нощ? Бълхи ли
си пощил, вино ли си смукал, или
си се премятал с някоя жена?“
Готвачът, бял досуц като стена,
му отговори: „Бог да ме прости!
Не знам какво душата ми гнети,
но цяла бъчва вино за примамка
да ми дадат, не давам своята дрямка.“
А Икономът рече тъй тогава:
„Готвачо, ако туй те улеснява,
ако Ханджията благослови
и никой друг не се възпротиви,*

аз бих ти позволил да поизчакаш
със разказа. Лицето ти е сякаш
варосано, мъглив е твоят взор,
диханието ти вони на пор.
Повярвай ми, не ща да те обиждам,
но че не си добре, това го виждам.
Я гледай ти пияницата как
се е прозинал — ще ни глътне чак.
За бога, сър, затваряй си устата!
Дано да я затикне Сатаната!
Проклет да си! Душата ни своня.
Фу, че смрадливец! Ама че свиня!
(Пазете се от този юначага!)
Улучваш ли мишената веднага?
Снагата ти комай пращи от сила.
Ти май си сукал мляко от горила^[4].
От сламката човек не ще хароса.“
Готвачът вече люто се ядоса,
закима в няма злоба срещу оня,
замахна и се повали от коня,
така че се простря на пътя прашен.
Какъв готвач! От рицар по-безстрашен!
Защо ли в кухнята не си седя!
Голяма мъка всеки там видя,
додето го повдигнем на седлото.
Да си говорим правото, теглото
на този бледен призрак бе голямо.
Ханджията тогаз тъй рече само
на Иконома: „Пиенето явно
държи тогова в робство най-безславно
и разказчето му не ще е свестно.
С какво се е напил, е неизвестно,
но все през нос приказва, с труд поема
дъха си и сумти като от хрема.
Не го ли виждаш? Той и без това
на коня се държи едва-едва
и ако падне, хващам се на бас,

ще има работа за всички нас,
доде го вдигнем. Като е такъв,
да го оставим. Ти разказвай пръв.
Но все пак, Икономе, ти сглупи,
че тук, пред хората, го нагруби.
След някой ден, поглеж, той може с глума
да ти се заплати за всяка дума —
да кажем, ако в твоите тефтери
една-две дребни грешчици намери,
ще те изобличи за твой позор.“
„Да — рече Икономът, — няма спор.
В бяля той лесно може да ме вкара.
Затуй по-скоро крантата му стара
ще купя аз, преди във крамоли
да влизам с този мъж. Така, нали?
Каквото рекох, беше на шега.
И да ви кажа ли какво сега?
В ей таз кратунка винце си налях
от къщи. Гледайте, ще падне смях.
Ако и с нея не смиля готвача,
до гроба нека по корем се влача!“
И да си кажем правичката, той
си сръбна — като кон на водопой,
а вече бе успял да се нафирка.
Като наду до дъно тази свирка,
стопанина ѝ с нея пак калеса.
Но пиетието явно му хареса,
та най-сърдечно му благодари.
Ханджията от смях се умори
и рече: „Виждам, че не е излишно
на път да носиш малко винце скришно.
То всяко разногласие и свада
превърща лесно в сговор и отрада.
Сполай ти, Вакх, че не една кавга
ти можеш да обърнеш на шега!
Поклон и благодарности безкрай!
Но хайде, толкова ти стига май.

*Сега разказвай, Икономе, моля.“
„Добре — отвърна онзи. — Твоя воля.“*

Така завършва Прологът на Иконома.
Тук започва Разказът на Иконома за Враната.

*Когато Феб живеел на земята —
история на древните позната, —
от него нямало по-як борец
на този свят, ни по-добър стрелец.
Той сам убил Питон, змията зла,
доде се гряла на една скала.
Лъкът му всявал страх сред враговете.
Но за това сами ще прочетете.
На всички инструменти свирел чудно,
а пеел толкова добре, че трудно
ще се сравни със чистия му тон
дори и песента на Амфион —
Тивийския владетел, чийто глас
бил крепост за града му в тежък час.
Освен това той бил и по-красив
от всеки смъртен — мъртъв или жив.
С такава съвършена красота
Друг мъж не бил се раждал на света.
А по обноски и по добродетел
над всички други като слънце светел
Та този Феб, достойно украшение
на рицарството в мир или в сражение,
във знак на своята битка величава
със страшния Питон и за забава
лъка си носил вред в ръце могъщи.
Той врана питомна си имал в къщи,
отглеждал я в кафез и тя без грешка
наподобявала речта човешка.
От лебед бял по-бяла тази врана
била и всяка дума неразбрана*

умеела да ти повтори лесно,
а пеела тъй звънко, тъй чудесно,
че от гласа на славея гласът ѝ
бил по-добър поне хиляда пъти.
Но Феб си имал и жена, която
обичал повече от всичко свято,
угаждал и вседневно и с охота
за нея би си дал дори живота.
Но да ви кажа правдата изцяло,
той бил ревнив — съвсем не му се щяло
за смях да става и решил да крие
жена си, както правим всички ние.
Но всуе са и грижи, и старания!
Жена със чисти мисли и деяния
не бива да се пази и следи,
а опърничава ли е, иди
я опази! Ех, дявол да го вземе,
същинска глупост е да губиш време
да си увардиш някак си жената.
Тъй пишат учените в житията.
Но — на предмета! Никакви усилия
не жалил Феб да ѝ угажда. Милия,
той смятал с разум и добро сърце,
с мъжественост и хубаво лице
да брани щастието си довека.
Но вижда бог, безсилен е човека
пред туй, що от самото Естество
е вложено във всяко същество.
Вземи в дома си птица да запреш
и се грижи за нея, както щещ,
с най-скъпи лакомства я угощавай
и питиета всякакви ѝ давай,
пази и чисто, не подгъвай крак,
в кафез от злато я сложи — тя пак
стократно повече ще предпочита
из неуютната гора да скита,
та червеи да си кълве и прочие

гадини. От кафеза да изскочи е
копнеж на всяка птица — за беда
тя вечно се стреми към свобода.
Отглеждай котка в ложе от коприни,
храни я там с млекце и бекасини —
щом види мишка, тя ще ти катурне
и мляко, и месо и ще се втурне
след нея. Тези зверове ваджишки
пред всичко друго предпочитат мишки.
Желанието разума не пита,
умът е подчинен на апетита.
Вълчицата, и тя е долна твар.
Когато закопнее за мъжкар,
не ходи много-много да подбира —
с последния от вълците се спира.
Изреченото няма цел да черни
жените, а мъжете им неверни.
Защото на мъжете все се иска
да уталожат похотта си низка
с най-недостойните жени, наместо
със своите собствени, които често
при туй са многократно по-добри,
по-верни и по-хубави дори.
Плътта, уви, все новото я блазни.
На нея са ѝ чужди и омразни
законите на добродетелта.
Та без да подозира подлостта
на своята дама, Феб бил изигран.
Друг имала си тя — без чин и сан,
без име и без слава, с празен джѐб —
нищожество в сравнение със Феб.
Но толкова по-зле! В подобен случай
нещастията бликват като ручей.
И тъй, щом Феб заминал, тя сама
любовника си взела у дома.
Любовника? Просташка реч, признавам.
Простете, моля. Вече ще внимавам.

Ала Платон ни учи, че словата
не бива да са в разрез със делата,
че думата е истински добра,
когато е на делото сестра.
Самият аз съм пряк, затуй ви казвам:
голяма разлика не забелязвам
между жена от потекло известно,
но с тяло осквернено и безчестно
и някоя безродна, щом и двете
в живота си не са дотам чак цвете,
освен в това, че знатната и в храма,
и на пазара ще наричат дама,
а бедната — нали не е дворянка! —
ще е любовница или Държанка.
Но вижда бог, за хората това е
едно и също — всеки си го знае.
Така тиранинът, макар накичен
с короната, не е дотам различен
от дръзките обирници на друма.
На Александра рекли права дума,
като му казали, че капитани
наричат тези, дето са тирани
и с ордите си, без да се прикриват,
нападат, палят, грабят и убиват.
Разбойниците, като нямат орди,
не могат като господата горди
да безобразничат и да върлуват.
Затуй разбойници се именуват.
Но аз не съм школар, не ми приляга
да разсъждавам. Затова веднага
към разказа си ще се върна пак.
Съпругата на Феб по мрак и зрак
с любовника си се повеселила.
Но от кафеза мълком я следила
със поглед неговата бяла врана.
Щом Феб се върнал, тя като съдрана
загракала: „Рога-га-га-рога!“

„Бре! — викнал той в почуда. — Откога
си сменяш песните? Преди те бяха
тъй радостни, че все ме веселяха.
Какъв е този припев неизвестен?“
Тя рекла: „Неизвестен, но уместен!
Знай, въпреки достойнството, честта ти
и благородството, и хубостта ти,
и всичкото ти свирене и пение,
напук на неуморното ти бдение,
един негодник те измами, Феб,
една муха в сравнение със теб.
Кълна се, тъй пред моите очи
в леглото ти жена ти възкачи.“
Какво ви трябва още? С дръзки речи
тя, без да има кой да ѝ попречи,
разказала на Феба как жена му
опозорила него и дома му
със долното си прелюбодеяние.
Потресен, той я слушал със внимание,
с разбито от обидата сърце,
а после в яростта си взел в ръце
лъка си и жена си устрелил.
А после тъй се пък опечалил,
че всички свои инструменти чутни —
китари, псалтирони, арфи, лютни —
начупил, натрошил си и лъка
и закрещял на враната така:
„Предателка с език на скорпион!
Погуби ме! — и продължил със стон: —
Уви! Що сторих! О, да бях умрял!
Съпруго моя свидна! Бисер бял
на благочестието! Ненагледна
и вярна моя, а в смъртта тъй бледна!
Кълна се, че загина без вина.
О, как извърших страшната злина!
О, безразсъден гняв, о, ум помътен,
на неповинните палач безпътен!

О, подозрителност неоправдана!
Нещастнико, без разум ли остана?
Припряността е грешка най-голяма,
щом улика неоспорима няма.
Преди ръка да вдигнеш и преди
да поразиш човека, разсъди
и разбери добре дали си прав
във своето подозрение и гняв.
Уви! Припряността и яростта
докарват хиляди до пропастта.
О, боже мой! От мъка ще загина!“
И викнал пак на враната: „Гадина!
Ще ми платиш за клеветата, знай!
Ти като славей пееше, но край —
от днес ще се простиш със тези трели,
ще се откажеш от перата бели
и няма да продумах людско слово.
Предател се наказва най-сурово!
Почерням теб и твоите издънки,
лишавам ви от песните ви звънки
и ги заменям с грозен грак в отплата,
задето я уби чрез клеветата.“
Тук Феб със собствените си ръце
я сграбчил и оскубал до перце,
почернил я, подир ѝ взел гласа
и тъй я запокитил начаса
по дяволите. (С право, смятам аз!)
Та враните са черни оттогаз...
Със този пример, господо, ви моля,
за да не си навличате неволя,
не казвайте на никой клет съпруг
какво е правила жена му с друг,
защото той до смърт ще ви намрази.
И Соломон е рекъл да се пази
зад зъбите бърбивият език.
Не искам да минавам за умник,
но майка ми ме учеше: „Внимавай,

за тази врана, синко, не забравяй.
Заради дружбата си дръж езика.
Езикът е на дявола прилика,
а дяволът е на човека враг.
Сам господ — бог, създателят всеблаг,
зад зъбите и устните затвори
езика — да не може да дърдори.
Защото, знай, бърливостта отвека
е носила несрети на човека,
а смислената, пестелива дума
не ще остави никого на друма.
Езика, синко, дръж под власт най-строга,
освен когато ще почиташ бога
с молитви праведни — като радетел
на славата му. Висша добродетел
е да дръжиш езика си в устата.
(Така да си научиш и децата!)
Щом с малко думи може да се мине
във нещо, не приказвай много, сине,
не си навличай току-тъй беда.
Грехът и бървенето са рода.
Тъй както с остър меч, ако речеш,
една ръка на две ще разсечеш,
с бървив език ще разсечеш на две
приятелства и дружни родове.
Бървиецът от бог е изоставен —
тъй пишат Соломон, псалмистът славен
Давид, Сенека... Можеш ли с глава
да кимнеш просто, не хаби слова.
Преструвай се на глух, щом гръмогласни
глупци дърдорят работи опасни.
Фламандците са рекли, сине мой:
по-малко думи — повече покой.
Доде не кажеш нейде скверна реч,
издайниците ще са надалеч.
Ала помни, изпуснатото слово
не ще си върнеш никога отново.

*Разкайвай се, ридай, бесней от яд —
за реченото няма път назад.
Ти ставаш роб на всеки, пред когото
си се разбъбрил, и те стига злото.
Така че най-добре да бъдеш глух
за всеки верен и неверен слух.
От враната на Феб се поучи —
езика си в устата заключи.“*

Тук завършва Разказът на Иконома за Враната.

---

[1] Сюжетът на този разказ се явява още при Овидий — „Метаморфозите“, II, 534–632, а по-късно и у много други автори. Но пародийният характер на повествованието принадлежи на Чосър. Лъчезарният бог Аполон е пренесен изненадващо в домашния уют на феодалния свят, който изчерпва бедното въображение на Иконома. — Б.пр. ↑

[2] Боб-уп-ан-дуун — градче, наричано Боб-ъп-енд-даун, което означава „Подскокни нагоре-надолу“. — Б.пр. ↑

[3] Блей — гората Блийн. — Б.пр. ↑

[4] «Ти май си сукал мляко от горила. От сламката човек не ще хароса.» — Смисълът на този текст не е напълно ясен, но според някои изследователи става дума за смучене на вино със сламка, провряна през малко отверстие в бъчвата. На моряшкия жаргон този начин на пиене се наричал бозаене от маймуна, а изпитото по този начин вино — маймунско. — Б.пр. ↑

РАЗКАЗЪТ НА СВЕЩЕНИКА

Следва Прологът към Разказа на Свещеника.

*И тъй, додето Икономът млъкна,
по небосвода слънцето се смъкна
от южната черта, по мое мнение,
до двацет и деветото деление
и четири часа май наближи,
щом сянката ми тъй се удължи,
че ако аз съм дълъг, да речем,
шест фута, па макар и не съвсем,
тя беше към единадесетте.
Везните — лунният престол — и те
започнаха да извисяват чело.
Тогавя стигнахме до малко село.
Ханджията със властния си глас
по навик пак обърна се към нас
и каза: „Господа, сега остава
един-единствен разказ и тогава
ще се изпълнят мойте указания.
Ний чухме вече, мисля, всички звания
и тъй почти се сбъдна мойта воля.
Сега за милост господу се моля
и този разказвач да е добър.
Хей, отче, ти викарий ли си, сър,
или си пастор? Бе какъвто щеш
бъди — играта само да не спреши.
Единствен ти не си разказвал още.
Я развържи торбичката. С какво ще
ни удивиш сега? Да съм проклет,
ако не скърпиш някой висш предмет!*

Е, хайде, твоят вяр! Почвай вече.“
Свещеникът веднага тъй му рече:
„От мене басни, синко мой, недей
да чакаш. Павел смъмри Тимотей,
задето той правдивостта не спазва
и всякакви измислици разказва.
Защо да пръскам плява, като мога
да сея жито, без да сърдя бога?
Ако не сте противници заклетни
на всички поучителни предмети,
изслушайте и мене с доброта.
С благоволенieto на Христа
ще се помъча да ви усладя.
Но нека първо ви предупредя.
Южняк съм аз и никак не умея
да сричам рум-рам-руф^[1], а не владеея
и римите, та затова без поза
един благ разказ ще разправа в проза,
за да завърши цялата игра.
Дано ми прати господ мощ добра,
за да ви поведе с възвишен ум
по славния на праведните друм
къмто небесния Йерусалим.
Ако сте склонни дружно да вървим
нататък, тъй кажете и тогаз
към разказа си ще пристъпя аз.
Навярно в моите размисли ще има
и не една неточност непростима.
Поправяйте ме, щом сгреша. Словата
не помня аз, но помня същината
и смисъла на святата си тема.
Затуй поправки с радост ще приема.“
Тогава всички ний се съгласихме
със тези думи и като решихме,
че няма да е зле за край достоен
да чуем разказ по-благопристоен,
възложихме на нашия Ханджия

*завчас да му даде благословия.
И той от наше име го помоли:
„Сър, господ да те пази от неволи!
Каквото искаш, разкажи, човече.
С охота ще те чуем. — После рече: —
Но бързай, отче. Слънцето захожда.
С мълчание недей го изпровожда,
а с разказ кратък, смислен и сърцат.
И нека бог ти прати благодат!“*

Тук започва Разказът на Свещеника, който представлява доста обширна религиозна проповед в проза, основана на трактатите на монаси-доминиканци от XIII и XIV век.

Основната тема на проповедта е природата на седемте смъртни гряха и пътищата, по които те могат да се избягнат или изкупят.

Първият грях, гордостта, се явява под различни форми: надменност, наглост, хвалбарство, лицемерие, злорадство и др. Лекът на гордостта е смирението или истинското себепознание.

Завистта е най-лошият грях, защото се опълчва срещу всички добродетели и срещу самата божия доброта.

Лекът ѝ е любов към бога, съседа и неприятеля.

Гневът е злата воля да мъстиш. Той е дяволската пещ, в която се раждат човекоубийството, предателството, лъжата, ласкателството, презрението, раздорът, заплахите и проклятията. Негов лек е търпението.

Леността върши всичко с неохота. Добрите дела са бремене за нея. Крайната ѝ степен е отчаянието, а лекът — силата на духа.

Алчността е похотливото желание за земни блага, един вид идолопоклонство. Тя довежда до ограбване на закрепостените селяни, до измами, комарджийство, кражби, лъжесвидетелство, светотатство. Лекът на алчността е милосърдието.

Лакомията се изразява в необикновена охота към яденето и пиенето, а известно е, че пиянството е гробница на човешкия разум. Лековете тук са въздържание, умереност и трезвеност.

Развратът е близък сродник на лакомията. Той погубва и тялото, у душата. Неговият лек е целомъдрието.

Изкуплението се състои от милостинята, покаянието, постите и телесните наказания. Плодът на изкуплението е всевечното небесно блаженство.

В настоящото издание Разказът на Свещеника не е включен.

След Разказа на Свещеника следва кратко сбогуване на автора с читателите, в което Чосър се отрича от всички свои по-значителни съчинения, „изпълнени с греховност и земна суета“, включително и от „Кентърбърийските разкази“. Последните редове на това съчинение гласят:

„Тук завършва книгата с Кентърбърийските разкази, съставена от
Джефри Чосър.

Исус Христос да помилва душата му. Амин.“

---

[1] Рум-рам-руф — добродушно иронизиране на разпространения в англосаксонската поезия алитерационен стих, при който повторението на една и съща съгласна е било задължителен атрибут. — Б.пр. ↑

Издание:

Джефри Чосър

Кентърбърийски разкази

Редактор: Блага Димитрова

Коректори: Евгения Кръстанова, Петя Калевска

Художник-редактор: Ясен Васев

Технически редактор: Олга Стоянова

Художник: Иван Кьосев

Издателство „Народна култура“, 1980

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.